

সোৱণশিৰিত ৰেলৰ ঊকি

স্বৰ্ণ বৰা

॥ স্মৃতিলাল প্ৰকাশ ॥

SUBANSIRIT RELOR UKI

*An Assamese novel written
by Mrs. Swarna Bora, Govt.
Girls' H.S. School, Nagaon
(Assam) and publised by
Sunil Prakash, Ananda
bhawan, Kachalukhowa,
Nagaon-782001*

Price : Rs. 30'00

প্ৰকাশক : সুনীল প্ৰকাশ, নগাওঁ

প্ৰথম সংস্কৰণ : ১ বহাগ, ১৩৯৭ চন (১৫ এপ্ৰিল, '৯০) ।

বেটুপাত : সুনীল প্ৰকাশৰ সৌজন্যত ।

ছপা : হেমাস্মিনী প্ৰিণ্টাৰ্চ. আনন্দভৱন, কছলুখোৱা
নগাওঁ ।

মূল্য : ত্ৰিশ টকা ।

মোৰ কথা

অসম লোক সংস্কৃতিৰে উৰ্বৰা ভূমি। এই পবিত্ৰ ভূমিৰ বুকুয়েদি বৈ আহিছে উত্তৰ পূব প্ৰান্তৰ পৰা দিহিং, দিবং, লোহিত সোৱণশিৰি আদি নৈ আৰু কঢ়িয়াই আনিছে উত্তৰ পূৰ্বঞ্চলৰ বিভিন্ন জনজাতীয় সংস্কৃতি।

এই লোক সংস্কৃতিৰ ভেটি গঢ়িবলৈ মিচিং সকলেও অৰিহণা যোগালে আৰু অসমীয়া লোক সংস্কৃতিক সোণত সূৰুগা চৰালে।

মই জনজাতি সকলক ভাল পাওঁ, সেইয়ে হয়তো তেওঁলোকৰ মৰম বিছাৰি এঠাইৰ পৰা আনঠাইলৈ ঘূৰি ফুৰিছে। আৰু ভাবিছে। জনজাতি সকলৰ জীৱনহে আচল জীৱন—য'ত কৃতিমতা নাই, যাৰ কৃষ্টি সংস্কৃতি হ'ল কেচা সোণ।

সোৱণশিৰিৰ পাৰলৈ যি এবাৰ যোৱা নাই তেওঁ এই সোণৰ ৰং ভালকৈ উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰিব। মিচিং গাৱঁৰ চাঙত থাকি—স্বৰ্গত থকা আনন্দ পাইছিলো। ৯০ বছৰীয়া আইতাই আপং যাচি মূন্দৰ অসমীয়াতে কৈছিল আমাৰ “ইয়ালৈ কোনো নাহে তই আহিলিয়ে কিমান ভাল পাইছো, তই কিমান দিন থাক, থাক, কিতাপ লিখ, লিখ কিন্তু কি লেখিব, দেখিছই নহয় আমাৰ অৱস্থা নাই, ৰাস্তা নাই, দলং নাই বানে জুকলা কৰিলে।” বথাৰাৰ কৈ আইতাই বিষাদৰ হাঁহি মাৰিছিল। তথাপিও মই দেখা পালো সোৱণশিৰিৰ বুকুতেই যেন মিচিং সকলে নতুনৰ স্বপ্ন দেখে। ডেকা গাভৰুৱে প্ৰেম পীৰিত্তিৰে মানোমোহা অইনিতম বহুনা কৰে। সেই অইনিতমৰ লুপ ধৰিব প্ৰেৰণাতে মোৰ এই উপন্যাসৰ জন্ম।

মিচিং সকলৰ সকলো সংস্কৃতি সামৰি উপন্যাস লিখিবলৈ

যোৱাটো সম্ভৱ নহয়, তথাপিও বাইজৰ আগত মিচিং সকলৰ কৃষ্টি
সংস্কৃতি, শ্ৰেয়শ্ৰীতি, উদাৰতা, মৰম চেনেহ উজাৰি দেখুৱাবলৈ চেষ্টা
কৰিছোঁ ।

হয়তো বহুত বৈ গৈছে, তাৰ বাবে ক্ষমা বিছাৰিছোঁ ।

পাণ্ডুলিপিটো পৰম আক্ৰমণীয় শ্ৰীযুত টাবু টাইদ ছাবে চাই
দিছিল । তেখেতক আশ্বাস দিয়াৰে সন্মত কৰিছোঁ । সোণাতলি নামটো মোৰ
নিজৰ । সোৱণশিৰি পাবৰ এখন কাল্পনিক গাওঁ ।

অসমৰ ঐক্য সংহতি অটুত থাকক, সকলো জাতি-উপজাতি
এক হৈ ঐক্যৰ বস্তু গছি চিৰদিন চিৰকাল জলাই ৰাখক - এয়ে
মোৰ উদ্দেশ্য ।

মোৰ আগৰ কিতাপ কেইখনৰ দৰে এইখন কিতাপো বাইজে
মৰমেৰে গ্ৰহণ কৰিলে কৃতার্থ হ'ম ।

আনন্দভট্টন
কছলুখোৱা
নগাওঁ

স্বৰ্গ বৰা
১৫ এপ্ৰিল, '৯০

॥ অৰ্পণ ॥

মিচিং ডাই-ভনীসকলৰ হাতত

—লিখিকা

লামডিং জংচন। মাগুহৰ কোলাহলৰে পৰিপূৰ্ণ। সময় দিনৰ
১১ টা। হালধীয়া বঙৰ পৰিধিৰে পৰিধিৰে উৰণি টানি, ভৰিত
পিন্ধা কপৰ পায়েলৰ জুতুক জুতুক শব্দ কৰি, লয়লাস ভঙ্গিমাৰে মাগুহৰ
ভিৰ ঠেলি বিজয়া ভগৎসিঙৰ ওচৰ পালেগৈ। তেতিয়া ভগৎসিঙে তিনি
নম্বৰ শ্বেটকৰ্মত ঝাক দি আছিল। বিজয়াক দেখি ভগৎসিঙ আচৰিত
হ'ল। সি ককালটো পোনাই থিয় হৈ সুধিলে কি হ'ল বিজয়া ?

- মমতা বহেনজীৰ শৰীৰ বহুত খাবাপ।
- কি হৈছে ! ভগৎসিঙে এইবাৰ ডাঙৰ মাতেৰে সুধিলে।
- আবে, বুজা নাই ? মমতা বহেনৰ—
- বলি কিয় ? ভগৎসিঙৰ মুখখন হঠাতে বিবৰ্ণ হৈ পৰিল।

বিজয়াই চকু দুটা টিপিয়াই হাঁহি মাৰি ক'লে—মমতা বহেনৰ
বাচ্চা হব, হস্পিতেললৈ নিছে। মই তালৈ যাওঁ।

এইবাৰ ভগৎসিঙে হাঁহিলে—অ' তাকে নকৰ কিয় ? বাক
যা। ময়ো অলপ পাছত গৈ আছো।

বিজয়া তাৰ ওচৰৰ পৰা জাঁতৰি গ'ল। ভগৎসিঙে বাওঁ
হাতেৰে দীঘল ঝাক ডাল লৈ সোঁহাতেৰে মোঁচ কোচাড হাড
কুৰাই খব ধোজেৰে বোৱা বিজয়ালৈ চাই হাঁহিলে। তাইবো বাচ্চা
হব আৰু তিনি মাহৰ পিচত। সিহঁতৰ চানী হোৱা নহ'ব হ'ল।
তাৰ বে কিমান চিন্তা আছিল; এতিয়া বেনিবা ভগবানে সিহঁতক
সন্তান এটা দিবলৈ ওলাইছে। নহ'লেমো ক'বাব তিনি মোপোৱা

বাবাজীয়ে আহি তাইক খাবলৈ ঐশ্বৰ্য্য দি ৰায়নে ? ভগৱানৰ কি
লীলা, তিনিটা বড়ি খাওঁতেই তাইৰ গালৈ সন্ধান আহিল ।

সি হাঁহিলে আৰু পুনৰ খবকৈ ঝাক ডাল মাৰি স্টেটৰ্কৰ খন
ঢাকা কৰি পাচিটো আৰু ঝাকডাল হাততলৈ সি নিজৰ কোৱাৰ্টাৰৰ
কালে খোজ দিলে । কোৱাৰ্টাৰ কেইটা চকুত পৰাব লগে লগে তাৰ
বিতৃষ্ণা আহিল । বেলেৱে ডিপাৰ্টমেণ্টে বনাই দিয়া সিহঁতৰ কোৱাৰ্টাৰ
কেইটা আচলতে মানুহ থকা ঘৰনে ? নে হাঁহৰ গড়াল ? তাত সোমাই
থাকিলে তাৰ উশাহ-নিশাহ বন্ধ হৈ যাব খোজে, সেয়েহে সি ওচৰতে
সৰুকৈ খেবৰ ঘৰ এটা সাজি লৈছে । সৰু বাৰান্দা খনেৰে সৰু পজাটো
তাৰ স্বৰ্গপুৰি যেন লাগে । ওচৰতে কই লোৱা আমজোপা মলিয়াইছে ।

সি পাচিটো আৰু ঝাক ডাল ঘৰটোতে আওজাই থৈ
কলৰ পাবলৈ গ'ল । সি গা ধুব লাগিব । পৰিষ্কাৰ হৈ হম্পিতেললৈ
নগ'লে বিজয়াই বেয়া পাব ।

সি চান্‌লাইট চাবোনেৰে গাটো ধুই ধুই এবাৰ চাৰিও-
ফালে চালে । বিজয়াই তাৰ ঘৰটো বেছ পৰিষ্কাৰ কৰি ৰাখিছে—
নাৰাখিব কিয় ? তাইতো বাবুলোকৰ লগত থাকি থাকি একদম
সকলো জানি গৈছে । সেই কাৰণে তাই লাইনৰ লিডাৰ বনি
গৈছে । মমতা বহেনে তাইক নিজৰ ভনীৰ নিচিনাকৈ মৰম কৰে ।
তাৰ মুখত হাঁহি বিৰিঙি উঠিল । তাক যে তাই গা নোধোৱাকৈ ভিতৰলৈ
সোমাবলৈ নিদিয়ৈ । হঠাতে সি তাৰ গাটোত নতুন পুলকতা অনুভৱ
কৰিলে । মূৰটোত চাবোন সানি সি জোৰকৈ ধুই দিলে আৰু হাতৰ
আঙুলিৰে লেতেৰা ফেনবোৰ উলিয়াই মাটিত পেলালে । বান্টিৰ পৰা
পানী এঘটি লৈ মূৰত ঢালি দিয়াৰ লগে লগে মূৰৰ চাবোনৰ পানীবোৰ
তাৰ স্তূঠাম বাহুহুটাৰ ওপৰেদি বৈ গ'ল । পিঠিখন গামোছা খনেৰে ধুই
ধুই সি আকৌ পানী ঢালি দিলে । তাৰ ইম্পাৰ্টৰ দৰে কৰ্মঠ দেহাটোৰ
ওপৰেদি বৈ যোৱা পানী খিনি ব'দৰ পোহৰত ভিৰ বিবাই উঠিল ।

গাটো ধুই তাৰ মনটো বৰ কৰকাল লাগিল । বিজয়াই
ধুই ধোৱা ধুতিখন আৰু চোলাটো পিন্ধি লৈ গগণেশ বাৰাৰ কটো
খনত সেৱা এটা কৰিলে আৰু হিম্পিতেলৰ ফালে ওলাই গ'ল ।
আজি তাৰ জেনেবেল ডিউটি নাই ।

সি বেলৰ লাইন পাৰ হৈ ষ্টেচনৰ স্টেটকৰ্মত সোমাল । অৰুণ
বাবুয়ে বা খবৰটো পাইছেনে নাই ?

— আবে, ভগৎসিঙ দেখোন ? সাজি কাটি ক'লৈ ওলালি ?

— অৰুণ বাবু ! আপুনি নাজানে নেকি ? মমতা বহেনৰ খাচ্চা
হ'ব, হিম্পিতেললৈ নিছে ।

— অ' হয় নেকি ? অৰুণ পামেগামে জোৰেৰে হাঁহি দিলে ।
মই গমকে পোৱা নাই । ই ছুট্টোৱে মোক খবৰেই দিয়া নাই ।
বাক যা ! মই পিছতহে যাব পাৰিম, ডিউটি আছে । অলম
মেইলখন আহিবৰ হৈছে ।

— মই যাওঁ তেনেহলে অৰুণ বাবু ?

— ওঁ, যা !

ভগৎসিঙ যোৱাৰ পিচত অৰুণ ষ্টেচনৰ ২ নম্বৰ স্টেটকৰ্মৰ
ফালে আগুৱাই গ'ল । লগে লগে সি মাইকত শুনিবলৈ পালে
উজনিমুৱা অসম মেইলখন অলপ সময়ৰ পাছতে ২ নম্বৰ স্টেটকৰ্মত
ব'বহি । মামুহ বিলাকৰ লৰা-ঢপৰা লাগিল । টালি-টোপোলা লৈ
যাত্ৰীবোৰ সষ্টম হ'ল । কুলি বিলাকে মূৰত বেডিং বাকচ লৈ আহি
নিৰ্দিষ্ট ঠাইত থলেহি ।

অৰুণে নীলা কোটটোত হাত দুখন শুবাই অলপ আগুৱাই
গ'ল । অকমান সময়ৰ পাছতেই ডিজেৰ ইঞ্জিনৰ উকি এটা আহি
অৰুণৰ কানত পৰিলহি আৰু সৰ্টাকৈয়ে বেলখন তাৰ ওচৰেদি পাব
হৈ গ'ল । সি নামি অহা বেলৰ যাত্ৰী বোৰৰ পৰা ঠিকঠাকৈ
লবলৈ লবালবিকৈ গেটটোৰ কাষ পালেগৈ ॥

(২)

অকণ পামেগামে টিকেট খিনি হাতৰ মুঠিত লৈ ষ্টেচনৰ সৰু কোঠালিটোলৈ সোমাই গ'ল আৰু কিছু সময়ৰ পাছত ওলাই আহি নিজৰ কোৱাৰ্টাৰটোৰ ফালে খোজ দিলে ! মানুহৰ ভিৰ ফালি আহোঁতে তাৰ মনটোত মমতাৰ সন্তান হ'ব কথাটোৱে দোলা দি গ'ল । যাহওঁক, এটা বিশৃঙ্খল মানুহৰ জীৱনলৈ শাস্তি আহিব । শিশুৰ হাঁহিৰে ঘৰখন উপচাই পেলাব আৰু সুবেল্ল চক্ৰৱৰ্তীৰ জীৱনৰ গতিয়েই হয়তো নতুন পথ লব । অকণে নিজে নিজে হাঁহিলে । সুবেল্ল তাকতো মাতি পঠাব পাৰিলেহেঁতেন । বাক যি নহওঁক নামাতিলেও সি যেতিয়া খবৰটো পাইছে, নিশ্চয় যাব । সি লৰা-লৰিকৈ বেল লাইন কেইডাল পাব হ'ল । সুবেল্লৰ বাপেক হৰ-গোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীৰ মনত ছাগৈ কিমান আনন্দ ? তাৰ চকুৰ আগত ধূতি পাঞ্জাবী পিন্ধা বঙালী ভক্তলোক এজনৰ ছবি ভাঁহি উঠিল । বেলৰ উকি এটা আহি তাৰ কাণত পৰিলহি । হয়তো বেল এখন যাবৰ হ'ল । হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীক সি ভক্তি কৰে । নকৰিব কিয় ? তেওঁ তাৰ অন্নদাতা, তেওঁৰ অনুগ্ৰহতে অকণ পামেগামে বেলৰ চাকৰিটো পাইছিল । কৰু চুলি, কোটৰগত চকু, মুখত স্নান হাঁহিৰে হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীয়ে এসময়ত সময়ৰ সোঁতত উঠি ভাঁহি আঁচি এইখিনি পাইছিলহি । কেন্দ্ৰ বিভাজনৰ আগতে বৃটিছ চৰকাৰৰ অধীনত হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীৰ বাপেক চক্ৰ বোহন চক্ৰৱৰ্তীয়ে শিলচৰ ষ্টেচনত কাম কৰিছিল । স্বৰূপ সৰস্বত চক্ৰমোহনে ডেকা পুতেক হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীক কৈছিল

জই ইয়ালৈ গুচি আহ। তাত থাকিব নালাগে সোণৰ অসম দেশৰ
 মাটি বহুত অবাদে পৰি আছে। কিন্তু সেইখিনি সময়ত নিজৰ
 ঘৰ ছুৱাব এৰি হৰগোবিন্দৰ মাক আহিবলৈ ইচ্ছা কৰা নাছিল।
 কিন্তু সময়ে কালযুষ্টি ধৰিলে। স্বাধীনতা লাভৰ সময়ত ভাৰতবৰ্ষ
 বিভাজন হ'ল, বঙ্গোৱ হ'ল আৰু সঁচাকৈয়ে এদিন হৰগোবিন্দ
 চক্ৰবৰ্তীয়ে বিধবা মাক নিজৰ পৰিবাৰ সূচন্দা আৰু গাভৰু
 ছোৱালী দুজনী লগত লৈ কুচিয়াৰা নদীত জীৱনৰ টুলুঙা নাও মেলি
 দিলে। তেতিয়া পিতৃভিঠা এৰি হৰগোবিন্দই চকুপানী টুকিছিল,
 সূচন্দাই হিয়া ধাকুৰি কান্দিছিল, বুঢ়ী মাক মায়াদেৱীয়ে স্থিৰ দৃষ্টিৰে
 আকাশলৈ চাই ভাবিছিল এইবোৰ কি হৈছে? নিজৰ ঘৰবাৰী,
 লামলাকটু এৰি থৈ তেওঁলোক বাক ক'লৈ আহিছে? মায়াদেৱীয়ে
 যেন একো বুজি পোৱা নাছিল। হিয়াখন তেওঁৰ ধৰফৰ ধৰফৰ
 কৰিছিল, কিন্তু সন্মুখত গাভৰু নাতি ছোৱালী দুজনীৰ মুখত ত্ৰাসৰ
 ভাব দেখি সেই সময়ত তেওঁ সাহসেৰে কব খুজিছিল—নাই, নাই,
 একো ভয় নাই। কিন্তু চাৰিও ফালৰ কান্দোনৰ অটুহাস, ই তেওঁৰ
 কণ্ঠবোধ কৰিছিল।

নদীৰ বুকুত নাৱৰ ভিতৰত বসি কৰি কৰি অজ্ঞান হৈ পৰা
 সৰুজনী ছোৱালী দেখি— ডাক্তৰ! ডাক্তৰ! বুলি হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তীয়ে
 মাথোন চিঞৰিছিল। কিন্তু অসমৰ মাটি চোৱাৰ আগতেই বসি
 কৰি কৰি তাই শেঁতা হৈ পৰিছিল আৰু নাৱৰ বুকুতে তাই প্ৰাণ
 হেৰুৱাইছিল। মৃত নাতি মধুচন্দাৰ গাভৰু দেহাটো বুকুত সাৱটি
 মায়াদেৱীয়ে কান্দিবলৈ পাহৰি বহুতকৈ চকু ছুটা মেলি ক'বলৈ চেষ্টা
 কৰিছিল হৰে কৃষ্ণ, হৰে কৃষ্ণ, কৃষ্ণ, কৃষ্ণ কৃষ্ণ হৰে হৰে!

এইখিনি কথা হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তীয়ে এদিন নিবিবিলি সময়ত
 অকণক কৈছিল আৰু ভাক কৈছিল বদৰপুৰ ষ্টেচনৰ সৰু কোৱাৰ্টাৰটোত
 থাকোভেই তেওঁৰ ভাঙৰ ছোৱালী মায়াদেৱীৰ নিকলেশ হোৱাৰ কথা।

দেশ বিভাজনৰ সময়ত এচাম তথাকথিত গুণ্ডাই ছায়াদেৱীক বাটৰ
পৰা ধৰি নি পাশৰিক অভ্যাচাৰ কৰি বৰাক নদীৰ পাৰত পেলাই
থৈ হোৱা স্নাত বিস্মত মৃতদেহটো জীয়েকৰ বুলি তেওঁ চিনাক্ত কৰিছিল।

এই ভয়াবহ হৃৎ আৰু নিজৰ জন্মভূমি এৰি অহা যত্ননাই
এদিন মায়াদেৱীক হেঁচি ধৰিছিল আৰু যত্নগাকাতৰ হৈ মায়াদেৱীয়ে
পৃথিৱীৰ পৰা বিদায় লৈছিল।

অকণে নিজৰ কোৱাৰ্টাৰটোৰ ছোৱাৰ মুখত ব'লগৈ আৰু
পকেটৰ পৰা চাবিপাত উলিয়াই সৰু তলাটো খুলি ভিতৰলৈ সোমাই
গ'ল।

সি নীলাবঙৰ কোটটো আলুনা দালত দলি মাৰি থৈ
বিচনাখনত এনেয়ে বাগৰ দিলে। অতীতৰ সোঁৱৰণে তাক বেদনা
ক্লিষ্ট কৰি তুলিলে।

কিছুসময় তলকা মাৰি থাকি এটা সময়ত সি উঠি বহিল। চকুদুটা
ছয়োখন হাতেৰে মোহাৰি দি হাঁহিবলৈ চেষ্টা কৰিলে—মাহুঁক মমতাৰ
সম্বন্ধে ঘৰ খনলৈ শাস্তি আনিব। বোৱাৰীয়েক, মমতা; পুতেক সুবেশ্বৰ,
পৰিবাৰ সুচন্দাৰে সৰু সংসাৰ খনলৈ নবাগত শিশুটিয়ে কঢ়িয়াই
আনিব শাস্তিৰ সূৰমা।

নাতিৰ মুখলৈ চাই বৃদ্ধ হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তীয়ে অতীতৰ সমষ্ট
হৃৎ পাহৰিব পাৰিব।

অকণে বিচনাৰ পৰা উঠি থিয় হ'ল আৰু চাহ একাপ খাব
মনেৰে ঠোঙটো জ্বলাই দি পানীৰ কেইলিটো তুলি গুনগুনালে—

বুকু হয় হয় কৰে মোৰ আই

কোনে মিজা হবে মোৰ আই

— x —

ভগৎসিঙ হিম্পিতেল পাই দেখে হবগোবিন্দ চক্রবর্তী বাবাম্মাতে চিন্তাক্লিষ্ট হৈ পাইচাৰি কৰি আছে । ভগৎসিঙক দেখি হবগোবিন্দ চক্রবর্তীয়ে তালৈ একেধৰে চাই ব'ল ।

— বাবু ! ভগৎসিঙৰ মাত শুনি হবগোবিন্দ চক্রবর্তীয়ে থোকা থুকি মাতেৰে ক'লে— খবৰ ভাল নহয় ভগৎসিঙ, বোৱাৰীয়ে সম্ভাৱন জন্ম দিব পৰা অৱস্থাত নাই ।

—কি কৈছে বাবু ?

—হয়, ভগৎসিঙ হয় । কাথাৰাৰ কৈ ভেওঁ কমালেৰে চকুহাল মটি আতৰি গ'ল । তাৰপিচত আকৌ তাৰ ওচৰ চাপি আহি ক'লে— ডাক্তৰে কৈছে; অপাৰেচন কৰিব লাগিব ।

—হায় ভগৱান ! পিছে উপায় ?

—উপায় আৰু কি আছে ভগৎসিঙ । সকলো ভগৱানৰ ইচ্ছা । তই ভিতৰলৈ যা । বিজয়াই, বেচোঁী দিনটো লাগি আছে ।

ভগৎসিঙ ভিতৰলৈ সোমাই গৈ দেখিলে—মমতাৰ গাত চেলাইন দি থৈছে । বিজয়াই তাক কোৱামতে, মমতাৰ বিষ অহা নাই । ভগৎসিঙ লগে লগে বাহিৰলৈ আহিল । বিজয়াও তাৰ লগতে ওলাই আহি ক'লে—তই যা ! থানা খাই লগৈ ! মই এতিয়া নাৰাওঁ । স্মৰণ বাবুৰো খবৰ নাই, ক'ত গল মাজানো ।

—তোৰটো ছুই বজাৰ পৰা ডিউটি আছে ?

ভগৎসিঙৰ কথাত বিজয়াৰ খং উঠি গ'ল ।

—আচে, গিছে কি হ'ল।

—যদি বৰ বাবুয়ে খং কৰে ?

—আবে বাদ দে। সিহঁতে চবদিন কামত ফাকি দিব আৰু আমি একদিন ছুটী ললে জগব লাগে। যা-যা বাবুক কৈ দিবি মই আজি নাযাওঁ।

ভগৎসিঙে ডাইৰ ওপৰত কথা কব নোৱাৰিলে। সি তাইক মৰম কৰে। কোনো দিনেই সিহঁতৰ মাজত কাজিয়া হোৱা নাই।

সি ভিতৰলৈ চালে আৰু খটখটিৰে তললৈ নামি আহিল। ইতিপূৰ্বে বিজয়া মমতাৰ ওচৰ পাইছিলগৈ। ভগৎসিঙে গুছি যোৱাৰ পাচত তাই পুনৰ দৌৰি ওলাই আহিল আৰু তাক পিচফালৰ পৰা চিঞৰি মাতিলে—আবে শুন্বে। এ সুবেণ বাবুক বিচাৰি আনিবি; মাইকীটো হিম্পিতেলত পৰি আছে আৰু সি গৈছে মদ পিবলৈ। তাক ধৰি আনিবি। চান্দা এইসব মবদলোকক গুলি কৰি মাৰিব লাগে। কথা কৈ কৈ বিজয়া ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

—আবে কাক গুলী কৰিবি অ' বিজয়া ?

—নাই বাইদেউ; এই মমতা বহেনৰ মদটোক ?

—অ' হয়নেকি ? চাৰি আকৌ জেল, ফাঁচী হৈ যাব। চিষ্টাৰ অম্বিকাই তাইলৈ চাই হাঁহিলে।

—হওঁক না ফাঁচী। মই ভয় নকৰোঁ। চা চোন দিদি ! আজি দুদিন হ'ল হিম্পিতেলৰ বিচনাত তাৰ মাইকীটো পৰি আছে, কিন্তু তাৰ খবৰ নাই। পেটত সন্তান দিব পাৰে, খবৰ কৰিব নোৱাৰে, আবে বাপৰে বাপ লাজ লাগে।

—তই ঠিকেই কৈছ বিজয়া ! ঠিকেই কৈছ।

কথা কৈ কৈ চিষ্টাৰ অম্বিকাই হাতত চিৰিজৰ ট্ৰেখন লৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। লগে লগে বিজয়া সোমাই গৈ আকৌ মমতাৰ ওচৰত থকা কাঠৰ টুলখনতে বহিলগৈ।

মমতাৰ টোপনি । চেম্বাইন চলি আছে । যিকোনো আকৌ
অধিকাৰ ওচৰলৈ উঠি গৈ সুধিলেগৈ—চিষ্টাৰ, মমতাৰহেঁতুৰ জাল
হ'বনে ?

—কিয় নহ'ব ? বিব আহিলেই খালাচ হ'ব ।

—মোৰ বব ভয় লাগিছে চিষ্টাৰ ।

—কিহব ভয় ! একো ভয় নাই । অধিকাই তাইলৈ নোচোৱাকৈ
ক'লে মমতাৰ গিৰিয়েকটো অহা নাই কিয় ক' ? বেচৰা শত্ৰুবেকটোক
দেখিলেই বেয়া লাগে । পিছে তই আজি ৰাতি থাকিব লাগিব
দেই ! সোনকালে খাই বৈ আহিবি । ময়ো থাকিম ।

—থাকিম চিষ্টাৰ, মমতাৰহেঁতু মোক যে কিমান মৰম কৰে । মই
জাতিত হবিজন হ'লে কি হ'ব; মমতা বহেঁতু মোক জনীৰ দৰে
ভাবে ।

—এৰা অ' বিজয়া ! তই যেনেকৈ আমাৰ লগত মিলামিছাকৈ থাক
তোক আমি জানো জাত বিচাৰ কৰো ? জাত পাত কি আছে,
পৰিস্থাৰ পৰিচ্ছন্নতাই হৈ আচল । সকলো ভগৱানৰে সন্তান ।

—হয় চিষ্টাৰ, সকলো ভগৱানৰে সন্তান ।

কথা কৈ কৈ তাই পুনৰ মমতাৰ ওচৰতে মাটিতে বহিল গৈ ।
সুবেশ্বৰ খবৰেই নাই । সময়ৰোৰ আগবাঢ়িল ।

সন্ধিয়া হ'ল, হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তী আকৌ আহি বাহিৰ
বেঞ্চখনতে বহিলহি । আন্ধাৰে পৃথিৱী আবৰি ধৰিলে । পিচ বেঞ্চৰ
ডিউটি শেষ কৰি ভগৎসিঙে আহি হুন্দিতলৰ পকা বাৰান্দাখনতে
বহিলহি । সি বিজয়াক লগ পাবলৈ বিচাৰিলে, কিন্তু কোঠালিটোৰ
দুৱাখন বন্ধ । ভিতৰত হুন্দুল লগা সি গম পালে । মমতাৰ
বিব আহিছে, অধিকাই লগে লগে দেৱাৰ কমলৈ গৈ গৈছে ।

হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তীয়ে কিবা এটা খবৰ পাবলৈ বাহিৰ
সেইখিনি সময়তে ডাক্তৰ বাৰান্দাইদি ওলাই যোৱা দেখি চক্ৰবৰ্তী

দৌৰি ভেঙৰ কাষলৈ গৈ নুখিলে—ডাক্তৰ বাবু । মোৰ বোৱাবী ?

—ভাল হয় চিন্তা নকৰিব ।

ওচৰতে থকা ভগৎসিঙে হাতযোৰ কৰি ক'লে — ডাক্তৰ বাবু ! আপুনি আমাৰ মাই বাপ আছে ।

—বহু ! গণ্ডগোল নকৰিবি । ডেকা ডাক্তৰ অবিনাশে ভগৎসিঙক এৰাই গুচি গ'ল ।

হৰগোবিন্দ চক্ৰবৰ্তীয়ে পুনৰ বাৰান্দাতে ইফাল সিফাল কৰি থাকিল । কিন্তু হিম্পিতেলৰ বাৰান্দাত জীবি থোৱা ঘড়ীটোৰ টক্ টক্ শব্দটোৱে তেওঁক বৰ আমনি দিলে ।

লেবাব কমৰ ভিতৰত সৰু বিছনাখনত মমতাই অসহ্য যত্নগা অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বিজয়াক মাতিলে !

—বিজয়া ! তোৰ ভাই ক'ত আছে মাতি আন ! মই এবাৰ চাই লওঁ । মই আৰু নাবাচো বিজয়া ! তাই আকৌ বিষত চিঞৰিলে ।

—নাই নাই দিদি ! এনেকৈ নক'ব । বাচ্চা হলে কষ্ট হ'বই ।

—নহয় নহয় বিজয়া ! মই আৰু নোৱাৰো, বেগতে যা ! তই তোৰ ভাইক মাতি আন !

বিজয়া লেবাব কমৰ দৰজাখন খুলি সুবেল্লক বিচাৰি ওলাই গ'ল । তাই ককালত শাৰীৰ আচলটো খুঁচি ললে আৰু ষ্টেচনত সুবেল্লক বিচাৰিলে । সুবেল্ল ষ্টেচনত নাই, ঘৰতো নাই । অকণেই নাই দেখা বুলি ক'লে । তেনেহলে ক'লৈ গ'ল ? নিশ্চয় ক্লাবত থাকিব । তাই ষ্টেচনৰ পাচ ফালে থকা ক্লাব ঘৰটোলৈ আন্ধাৰে মুছাৰে খোজ ললে । ঠিকেই, সুবেল্ল ক্লাব ঘৰত জুৱাত বহি আছে, লগত আছে চহৰৰ ভব্য গব্য কেইজন মান মানুহ । বাতি বিজয়াক দেখি সুবেল্ল আচৰিত হ'ল—আৰে বিজয়া ?

—ঐ মই । তই ইয়াত আছ, আৰু তোৰ মাইকীটোৰ কি হৈছে খবৰ বাখিছনে ?

—খা-খা বাচ্চা হ'লে খবৰ দিবি।

সুবেশ্বৰ কথা শুনি লগৰ বিলাকে কিবিলি পাৰি হাঁহিলে
আৰু চিঞৰিলে—তেনেহলে কালিলৈ বৰা খানা হ'ব ?

বিজয়াৰ খং মুৰত উঠিল গৈ। তাই চিঞৰি চিঞৰি ক'লে—
আবে, সুবেশ্বৰাবু, তোৰ লাজ নালাগে, অত লেখা পঢ়া শিকিলি,
কিন্তু কি লাভ হ'ল। ছিঃ ছিঃ তহঁতে দেশখন শেষ কৰিলি। জহ-
ন্নামে যাবি তহঁত; তহঁতৰ ক্লাব ঘৰত জুই দিব লাগে—জুই।

সুবেশ্বৰই বিজয়াৰ কথা শুনি তাচপাত খিলা হাতত লৈ একে
ধৰে তাই যোৱাৰ ফালে চাই থাকিল।

বৰুৱা বাবু খং উঠি গ'ল। এজনী হবিজন মাইকীৰ মুখত
ইমান কথা। ইহঁত বহুত ওপৰলৈ উঠি গৈছে !

—ঠিকেই কৈছে বৰুৱা। এনেকুৱা ক্লাব ঘৰত জুই দিব লাগে।
য'ত মদ আৰু জুৱাৰ আদা হয়, য'ত নিশাৰ পাচত নিশা ঘৰ সংসাৰ
ল'ৰা তিৰোতা এৰি দুখিলা মান তাচপাত লৈ আমি বহি থাকো,
তাই ঠিকেই কৈছে। আমাৰ পৰা দেশখনৰ কি লাভ হ'ব। নিচা
নাথাকিলে আমি ভঙ্গলোক হ'ম। লেক্চাৰ দিম আৰু নিচা হলে
শিক্ষা, দিক্ষা, কলা সংস্কৃতি সকলো পাহৰি গোলাপী বঙত মচপুল
হৈ আপোন বিভূৰ হৈ থাকো। ধেংতেৰি পাগল কাহাকা। সি
তাচপাত কিটা হাতত ললে আৰু চিৰাচিৰ কৰি ফালি বৰুৱাহঁতলৈ
চাই ক'লে—মই যাওঁ বৰুৱা বাবু আৰু কোনো দিন ইয়ালৈ নাহেঁ।
সি বেগা বেগিকৈ ক্লাব ঘৰৰ পৰা ওলাই হিম্পিতেলৰ ফালে খোজ
দিলে। সি গৈ থাকোতে শুনিবলৈ পালে ক্লাব ঘৰৰ মজিয়াত পুনৰ
হাঁহিব কিবিলি।

প্রায় দৌৰি অহাদি আহি সি হিম্পিতেলৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।
বিজয়াই তাক দেখি লৰা-লৰিকৈ আহি ক'লে—মমতা দিদি লেনাৰ কলত।
—হয় নেকি ? কেনে আছে ?

—খুঁটৰ কট হৈছে। কথাৰাব কৈ বিজয়াই ভাইৰ মুখ খন চানকৰ
আজ্ঞাৰে চাকি ধৰিলে।

সুবেশ্বই হাতেৰে চুলিখিনি মোহাৰি বাপেকলৈ চালে। বাপেকে
বাঁধানাত অহা বোকা কৰি আছে। ভগৎসিঙ একুত মন মাৰি থিয়
হৈ আছে।

হঠাতে সি দেখিলে বিজয়া লৰা-লৰিকৈ তাৰ ওচৰলৈ আহিছে।

—কি হ'ল বিজয়া ? কি হ'ল ?

—এইমাত্ৰ বাচ্চা হ'ব।

—হয় নেকি ? সুবেশ্বই হাঁহিলে।

বিজয়া লৰালৰিকৈ আকৌ লেবাব কমলৈ সোমাই গল।

সময়বোৰ খবগতিৰে অতিবাহিত হ'বলৈ ধৰিলে। হঠাতে সিহঁতে
এটা নতুন শিশুৰ কান্দোন শুনিবলৈ পালে। এইমাত্ৰ যেন আন্ধাৰ
গহবৰৰ পৰা এটা মানুহৰ সন্ধানত পৃথিৱীৰ পোহৰ বোৰ খেলিয়াই
তেজৰে লুটুৰি পুটুৰি হৈ চিটিকি পৰিছে। ভগৎসিঙ হৰগোবিন্দ
চক্ৰৱৰ্তীৰ ওচৰলৈ গৈ ক'লে সেয়া বাবু, বাচ্চাৰ কান্দোন শুনিছেনে ?
হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীয়ে কমালেৰে চকুটো মুচি মিচিকি হাঁহি মাৰি
মুৰ ছপিয়ালে।—হয়, তেওঁ শুনিছে।

সেইখিনি সময়তে অকণ আতি হস্পিহেল পালেহি। পৰিবেশটো
দেখি সি একো বুজিব নোৱাৰিলে। সি সুবেশ্বৰ ওচৰ চাপি গ'ল।

বিজয়া দৌৰ মাৰি ওলাই আহি সুবেশ্বলৈ চাই ক'লে -
সুবেশ্ব বাবু, ছোৱালী হৈছে, ছোৱালী।

লগে লগে অকণে সুবেশ্বক পিঠিত চাপৰ এটা মাৰি ক'লে -
অভিনন্দন।

সুবেশ্বই অকণৰ হাতখন খামোচ মাৰি ধৰিলে তাৰ পিচত
কিটো পৰ হ'ল মাত বোল নাই। বাহিৰত বাকী মানুহখিনিৰ
উত্পত্তি লাগিল।

—ডাক্তৰ বাবু ! বিজয়াৰ চিঞৰ শুনি ভগৎসিঙ ভিতৰলৈ দৌৰ মাৰিলে
লগে লগে সুবেল্ল আৰু অৰুণ ।

সিহঁতক দেখি বিজয়াই আটাই পাবি ক'লে—মমতা বহেন
আৰু নাই ।

সুবেল্লই বিজয়াক ঠেলা মালি মমতাৰ ওপৰত আচাৰ খাই
পৰিল । ডাক্তৰ আৰু নাৰ্চ অধিকাই আহি সুবেল্লক তুলি ধৰি
বুজনি দি ক'লে—অধিক বক্তব্য হোৱাৰ কাৰণে অনেক চেষ্টা
কৰিও বচাব পৰা নহ'ল । মমতাই হাৰ্ট ফেইল কৰিলে ।

কিয় কিয় ? কিয় ? কিয় ? সুবেল্ল বলিয়া হোৱাদি হ'ল !
অকণে তাক মাৱটি ধৰিলে ।

প্ৰায় এঘণ্টা মানৰ পাচত বগা কাপোৰেৰে মমতাৰ কৃত
দেহটো ঢাকি যেতিয়া বাহিৰলৈ উলিয়াই আনিলে, তেতিয়া লক্ষ্য-
বিন্দু চক্ৰবৰ্তীয়ে আকাশলৈ স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই দেখা পালে এক মহা
শূণ্য ।

সেই মহাশূণ্যটো তেওঁক চাৰিওফালৰ পৰা আচ্ছাদি ধৰি
চিঞৰি চিঞৰি যেন কৈছে—

জয় জয় পৰমা নিষ্কৃতিহে নমি নমি

জয় জয় পৰমা নিৰ্বৃত্তিহে নমি নমি

অশ্রু আৱন প্লাৱন হে নমি নমি

পাপ কালন প্লাৱন হে নমি নমি

সৰ্ব্ব ভয় ভ্ৰম জ্ঞাননাৰ

চৰম আৱৃত্তিহে নমি নমি ।

— x —

দপ্ দপ্‌কৈ চিতাৰ জুইকুৰা জলি উঠিল। মুখাণি কৰি
সুবেজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে চিতাখনৰ পৰা অলপ দূৰত বহিল গৈ। ধনেধৰ,
বুকুন্দ, বাৰেধৰ দোকানী, বামলাল ঠাকুৰীয়াই চিতাত খৰি জাপি
দি চাৰিওফালে ঘিউ আৰু ধূনা চতিয়াই দিলে ! জুইকুৰাৰ
লেলিহান শিখাই অকমান সময়ৰ ভিতৰতে মমতাৰ চিতাখন ঘেৰি
ধৰিলে।

জলি উঠা জুইকুৰালৈ চাই চাই অৰুণৰ সুবেজই ক'লে
অৰুণ ! মোৰ সচাঁকৈয়ে আজি স্বপ্ন ভগ্ন হ'ল। মই যেন পাঁচ
বছৰে এটা সপোনহে দেখিছিলো। কিন্তু মই ভগ্ন নাছিলো মমতাই
মোক এইদৰে ঠগি গুচি যাব।

মই মদ পাইছিলো, জুৱা খেলিছিলো, ঘৰত নথকা হৈছিলো
কিন্তু কিয় ? সুবেজৰ চকুকিটা তিক্ তিক্‌কৈ বড়া হৈ পৰিছিল !
সি গভীৰ বেদনাৰে ওচৰত বহি থকা অৰুণক ক'লে—মমতাইটো
মোক কোনো দিন বাধা দিয়া নাছিল। তেওঁ মোক বাধা দিব
পাৰিলেহেঁতেন। জুৱা, মদ একুৱাব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু
নোৱাৰিলে অৰুণ একুৱাবলৈ যত্ন নকৰিলে। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ কি ?

এডাল বাঁহ ফুটাৰ শব্দ হ'ল। জুইকুৰা বেছিকৈ জলি
উঠিল। মমতাৰ বুকুৰ কাঠ ডাল ওপৰলৈ উঠি আহিল। বামেধৰে
ডাঙৰ ডাঙৰ কাঠৰ টুকুৰা ছুট। চিতাখনৰ মাজলৈ দলিয়াই দিলে।

সুবেজই থব লাগি চিতাখনলৈ চাই থাকি আকৌ ক'লে—

— অৰুণ ?

— ওঁ !

— তই মোৰ কথা শুনিছনে নাই ?

— শুনিছোঁ ক ! চিতাখনলৈ চাই অৰুণে অন্যমনস্ক ভাবে উত্তৰ দিলে !
সুৰেন্দ্ৰই আকৌ আৰম্ভ কৰিলে শুন ! ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল
আদৰ্শৰ অমিল । মোৰ আদৰ্শৰ লগত তেওঁৰ আদৰ্শৰ মিল নাছিল ।
যি নাৰীয়ে পুৰুষৰ আদৰ্শৰ লগত আদৰ্শ মিলাই চলিব নোৱাৰে,
সেই নাৰীয়ে পুৰুষৰ কি কল্যাণ সাধন কৰিব ? সি চুলিখিনি
ভুইহাতেৰে টানি টানি অনৰ্গল ব'কি গ'ল । কলিকতা মহানগৰীত
লালিত পালিত হোৱা আধুনিকা মমতাই মোৰ স্বাধীনচেতীয়া আদৰ্শ
মানিবলৈ টান পালে । জীৱনত সকলো হেৰুৱাই অসমী আইৰ
বুকুৰ বিগুৰু ৰায়, পানী গ্ৰহণ কৰি মোক দেউতাই মানুহ কৰিছিল
আৰু মাৰাত্মক অতীতক হুঃস্থপ্ন বুলি ভাবি পাহৰি পেলাইছিল ।
বাৰিষাকালত অসমৰ মাটি, বোকা পানী গছকাৰ ভয়ত মাকৰ ঘৰত
মাহৰ পিছত মাহ অতিবাহিত কৰা মমতাই কোনো দিন ভবা নাছিল,
মোৰ দেউতাৰ মনৰ বেদনা । সুৰেন্দ্ৰই এইবাব আঠত মূৰ গুজি
ছকছকাই কান্দিলে ।

খুচনিবাড়ি ডাল হাতত লৈ বিপুলে অৰুণলৈ চাই ক'লে -
তাক লৈ যা । আমি এইখিনি শেষ কৰিহে যাম ।

— ব'ল সুৰেন্দ্ৰ; ঘৰলৈ ব'ল !

— নাই-নাই নেযাওঁ, ইয়াতেই ভাল লাগিছে । কান্দি কান্দি ফুলি
উঠা বঙা চকু হালেবে সুৰেন্দ্ৰই আঁতৰত মন মাৰি বৈ থকা
ভগৎসিঙলৈ চাই চিঞৰি দিলে—কি কৰিছ ভগৎসিঙ, মমতাৰ চিতাত
খৰি আপি দে ! তইতৰ মমতা বহেন আৰু মূৰি নাই ।

ভগৎসিঙে সুৰেন্দ্ৰলৈ ব চাই থাকিল । সুৰেন্দ্ৰই আকৌ
চিঞৰিলে—অ' তই চিতাখন নুচুৱ, চুলে চুৱা ৰাৱ নহয় ? মই

কৈলোঁ ভই ধৰি জাপি দে ! তহঁতে জানো মমতাক আৰু ধৰম
কবিলৈ পাবি ? সি আকৌ কান্দিলে ।

অকণে এইবাব তাক ধৰি ঘৰলৈ লৈ আহিল । বাটত আহোঁতে
সুৰুজাই অকণৰ ডিঙিত ধৰি কান্দি কান্দি ক'লে - তহঁতে ভাবিছ
মই পাপৰ হৈছোঁ, নাই নাই অকণ মই পাপৰ হোৱা নাই ।

সিহঁত দুয়োটা গৈ যেতিয়া সুৰুজাহঁতৰ দাবান্দ পালেগৈ
তেতিয়া পোছৰ হ'বলৈ বহুত বাকী ।

×

×

×

ভগৎসিঙে খাশানত শেষলৈকে থাকিল । সকলো মানুহ
বোৰাৰ পিছত সি চিতাখনত সেৱা কৰিলে আৰু ঘৰলৈ উভতিল ।
তেতিয়া নিশা শেষ হোৱা নাই । ঘৰলৈ আহি বাহিৰে বাহিৰে
কৰ্ম পাইলৈ গৈ গা ধুৱে আৰু বিজয়াক জগাই দি কাপোৰ যোৰ
সল্লাই ভিতৰ সোমাল ।

ঠাণ্ডা দিন । বিজয়াই জুইকুৰা অলাই দি পানীৰ কেটলিটো
তুলি দিলে আৰু চকুপানী মচি মচি পিৰাখনত বহি থাকিল ।
ভগৎসিঙেও জুইকুৰাৰ ওচৰতে বহি তাইক বুজনি দিলে, নাকান্দিবি,
দুখ নকৰিবি, আমিও এদিন মৰিবই লাগিব ।

—মৰিবতো লাগিবই, কিন্তু এনেকৈ মৰিলে কোনে সহ্য কৰিব
পাবে ? অকমান আগতে - মমতা দি দিয়ে মোলৈ চাই
হাঁহিছিল, তাৰ পিছত শেষ । উস্ ! কি আচৰিত; ডাক্তৰ
জিওবৰ্ত্ততে কতয়ে কি কৰিছে; কিন্তু সকলো মিছা হ'ল ।
ভাই জৰজৰকাই কান্দিছে ।

অলপ সময় দুয়োটা মনে মনে ব'ল । বাহিৰত বিজয়
নিভাল । পৃথিৱীৰ বুকুত ক'বাত নাম নজনা চৰায়ে কিনাইছে,
কিন্তু বাঁহ গছৰ চেপে চেপে জোনাকী পকুৱাই টিপ্ চাকি
জলাই কুৰি লাগিছে ।

ভগৎসিঙে নিব্বৰতা ভঙ্গ কৰি ক'লে-চাহ কৰ, পানী উত্তলি
উত্তলি শেষ হ'ব এতিয়া । বিজয়া চকু খাই উঠিল । এয়া পানী
শেষ হ'ব এতিয়া । তাই চাহ কৰিবলৈ ধৰিলে ।

ভগৎসিঙৰ গাটো কিবা লাগিছে । গোটেই দেহাটোত তাৰ
পোৰনি উঠিছে ।

বিজয়াই বড় চাহৰ গিলাচটো তাৰ হাতত তুলি দিলে আৰু
তায়ে এটা গিলাচ লৈ জুইৰ ওচৰত আকৌ বহিল ।

ছয়োটাই চাহ ছুগিলাচ খাই শেষ কৰিলে । বিজয়া থিয়
হ'ল আৰু কাষৰ তক্তাপোচ খনতে লেপখন লৈ শুই পৰিল ।
ভগৎসিঙেও অলপ সময় মনে মনে বহি থাকি ছুৱাৰ খনত দাংডাল
লগাই বিজয়াৰ কাষতে একেখন লেপকে গাতলৈ বিচনাখনত দীঘল
দিলে । ভৰি দুখন মেলি দি তাৰ বৰ আৰাম লাগিল । বেবৰ
ফালে মুখ কৰি শুই থকা বিজয়াক সি আমনি নকৰিলে । কিন্তু
হঠাতে এটা উচুপনি তাৰ কাণত পৰিল । বিজয়াই কান্দিছে ।
সি তাইক বুকুৰ ওচৰ চপাই আনিলে । তাই তাৰ বহল বুকুখনত
সোমাই মুৰটো তাৰ বাওঁহাতৰ বাস্তটোত থৈ উচুপি উঠিল । সি
তাইৰ পিঠিখনত হাত ফুৰাই দিলে ।

—বিজয়া ! দুখ নকৰিবি ।

—ঐ, মমতা দিদিৰ বাচ্চাটো ?

—কি কৰিবি, হস্পিতেলৰ চিষ্টাৰ বিলাকে বাখিছে ।

—নাই নাই, কেচুৱাটোৱে ছাগৈ কান্দি আছে । বিজয়াই আকৌ
কান্দিলে ।

ভগৎসিঙে তাইক বুজনি দিলে—ঈশ্বৰে জন্ম দিছে বেতিয়া
পালন কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিবই । গতিকে চিন্তা কৰি লাভ নাই ।
কিন্তু বিজয়াই সেইবোৰ একো নুবুজে । তাই কান্দি কান্দি এসময়ত
ভগৎসিঙৰ বুকুৰ মাজতে টোপনি গ'ল । কিন্তু সময়ৰ পাচত ভগৎসিঙে

টোপনি আহিল ।

এটা অভিশপ্ত নিশা কোনফালে পাব হ'ল সিহঁতে গমকে
নাপালে ।

—বিজয়া ! দৰজা খোল বিজয়া !

—আবে উঠবে ! সুবেশ্ব বাবু আহিছে ।

বিজয়াই ভগৎসিঙক গাত ধৰি জগাই দিলে । তাই একেজাপে
খাট খনৰ পৰা নামি শাৰীখন ভালদৰে পিন্ধি দৰজাখন খুলি দিলে ।

—বাবু !

—ঐ বিজয়া মই । তোলৈ এটা খবৰ আনিছোঁ ।

—কি খবৰ সুবেশ্ব বাবু ?

—মোৰ কেচুৱাটো ৰাতি মৰিল ।

—হাঁ ! বিজয়াই বহলকৈ চকুহাল মেলি সুবেশ্বলৈ চালে ।

তেতিয়া সুবেশ্বই কন্দা নাছিল । তাৰ চকু ছুটা বঙা
পৰিছিল, শুকান চুলিবোৰ বতাহত উৰিছিল ।

অলপ সময় থৰ লাগি থকাৰ পিচত সুবেশ্ব খৰ খোজোৰে
সিহঁতৰ দ্বাৰাৰ মুখৰ পৰা আঁতৰি গ'ল । বিজয়াই সি ঘোৱাৰ ফালে
ৰ লাগি চাই থকাৰ পিচত দৰজাখন জোৰেৰে বন্ধ কৰি দি বিছনাত
পৰিল আৰু লুকলুকাই কান্দিবলৈ ধৰিলে ।

ভগৎসিঙে একো বুজিব নোৱাৰিলে, এইবোৰ কি হ'ল ? কি
হ'ল ? সি মূৰত পাগুৰিটো মাৰি ললে আৰু বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল ।
তেতিয়া পৃথিৱী পোহৰ হৈছিল ।

— x —

অৰুণৰ মনটো অস্থিৰ হৈ পৰিল । ভগৱাননো ইমান নিষ্ঠুৰ হ'ব লাগেনে ? ভাবি ভাবি তাৰ অস্থিৰ লাগিল । আজি দিনত সি ডিউটিলৈকে নাশায় । গোটেই দিনটো সি কোৱাৰ্টাৰটোৰ ভিতৰতে সোমাই থাকিব । সি কি সতে শ্ৰেষ্ঠৰ ওচৰলৈ যাব ? কি বুলি বুজনি দিব ? মানুহৰ জঁৱনলৈ কেতিয়াবা এনে কিছুমান মুহূৰ্ত্ত আহে যি মুহূৰ্ত্তত আমাৰ কোনো বুজনিয়ে কাম নিদিয়ে । সি চিগাৰেট এটা উলিয়াই ল'লে আৰু দীঘলকৈ হোপা এটা মাৰি ধোঁৱাবোৰ এবি দি চকুদুটা মূৰ্দি দিলে । লগে লগে তাৰ চকুত ভাঁহি উঠিল তাৰ চিৰ চেনেহী গাওঁখন । সেই সোৱণশিৰিৰ পাৰৰ সৰু গাওঁখন, যি খন, গাঁৱত তাৰ মৰমৰ মাকে চিৰদিনৰ কাৰণে পৃথিৱীৰ পৰা বিদায় লৈছিল ।

সি মাকৰ মৈদামত মাটি দিছিল কিন্তু মমতাক জ্বলাই দিয়াৰ নিচিনাকৈ সি তাৰ মাকক দাহ কৰা নাছিল । কাৰণ সিহঁতৰ মিচিং সমাজত দাহ কৰা প্ৰথা নাই । তাৰ এতিয়াও মনত পৰে তাৰ মাকৰ মৃত্যুৰ লগে লগে মানুহ বিলাকে ওখ ঠাইত থিয় হৈ বৰকাঁহ আৰু চোল বজাইছিল । ই বাইজৰ কাৰণে তাৰ মাকৰ মৃত্যু হোৱাৰ জাননী আছিল ।

এই সংকেত ধবনি শুনি মানুহবোৰ আপত্তৰ টোপোলা লৈ বিহুৰ মনটো আহিছিল । মাকক হাহ-হালধীৰে ধোঁৱাই নতুন কালোৰ শিঙাইছিল আৰু মূৰ আচুৰি দিছিল । সকলোৰে লগত সিও মাকক

ভক্তি ভাৱে সেৱা কৰিছিল। তাৰ পাছত ? তাৰ পাছত কাপোৰেৰে মেথিয়াই মাকক সাজী কৰি শ্মশানলৈ লৈ গৈছিল। তেতিয়া সি চিঞৰি চিঞৰি কান্দিছিল আৰু তাৰ ভনী পাছিয়ে মাটিত পৰি পৰি বিনাইছিল। সেইবোৰ দিন অতীত হ'ল। সি হুমুনিয়াহ কাঢ়িলে আৰু চিগাৰেট এটা ছপি ছপি শেষ কৰি সৰু টুকুৰাটো খিৰিকিৰে বাহিৰলৈ দলিয়াই দিলে। সেই সময়তে ষ্টেচনৰ পৰা বেলৰ উকি এটা আহি তাৰ কাণত পৰিলহি। সি মনতে ভাবিলে— আমি সকলো যেন একেখন বেলৰে যাত্ৰী, অহা আহিছে যোৱা গৈছে তাৰ মাকো আহিল আৰু গ'ল।

বাইজে তাক বান্দি থকা অৱস্থাতে শ্মশানলৈ লৈ গ'ল। সি গৈ তাত দেখা পালে, আগতেই খান্দি থোৱা গাঁতটোৰ তলত বাঁহৰ চ'চালি পাৰি মাকৰ মৃতদেহটো গুৱাই দিলে। তাৰ পিচত বাইজে তাক মাটি এচপৰা দিবলৈ কৈছিল। সি সেইমতেই বাওঁ-হাতেৰে এচপৰা মাটি মৈদামত দিছিল। তাৰ পিচত বাইজে কৈছিল— “দিংকে পাকেমাং” তোমাক আমি কিলাই মৰা নাই, তুমি নিজৰ খানলৈ যোৱাগৈ। আমালৈ পিঠি পাচ কৰিলা।” এই বুলি কৈ সকলোৱে এচপৰাকৈ মাটি দিছিল। মৈদামৰ ভিতৰত মাকে ব্যৱহাৰ কৰা সকলো বস্তু দিছিল। জীয়াই থাকোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা মাকৰ বাতিটো বাইজে ফুটা এটা কৰিহে— মৈদামত দিছিল। কাৰণ মানুহে বয়-মৃত্যু হ'লে বোলে জীৱই বিপৰীত কাম কৰে।

তাৰ সকলোবোৰ কথাই ভালকৈ মনত আছে। চেনেহী মাকৰ কথা সি পাহৰে কেনেকৈ ? শ্মশানৰ পৰা সি বাহিৰে বাহিৰে আহি গাধুই ভিঙা চুৰিয়া পিন্ধি তেল ঝিহ কাপোৰ সলাই চাওঁৰ ওপৰলৈ উঠিছিল আৰু লিপি-মটি থোৱা জুহালৰ চাৰিওকাষ ভগ্ন ভগ্নকৈ চাইছিল। কাৰণ সিহঁতৰ সমাজৰ বিকাশ মতে জুহালৰ কামত যি খোজৰ চিন দেখা পাই মৃতকৰ আত্মাই বোলে সেই জন্ম লয়।

সি কিন্তু কাৰো খোজৰ চিন দেখা পোৱা নাছিল। দেখা পাইছিল— মাকৰ ভৰিৰ খোজৰ চিনহে। মাকৰ ভৰিৰ খোজৰোৰ সিহঁতৰ লেপি- বচি খোৱা মজিয়াখিনত জিলিকি থকা তাৰ চকুয়ে স্পষ্টকৈ দেখিছিল।

সি ছবুনিয়াহ কাঢ়িলে আৰু লৰালবিকৈ কাপোৰৰোৰ লিচ্ছি ওলাল। যি গ'ল তাৰ কাৰণে চিন্তা কৰি লাভ নাই, কাৰণ জন্ম হ'লে মৃত্যু অনিবাৰ্য্য।

— অকণ বাবু ! অকণ বাবু !

হঠাতে অকণে ভগৎসিঙৰ মাত শুনি আচৰিত হ'ল আৰু দুৱাৰখন খুলি দিলে।

— ভগৎসিঙ ! কি হ'ল বাতিপুৱাই আহিল যে ?

— বাবু !

— কি হ'ল ভগৎসিঙ ?

— মমতা বহেনৰ কেচুৱাটো মৰিল।

— কি কলি ?

— হয় অকণ বাবু; সুবেদুৰ বাবু আহি এইমাত্ৰ কৈ গৈছে।

সি আৰু একো কব নোৱাৰিলে। কাপোৰখনেৰে মুখখন ঢাকি থৰিলে আৰু অকণৰ মুখলৈ নোচোৱাকৈ খব খোজেৰে তাৰ পৰা আঁতৰি গ'ল।

— x —

(৬)

অৰুণ হতাশ হ'ল। সুবেশ্বৰ কেচুৱাটোৰ মৃত্যুৰ বাতৰিয়ে
তাৰ হৃদয় বিদাৰি গ'ল। ভগৱান ইমান নিষ্ঠুৰ হব লাগে নে ?

সি কাপোৰযোৰ পিন্ধিলে আৰু সুবেশ্বৰইত্তৰ কোৱাৰ্টাৰৰ
ফালে খোজ দিলে। কিছুসময়ৰ পাছতেই সি সুবেশ্বৰইত্তৰ ঘৰ
পালেগৈ। সি ভিতৰ সোমাই গৈ দখিলে সুবেশ্বৰ বাপেকে মন
মাৰি বহি আছে আৰু সুবেশ্বৰ চকুমেৰি ওপৰলৈ চাই বিচনাত পৰি
আছে। সি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু সুবেশ্বৰক মাতিলে—
সুবেশ্বৰ !

—হৌ, ওই ইমান দেৰি কবিলি ? মোৰ কেচুৱাটো বাতিয়েই……
সুবেশ্বৰই হুকহুকাই কান্দি দিলে।

—ভূথ নকৰিবি সুবেশ্বৰ। কান্দি কিবা লাভ হ'ব জানো ?

ওইতো জানই, পৃথিৱীত মানুহ জন্মিলে মৰিবই লাগিব।
পূৰ্বজন্মৰ কৰ্মফল ভোগ কৰি হয়তো কোনোবাই আগ আৰু কোনোবাই
পাচ পৰিব লাগিব। মৃত্যুৰ বিষয়ে জ্ঞানীসকলে কেতিয়াও চিন্তা
নকৰে, কিয়নো তেওঁলোকে জানে মৃত্যুৰ পিচত আত্মাটো এটা শৰীৰ
এৰি আন এটা শৰীৰলৈ যায়। গতিকে শোক কৰা অমুক্তিত।
এতিয়া ব'ল ইন্সপেক্টৰলৈ যাওঁ !

—ইন্সপেক্টৰলৈ কিয় ?

—অকল্মাশি কেচুৱাটোৰ সংক্ৰাম কৰিব লাগিব নহয়। ব'ল উঠ।
অকল্মে সুবেশ্বৰক বুজনি দি ইন্সপেক্টৰলৈ লৈ গ'ল। একাশৰীয়াকৈ

থৈ দিলা কেচুৱাৰ বিচনা খনত চাকি থোৱা কেচুৱাটো সুবেন্দুই
 হুহাতেৰে তুলি ললে আৰু আশানৰ ফালে খোজ ললে । পাছে
 পাছে কোৰ এখন লৈ ভগৎসিঙ আৰু কাষে কাষে গ'ল অৰুণ ।
 সিহঁত যেতিয়া আশান পাইছিল গৈ বদ উপৰলৈ উঠি আহিছে ।
 ভগৎসিঙে মাকৰ চিতাব কাষতে গাত এটা খান্দিলে আৰু সুবেন্দুই
 কোলাৰ কেচুৱাটো কাপোৰেৰে মেৰিয়াই গাতৰ তলত গুৱাই দিলে ।
 অৰুণে মাটি একাজলি দি ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰিলে—হে শিশু
 সম্ভান তোমাৰ আত্মাই মুক্তি পাবক !

সুবেন্দুই শিশুটিৰ ওপৰত মাটি জাপি দি ওচৰতে বাগৰি
 পৰিল । মাটিত মুখ থৈ উচুপি উঠা সুবেন্দুই চাই অৰুণ আৰু
 ভগৎসিঙে একো মাতিব নোৱাৰিলে ।

বহুত পৰৰ মূৰত সিহঁত আশানৰ পৰা ফিৰি আহিল—
 অৰুণলৈ চাই হুমুনিয়াহ কাটি ক'লে—বুজিছ অৰুণ, মই আৰু সহ্য
 কৰিব নোৱাৰো । বৰ অসহ্য । ক'বালৈ গুচি যাবৰ মন গৈছে
 অ' ।

—ব'ল তেনেহলে, আমাৰ তালৈ, অলপ ফুৰি আহিলে ভাল লাগিব ।

—এবা যাব লাগিব । তোৰ তালৈকে যাম দে ।

—বাৰু যাবি দে, এতিয়া উঠ ।

সি একেচাবে উঠিল আৰু তাৰ কান্ধত ধৰি ক'লে—এ
 অৰুণ, মই কিমান অকলশৰীয়া হ'লোঁ ?

—কিয় মই নাই জানো ? অৰুণে তালৈ চালে ।

—তই ? তইতো আছই, কিন্তু মমতাৰ স্থান, মোৰ অকমাণি
 কেচুৱাটিৰ স্থান তই জানো পূৰাব পাৰিবি অৰুণ ?

—নোৱাৰো সুবেন । তোৰ অতি প্ৰিয়তমা ভাৰ্যা আৰু প্ৰিয়তম
 শিশুটিৰ স্থান বই পূৰাব নোৱাৰিলেও তোৰ প্ৰিয় বন্ধুৰ স্থানটো
 পূৰাব পাৰিম আৰু দুখে সুখে সম ভাগি হ'ব পাৰিম ।

- নিশ্চয় হ'ব পাৰিবি। বাক ক'ছোন কেতিয়া যাবি ঘৰলৈ ?
 — সোনকালেই যাব লাগিব। জনীজনীয়ে টিটি এখন দিছে।
 — জনী ? মানে—পাহীয়ে ? জাহী ছাগৈ বহুত ডাঙৰ হ'ল নহয় ?
 — কিয় নহ'ব, সদায় সৰুহৈ থাকিবনে ? এতিয়া গড়িক হ'ল।
 ল'ৰা এটা পালে বিয়া দিয়াৰ কথাহে চিন্তা কৰিছো।
 — ভাল কৰিছ। ভাল পায় পালে দান দিব লাগে।

অকণে সুবেন্দুৰে চালে-আমাৰ আক কি ভাল পায় হ'ব, খেতিবাতি কৰি খাব পাৰিলেই হ'ল।

- ডাঙে বানৰ লগত বৃদ্ধ কবিত লাগিব নহয় জানো ?
 — সেইটো আক কব নালাগে। সোৱণশিৰিৰ বানৰ লগত আমাৰ বাইজৰ বন্ধু হৈ গৈছে। অকণে হ'হিলে।

সুবেন্দুৰ অকণৰ লগত কথা পাতি অলপ মনটো পাতল লগিল। অকণৰ ষ্টেচনত ডিউটি আছে। সি সুবেন্দুৰ পৰা বিদায় ললে আক পোনে পোনে ষ্টেচনৰ কালে খোজ দিলে। দিনটো ষ্টেচনত ডিউটি কৰি অকণ পুনৰ সুবেন্দুৰ ওচৰলৈ আহিল। তেতিয়া সুবেন্দুৰ বিচিনাত পৰি ওপৰলৈ উদাস নৃষ্টিৰে চাই আছিল। অকণক দেখি একেচাবে সি বিচিনাত উঠি বহিল আক অকণলৈ চাই কঠোৰ ভাবেৰে সুধিলে— অকণ মই ট্ৰেইনিঙত গ'লে কেনে হয় ?

— কিহৰ ট্ৰেইনিঙৰ কথা কৈছ ?

— বেল জাহিভাৰৰ।

অকণ মনে মনে থাকিল।

— কিয় মনে মনে থাকিলি দেখোন ? তাৰ মানে বেলৰ জাহিভাৰ হলে তই বেয়া পায় নহয় ?

— বাই মানে, তোৰ দেউতাই দিয়ে বা নিদিয় ?

দেউতাই নিদিয় মই জানো। দেউতাই ভাবে মই শিক্ষা দিলা লোৱা বি, এ, পাচ কৰিলো, সেই কাৰণে আনৰ দৰে ময়ো

কেল ডিপাৰ্টমেণ্টৰ আন চাকৰিবোৰত চাকৰি বিচাৰি লব লাগে ।
 মই নলওঁ । কিয় জান অৰুণ, এই একবকমৰ চাকৰিবোৰ মোৰ ভাল
 নালাগে । সেই কাৰণে মই নতুন কিবা এটা কৰিম বুলি ভাবিছোঁ ।
 —ভাল কথা শুবেন মই তোক নিৰাশ নকৰো, আচলতে চাকৰিটোৰ
 লগত মন নিমিলিলে চাকৰি কৰি আৰাম নালাগে ।
 —ভেনেহলে মই Form Fill up কৰি দিওঁ ।
 —তোৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত মই কি কৰ ?

অৰুণে ভাবিলে—শুবেশ্বৰই কিবা এটা কৰক । ইমান দিনৰ
 মূৰত যে তাৰ কিবা এটা কৰিবলৈ মন গৈছে ? হয়তো কামত
 লাগিলে মনৰ অশান্তি তাৰ কিছু দূৰ হ'ব ।

অলপ পৰ মনে মনে থকাৰ পিচত অৰুণে ক'লে- এতিয়া
 হোৱা কথা হৈ গ'ল বাকী থকা কামখিনি কৰাতোহে আমাৰ
 কৰ্ত্তব্য হ'ব !

—মানে ?

—মানে মমতাৰ আঁক !

—ওঁ ।

পুনৰ অসহ্য অমুভৱ কৰিলে শুবেশ্বৰই ! কিন্তু উপায় নাই,
 মান্নাময় সংসাৰখন এনেকৈয়ে চলে—তুদিন তুখ কৰে, কান্দে, আকৌ
 আঁকপিও কৰি আগৰ নিচিনা হয়, শুবেশ্বৰো সেয়ে হ'ব লাগিব ।

এইবাৰ সি আঁক পতাৰ আলোচনাত বহিল । কেনেকৈ
 পাতিলে ভাল হ'ব—কি কি খুৱাব লাগিব—কাক মাতিব লাগিব
 ইত্যাদি । আলোচনা কৰি থাকোতেই বহুত বাতি হ'ল ! অৰুণে ক'লে
 —বৰাকভেলি আহি পাবৰ হ'লহি মই যাও । তই শুৱলৈ চোঁটা কৰ
 মই আক নাহো । একেবাৰে কোৱাৰ্টাৰলৈ যাবলৈ । কালিলৈ
 বাতিপুৱাহে তোক দেখা কৰিম ।

অৰুণ সুবেশ্বৰ ওচৰৰ পৰা বাহিৰলৈ ওলাই আহি দেখিলে

বাহিৰত অন্ধকাৰ । সি ষ্টেচনৰ কালে খবৰকৈ খোজ কাঢ়ি যাওতে
 ভাবিলে—এই অন্ধকাৰ নিশা মমতা যেন চিতাৰ পৰা উঠি আহিছে
 আৰু ওচৰতে ঘাটিত পোট গৈ থকা শিশুটি কোলাত লৈ স্তনপান
 কৰাইছে— ! আৰু ! আৰু আকাশৰ তৰাই ধিমিক ধামাক পোহৰেৰে
 স্তন্যদানখন পোহৰাই তুলিছে । হঠাতে সি চক খাই উঠিল । এটা
 কাণ ডাল মৰা বেলৰ উকি আহি তাৰ কাণত লাগিলহি । বৰাকভেলি
 এলপ্ৰেছ ষ্টেচনত বৈছেহি ।

— x —

ভগৎসিঙ পোনে পোনে গৈ ষ্টেচন পালেগৈ । মূৰত ডাঙৰ পাণ্ডৰি মাৰি আঠৰ মূৰত চুৰিয়াখন পিন্ধি হাতত দীঘল ঝাকডাল লৈ ভগৎসিঙে প্লেটফৰ্মত পৰি থকা ময়লাবোৰ চাফা কৰিবলৈ লাগি গ'ল । প্ৰতিখন বেল যোৱাৰ পাচত প্লেটফৰ্ম সাৰি চাফা কৰা, লাইনত পৰি থকা ময়লাবোৰ পানীৰ পাইপ দি ধুই দিয়া সিহঁতৰ নিত্য নৈমিত্তিক কাম । ইয়াকে কৰি সিহঁতে শান্তি পাইছে, সুখ পাইছে সি মনতে ভাবিলে এইয়া জানো কম মানব সেৱা ? কিন্তু কি হ'ব মানুহ বিলাকে সিহঁতক ঘিণ কৰে, সিহঁতৰে হৰিজন । মানুহে ঘিণ কৰিলে কি হ'ব ? ঈশ্বৰেটো ঘিণ নকৰে । কিন্তু এটা কথা ঠিক যে সিহঁতে এইবোৰ কাম নকৰিলে যাত্ৰীবোৰ থিতাতে মৰিব । তাৰ হাঁহি উঠিল, মানুহবোৰ বোলে জ্যেষ্ঠ জীৱ, কিন্তু কথাবোৰ নুবুজ়ে কিয় ? এইয়া হ'ল এক জ্ঞানী মানুহৰ অহঙ্কাৰ । জাতিভেদ বিচাৰ কৰি মানুহ বোলা জ্যেষ্ঠ জীৱটো পশুৰ শাৰিলৈ গতি কৰিছে, কিন্তু সি জানে সুখ হুখ, লাভ অলাভ সকলোকে সমান জান, কৰিব লাগে ।

লেতেৰা জাৱৰবোৰ টিঙটোত বাঢ়নি ডালেৰে ভৰাই ভগৎসিঙে ককালটো পোনাই থিয় হ'ল । আজি কিছুদিনৰ পৰা ভগৎসিঙৰ ককালটোৰ বিষ হৈছে ।

ইঠাতে ভগৎসিঙে কিবা এটা হলহুল জনিবলৈ পাহৰে । এনেকুৱা হলহুল সব দিনেই আছে বুলি ভগৎসিঙ একে ঠাইতে বৈ

খাকিল। অকস্মাত সময়ৰ পাচতে ল'ৰা এটা তাৰ কালে দৌৰি আহি ডাক সাৰটি ধৰিলে। এটা ৮/৯ বছৰীয়া ল'ৰা। ভগৎসিঙে হাত দাঙি বাকী মাহুহ কেইটাক মাৰিবলৈ বাধা দি নুখিলে—আবে ডাই কখাটো কি? মিছাকৈ মাৰ-পিট নকৰিব।

—কি হ'ব আৰু সি কটি চোৰ কৰিছে। তাক পিটিব লাগে। আজি কটি চুব কৰিছে, কালিলৈ পইচা চোৰ কৰিব।

ল'ৰাটো থব থব কৈ ক'পি ভগৎসিঙৰ বুকুৰ মাজত সোমাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। ভগৎসিঙে ক'লে—সি সক ল'ৰা, মাফ কৰি দে।

এটাই চিঞৰি ক'লে—এবি দে ভগৎসিঙ আমাৰ ওচৰত ক্ষমা নাই। তাক একদম খতম কৰি দিওঁ। —আবে যা যা, বাচ্ছা মাৰেনেসে ক'য়া ফইদা হ'গা? বৰ বৰ আদ্মি লোককো মাৰ, যি চুব কবনেকো শিখায়।

ভগৎসিঙে খঙেৰে কথাকিটা কৈ ককালৰ খোচনিৰ পৰা ৫০ পইচা এটা উলিয়াই লালু দোকানীলৈ দলিয়াই দিলে—ঐ লালু লৈ যা ভোৰ কটিৰ দাম। আবে বেইমান তয়ো এদিন এইদৰেই এই ষ্টেচনত ভিক্ষা কৰিছিলি তাৰ পিচত পান বিড়ি বেছি হৈ গলি চাহৰ দোকানী, পাহৰিলি আগৰ কথা। চাল্লা নিমখহাবাম?

লালুয়ে একো নামাতি পইচাটো তুলিলে গুছি গ'ল। এবা, সি এসময়ত বাংলাদেশৰ পৰা আহিছিলি। অত ত'ত দুই এপইচা খুজি বিড়ি চিগাৰেট বেচি তাৰ পাচত চাহ ফেৰি কৰিছিল। এবাৰ কৰা চাহৰ চাহপাত বোৰ ব'দত শুকুৱাই পাউদাৰ গাখীৰ কিম্বা আমি মাকে তাক চাহ বনাই দিছিল। লামজি ষ্টেচনত কেহেতা কেহেতা লগা তাৰ চাহকে বাতীয়ে খাইছিল আৰু এদিন যি হৈ গ'ল চাহৰ বৰ দোকানী।

লালু দোকান পালেগৈ। সি ৰোজাৰ পাচত ভগৎসিঙে এইবান ল'ৰাটোক দুইহাতে ধৰি ছপাট চব সোধাই দি নুখিলে—

—কি নাম ?

—চৌকত আলী ।

—কিয় চোৰ কৰিছিলি ?

এইবাৰ সি কান্দিলে আৰু মুখেৰে একো নামাতি ভগৎসিঙৰ হাতত ধৰি টান লৈ গ'ল । ষ্টেচনৰ অলপ দূৰত স্টেটফৰ্মৰ ওপৰত সি আঙুলিয়াই যি দৃশ্য দেখুৱালে, ভগৎসিঙ তাতে থৰ হ'ল । হাড়-হাল ওলোৱা গোটেই শৰীৰত এখন মাত্ৰ শাৰীৰে আবৰা এগৰাকী মানুহ । চাৰিটা খাবলৈ নোপোৱা সম্ভান, তাইৰ কাষত মৃত্যুৰ ক্ষণ গনি পৰি আছে ।

—তোৰ বাবা ?

—আছিল; কিন্তু আজি চাৰি মাহ হৈ গ'ল, ক'বালৈ গুচি গৈছে ।

—ক'ব পৰা আহিছিলি ?

সি মনে মনে ব'ল ।

—নকৰ কিয় ? ক'ব পৰা আহিছিলি ?

—বাংলাদেশৰ পৰা ।

—কিহত আহিলি ?

—ধৰ্ম নগৰ পেছেণ্ডাৰত ।

—হৌ, কিয় আহিছিলি ?

—বাবাই লৈ আহিছিল ।

ভগৎসিঙ কিছুসময় মনে মনে থাকি খঙেৰে ক'লে—তোৰ বাবাবে আনি ইয়াত পোনা মেলি দি গ'ল, আসাম দেশত খাবলৈ আছেহে ? আৰু কিছুমানক লগত নানিলি কিয় ? ভগৎসিঙৰ ঋণ উঠিছিল যদিও কি কৰিব একো ঠিবাং কৰিব নোৱাৰিলে । হাজাৰ হৰ্ডক মানুহ । মানুহৰ আটাইতকৈ প্ৰয়োজনীয় সিদ্ধান্ত বস্ত্ৰকেইটাৰ অভাৱ হলে মানুহ হৈ পৰে পশুতকৈও অধৰ । চৌকত আলীৰ এটাও নাই । খাবলৈ নাই, পিন্ধিবলৈ নাই, থাকিবলৈ থৰ নাই,

মাক আৰু ভায়েক ভনীয়েকৰ কাৰণে সি এখন কটি চোৰ কৰিছে। কিন্তু কিয় ? যি যুগত মানুহ জোনলৈ গৈছে, এটম বম উলিয়াইছে, সেই যুগত মানুহ ভিক্ষাবী হব লাগে, ভাত কাপোৰৰ কাৰণে এখন ঠাইৰ পৰা আন এখন ঠাইলৈ জীয়াই থকাৰ প্ৰয়োজন হোৱাহত ঘূৰি ফুৰিব লাগে। সি চাৰিওফালে যেন অন্ধকাৰ দেখিলে, সি চৌকত আলীক ওচৰলৈ মাতি আনি ক'লে—হেঁ। এই ছুই টকা ল আৰু যা, কিন্তু চোৰ নকৰিবি, কাম কৰি খাবি বুজিলি ?

—নাই চোৰ নকৰে'। বাবু। মই চোৰ নহয়। আপুনি মোৰ বাপ আছে বাবু।

—হা, বেগতে !

চৌকত আলী ভগৎসিঙৰ ওচৰৰ পৰা ষ্টেচনৰ ফালে দৌৰ মাৰিলে, হয়তো সি সেই ছুটকাৰে মাক ভায়েকলৈ কিবা কিনি আনিব।

ভগৎসিঙ উভতি আহি কামত লাগি গ'ল। সি মনতে গালি পাৰি ক'লে—চাফা গৰীবোৰে দেশ ভৰি গ'ল, সেই সময়তে হৰিচৰণ আহি তাক ক'লেহি—তোক বৰ বাবুয়ে মাতিছে।

—হয় নেকি, যা মই গৈ আছোঁ।

ভগৎসিঙ বৰ বাবুৰ ওচৰ পালেগৈ।

—তহঁতৰ তেল ফাটিছে, কামত ফাঁকি দিহ; বহ এক দিনৰ দৰমহা কাটি দিম।

—নাই বাবু ফাঁকি দিয়া নাই। মই চৰ চাফা কৰি গৈছোঁ।

—ইন্ চাফা কৰিছ ? সেই কাৰণে কম্পেন আহিছে নহয়। যা জলদি ৱেটিং কম চাফা কৰি দৌগৈ।

সি লৰা-লৰিকৈ ৱেটিং কম চাফা কৰিবলৈ গ'ল। ঝাঁপকৈয়ে কোনোবাই লেতেৰা কৰি গৈছে। তাৰ নিজৰ ওপৰতে খং উঠিল

কি পাপৰ ফলত সি এই জন্ম ধৰিলে ? ভাবিছিল মহাত্মাজীয়ে সিহঁতক পৰিত্ৰাণ কৰি গ'ল, কিন্তু ক'ত ? এতিয়া সেই বামো নাই অৰোধ্যাও নাই, সকলো ফুটুকাৰ ফেন ।

কথাবোৰ ভাবি ভাবিয়েই সি জিবনি কোঠালীটো চাকল কৰিলে আৰু ওলাই আহিল । আজি পঞ্চল্লিছটা বছৰে সিনো ক'ত বথী মহাবথী দেখিলে আৰু ক'ত বজুতা শুনিলে—কিন্তু, সিহঁতৰ জীৱনলৈ পৰিবৰ্ত্তন আহি ধৰা নিদিলেহি । টং টং টং । কাজি বঙা এলপেছ আহি পাবৰ হ'ল । সি কলটোৰ পাবত ভৰি ছুখন ধুলে আৰু বিড়ি এটা জ্বলালে । বিড়িটোত হোপাটো মাৰি সি দেখিলে, অগনন মানুহ ক'ৰ পৰা আহিছে, ক'লৈ যাব ? সেইবোৰ তাৰ বিচাৰ্য্য বিষয় নহয় । সিহঁতৰ মাত্ৰ জন্ম হৈছে, লেভেৰা উকড়ি-বলৈ । সেই বুলি তাৰ গাত ঈশ্বৰ নাইনে ? আছে । অসম্ভৱ জন্ম হোৱা শঙ্কৰদেৱে বোলে কৈ গৈছে—কুকুৰ, শৃগাল সবাবে আত্মা বায় ।

সি হাঁহিলে । সেই কথা কোনে মনত ৰাখিছে ? কিন্তু এটা কথা হলে সি ঠিক জানে তাক সেই কথা হৰগোবিন্দ বাবুৱে কৈছিল “হেৰ’ ভগৎ কাম কৰ । কৰ্ম্মই হে ধৰ্ম্ম বুজিলি ?” সি কাম কৰি আহিছে, ধৰ্ম্ম হৈছে নে নাই কিন্তু নাজানে ।

সি বিড়িটোত হোপা এটা মাৰি ভাবিলে-ধৰ্ম্ম কিয় হোৱা নাই ? হৈছে । নহলেনো তাৰ বিজয়াৰ গৰ্ভত তাৰ সন্তানে স্থিতি লয়নে ? অ', তাৰ মনত পৰি গ'ল, আকতো বেছি দিন নাই, এই মাহতে ডাক্তৰে তাইক তাৰিখ এটা দিছিল । কি তাৰিখ আছিল ? মাঘ মাহৰ ১৪ তাৰিখ । আজি কি তাৰিখ সিটো নাজানে, ঠিক ! অকণ বাবুৱে জানিব, সি বিড়িটো দলিয়াই দিলে আৰু অকণৰ ওচৰলৈ দৌৱ মাৰিলে ।

— x —

(৮)

মমতাই পৃথিবীর পৰা বিদায় লোৱা তিনিমাহ হ'ল। মমতাৰ শেষ স্মৃতিকণ থকা আশানখন চাবলৈ নুৰেষ্মৰ কেতিয়াবা মনটো ব্যাকুল হৈ উঠে, হিয়াখন কপি উঠে, মনটো বিঙা বিঙা লাগে। সি গৈ আশানখন পালেগৈ আৰু বননি ডবাতে বহিলগৈ। তেতিয়া সন্ধিয়াৰ বেজিটোৰ শেতা বস্ত্ৰি জাকে গছৰ আগবোৰত পৰি ঠাই ডোখৰ মায়াপুৰি কৰি তুলিছিল। আবেলিৰ শেষ ব'দ জাকে যেন পৃথিবীৰ মায়া এৰি যাব খোজা নাই। সি থৰ লাগি আকাশলৈ চাই থাকিল। দিনবোৰ সদায় আহিব আৰু যাব, কিন্তু তাৰ মমতা আৰু নাহে। হয়তো ক'ৰবাত জন্ম ল'লে, হয়তো নাই লোৱা। মমতাৰ আত্মাই কোনো দিনেই তাক আৰু আমনি নকৰেহি। তাৰ কিন্তু এবাৰ মমতাক লগ পাবৰ মন যায়। সপোনতে যদি এবাৰ দেখা পালেহেঁতেন। মমতা ! — সি কেইবাবৰমান মাতিলে। তুমি ছাগৈ ভাৰিছা মমতা, মই মোৰ জীৱনটোক তুচ্ছ জ্ঞান কৰি অব্যলৈ ওলাই নগলো কিয় ? কিন্তু মই জানো মমতা, যি সকলৰ স্বপ্ন বাস্তবত পৰিণত হোৱা নাই, তেওঁলোকেই পৃথিৱীত নুখী। সি এটা জমুনিয়াহ কাঢ়িলে আৰু মমতাক পুৰি শেষ কৰা ঠাই ডোখৰ সি আকৌ এবাৰ চালে। যি গৰাকী নাৰীক অগ্নি সাক্ষী কৰি সি নিজৰ জীৱন সজীনি কৰি লৈছিল, সেই মমতাই তাক এৰি থৈ গুচি গ'ল। খেয়ালী মনৰ ছোৱালী আছিল মমতা। নিজৰ আকোৰ গোজ মনোভাবলৈয়ে সদায় থাকি গ'ল। তাৰ আদৰ্শ মমতাই এহুণ

ক'বিলে । তাৰ আদৰ্শ ? সি নিজকে এদৰ আকৌ বিয়েল
ক'বিলে । তাৰ আদৰ্শ আছিল নিজৰ অৰুচিক ভালপোৱা ভিত্তি
ক'বিলে ? মমতাই তাৰ অৰুচিক কোনো দিন ভাল
পাপালে । মনটো তাৰ ঢকল হৈ উঠিল । কিবা এটা বিচা
জাবে তাক ঢকল কৰি তুলিলে । হঠাতে এচাটি বতাহে তাক চুই
গ'ল । সি আকৌ বহিল । নাই সি আক নাজাবে ।

বি হব লগা আছিল হৈ গ'ল । মানুহে কল্যকে শেষ
কুলিওতো হাত সাৱটি বহি নাথাকে । ভোগেও মানুহক কেতিয়াবা
আমুহাৰ । জীৱনত পোৱা আক ছেক্সাক লৈ হিচাব নিকাৰ কৰি
থাকোতেই এদিন মানুহৰ জীৱনৰ অন্তান ঘটে । বি থিয়
হ'ল আক দূৰলৈ চাই পঠিয়ালে । বেচি ভুছিল । অকলস
শেষ বক্তা বংশিনিয়ে আখানৰ মাজত থকা শিমলুজোপাৰ আগত
পৰি বাঙলী বৰণ ধৰিছে ।

সি চিগাৰেট এটা অলাই ললে আক হপি হপি খোজ কাঢ়ি
ঘৰৰ কালে আগবাঢ়িল । মমতাৰ মোহে যেন তাক মোহাজুৰ কৰি
ভুলিলে । তাৰ মনত তাৰ হ'ল জীৱন বুকুত যেন তাৰ পৰাজয়
হৈছে । নাই, নাই, সি কেতিয়াও পৰাজয় বৰণ নকৰে, যি জয়ী
হবই লাগিব ।

জীৱনৰ 'সংগ্ৰাম' যেন আৰম্ভ হৈছেহে, তাৰ এনে তাৰ হ'ল ।
সি বেগাই তাৰ কোৱাৰ্টাৰৰ কালে খোজ দিলে ।

ৰাজ 'বাটতে সি শুগৎসিঙক লগ পালে । 'কি হ'ল শুগৎসিঙ ?

—দুবেল বাবু, এটা খবৰ আছে ।

—কি খবৰ ?

—জীৱনৰ এটা শুকালী টহে ?

—হোৱালী হৈছে ?

—হয় বাবু, অতি অতিবে ।

—বাব ভাল কথা হৈছে ভগৎ । কথাষাৰ কৈ শ্ৰবেশ্বৰ কপি উঠিল ।
 তাৰ বেন ডিঙিটো শুকাই গৈছে, ভৰি দুটাৰ স্থিৰতা নাইকীয়া হৈছে,
 সি আৰু কথা কব নোৱাৰিলে । ভগৎসিঙে বুজিলে শ্ৰবেশ্বৰবাবু
 কি হৈছে । হয়তো মমতালৈ মনত পৰিছে, হয়তো মমতাৰ নিচিনা
 হয় বুলি ভয় খাইছে ।

ভগৎসিঙে তাৰ ওচৰৰ পৰা গুচি গ'ল ! শ্ৰবেশ্বৰই বাস্তাৱ
 কাৰণে কিছুসময় থব হৈ বৈ থাকিল । তাৰ মনত আনন্দ আৰু
 বেদনাই আহি দোলা দিলেহি । বিজয়াৰ ছোৱালী হৈছে, তেনেহলে
 সি আনন্দ কৰিব লাগে । সি বেগাই বিজয়াহঁতৰ ঘৰৰ ফালে
 খোজ দিলে ।

সেইখিনি সময়তে আন্ধাৰৰ বণাবোৰ ঝিৰ ঝিৰকৈ পৃথিৱীলৈ
 নামি আহিছে । সি ভাবিলে, তাৰ ভাগ্যখনে কিজানিবা কণামুনাকৈ
 হলেও শিশুৰ কেঁকুৰা চুলিৰ মাজত সোমাই পৰে তেনেহলে কি হব ? সি
 হাঁহিবলৈ চেষ্টা কৰিলে, তাৰ খোজৰ গতি প্ৰবল হ'ল । হৃদয়ত
 তাৰ কিহৰ বে হেন্দোলনী উঠিছে সি ধৰিবই নোৱাৰিলে ।

শ্ৰবেশ্বৰই কব নোৱাৰাকৈ গৈ বিজয়াহঁতৰ ঘৰৰ দুৱাৰ মুখ
 পালেগৈ ।

—বাবু !

ভগৎসিঙে শ্ৰবেশ্বৰক দেখি আচৰিত হ'ল— শ্ৰবেশ্বৰ বাবু
 সিহঁতৰ ঘৰলৈ আহিছে ?

—আহক শ্ৰবেশ্বৰ বাবু ! আহক ! আমিতো গৰীৱ আছো, ক'ত
 বহিব ?

ভগৎসিঙে তালৈ মূঢ়া এটা আগবঢ়াই দিলে । শ্ৰবেশ্বৰই
 মূঢ়াটোত বহি সুধিলে—এতিয়া ক'চোন বিজয়া ভালে আছেভে ?
 আৰু বাচ্চাটো ?

—সৰ ঠিক আছে বাবু । আমাৰতো হিম্মতভেলৈ নাশায় । বৰতে

বাচ্চা হ'ল ।

—ঠিক আছে, ঠিক আছে, এইয়া পইচা ল, বিজয়াক ভালকৈ খুৱাবি !

সুৰেন্দ্ৰই ভগৎসিঙক এশ টকাৰ নোট এখন আগবঢ়াই দিলে ।
ভগৎসিঙে নোটখন লবলৈ হাতখন আগবঢ়াই দি ক'লে— সুৰেণ বাবু ?

—ঐ ল ! মই তহঁতৰ একো নহয় নেকি ?

—কিয় নহয়, সুৰেণ বাবু ? আপুনিটো আমাৰে ল'ব। আছে ।
আপুনি বহুত ভাল মানুহ আছে সুৰেণ বাবু ।

সুৰেন্দ্ৰৰ সি কি ক'লে, শুনিবলৈ ধৈৰ্য্য নহল । সি
মুঢ়াটোৰ পৰা উঠিল আৰু খৰখোজ্জৰে তাৰ পৰা আতৰি গ'ল ।
তাৰ মনতো যেন কিবা এটা আনন্দৰে ভৰি গ'ল । সি ভাবিলে
ঈশ্বৰ তেনেহলে আছে । মানুহৰ অন্তৰত শাস্তি দিবলৈ, শুভকাৰ্য্য
সমাধান কৰিবলৈ এজন পৰম পুৰুষ আছে, যি জনে পৃথিৱী সৃষ্টি
আৰু প্ৰাণময় কৰি তুলিছে । কিন্তু, মানুহ ? এই মানুহেই
নিজৰ গম্ভ্য পথত আগবাঢ়ি গৈ থকাৰ মাজতেই আনন্দ আৰু
বিষাদৰ টোপোলাবোৰ বিচাৰি পাই, কিন্তু মুখী হ'ব পাৰে জানো ?
পৃথিৱীত অনুখী জীৱ এটাই, সেইটোৱেই কিজানি মানুহ ।

এইবাৰ তাৰ হাঁহিবৰ মন গ'ল । হঠাতে যেন পৃথিৱীখনৰ
পৰিবৰ্ত্তন ঘটিল । ছগৰ পৃথিৱীলৈ এজাক সুখৰ বৰষুণ নামি
আছিল । তাৰ মনত এনে ভাব হ'ল—O ! the joys, that
come down shower like !

— x —

পুৰাৰ ব'দ জাকে বিজয়াইঁওৰ চোতালখন জলমলাই তুলিলে । বিজয়াই কেচুৱাটো কাপোবেৰে মেৰিয়াই ভগৎসিঙৰ কোলাত দি কলৰ পাৰত বাচন ধুবলৈ গ'ল । চাওঁতে চাওঁতে কেচুৱাটোৰ এমাহেই হ'লছি । তাই বাচন মাজি থকাৰ পৰা সুৰেন্দ্ৰক অহা দেখি আচৰিত হ'ল । কলৰ পাৰতে বাচনখিনি এৰি তাই দৌৰ মাৰি সুৰেন্দ্ৰৰ ওচৰ পালেগৈ, — আহ । সুৰেন্দ্ৰ বাবু !

—আবে, শুনেৰে সুৰেন্দ্ৰ বাবু আহিছে । তাই ভিতৰলৈ চাই ভগৎসিঙক চিঞৰি মাতিলে । ভগৎসিঙে টাৱেল এখনেৰে কেচুৱাটো লৈ ওলাই আহিল । বিজয়াই সুৰেন্দ্ৰক নতুনকৈ অনা বেতৰ চকী এখন উলিয়াই দিলে ।

—মই নবহেঁ । দে বিজয়া, ভোৰ ছোৱালীটো চাবলৈ বৰ মন গ'ল । সেই কাৰণে গুচি আহিলো ।

—নাই, অলপ বহিব লাগিব ।

সুৰেন্দ্ৰ বহিল । ভগৎসিঙে কেচুৱাটো লৈ ওচৰতে স্কুচাটোত বহিল । সুৰেন্দ্ৰই তাৰ মুখলৈ চাই হাঁহিলে । ভগৎসিঙে লাজ কৰি ক'লে—আবে বাবু, বহুত দিগ্‌দাৰ কৰে অ' ।

তাৰ লাজটো বুজিব পাৰি সি তৎক্ষণাত্ ক'লে—দিগ্‌দাৰ কিয়ই, জাকমান সিঙ ।

—বাবু, সিঙেই ভাল, যাৰ জাত-পাত নাই । ভাল বেয়া একো জ্বৰুজ্ব ।

—তই ঠিককৈ কৈছ ডগৰসিঙ । শিশুৰ কোনো জাত-পাত নাই, কিন্তু ডাঙৰ হ'লে সিয়েই জাত-পাতৰ বিচাৰ লব । উচ্চ-বীচৰ বিচাৰ লব, সমাজৰ চাকৰিনৈয়াত পৰি সিঙ হৈ পৰিব সমাজৰ এক জাত-পাতৰ প্ৰতিনিধি ।

বিজয়া আহি সুবেশ্বৰলৈ চাই ক'লে—আবে সুবেশ্বৰ বাবু বহুত লেঞ্চাক মাৰিছ, পিছে ক্লাবলৈ গৈছনে নাই । আক মম ?

—চূপকৰ বিজয়া ! তই সেইদিনা কৈছিলি মহয়, ক্লাব ঘৰত জুই দিবি, ভেতিয়াৰ পৰাই নাই নাযাওঁ । পিছে বিজয়া এটা কথা—

—কি বাবু ?

—তই মোক সুবেশ্বৰ বাবু বুলি কিয় মাত ? মইতো বেলব কোনো চাকৰি নকৰোঁ । মই জানো বাবু ?

—তেনেহলে কি বুলি মাতিম ? বিজয়াই আচৰিত হৈ ডাঙৰ কৈ চকুহাল মেলি তালৈ চালে ।

—ককাইদেউ ।

বিজয়াই খুউং হ'ছিলে—তাই কবলৈ চেঁচা কবিলে—ক—কাই—দেউ ।

—হ'ব দে ককাইদেউ কবি ।

বিজয়াই হাঁহি হাঁহি ক'লে নকওঁ, মই ভাইজী কম ।

—বাক হ'ব দে, তোৰ যি মন যায় কবি । সঁচাকৈয়ে বিজয়া তই মোৰ এজনী ভনী হ'লি, তোৰ ছোৱালীজনীয়ে মোক মামা বুলি মাতিব । বচ্ হৈ গ'ল ।

বিজয়াই সুবেশ্বৰ দুখলৈ ব লাগি চাই থাকিল । বিজয়ালৈ চাই সুবেশ্বৰই ক'লে—মই ট্ৰেনিঙত যায় বুলি ভাবিছোঁ ।

—ট্ৰেনিং ? কিহৰ বাবু ?

ডগৰসিঙৰ সুবেশ্বৰলৈ চালে ।

—মাইভাবৰ ট্ৰেনিং । ডিভেল ইঞ্জিনৰ ।

- কি কৈছে সুবেস্ত বাবু, ইমান শিক্ষা-দিক্ষালৈ আইভাৰ হব ?
বিজয়ায়ো ভাব লগতে মূৰ জোকাবিলে ।

—আইভাৰ বেয়া কাম নেকি ভগৎসিঙ ? কি হব আইভাৰ হলে ?

ভগৎসিঙ মনে মনে থকা দেখি সুবেস্তই পুনৰ ক'লে—
নহয় ভগৎসিঙ নহয় । বেলৰ আইভাৰ বেয়া কাম নহয় । এইটোহে
আচ'লি কাম বুজিলি । আৰু আমি়েই যদি এইবোৰ কাম নকৰো,
ভেনেহলে কোনে কৰিব ? মন কৰিছমে ভগৎসিঙ আজি 'বেলত
কেইটা শিক্ষিত আইভাৰ আছে ? সেইকাৰণে আমি বেলগাড়ী চলাবই
লাগিব । হাজাৰ হাজাৰ যাত্ৰীক আমি কঢ়িয়াই লৈ যাম, কিমান
ভাল লাগিব ! বুজিছ ভগৎসিঙ, অসমত যদি মোৰ দৰে দহটা ডেকা
ল'ৰাই বেল গাড়ীৰ আইভাৰ হয়, ভেনেহলে অসমৰে কল্যাণ হব ।
অসমৰ সোণ, কোনেও লুটি নিব নোৱাৰিব ।

—বাবু, কথাটো ঠিকেই, কিন্তু আপোনালোকৰ ল'ৰাবোৰে সৰু সৰু
কামবোৰ শিকিবলৈ নাহে ।

—ভই ঠিকেই কৈছ, ভগৎসিঙ । সেই কাৰণেই আজি অসম দেশৰ
এনে অৱস্থা হৈছে । নিজৰ দেশতে আমি বিদেশী হব লগা হৈছে ।
সৰু সৰু কাম হাতে নললে আমি মৰি যাম ভগৎসিঙ ।

সুবেস্তই কথাবোৰ কৈ কৈ একেচাবে উঠিল আৰু গুচি গ'ল ।
সি যোৱাৰ ফালে বিজয়া আৰু ভগৎসিঙে চাই ব'ল । তাইৰ চকু
ছুটা পানীৰে উপচি পৰিল । দিনে নিশাই মদ খাই জুৱা খেলা
মানুহটোৰ আজি কি হ'ল ?

বিজয়া বলৰ পাৰলৈ গ'ল আৰু আধা ধোৱা কাঁহি বাতি
খিনি ধুই আনি ভিতৰত থৈ ভগৎসিঙৰ ওচৰত বহিলহি । সিহঁতে
দেখিলে সুবেস্ত আকৌ ফিৰি আহিছে ।

আবে বিজয়া, কথা এটা পাহৰি গেলো । ছোৱালীটোৰ নাম
কি দিলি ?

—পায়েল ।

—পায়েল, পায়েল, খুঁউব বড়িয়া নাম দিলি অ' বিজয়া । বব সুন্দব নাম দিলি, কিন্তু এই পায়েলব ঝঙ্কাব এদিন মানুহে শুনিবই লাগিব ।

—ঠিক আছে ভাইজী, তই চিন্তা নকবিবি ।

বিজয়াই ভগৎসিঙব কোলাব পৰা কেচুৱাটো লৈ গালখনত তাইব নিজৰ মুখখন লগাই দিলে ।

সুবেন্দ্ৰই মাক আৰু জীয়েকলৈ এবাৰ চালে আৰু সিহঁতৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই পদূলী মুখ পালেগৈ । কিয় জানো বিজয়াৰ ছোৱালী জনীৰ মোহে তৰ মন আকাজখন আবৰি ধৰিছে । হয়তো নিজৰ কণমানি সন্তানটি হেৰুৱাব বেদনাই তাক এনে কৰিছে । পানীত পৰা মানুহে খেৰ-কুটা এডাল ধিয়েই বাচি থাকিবলৈ যেনেদৰে চেষ্টা কৰে সুবেন্দৰো সেয়ে হৈছে । বিজয়াই ছোৱালীজনী চাই চাই সি কিজানি বাচি থাকিব পাৰেই ।

সি পদূলী মুখৰ কাঞ্চন জোপাৰ পৰা ফুল এটা চিঙি ল'লে । বৃহ গোন্ধ এটাই তাক চুই গ'ল । তাৰ মনটো হঠাতে জ্বল লাগি গল -

ঝক ঝক বেল চলে মোৰ

বেল চলে,

সাম্য বিভিয়াই— শান্তি উকিয়াই

বেল চলে ।

গানটো গুণগুণাই গৈ থাকোতে, সি দেখিলে শ্যামলাল আহি আছে ।

—নমস্কাৰ সুবেন্দ বাবু !

—নমস্কাৰ ! পিছে তোমালোকৰ স্কুল কেনে চলিছে ?

— কেনে চলিব বাবু, স্কুললৈ ল'ৰা-ছোৱালী নাহেই ।

—হয় নেকি ? এইটো বব বেয়া কথা হৈছে । ল'ৰা-ছোৱালী নাছিলে কেনেকৈ হব ? আনিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগিব ।

—হুইতো সদায় কৈ আছে'। কিন্তু কি হ'ব, একেৰ কামত অহা নাই বাবু !

—বাক ব'লাচোন, জোমাৰ কুলখন চাই আছে'।

হবিজন কলনিৰ মাজত এটা সৰু কুল ঘৰ । এইটো ঘৰ বনোৱা প্ৰায় দহবছৰ মানেই হ'লহি । কোনোবা বজা হোৱাৰ আশাতে বন্দী হৈ কুল ঘৰটো নিৰ্মাণ কৰি দিছিল । বজাক জোৰাযোৰ কৰিবলৈ কোনোবা পালি-পহৰীয়াই হয় যোৰ মান ভেঁৰ বেৰ বনাই দিছিল । কিন্তু সেই যি বনোৱা হ'ল, তাকপৰা আক চুপ তেল দিয়া হোৱা নাই আৰু কোনেও তুমুকিয়ে দিয়া নাই । দৰমহাটে অৱশ্যে মাঠৰে পাই থাকে । থিৰিকি তখন ভাঙি তললৈ পৰি আছে । ব্ৰেকব'ৰ্ডত আখৰ নবহে । মাঠৰ বহা চকীখনৰ এডাল ছেঙেল নাই । চাৰিওফালে আৱজনা হাবি জলজলৰে পৰিপূৰ্ণ ।

সুবেলু হতাশ হ'ল । তাক যোৱা দেখি দহটা মান ল'ৰা-ছোৱালীয়ে হাতযোৰ কৰি থিয় হ'ল । সুবেলু আগবাঢ়ি গ'ল, বেজিষ্টাৰ বহীখন চাই দেখিলে, তাত পকাশজনৰো বেছি নাম আছে ।

শ্যামলাল মাঠৰে তললৈ যুৰ কৰিলে ।

—সচা কথা কোৱা শ্যামলাল, আচল ঘটনাটো কি ?

—বাবু, নামবোৰ এনেয়ে লিখি থৈছে'। কাৰণ নাম নাথাকিলে কুল উঠি যাব আৰু ময়ো দৰমহা নেপাম ।

—অ' সেই কাৰণে হবলা তুই নদ্বৰী ধান্দা লগাইছা । মাঠৰ হৈ চুৰীভিত্ত নামিছা ?

—ও (বাটা) টকাকৈ অহা ক'লাসখিপৰ টকা কি হ'ল ? কাক কাক দিলা ? শ্যামলালৰ সুখখন বিবৰ্ণ হৈ পৰিল ।

ল'ৰা বিলম্বকৈ ভয়তে কঁপিবলৈ ধৰিলে । এনেয়ে পিছত সুবেলুক দেখিলে ভয় খাই ।

— এই, ভাইতৰ চৰ্দ্দাৰ মাতি আনগৈ ।

ল'ৰাবিলাকৰ মাজৰ পৰা এটা ল'ৰা লাইনলৈ দৌৰি যাবিলে ।
অলপ নময়ৰ পাচতে লাইনৰ চৰ্দ্দাৰ ডেকা মদনলাল সুবেশ্বৰ ওচৰ
পালেহি । ওখ-পাখ, মজবুত চেহেৰাৰ মদনলালক দেখি সুবেশ্বৰই
ক'লে—ভাইতৰ জুসৰ অৱস্থা এইটো হৈছেগৈ, ভাইতে দেখা নাই ?
চৰ্দ্দাৰ হৈছ ?

— কি কৰিম বাবু, এইচৰ লোকে একদম কথা দুগুনে, ক'লেও
নামানে ।

— আচ্ছা, তই লাইনত শুনাই দিবি দেওবাৰে দহ বজাত লাইনৰ
চাৰিওফালে চাফ । কৰিব লাগিব — আৰু চাফা কৰিবলৈ মই
নিজে আহিম যুজিলি ?

— হয় বাবু ! মই আজি ৰাতি সকলোকে কৈ দিম ।

— শ্যামলাল তুমি বিহাৰৰ পৰা আহিছা, শিক্ষকতা কৰিছা, জাল
কথা । কিন্তু চাফা, শিক্ষকতাৰ নামত ভণ্ডামি নকৰিবা । এইবোৰ
জাই ভনী বুলি ভাবিবা, আৰু জলাবদ্ধিৰ টকাৰ হিচাপ অতি
সোনকালে দিবা !

— সুবেশ্বৰ গুচি গ'ল, যাওতে বাটে বাটে ভাবি গ'ল সিও বহুত
দিন অস্বাৰত খেদিলে । জুৱা খেলিলে, মদ খালে, লেক্চাৰ মাৰ্ছিলে,
বাৰুই-বাটে মানুহ পিটিলে । হাতে-কাষে একো কাম নকৰিলে ।

তাকে নকৰি যদি কিছু কামকে কৰিলেহেঁতেন ? অল্প-
শোচনাৰে ভাব দেহমম আছন্ন কৰি তুলিলে ।

সি দূৰলৈ চালে— নাই নাই এতিয়াও জীৱ হাতত কৰত
সময় আছে, বহুত সময় ॥

—আবে বাবুৱা, আবে শ্যামলাল, হীবালাল, জানকী দিপালী আহবে !
জলদি কৰ, ভাইজী আগিয়া ।

বিজয়াই সোঁহাতৰ ওপৰেদি শাৰীখন আনি বুকুখন ঢাকি ঢুকি
ককালত শাৰীৰ আগটো খুচি ললে ।

—হী ! হী ! হামলোক আগিয়া ।

হাতত ঝাক লৈ জানকী, বিজয়াহঁতে সিহঁতৰ কলনিৰ ভিতৰত
থকা পলিবোৰ চাফা কৰিবলৈ লাগি গ'ল । শ্যামলালহঁতে হাতত
কোৰ লৈ দ'মাই ধোৱা লেতেৰা জাবৰৰ দ'মটো কাটি কাটি দূৰত
পেলালেগৈ । কাগজ, ফাটা বানিবোৰ বিজয়াহঁতে বাটনিৰে সাৰি
সাৰি পাচিৰে দূৰত পেলাই দিলে । গাহৰি পোহা গৰালৰ চাৰিওকাষে
পৰি থকা ভাতৰ দানাবোৰ মদনলালে ল'ৰা মখাক লগাই দি চাফা
কৰিলে ।

অকণ আৰু সুবেল্লয়ো হাতত ঝাকলৈ চাফা কৰিবলৈ গ'ল ।
মদনলাল, শ্যামলালহঁতে সুবেল্লহঁতৰ হাতৰ পৰা ঝাক ডাল কাঢ়ি ললে ।

ল'ৰা-ছোৱালী বিলাকে আনন্দতে নাচি-বাগি কুলম্বৰ চাফা
কৰাত লাগি প'ল ।

কভেকৰ ভিতৰতে হবিজন ক'লনিৰ চোতালতে ভাত খাব
পৰা হৈ গ'ল । সকলো কাম শেষ কৰি সিহঁত সকলোবোৰ কলনিৰ
ভিতৰতে থকা বিবাট আহঁত গছজোপাৰ তলতে বহিল গৈ আৰু
অধিকা চিঠাৰে ক'লে—বুজিছ, বিজয়া, লক্ষ্মী,—আমি সকলো বাই

ভনী, কিন্তু আচল কথা কি জান ? পৰিষ্কাৰ পৰিষ্কাৰতা । নিজৰ
 বাস্তৱ কামৰূপেও পৰিষ্কাৰ হৈ থকা ভাল । তহঁতৰ ল'ৰা-ছোৱালী
 বিলাক স্কুললৈ যাব লাগে, পঢ়িব লাগে, তেহে অজানতা কু হব,
 নহয়নে বাক ?

সিহঁতে বহি কথা পতা সময়তে সুৰেন্দ্ৰ, মদন লালহঁত
 সিহঁতৰ ওৰলৈ আহিল । দেখিলি কিমান মুনৰ হ'ল ? আজিৰ
 পৰা এইদৰে পৰিষ্কাৰ কৰি ৰাখিবি, তহঁতক কোনে ঘিণ কৰিব ?
 —হয়, হয় ! আমি সকলোৱে কলনি চাফা কৰিম, ল'ৰা-ছোৱালী
 স্কুললৈ পঠাম । কিন্তু বাবু ইয়াত মদৰ আড্ডা হয়, মদ বিচাৰি
 চহৰৰ গণ্য-মান্য ব্যক্তি আহি ৰাতি ভিৰ কৰেহি ।

লচমীৰ কথা শুনি সুৰেন্দ্ৰ বহাৰ পৰা উঠিল—মদনলাল !
 তহঁতে কলনিত মদ বেচা বন্ধ কৰি দে । তহঁতৰ তাতে ৰাতি মদ
 খাব, দিনত তহঁতকে ঘিণ কৰিব ।

—সঁচা বাবু, আজিৰ পৰা চুলাই বেচা বন্ধ কৰি দিম । মদনে
 চিঞৰি ক'লে ।

কাম শেষ কৰি অৰুণ, সুৰেন্দ্ৰ আৰু অম্বিকা নিজৰ নিজৰ
 ঘৰলৈ গ'ল । বাটত যাওঁতে সুৰেন্দ্ৰই অম্বিকাক ক'লে—মুজিছাঁ
 অম্বিকা ! এই বিলাক হৈছে মহিলাৰ কাম । সমাজৰ সেৱা মহিলাই
 হৈ আগবঢ়াব লাগে । মহিলাই হৈছে জনতাৰ শক্তি । শক্তিশালিনী
 মা ! অম্বিকাই হাঁহিলে আৰু আগবাঢ়ি গৈ থাকিল ।

— x —

সময়ৰ খটখটিত পায়েলৰ তিনিমাহ পাৰ হ'ল। হাহিছে, কলকলাইছে। বিজয়াই পাটি এটা পাৰি পায়েলক এবি দি ওচৰতে বহি চোলাটো চিলাই আছে। এবাৰ তাই উৰি হৈ অকমান সময় থাকি কান্দিবলৈ ধৰিলে। বিজয়াই তাইক পাটিখনৰ পৰা তুলি লৈ মুখখনলৈ চালে, কিমান মৰম লগা তাইৰ মুখখন, সেই কাৰণে সুবেলুই পায়েলক হয়তো মৰম কৰে। সি পায়েলক মৰম কৰা কাৰণে কিছুমানে হিংসাও কৰে। কৰক, তাই ভয় নকৰে। পায়েল ডাঙৰ হলে সুবেলুই ডাঙৰ স্কুলত পঢ়াব বুলি কৈছে। নাম ভৰ্তি কৰোঁতে স্কুলৰ ডাঙৰ মেডামে ছাগৈ কি ভাবিব? হাজাৰ হওক সিহঁত গবীৰ হবিজন। সিহঁতৰ লগত থাকি পায়েল কি ডাঙৰ মানুহ হব? তায়ে, সিহঁতৰ নিচিনাকৈ কাম কৰিব লাগিব, বাজাঘাটত থাক লগোৱা, পাঠখানা চাফা কৰা। —নাই—নাই তাই পায়েলক এঠবোৰ কৰিবলৈ নিদিয়ে? তাইৰ বুকুখন পুৰি গ'ল, কিন্তু তাই ক'ব কি? তাই পায়েলক তুলি সারাটি ধৰিলে।

—আবে বিজয়, দিদি কি ক'ব আছ, ডিউটিলৈ নাযাব নেকি?

—মাত্ৰ, কিন্তু পায়েলক বন্ধাব কোনে?

—কিয়ন্ত গগংসিঙ?

—অহাই মাই।

—মই আহোঁ নহয়। এতিয়া মোৰ ডিউটি মাই। তই কিয় চিন্তা

ক'ছি ? ভই'ৰা । মদনলালে একেৰাৰে পায়েলক কোলাত ছুঁলি
ললে আৰু গাবলৈ ধৰিলে—

“মেধা জগলকো

বাণী মেধা আয়েগতো” মদনলালে তাইক লৈ ঘূৰি ঘূৰি নজা
দেখি বিজয়াই খিল্ খিলকৈ হাঁহি দিলে । তাইৰ বুকখন পাতল
লাগিল । বিজয়াই ভিতৰলৈ সোমাই গৈ বেলেগ শাৰী এখন পিন্ধি
হাতত ঝাকডাল লৈ টেচনৰ ফালে খোজ দিলে ।

দীঘল নালৰ ঝাকডাললৈ তাই পোন হৈ প্ৰেটকৰ্মত থিয়
হ'ল । মূৰত উৰণিখন দীঘলকৈ টানি বুকখন শাৰীখনেৰে ঢাকি
আৰু ডালেৰে লাহে লাহে বিজুটৰ কাগজ, চিগাৰেটৰ বাহবোৰ
সাৰি সাৰি গৈ এঠাইত গোটালেগৈ ।

বিজয়াক দেখি ভগৎসিঙ দৌৰি তাইৰ ওচৰলৈ আহি মুখিলে—
পায়েলক কাৰ ওচৰত থৈ আহিছ ?

—মদনলালে লৈ গৈছে ।

—কিয় মই বোৱালৈ বাট নেচালি ? তাইক লোকৰ হাতত দি
আহিলি যে । তাৰ খং উঠিল ইমান বছৰৰ মূৰত এটা সন্ধান, সি
যেন বুকুৰ পৰা এৰিয়েই নিদিব ।

সি বেগা-বেগিকৈ ঘৰলৈ গ'ল । ঘৰখন যেন একেবাৰে
আন্ধাৰ, পায়েল নাই, বিজয়া নাই । পায়েল সকলোৰে বানী হৈ
পৰিছে । সুৰেন্দ্ৰ বাবুয়ে পায়েলক যে সজাইছে আৰু — হঙক,
সুৰেন্দ্ৰ বাবুৰ অন্তৰ কিছু ঠাণ্ডা পৰিলেই হ'ল । চব কিছু হেঁকটাই
সুৰেন্দ্ৰ বাবু একদম পাগলা হৈ গৈছিল । কিন্তু সি দেখিছে, পায়েল
হোৱাৰ পৰা সুৰেন্দ্ৰ বাবুৰ মেজাজ কিছু ঠাণ্ডা হৈ গৈছে । সি
মৰমেৰে ক'লিছে—“সংসাৰভঙ্গো কি আছে ?” কোমলতা কাৰ আগোন ।
তুহিকৰ কৰ্মৰে আমি জন্মলা আহিছোঁ, অকল্য গুচি-বাব-লাগিব ।
তাব বুকখন ভিকিকৈ উঠিল । নাই-নাই—এইটো হব মোৱাৰে, সি-

নয়বে, পায়েল বুড়ি ছোৱালৈকে সি তাইক বুকুতলৈ জীয়াই থাকিব।
বিজয়া সুখী হৈছে। আজি কালি পায়েলক লৈয়ে বিজয়া যুগুত হৈ
থাকে। মুঠতে, পায়েলক লৈয়ে যেম সিহঁতৰ পৃথিৱীখন সুবিধ
লাগিছে।

সি বহাৰ পৰা থিয় হ'ল আৰু কলৰ পাবলৈ গৈ আপোন
মনে গা-ধুৱলৈ বহিল। কলৰ ওচৰতে ডামটোত ধৰি যোৱা পানী
আমোলৰ টিনটোৰে একেবাহে মূৰত ঢালি দিলে! তাক সেইদৰে
পানী ঢালি থকা দেখি ওচৰৰ লাইনৰ ওপৰেদি গোদাম বাবু কনপায়ে
হাস্ত লগালে—

—হেৰো ভগৎসিঙ! বৰ দেখোন পানী ঢালিছ, বোলো গৰম উঠিছে
নেকি?

—নহয় বাবু, কামৰ পৰা আহিছো।

—এবা, এবা ভালকৈ চাফা হৈ থাকিব। আজিকালি সুবেশ বাবু
খনাই আহে নহয়। সেই বৰলাটোৱে অলপ সুখ পাওক দে তোৰ
ছোৱালীটো চাই। কণপায়ে এটা বিভৎস হাঁহি মাৰিলে।

—তেনেকৈ নকৰ বাবু, সুবেশ বাবু খুউৱ ভাল মানুহ আছে।

—হেৰো' কেনেনো কৈছে তোক বেয়া বুলি। বোলো—চাই চাই
বুলিবি বাট, জীৱনৰ বাটতে আছে খলা বমা পিচলি পৰিবি তাত।

—হাঁ কি ক'লে কণপাই বাবু?

—এহু কৈছো দে, ওই বুজিব নালাগে বাক দে ঈশ্বৰৰ কৃপাত তোৰ
ছোৱালী হৈছে ভাল পাইছো, তুলি তালি ডাঙৰ কৰ। যাওঁদে,
বুজিলি ঈফালে আকৌ সিজনীৰ টান নকিয়া হৈছে—বোলো
আছিবি চোন!

'ভগৎসিঙ কণপাই' ছোৱালী কালে ব'লাগি চাই থাকিল।
সুবেশ বাবুৰ কথা 'সি কি কৈ ব'ল ?'—'আ' ভাব জালৈ আছে,
কাৰণে, সিহঁতে বেয়া পাইছে। এবা, ইমান খনাই আহিলে হানুছে

বেয়া কৰাই, ইফালে বিজয়াতো একদম জোহান আছে । ধ্যেং সি এইবোৰ কি ভাবিছে ?

বেলৰ লাইনেৰে বেলবোৰ অহাযোৱা কৰা দেখি তাৰ নিজকেই এখন বেল যেন লাগিছে । যাত্ৰী নোহোৱা এখন যেন উলং বেল গাড়ী ।

কিছুসময় সি তাতে থৰ হৈ থাকি গামোছাখনৰে গাটো মটি মটি ভিতৰলৈ সোমাই আছিল । ডাং ডালত কাপোৰ বোৰ চাই চাই সি এখনো চাক চুৰিয়া নেদেখি, তাৰ মেজাজটো গৰম উঠি গ'ল । চান্দা ! ছোৱালী পাই একদম পাগলী বনি গৈছে । ডাঙৰ মানুহৰ মাইকীৰ নিচিনাকৈ থাকিবলৈ লৈছে ।

কলপাই বাবুয়ে ঠিকেই কৈছে এই মাইকী জাতিটো বৰ বেইমান আছে বে. তাৰ বৰ খং উঠিল গ'ল, আৰু গামোছাখন কান্ধত পেলাই বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল । মদনলালে যে পায়েলক লৈ গৈছে, সেই কথা সি পাহৰিলেই ।

বিছুসময়ৰ পাচত বিজয়া ডিউটিৰ পৰা আহি ঘৰত ভগৎসিঙ আৰু পায়েলক নেদেখি আচৰিত হ'ল । তাই পোনে পোনে মদন লালৰ ওচৰলৈ গ'ল । তাত গৈ দেখে লচমীয়ে পায়েলক লৈ আছে । আবে' ইয়ালৈ পায়েলৰ বাবা অহা নাই নেকি ?

—নাইতো ! লচমীয়ে আচৰিত হৈ বিজয়ালৈ চালে । —আবে, ক'লৈ গ'ল ? বাক পায়েলক দে-মই লৈ যাওঁ ।

বিজয়াই পায়েলক বিচনাত শুৱাই থৈ কাপোৰ কানি সলাই ললে ।

—বিজয়া !

—আবে ! তাইজী ?

—ঐ ময়ে, পায়েল ক'ত ?

—সোৱা বিছনাত খেলিছে ।

নুবৈজাই সৰু ঘৰটোলৈ চাপৰি সোমাই গ'ল আৰু লেৱৰ

পোহৰত পায়েলক চাবলৈ চেষ্টা কৰিলে-পায়েলৰ মুখখন কেঁচু ঠিক মমতাৰ নিচিনা হৈছে। তাৰ মনটো কিবা লাগি গ'ল। অৱশ্যে হবও পাৰে, কাৰণ মমতাৰ লগত অনবৰতে বিজয়া লাগি আছিল।

—আবে ভাইজী, একদম কথা বন্ধ কৰি দিলি।

—নাই অ' পায়েলক চাইছো তাই হ'হিছে।

—ঐ, হ'হিছে। কলকলাইছে আৰু দুদিন মানৰ পিচত ভোক মাতিব।

—হয় নেকি ?

—কি বুলি মাতিব ?

—মামা। দুয়োটাই হ'হি দিলে।

—বাক বিজয়া, এটা কথা কবলৈ আহিলো। মই কালিলৈ লক্ষীম-পুৰলৈ যাম। অকণৰ ঘৰলৈ। সিহঁতৰ বিছা হব নহয়, অকণে লগ ৰখিছে' সিহঁতৰ বিছা বোলে বৰ ভাল হয়। ভগৎসিঙ ক'ত ?

—না জানো ক'ত গ'ল।

—বাক তাক ক'ব অলপ ফুৰি আহো', বহুত দিন ঘৰত সোমাই থাকিলো অ' বিজয়া ! —ভাল হৈছে দে। তই যা ফুৰি আহগৈ। মনটো অলপ ভাল লাগিব। কিমান দিন তই তাত থাকিবি ভাইজী ? তই নাথাকিলে যে আমাৰ লাইন শূণ্য হৈ যাব।

—হব কেইদিন মান। মদনলালহঁতক মই কৈ আহিছে', আগৰ নিচিনাকৈয়ে সিহঁতে কাম কৰি যাব। মই আহিলো বিজয়া।

সুৰেন্দ্ৰ ওলাই গ'ল। বিজয়াৰ হিয়াখন কিবা এটা বেদনাই খুন্দা মাৰি ধৰিলেহি। সেয়া কিহৰ বেদনা তাই কিন্তু বুজি নোপালে।

— x —

অকণাচল এতদেতৎ । দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ দৰা এটাত সিহঁত
 দুটা বহি ললে । বেলখন চলিবলৈ আবশ্য কৰাব অলপ পাচতে
 নুবেন্দ্ৰই কাঠৰ বেঞ্চখনতে বিচনাগন পাৰি ল'লে আৰু শুই পৰিল ।
 সাত সাগৰৰ ভাগৰে যেন হঠাতে তাক হেঁচি ধৰিলেহি । বড়িয়া
 ষ্টেচনৰ পৰা এটা বাতি গৈ পিচদিনা তুপৰীয়া বাৰটামান বজাতহে
 উত্তৰ লক্ষীমপুৰ ষ্টেচন পাবগৈ । সি এটা স্বস্তিৰ নিঃশ্বাস পেলালে
 আৰু চকুতটো মূদি দিলে । বেল চলিল ।

গোটেই নিশাটো কেনেকৈ পাৰ হ'ল সি গমকে নাপালে ।
 বাতিপুৰা যেতিয়া সি সাৰ পালে অকণ তেতিয়া ওচৰৰ বেঞ্চখনত
 শুই আছিল । সি নিশ্চয় দেবিকৈ শুইছে । নুবেন্দ্ৰই তাক
 মজগালে । বেলৰ ষিডিকিৰে মুকলি পথাৰবোৰ আৰু পাহাৰৰ গাতে
 লাগি থকা ডাঠ বননি আৰু পাহাৰৰ লানি দেখি তাৰ মনটো
 মুকলি লাগিল । পুৱাৰ কোমল ব'দ কাচলি আহি ইতিপূৰ্বে
 পৃথিৱীত পৰিছিলহি । নিমিষতে তাৰ চিন্তা ভাৱনা, হৃদয়ৰ বেদনা
 অসুৰতে নাইকিয়া হ'ল । সি মনতে গুণগুণালে—

কি জানি কি হ'ল আজি

জাগিয়া উঠিল প্ৰাণ

দুবহতে শুনি যেন

মহা সাগৰেৰ গান ॥

মতুনকৈ আকৌ এটা চিগাৰেট জ্বলাই ললে নুবেন্দ্ৰই ।

ভাব মানসপটত তাঁহি উঠিল অতীতৰ কিছুমান আধা ভুখৰিয়া ছবি । সি জন্ম হৈছিল, লক্ষীমপুৰৰ সৰু কোৱাৰ্টাৰ এটাত । তাতেই সি ডাঙৰ দীঘল হৈ প্ৰাইমাৰী স্কুল পঢ়া শেষ কৰি লক্ষীমপুৰ হাইস্কুলত পঢ়িছিল । তাতে সি লগ পাইছিল— আজিৰ বন্ধু অৰূপক ।

সকলো পৰা একেলগে খেলিছিল, একেলগে ফুৰিছিল, একেলগে খাইছিল আৰু মাজে মাজে অৰূপহঁতৰ চাংঘৰত থাকি বৰা চাউলৰ জুতি লৈছিল গৈ । বহুত দিন হ'ল, সি সেইবোৰ কথা পাহৰিয়েই আহিল । ধুনীয়া মৰম লগা অতীত এটা বিশ্ব্যতিৰ গৰ্ভত হেৰাই গৈছিল । কিন্তু অতীত জানো হেৰাই ?

সিহঁত মেট্ৰিক পাচ কৰাৰ পিচত লামডিঙলৈ বদলি হৈ আহিছিল আৰু তাৰ বন্ধু মিচিং ডেকা অৰূপ হৈ পৰিছিল বেল পাড়ীৰ টিকেট চেকাৰ । সি এটা জুমুনিয়াহ কাঢ়িলে আৰু কিছুসময় ডলকা মাৰি চিগাৰেটতো মনোযোগেৰে ভূপিবলৈ ধৰিলে ।

বেলৰ স্বঘৰণিটো তাৰ বৰ ভাল লাগিল । সি তাৰ মৰমৰ মিচিং পাৰ্গুখনলৈ আহিছে—য'ত তাৰ শৈশৱৰ সোণালী দিন বোৰৰ এবাৰ নোৱাৰা স্মৃতি আছে । নোৱৰণশিৰি পাৰতে থকা সিহঁতৰ পাৰ্গুখনৰ নাম আছিল সোণাতলি ।

মিচিং সকল বহুতদিন পাহাৰত বসতি কৰাৰ পাচত জনসংখ্যা বৃদ্ধি হোৱাত ক্ৰমান্বয়ে ভৈয়ামলৈ নামি আহিছিল । সিহঁত নদীৰ পাৰত এসময়ত ভাৰতবৰ্ষৰ সভ্যতাৰ পোহৰেৰে পৃথিৱী আলোকিত কৰাৰ দৰেই মিচিং সকলেও সোৱণশিৰি, ভৰলু, লুইত, ধনশিৰি আদি নদীৰ পাৰত মানৱ সভ্যতাৰ ফেছ'জালি দেখি আনন্দত নাচি উঠিছিল । মিচিংসকলৰ অন্তৰত জাগি উঠিছিল চেতনামুখৰ এটি শব্দ । সেই শব্দ হ'ল সমগ্ৰ মানৱ জাতিৰ অন্তৰৰ শব্দ । অ'ইনিওম— এই শব্দেই আত্মক আলোকিত কৰে, প্ৰাণত তেজৰ সঞ্চাৰ কৰে,

আৰ্ক্ষ সম্বন্ধ আৰু সভ্যতাৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰে । এটা বেলেৰ উৰ্দ্ধি
আহি হঠাতে তাৰ কাণত পৰিলহি । অকণ তেতিয়াও টোপনিতে
আছিল । সুৰেন্দ্ৰই ভাবিছিল-ষ্টেচন পাবলৈ আৰু বেছি দেৰি নাই ।

x x x x x

প্ৰায় এঘণ্টামান যোৱাৰ পিচত সিহঁত উত্তৰ লক্ষীমপুৰ ষ্টেচন
পালেগৈ । তাতে সিহঁতে জানিব পাৰিলে যে, সিহঁতৰ গাঁৱলৈ
বাছ মেঘায়, কিন্তু বগী নদীৰ দলঙৰ কাষলৈকে বাছ যায় ।
এইটো সিহঁতৰ কাৰণে নতুন কথা নহয় । পোন্ধৰ মাইল বাট
বাছেৰে গৈ ভঙা দলং পালেগৈ । তাৰ পৰা সিহঁতে শিলঙটি
দিয়া আলিয়েদি খোজ ললে । কিছুদূৰ যোৱাৰ পিচত সোৱণশিৰি
নদীৰ সিপাৰে থকা মিচিংসকলৰ চাং ঘৰবোৰ সুৰেন্দ্ৰহঁতৰ চকুত
বিনিকি বিনিকি জিলিকি উঠিল । সিহঁতে নদীৰ পাৰত থকা টুলুঙা
নাও এখন লৈ সোৱণশিৰি নদীৰ বুকুত সিপাৰলৈ বুলি নাও মেলি
দিলে, নৱত বহি অকণে সুৰেন্দ্ৰলৈ চাই ক'লে—সুৰেন এইখনেই
আমাৰ প্ৰাণৰ সোৱণশিৰি যি সোৱণশিৰিয়ে মিচিংসকলক জীয়াই
থাকিবলৈ পিয়াহৰ পানী দিছে, যোগাযোগৰ পথ দিছে । এই
সোৱণশিৰিয়েই দেলু আবু (লুইত) চিয়াং আবু (দিহিং) ৰ লগত
মিলি আমাৰ সভ্যতা আৰু সংস্কৃতি কঢ়িয়াই ভৈয়ামলৈ নামি গৈছে ।

এসময়ত সোণ আৰু বালিচন্দাৰ কাৰণে এই নদী বিখ্যাত
আছিল । সোণোৱাল কছাৰী সকলে মাঘ ফাগুন মাহত ঠাই বুজি
বালিত বাহৰ সাজি লৈছিল আৰু সোণছপা সঁজুলিৰে বালি বোৰ
খান্দি খান্দি দূৰণিত (বালি ধোৱা সঁজুলি) ধুই তাৰ পৰা সোণ
শুৰি বুটলিছিল । পিতাইহঁতৰ মুখত শুনিছিলো, চাৰিটা মানুহে
বোলে এটা দিনত এমহামান সোণ কমাৰ পাৰিছিল ।

সুৰেন্দ্ৰই নদীৰ বুকুত তাৰ কথাবোৰ মনোযোগেৰে শুনি ক'লে
—বুজিছ অকণ ! এই সোণৰ ঢেকুৱা দেখিয়েই হ'বলা যোগলে

সোতৰখাব অসম আক্ৰমণ কৰিছিল । কথা কৈ কৈ সুবেস্তাই গৌৰৱ
অনুভৱ কৰিলে আৰু হাত চাপৰি বজাই গালে—

গোটেই জীৱন বিচাৰিলেও

অলেখ দিৱস ৰাতি

অসম দেশৰ দৰে নেপাওঁ

ইমান বসাল মাটি ॥

গীত শুনি নাৱৰীয়াটোৱে ব'ঠাপাত খৰকৈ মাৰিবলৈ ধৰিলে ।
নাওখন লাহে লাহে গৈ পাবত লাগিল গৈ । সিহঁত নামিল ।
নদীৰ পাবত বালিত খোজ পেলাই অকণহঁতে নিজৰ গাওঁখনৰ ফালে
ঘাবলৈ ধৰিলে ।

সেইখিনি সময়ত বেলি লেহিয়ান দিছিল । গাঁৱৰ সুৰ-সুৰিয়া
আলিয়েদি, ষাওঁতে ভৰিৰ গছকত শুবান পাতপোৰত মচক্ মচক্
এটা শব্দ হৈছিল । অকণৰ মন আৰু আত্মাত কিবা এটা বুজিব
নোৱাৰা অম্বাণে হেন্দোলনি তুলিছিল । সিহঁতে ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে
এটা সময়ত সিহঁতগৈ ঘৰৰ পদূলিৰূথ পাইছিলগৈ ।

আগফালৰ তুংগাওঁত (বাৰান্দা) বাপেকে বহি থকাৰ পৰাই
আনন্দত চিঞৰি মাতিলে ।

—অ' তহঁত আহিছ ? আহ্ - আহ্ !

সিহঁতে ওপৰলৈ চালে আৰু কগদাওঁদি (জখলা) উঠি গৈ
তুংগাওঁ পালেগৈ । সিহঁতলৈ চাই বাপেকে ক'লে—এইটো আৰু কোন ?

বাপেকৰ ফালে চাই অকণে আচৰিত হৈ ক'লে—তই হ'বলা
পাইছিলি ? সেই যে সুবেস্তা ! —অ' সেই ষ্টেচন মাষ্টৰৰ ল'ৰাটো ?
আহ্ আহ্ ! বহ ! কিয় নিয় হৈ আহি ? তেতিয়া সৰু আছিলি,
এতিয়া এব ডাঙৰ হলি । নিজৰ ল'ৰা আছিলি, ইমান দিন ক'লৈ
ভৰি পৈছিলি ?

সুবেস্তাই এটা নিম্বাৰিত হাঁহি মাৰিলে আৰু চাংখমতে বহিল ।

অকণ্ঠ অকণ্ঠ (অব) ব ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল । ভনীয়েক পাহীয়ে
আহি তাক সান্ধি ধৰিলে । সি ভনীয়েকৰ মূৰত হাত ফুৰাই দি
ক'লে—আহচোন তুংগাঙত কোন বহি আছে চাহি ।

—কোন ককাই ? উলাহতে তাই জপিয়াই উঠিল ।

—চাহিচোন, তেতিয়া চিনি পাবি ।

তাই তুংগাঙলৈ ওলাই আহিল । অকণ্ঠে তাইলৈ চাই
শুধিলে—চিনি পাইছনে ?

পাহীয়ে একেধৰে সুবেস্তলৈ চাই থাকি মুখত বিহাখন দি
থুকথুকৈ হাঁহি ভিতৰলৈ দৌৰ মাৰিলে ।

তাই চিনি পাইছে, চিনি পাইছে, সেই যে সুবেস্ত ককাই,
তাইক কাণ চেপা দিয়া ককাইটো ॥

— x —

(১৬)

বিজয়াই ডিউটি কবি আহি দেখিলে ভগৎসিঙৰ মনটো ভাল নহয় । পায়েল বিছনাত শুই আছে । আঠুৱাটোও ভগৎসিঙে তৰি দিয়া নাই । তাই আচৰিত হ'ল ।

—আবে. তই দেখা নাই নেকি ছোৱালীটোক মহে কামুবিছে ?

ভগৎসিঙে একো নামাভিলে । জুপুকা লাগি একে ঠাইতে বহি থাকিল । বিজয়াই গম পালে ভগৎসিঙে মাল খায় আহিছে । তাইৰ বব খং উঠি গ'ল । কিয় খাব লাগে এইবোৰ ? এইবাব তাই তালৈ খঙেৰে চাই ক'লে—তই হবলা আকৌ খাইছ ?

—নেখাই কি কৰিম । মনটো একেবাৰে খাবাপ হৈ গ'ল ।

—কিয় ? আবে, মাতনা, কিয় খাবাপ হৈ গ'ল ?

—নাই, নাই বলিব । তই সুখী থাক, মোৰনো কি আছে ?

বিজয়া আচৰিত হ'ল । ভগৎসিঙৰ মুখত নতুন কথা । আজি তাৰ কি হ'ল তাই একো-ধৰিব নোৱাৰিলে । তথাপিও তাই তাক শাস্তনা দিবলৈ চেষ্টা কৰি ক'লে—আবে যা, মনটো ঠিক হৈ যাব । কেতনা দিন ছুনিয়া মে খাবি যে, স্তুতি কৰ । ছোৱালী একটা হৈছে, তথাপিও ভাল লগা নাই ?

—বিজয়া ! ভগৎসিঙে চিঞৰি উঠিল ।

—আবে ! আহে ! তোৰ কি হ'ল ? কেলেই এইবকম চিল্লাইছ ? লজ্জাইতে গম পালে চৰম নাপাবি ?

—কি চৰম আছে বিজয়া ? মই আক খাম আক খাম ।

—ক'লবে বাপ ! আক খানি ? এইবাৰ বিজয়াই চিঞৰি উঠিল—তৰল
নেলাগে ভোৰ ? আজিৰ পৰা এইচৰ খালে কথা খাবাপ হ'ব ।

—কি খাবাপ হৈ বাব অ' ? একদম বিহাৰত থৈ আহিমগৈ ।
বেইমান কাহাকা । ভগৎসিঙৰ কথাত বিজয়া উঠুপি উঠিল ।
ভগৎসিঙে একেকোৰে দৰজাখন খুলি দিলে । আকৌ বাহিবলৈ ওলাই
গ'ল । ভেতিয়া সন্ধিয়া হৈছিল । সি লামজিৰ ষ্টেচনৰ আউটাৰ
চিগনেলৰ ফালে খোজ দিলে । চাফা আমাৰ দাক খোৱা বন্ধ
কৰিবলৈ আহিছে ! ক'ব বাবু ওলাইছে সূৰ্য্যে ? মোৰ সংসাৰ
একদম বেয়া কৰি দিছে । জহন্নামে বাৰি চান্দা, জহন্নামে বাৰি
বেইমান কাহাকা । সি বকি বকি অলপদূৰ যোৱাৰ পিচত বেলৰ
লাইনৰ কাষেদি নামি গৈ এটা সৰু ঘৰত সোমাল । ভিতৰত
লেম্প এটা জ্বলি আছিল ।

—আবে ভগৎসিঙ দেখোন ! ইমান দিনৰ মূৰত আহিলি ? বৰ ভাল
কৰিলি আহ্ আহ্ ! কণপাই বাবুয়ে আগফালৰ সৰু কোঠালীটোত
তাক বহিবলৈ সৰু টুলখন আগবঢ়াই দিলে । ভগৎসিঙ বহিল ।
তাতে তক্তাপোচ এখনত পাটি এটা পৰা হৈ আছিল আৰু এখন
টেবুলত বটল এটা আৰু গিলাচ এটা । কণপায়ে ভিতৰলৈ মুখখন
ঘূৰাই চিঞৰিলে—বাবা ! গিলাচ এটা লৈ আহ !

অকনমান পৰৰ পাহতে সৰু গামোছা এখন পিন্ধি উল্ল
গাবে, হাড়-ছাল ওলোৱা ল'ৰা এটাই বাপেকৰ ওচৰত গিলাচ এটা
থলেহি । যা ! মাৰক কৈ অলপ ভাজি লৈ আহ ! লৰাটো
লাউৎকৰে ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল ।

—ভগৎসিঙ খা । বহুত দিন তই অহা নাই, আজি আহিছ ভাল
লাগিছে । ভোৰ মাইকীটো কিলু বৰ ভাল আছে দেই ।
কণপাই বাবুয়ে এটা নিলাজ হাঁহি মাৰিলে ।

—কি ভাল আছে বাবু, আজি কালি মাইকীখোৰ বৰ বেয়া হৈ

গ'ল । 'আলপানী খাবলৈ মানা কৰে, একদম বাণী বনি গৈছে ।
—মই কৈছে'৷ নহয় ভগৎ, ইহ'তৰ বিশ্বাস নাই । এটা হ'াহি মাৰি
কনপায়ে পিসাচ ছটাও চুলাই মদ ছগিলাচ ঢালি দিলে । কোঠালিটোত
ভেকেটা-ভেকেট গোল্জ এটা বিয়পি গ'ল । কনপায়ে চিঞৰিলে—
ঐ বাবা মৰিলিনে কি ? বাপেকৰ মাত শুনি বাবাই মাকক ক'লে—
সেইয়া দেউতাই চিঞৰিলেই, দে সোনকালে ।

—মই কৈছে'৷ নহয়, ভাজি নাই ক'ব পৰা দিও ? শুদা ভাত মুঠি
যে পাইছ ? মদ পানী খাই খাই গোটেই সংসাৰ খনৰ গতি নাইকিয়া
কৰিলে । এতিয়া আকৌ মদ খাবলৈ ভাজি লাগে ? ক গৈ নাই
বুলি । মাকৰ গালি খাই বাবাটোৱে চুচুক-চামাককৈ বাপেকৰ কোঠালিটো
লেভেৰা পৰ্দাখন দাঙি ক'লে—দেউতা, ভাজি বোলে নাই ।

—ক'ত থাকিব, যথিনী এজনী চপাই ললো, ভাজি তৰকাৰী থাকিবনে ?
ভিতৰৰ পৰা কনপাইৰ ঘৈণীয়েকে কথাবোৰ শুনি আছিল ।
তাইৰ আক ধৈৰ্য্য নহল--বোলো লাগে যদি মদৰ লগত খাবলৈ
মোৰ মূৰটোকে নিয়কহি ।

কথাটো শুনি কনপাই চোঁচামাৰি ভিতৰলৈ যাব খুজিলে ।
—আৰে বাবু ! জানানাকো পিতৃনেসে ক'য় ফয়দা হোণা ?
ভগৎসিঙৰ হাতখন একহাই কনপায়ে ক'লে—নামাৰো বুজিলি ?
মাৰি পিটি লাভ নাই । খা ! খালি খালি মাল । নিচাৰ কোবতে
ভগৎসিঙে বটলটো এগৰ ওপৰলৈ দাঙি চালে ।

—বাবু ! বটল একদম খালি হৈ গৈছে । মই বাওঁ কনপাই বাবু ।

—হা হা ভগৎসিঙ ! লগ পাম ।

—ই' হ'৷ জকৰ । চলং পলংকৈ বান্ধাত আহি থাকেতে সি দেখিলে
কাষৰ বেলৰ লাইনবোৰ দেখোন তললৈ গ'ল আৰু তলৰ নৰ্দমাবোৰ
ওপৰলৈ আহিল । সি মাথো গম পালে যে নৰ্দমাৰ পানী বোকা
বোৰত তাৰ ওৰি ছখন সোমাই পৰিছে । সি চিঞৰি উঠিল—

নর্দমা ! দিনত হ'লে কাযত থাক আক বাতি হ'লে মাজলৈ আহ ?
বোকাৰে লুত্থি-পুত্থি হৈ সি গাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে—চল, চলবে
নৱ জোৱান — —

— x —

শুবেল্ল লক্ষীমপুৰলৈ যোৱাৰ পাছৰ পৰাই বিজয়াৰ মনটো ভাল নহয়। সেই দিনা ভগৎসিঙক বেলৱে কলনিৰ নৰ্দমাৰ পৰা দাঙি আনি মদনলালহঁতে তাক বহুত গালি গালাজ কৰিলে। বিজয়াই মনে মনে নিজকে ধিক্কাৰ দিলে। সিহঁতৰ লাইনৰ সকলোৱে বুজি পালে যে গোদাম বাবুয়ে তাক সদায় মদপানী খাবলৈ মাতি নিয়ে, আৰু সেই সুযোগতে ভগৎসিঙ বেয়া হৈছে।

বিজয়াই ভাবিলে ভগৎসিঙে আগতে খাইছিল যদিও মাজতে বহুত দিন খানলৈ এৰি দিছিল। হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীয়ে তাক নিজৰ ল'ৰাৰ দৰে মৰম কৰিছিল। সদায় গীতা-ভাগৱত পঢ়ি তাক শুনাইছিল। ডিউটি নাথাকিলে সন্ধিয়া দুয়োটাই বেলৰ লাইনে লাইনে গৈ বহুত দূৰ পাইছিলগৈ। কিন্তু সদায় যদি এইবোৰ কথা শুনিবলৈ পাই তেনেহলে গোবিন্দ বাবুয়ে সিহঁতক বেয়া পাব। কিয়নো বেয়া নাপাব? তাই চকু দুটা শাৰীৰ আচলেৰে মচি পায়েলক তুলি লৈ এনেয়ে পদূলী মুখলৈ ওলাই গ'ল।

আগদিনাৰ বৰষুণ জাকত মাধৱীলতা জোপাৰ ফুল থকা ধোপা ধোপা ফুলবিলাক জ্বহি-খহি গ'ল। তাইৰ মনটো বৰ বেয়া লাগিল।

—আবে, বিজয়া দিদি, তোৰ ডিউটি নাই নেকি?

—হাঁ হাঁ! আছে জেনেবেল ডিউটি আছে।

জেনেবেল ডিউটি মানে সিহঁতৰ বাবু বিলাকৰ ঘৰে ঘৰে

ডিউটি কৰা, কলনিৰ বাস্তাঘাট চাফা কৰা। জেনেবেল ডিউটি
 কৰি কৰিয়েই তাই এসময়ত মমতা দিদিৰ বন্ধু হৈছিল। কালিৰ
 পৰা ভগৎসিঙৰ জ্বৰ। গতিকে আজি ভগৎসিঙৰ কাম মদনলালে
 কৰিব। লচমী যোৱাৰ পাচত বিজয়া ঘৰটোৰ ভিতৰলৈ সোমাই
 গ'ল। ভগৎসিঙৰ জ্বৰ হলেও কি হয়, ফজিৰেই ঘৰৰ পৰা ওলাই
 গৈছে। তাই পায়েলক মাটিতে কাপোৰ এখন পাৰি শুৱাই দিলে।
 তাই ভগৎসিঙৰ কাপোৰবোৰ এখন এখনকৈ চাবলৈ ধৰিলে চৰ কাপোৰ
 লেতেৰা। এৰা, আজিহে তাই মন কৰিছে—ভগৎসিঙৰ এখনো
 কাপোৰ চাফা নাই বুলি। পায়েলক পোৱাৰ পিচৰে পৰা তাইৰ
 মানুহটোৰ প্ৰতি মৰম কমি গ'ল নেকি? হয়, হয় তাই পায়েলক
 পাই মানুহটোক একেবাৰে পিঠি দিলে। কাপোৰৰ টোপোলাটো
 মাটিতে থুপোছ কৰি থৈ তাই ভাবিলে, সচাকৈয়ে তাই মানুহটোক
 একেবাৰে পিঠি দিলে। তাই এতিয়াহে বুজিছে যে মানুহটোয়ে
 কিয় মদ খাবলৈ ধৰিছে। তাইৰ হাঁহি উঠিল এই মতা মানুহবোৰৰ
 বৰ অভিমান। তাৰনো কি ভাল লাগিব, পায়েল জন্ম হোৱাৰে
 পৰা তাই ভগৎসিঙৰ বুকুত শোৱা নাই। সি অকলে অকলে শুই
 থাকে। এবাৰোতো তাই তাৰ ওচৰলৈ যোৱা নাই। সিনো বাক
 কেনেকৈ বাচি থাকিব? নাই, নাই তাইবহে ভুল হৈছে, তাই আক
 তাক খং নকৰে। আগৰ নিচিনাকৈ মাম কৰিব। আগৰ দৰেই
 প্যাৰ দিব, আগৰ দৰেই তাৰ বুকুত সোমাই মৰম বিচাৰিব। তাইৰ
 নিজকে বৰ লাজ লাগি গ'ল। ধেং তাই যে কি ভাবিছে।
 কিন্তু যিয়েই নহওক তাই তাক আক মদ খাবলৈ নিদিয়। তাই
 থিয় হ'ল আৰু পদূলী মুখত দেখা পালে ঢলং পলংকৈ ভগৎসিঙ
 ঘৰলৈ সোমাই আহিছে। এইবাৰ তাইৰ খং মুঠিল। তাক আধা
 বাজি পৰা ধৰি আনি বহুৱালে আৰু পায়েলক কোলাত আনি দিলেহি।
 আগেয়ে ভগৎসিঙে মদ খালে পায়েলক তাৰ কোলাত আনি নিদিয়,

কিন্তু তাই আজি দিছে, যি কবে কবক । বড়া চক্ৰহাল মেলি সি
তাইলৈ চায়ে ।

—ল, মই কাপোৰ ধুব লাগে ।

ভগৎসিঙে এইবাৰ চিঞৰি উঠিল—লৈ যা, নহলে—

—নহলে কি মাৰি পেলাবি ? মাৰ, মাৰি পেলা । দিজয়াই ডাঙৰক
কথাষাৰ কৈ বৈ থাবিল ।

—লৈ যা ! ভগৎসিঙে চিঞৰ শুনি অকনমানি পায়েলে প্ৰথমে তালৈ
চাই ফেৰুৰিলে, তাৰ পিচত চিঞৰি কান্দিলে ।

ভগৎসিঙে তাইৰ ফালেৰ লাগি কিছু সময় চাই থাকি ঠিয়
হ'ল আৰু তাইক বুকুত সোমোৱাই ললে । নাই, নাই, সি তাইক
একো কৰিব নোৱাৰে । সি পায়েণেৰ বুকুত সোৱটি ললে আৰু মুখেৰে
বিচুমান কথা দিব বিবালে ।

দিজয়াই কিন্তু একো নুবুজিলে, মাত্ৰ তাই দেখা পালে,
ভগৎসিঙে চকুত পানী ।

— x —

সোৱণশিৰি নদীৰ ঘাট • সোণাবাতিয়ে অকণনৈ এটি চাৰা।
ব'ও। সি দেখোন অজিও নাহা। গাহাব নুপে শাহ শুনিছে,
সি অহা গোৱে ছাঁদনেই হ'ল। শাহিনৈ আৰু ব'ও মান খাৰি।
ভাবি ভাবি শাহৰ চকৰ পোণ দেইটা ত্ৰিঃ গ'ল। আজি সিহঁত
ইমান ডাঙৰ উৎসৱ, বহু শাহৰ দেৱান দেই বোৱা। নতৌ বোৱা
নাই। গা-পুৰী। গুলি আন্ধাৰে নদাৰ ঘাট। আহি। বহু শাহৰ
মনৰ আশা মনে • লৈ।

এই গৈ বহুৱা ডোপাৰ জীৱন্তে বহিলা গৈ। দূৰত শাহ
দেখিলে ঘাট • ছোৱাণাবাতিয়ে। শাহি মাৰি নাহুৰ নাহুৰ শক্তি
কৰিছে। শিহঁতৰ শাহৰ পাত্ৰা নিয়ে এইৰ পোণ চেপে, যেন দগ
নগিয়া তিষাখন তেনে বিস্কাদি বিস্কো। এই এবাৰ বুজুনত হাত
তলুৱাখন দি চাৰে—এটাবৈষে একান ধনপাত আছে। শাহি চোৱা
টোৰ ভিতৰত পৰা অন্ধৰে এইক দিয়া, সক ফন (শাহ) খন
উলিয়াই লগে, সেইখন শিহঁতৰ পিৰিতিৰ চিন। বহুমান বুজা
ফনিখন ! কাঠৰ গুটি গুটি কুন কটা, বহুমান কঠ কপি যে অন্ধৰে
তাইক এই ফনিখন দিছি। শাহিনৈ, বিব ? এইয়া বে শিহঁতৰ
মিচিং সমাজৰ প্ৰথা। মিচিং সমাজত পিৰিতিৰ চিন স্বৰূপে ডেকাই
প্ৰাণৰ প্ৰেয়সীক ফনি এখন দিহঁ লাগি। এয়ে যে অন্ধৰ
তাইল প্ৰতি থকা মনৰ চিন। ফনিখন শাহি • ছোৱাণাৰে ধৰে।
আৰু চুমা এটা খাই বুজুত সুমুৱাই লগে। আৰু নদাৰ পাৰত

চক্ৰমুদি আঠুত মূৰটো গুজি বৈ থাকিল।

—ফুলি। তাই উচপখাই থিয় হ'ল।

—বহ ! উঠিলি কিয় ? মই জানিছো তোৰ খং উঠিছে, ফুলি। পিছে
কি কবিলি, মোৰ লগত এটা বন্ধু আহিছে তাক এৰি আহিবলৈ
টান হৈছে। তাক এৰি আহিলেযে সি বেয়া পাব।

—কোননো সেইজন মহাপুৰুষ আহিলা ?

—কিয় তোৰ দেখোন মনত থাকিব লাগে, নেই যে সুবেল্ল।
ষ্টেচন মাষ্টৰৰ ল'ৰা। টোষাৰ বাপেকে মোক চাকৰিটো দিলে।

—ঐ মনত পৰিছে, এতিয়া ছাগৈ ডেকা হ'ল।

—এৰা, কৈছহেনে ?

অৰুণ তাইৰ ওচৰতে বহিল আৰু ওচৰ চাপি গৈ সুধিলে-
বাক, এতিয়া ক'চোন গোৰ খবৰ ?

—কি খবৰ ক'ব ? পিতায়ে ল'ৰা এটা ঠিক কৰিলেই। অহা
মাহতে বোলে সি ঘৰ জোঁৱাই চাপিবহি। ফুলিয়ে উচুপি উঠিল।
আৰু অৰুণৰ কোলাত মূৰটো পেলাই দিলে।

—তেনেহলে তই গুচি যাবি ফুলি ?

—নাই নাই, তই তেনেকৈ নক'বি, তোৰ অবিহনে মই সোৱণশিৰিত
পৰি মৰিম।

—সঁচানে ? অৰুণে ফুলিৰ মূৰটো দাঙি ধৰি চকুত চকু বৈ সুধিলে।

—সচ'। ফুলিয়ে কথাষাৰ কৈ তাইৰ মুখখন তাৰ বুকুত হেঁচা
মাৰি ধৰিলে।

—তেনেহলে তই সাধু হৈ থাকিবি।

তাই তাৰ বুকুৰ মাজৰ পৰা ওলাই উঠি বহিল আৰু
আচৰিত হৈ সুধিলে—কিয় ?

—ভোক মই পলুৱাই লৈ যাম।

—হয় নেকি ? তাই খিলখিলকৈ হাঁহি দিলে আৰু লগমাৰি গৈ

সোৱণশিৰিৰ পানীত পৰি তালৈ ছয়োহাতেৰে পানী চতিয়াবলৈ ধৰিলে।

—পানী নচতিয়াবি ফুলি, কাপোৰবোৰ একেবাৰে তিতি যাব।

—যাওঁক।

—ধ্যেং মোৰ বন্ধুটোৱে দেখিলে কি বুলিব ?

—দেখক যা ! তাই কথাষাৰকৈ পানীৰ বুকুলৈ সাতুৰ মেলিলে। মাজ পানীত তাই বুৰ মাৰি, আকৌ পানীৰ মাজতে ভুমুকি মাৰি ওলাই পাৰত থিয় হৈ থক। অকণলৈ চাই খিলখিলাই হাঁহি দিলে।

তাইৰ স্নন্দা স্ঠাম দেহাটো সোৱণশিৰিৰ পানীয়ে সোণত সূৰণা কৰি তুলিলে; অকণে তাইৰ সতেজ, চঞ্চল, কেতেকাঁফুলৰ দৰে দেহাটো দেখি ভাবিলে—কিমান স্নন্দৰ ! সোণাফুলিৰ দেহাৰ লাৱণ্যই তাক ব্যাকুল কৰি তুলিলে। ঐকৃতিৰ সৌন্দৰ্য্য ৰাজিৰ লগত ফুলিৰ সৌন্দৰ্য্য গভীৰ, সুশীতল সোৱণশিৰিৰ জলধাৰৰ লগত মিলি গৈ এক অপূৰ্ব সৌন্দৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰিছে, সি তৃপ্তিত চকুহাল মুদি দিলে।
—এই, কি হ'ল একেবাৰে থৰ লাগিলি দেখোন ! তাই ছয়োহা-
তেৰে পানীবোৰ সিঁচি সিঁচি তালৈ চালে।

—মই তোকে চাইছো অ' বৰ ভাল লাগিছে।

—থ থ, কথা কবলৈ নাপালি ?

—এবা কথাবোৰচোন হেৰাল, বাক মই যাওঁ দে পিচত আহিম।

—অঁ, যাগৈ যা ! তোৰ তাকৌ বন্ধুটো বৈ আছে নহয় ? কথাষাৰ কৈ তাই পানীৰ মাজলৈ চিলনী সাতুৰ দি গুচি গ'ল। তাইৰ ফালে আকৌ এবাৰ চাই অকণে ঘৰলৈ বুলি খোজ দিলে। সোৱণশিৰিৰ বালিত খোজ দি সি যাওঁতে গুণগুণাই গালে—

গাত জুই লাগিছে

সৰিয়হ ফুটিছে

ধনক পানী ঘাটত দেখি,

তোমাৰ দাঁত তুপাৰি

এনেদো ধুনীয়া

যেন ডালিমৰে গুটি ॥

অৰুণ যোৱাৰ পিচো পাহাৰে পানীৰ গাগৰীটে। লৈ নদীৰ পাৰ
পাহাৰি। সোৱণশিৰিৰ পাবৰ থিয় হৈ দলিয়ে অকলে অকলে
পানীঃ সাতুৰি থকা দেখি চিঞৰ মাৰি সুধিলে—ঐ ফুলি, অবলে
অবলো দেখোন নাহুও আছ ? পিচে কিয় অ' ! গাত পিৰিত্ত জুই
দাঁতৰে নোঁদ ?

ক'লিয়ে মুঠাৰে পানীখিনি বৰবুৰণি তুলি ক'লে—কি কৈছ
অ' এনে স্তম্ভ নাহ। বহ পাবৰ গৈছো। ফুলিয়ে তিতা
মেখেলাখন নোঁ। হাংখনেৰ দাঁত ধৰি পাবলৈ উঠি আহিল।
উঠি আঠোৰে দাঁতৰ কোনা অংশ ব'দা জিনিঙনি পৰি জিলিকি
উঠি দেখি পাহাৰে চিঞৰ ক'লে এট এট। কখন ঢাকি না!
ককাইমে দেখিব লাগিলে এটা হাং।

—গোৰ এনেদোৰে লাজ নাই অ' পাহাৰ পিচে ন কি কৈছিনি ?
—ওঁহো গোৰ গাঃ পিৰিত্তিৰ দৃশ্য নাগিহেনেকি ? আমি তোলৈ
বাচ চাই আছো মই নাই, ভাৰি তো নিজানি বনাই। লগত পিৰিতি
কৰি আছ ?

মেখেলাখনৰ পানী খিনি আঁঠা ওচৰতে চেপা মাৰি, সোঁ
হাংখনেৰে মৰৰ দিঃ চিনি খিনি ঠাংবাই দি তাইৰ মুখলৈ চাই
ভেলাই মাৰি ক'লে—ইন্ থ থ গোৰ ককায়েকৰ লগত পিৰিতি
নক বহে পাৰিছো, এনে ককায়েকটো হ'ল সোণত সুরাগ। চৰা, ৰূপত
মিনা কৰা।

—ঐ ফুলি নকবি দেই এনেকৈ ? মোৰ ককাই বেয়া যদি যা
গোৰ পিতায়েৰে চাইছে নহয়, কোনোবা এটা গদাধৰ কোঁৱৰ। বহ !
মই ককাইক আজিয়েই কৈ দিমগৈ।

ফুলিয়ে তিতা গাৰেই পাহীক সাৱট মাৰি ধৰি ক'লে—নকৰি
পাহি নকৰি ! মোৰ শপত নকৰি, মোৰে শপত মই এনেয়ে ধেমা-
লিছে কৰিছোঁ ।

পাহীয়ে কলহটো কাষৰপৰা নমাই পানীৰ কাষলৈ গৈ
বালি আৰু মাটিৰে কলহটো ধঁহি ধঁহি তাইলৈ নোচোৱাকৈ অভিমানৰ
স্বৰত ক'লে—তেনেহলে কচোন বাক ককাইক লগ পাইছিলি নে নাই ?

ফুলিয়ে আকৌ পানীলৈ গ'ল আৰু তাইৰ মুখা-মুখি হৈ
বাওঁহাতখন আচলৰ আগটোৰে ধঁহি ধঁহি তাইলৈ নোচোৱাকৈ ক'লে—
পাইছিলো ।

—ক'ত ফুলি ? ক'ত পাইছিলি ?

পাহীয়ে কথাষাৰ সুধি কলহটো পানীত লৈ ধুবলৈ ধৰিলে ।

—সেই কছ'ৱা বন ডাৰাৰ ওচৰতে ।

—পিছে কি ক'লে ককায়ে ? সি তোক বিয়া কৰাবনে ? তই মোৰ
বোঁ হৈ আহিবিনে ফুলি ! নে মোক আগতে বিয়া দি আহৰি হৈ
লবলৈ পাং পাতিছ ?

একে উশাহতে কথাখিনি কৈ পাহীয়ে গাগৰীটো পানীত
জুবুৰিবাই জুবুৰিয়াই ধুলে আৰু পানী এগাগৰী ভৰাই কাষত তুলি ললে ।

নহয় নহয় পাহী, তই সেইবোৰ কথা নেভাবিবি । মই তোক
আগতে কেতিয়াও বিয়া হ'বলৈ নিদিও । -বাক বাক দেখিলেহে লেখিম ।
কথা কৈ কৈ পাহীয়ে পানীৰ গাগৰীটো লৈ ঘৰলৈ বুলি খোজ
ললে ।

অকুমৰ তুংগাওঁত সুবেল্লৰ লগত অকণে বহি থাকোতে পাহীক
দেখি কৃত্ৰিম খং দেখুৱাই ক'লে তহ'তৰ ঘাটতনো ইমান বেচি
লাগেনে ? কিনো কৰগৈ পানীৰ ঘাটত ?

তাই ককায়েকৰ চকুলৈ চাই দৃষ্টান্তিৰ হাঁহি মাৰি ক'লে—
ফুলিৰ লগত আছিলো । অকণ মনে মনে থাকিল, কাৰণ সুবেল্লই

যদি গম পাই ? ইমান দিন সি তাৰ পৰা কথাটো লুকুৱাই ৰাখিছিল। এতিয়া যদি সি গম পাই যায়, কম লাজ পাবনে ? কিন্তু পাহীয়ে যি খনহে কৰিবলৈ লৈছে, সি যে জানিবই সেইটো ধূপ ।

—ঐ অৰুণ ! কি চিন্তা কৰি আছ ? ঘৰলৈ আহি দেখোন একেধাৰে সলনি হৈ গ'ল, কি হৈছে ? তোৰ কিবা হৈছেনে, মই অহা দেখি বেয়া পাইছ ?

—খেং সুৰেন্দ্ৰ, তইনো এইবোৰ কি বাজে কথা চিন্তা কৰিছ । মই এনেয়েহে এনেকৈ আছো । দেখা নাই নে ঘৰৰ আৰ্থিক অৱস্থা, ঘৰটোও বেয়া হৈ গৈছে, নতুনকৈ সাজিব লাগে, ইফালে পাহীকো ধিয়া দিব লাগে ।

—আক তোৰখন ? সুৰেন্দ্ৰই অৰুণলৈ চালে ।

—খেং মোৰ বিয়া এতিয়া নহয় । বাক ব'ল, এতিয়া পথাৰলৈ যাওঁ । পিতায়ে চাগৈ আমালৈ বাট চাই বৈ আছে ।

সুৰেন্দ্ৰ আক অৰুণ একেলগে পথাৰলৈ গ'ল । গাঁৱৰ সকলো আলিয়েদি যাওঁতে সুৰেন্দ্ৰই অৰুণক সুধিলে— আলি যাই লিগাং ভহঁতৰ ডাঙৰ উৎসৱ নহয়নে অৰুণ ?

অৰুণে কেঁচা ছাপি বনত খোজ কাটি যাওঁতে কিছুসময় চিন্তা কৰিলে, তাৰ পিচত ক'লে—এৰা সুৰেন্দ্ৰ, আলিয়াই লিগাং আমাৰ প্ৰাণৰ উৎসৱ ।

পৃথিৱীৰ বুকুত শীতৰ পিচত যেতিয়া বসন্ত আহে প্ৰকৃতি ন ন কুঁহিপাতেৰে সেউজীয়া হয় । ফল ফুলেৰে জাতিস্বাৰ হৈ উঠে তেতিয়া এই উৎসৱৰ আশ্বিনী হয় । বসন্ত ঋতুৰ প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য্যৰ লগত এই আলিয়াই লিগাঙৰ ওতঃপ্ৰোত সম্বন্ধ আছে । এই উৎসৱত উপৰি পুৰুষ সকললৈ ন্যতি তৰ্পণ জনোৱা হয় আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰতি প্ৰাৰ্থনা জনোৱা হয় । বাইজে কয়— জীৱিত লোক সকলৰ অন্ধকাৰহৰ

আৰু দুৰ্দ্দশাময় জীৱনৰ বন্ধক হওঁক, জীৱনৰ অপায় অৱলম্ব
কবি শক্তিময়, শাস্তিময় আৰু দৃঢ়ময় জীৱন যাপন কৰিবলৈ
শক্তিদান কৰক ॥

অকণে কথা কৈ কৈ পথাৰত বাপেক বৈ থকা ঠাই যিনি
পালেগৈ ।

— x —

সটাকৈয়ে আলিয়াই লিগাং মিচিং সকলৰ প্ৰাণৰ উৎসৱ ।
 এই উৎসৱ একেবাহে পঁচদিন ধৰি চলে । এই উৎসৱ হোৱাৰ
 এমাহ মানৰ আগৰে পৰা ৰাইজে গোট খাই আলোচনা কৰে,
 এইবেলি বিহু কাৰ ঘৰত পাতিব । যাৰ ঘৰত কোনো অভাব
 নাই, যাৰ ভৰালত ধান মাহ ঠাই খাই আছে সেই ঘৰতে বিহু পতাৰ
 ব্যৱস্থা কৰে আৰু ডেকালৰা বিলাকে তেনে এঘৰ মানুহৰ জুৱাৰ
 মুখত ৰাতি গৈ শিলগুটি এটা সৰু টেমা এটাত ভৰাই ওলোমাই থৈ
 আহেগৈ । ৰাতিপুৱাই গৃহস্থই যেতিয়া জুৱাৰ খুলি শিলগুটিটো দেখিব
 তেতিয়াই বুজি পাব যে ৰাইজে এইবেলি তেওঁৰ চোতালতে বিহু পতাৰ
 ব্যৱস্থা কৰিছে ।

- তাৰ পিছত ?

অকণে সুবেল্লৈ চালে ।

—তাৰ পিছত গৃহস্থই আপুনি নকৰিলে বুজিব গৃহস্থৰ মন আছে ।
 তেতিয়া ৰাইজেও গৃহস্থক সহায় কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিব আৰু ঘৰৰ
 গৃহস্থয়ে ৰাইজক সহায় সহযোগ কৰি দিবলৈ মানস কৰিব ।

ৰাইজে ছাইমদ পকিব পৰাকৈ গৃহস্থৰ চোতালত কোপাত
 পেলাই দিব আৰু ৰাইজক খুৱাব পৰাকৈ ছাইমদ বনোৱাত ৰাইজেই
 তেওঁক সহায় কৰিব । আৰু যথোপযোজিত ৰাইজে গৃহস্থৰ ঘৰত দুটা
 খুটি পুতি বৰকাহ এজটা আৰি দিব আৰু এই বৰকাহত কোব
 পৰিলেহে ঢোল পেপা বাজি উঠিব আৰু বিহু আৰম্ভ হ'ব ।

—এইবাৰ তেনেহলে কাৰিঘৰত বৰকাহ ওলোমাইছে ?

—নাহেন পেগুৰ ঘৰত । তেওঁৰ ঘৰত ছুবছৰৰ ধান গোট খাই আছে, গতিকে বাইজক খুৱাব পাৰিব ।

তইতৰ বঙালি বিহু বা ভোগালী বিহুৰ নিচিনাকৈ আমাৰো এইটো জাতীয় উৎসৱ সুৰেন্দ্ৰ ।

ফাগুন মাহৰ প্ৰথম বুধবাৰে এই উৎসৱ পালন কৰে । সেই সময়ত অসমলৈ বসন্ত নামি আহে । ফুলে ফলে প্ৰকৃতি জাতিষ্কাৰ হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে । সেই বাৰণে এই উৎসৱক বসন্ত উৎসৱ বুলিব পাৰি । উৎসৱত উপবিপুৰুষ সকলক সোৱণ কৰি স্মৃতি তৰ্পণ কৰে আৰু নৃত্য গীতেৰে নতুন আশাৰে পৃথিৱীক শস্য শ্যামলা হ'বলৈ আহ্বান জনায় । মুঠতে কৃষি কৰ্মৰ শুভাৰম্ভই হ'ল—আলিয়াই লিগাং ।

কিছুসময় অৰুণে মনে মনে খোজ কাটি গ'ল । পাছে পাছে সুৰেন্দ্ৰই প্ৰকৃতিৰ ৰূপ মাধুৰি চাই যাবলৈ ধৰিলে—বনৰ সেউজ বুলীয়া ৰং, গছৰ দালত পৰ্য্যায় কলকলনি, সাৰ পৰা শুকান পাতত নতুন দিন অহাৰ খচ-খচনি । দূৰত গছ গছনিৰ আবে আবে দেখা পোৱা আকাশৰ সুগভীৰ বঙ, লগতে সুৰযৰ সোণোৱালী প্ৰখৰ কিৰণে চকমকাই তোলা সমুখৰ বহল পথাৰ । খোজ কাটি যাওতে সুৰেন্দ্ৰই নিজে নিজে ক'লে—আলিয়াই লিগাং—আলিয়াই লিগাং ।

অৰুণে তালৈ উভতি চাই হাঁহিলে । হাঁহি হাঁহি ক'লে কিয় বুজা নাই নেকি ? আচলতে ইয়াৰ অৰ্থ কি জান ? আলি মানে—মাটিৰ তলত হোৱা আলু বা ফলমূল, আয়ে মানে গছৰ গুটি বা ফল, ল'গং মানে সিচাৰ প্ৰথম দিন । পৃথিৱী হ'ল শস্যৰ প্ৰজনন শক্তিৰ আধাৰ । সেই কাৰণে কৃষিজীৱী আমাৰ মিচিং সমাজে বসন্ত অহাৰ লগে লগে ফাগুন মাহতে কঠিয়া সিচা আৰম্ভ কৰি—প্ৰকৃতি শস্য শ্যামলা হোৱাতো কামনা কৰে । অ বুজিলো দে—তাৰ মানে

আজিৰ দিনটোত ণ্টি সিঁচিই লাগিব ।

—ঐ শ্ৰবেঞ্জ, বুধবাৰে মিচিং সকলৰ কাৰণে পবিত্ৰ দিন । গতিকে
ফাগুণ মাহৰ এনে এটা পবিত্ৰ বুধবাৰৰ দিনাই শস্যৰ ণ্টি সিঁচি
মিচিং সকলে আলিয়াই লিগাং উৎসৱৰ পাতনি মেলে । এই আলিয়াই
লিগাঙত আচলতে আন্তধানৰ খেতি আৰম্ভ কৰা হয় যদিও লগতে
এঙে (কচু) তাপা (কোমোৰা) মিৰচি (জলকীয়া) তাকে (আদা)
আলি (কাঠ আলু) কপাক (কল) আদি শস্যও ৰোৱা হয় ।
আলিয়াই লিগাঙৰ দিনা পুৱাতে ঘৰৰ ঘাই গৃহিনীয়ে পথাৰৰ এচুকত
কোৰেৰে মাটি চহাই নতুন শস্য সিঁচা আৰম্ভ কৰিব লাগে কিন্তু
আমাৰ—

বথাৰৰ বৰ্ত্ততে অকণৰ মাতটো থোকাথুকি হ'ল । কাৰণ
অকণৰ মাক নাই ।

সিহঁতে কথাপাতি গৈ থালোতে দূৰত বাপেকে সিহঁতলৈ বৈ
থকা দেখা পালে ।

সিহঁত গৈ পথাৰ পালেগৈ । বাপেক পথাৰৰ পূব কোণলৈ
গ'ল । এতে কেইদিনমান আগতে তেওঁ মেগেলা গছৰ পাতেৰে
চিন দি থৈছিলহি । আটাইকেইটা তাতে থিয় হ'ল । অকণৰ মনটো
হঠাতে বিষাদেৰে ভৰি পৰিল । আজি তাৰ মাক থকা হলে নিশ্চয়
এই উৎসৱত যোগ দিলেহেতেন ।

বাপেকে মেগেলা গছৰ পাত খিলা আঁতৰাই দিলে । শ্ৰবেণে
গছৰ পাত খিলা হাতেৰে ওপৰলৈ দাঙি চালে—

—কি গছৰ পাত অ' অকণ ?

—মেগেলা গছৰ পাত বুলিহে কয় । এই গছৰ পাতহে আমাৰ মানুহে
কালিক চিন হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰে । অকণে কথা কৈ কৈ কোৰ
কৰ হাতত লৈ মাটি খিনি চহাবলৈ ধৰিলে । অকণ আৰু বাপেকে
লগ লাগি পথাৰৰ পূব কোণত দীঘে এহাল পথাৰলৈয়ে এহাল মাটি

চাই মিহি কৰিলে আৰু তাতে কঠিয়া সিঁচি দিলে আৰু মাটিৰ
বুকুত থাকি, এই শস্য যাতে নষ্ট নহয়, পোক পৰুৱাই, বনৰীয়া
জন্তু, প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগে যাতে অনিষ্ট নকৰে তাৰ বাবে পূৰ্ব পুৰুষ
সকলৰ ওচৰত স্মৃতি তৰ্পণ কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে ॥

ওপোকা—ওচিং গামাং তল্ বল্ লাংকা

চিল, ভাবয়িং ভাবঙ

দপে তিপেনানমেম চিতজুং অপান আৰোলম্,

কগং মাগনেম বিচুয়েকে ॥

কুমদাং বিকঙংঙে কাত্ তাদত লাংকা,

চিনে যকনে ভা—তঃ যা—যঃ নালোত

কালাং তাতলাংকা ।

(দুখ আপদবোৰ বিফলত। আৰু বাধা বিঘিনিবোৰ ইয়াৰ পৰা চাৰিও
ফালে আঁতৰি যোৱা, আজি পাচ দহ বছৰৰ খাব লগীয়া শস্য
সিচা আৰম্ভ কৰিছে, নিচলা, ছুখীয়া, খোজনীয়া, মগনীয়াক দান
দিম । ঘৰৰ লক্ষ্মীদেৱী বা মঙ্গল ৰাখো এই দৃষ্টি ৰাখক । স্মৃত আতা
মাতৃ পূৰ্ব পুৰুষ সকলে শস্যবোৰ ৰখি ডাখি দিয়ে যেন)

বচন মাতি অৰুণৰ বাপেকে সুবেন্দ্রলৈ চাই হাঁহি মাৰি ক'লে—

মাগছে জানে। নিজ পেটটোৰ কাৰণে জীয়াই আছে সুবেন্দ্র ?

—নাই নাই নিজৰ পেটটোৰ কাৰণে জায়াই থাকিবলৈ হ'লে আমি
বহুত স্বাৰ্থপৰ হ'ব লাগিব ।

এটি সিচাৰ পাছত অৰুণৰ বাপেকে কোৰখন হাতত লৈ
ক'লে—বোপাই; সংসাৰত সকলোৱে একেলগে সমানে ভগাই বতাই
খাব পৰাতোহে আচল কথা । কৈ কৈ তেওঁ কোৰখন ভালকৈ ধুই
তাতে ছাই মদ ঢালি কোপাতেৰে মেৰিয়ালে । কাৰণ কোৰখনেই হৈছে
সিহঁতৰ জীৱনৰ প্ৰথম আহিলা । প্ৰথমে পৰ্কটৰ পৰা নামি আহোন্তে
মিচিং সকলে কোৰখন লৈয়ে পথাৰৰ খেতি আৰম্ভ কৰিছিল ।

সেইয়েহে কোৰখনলৈ সিহঁতৰ ইমান মৰম ।

কিছুসময় পাচত সিহঁত গৈ ঘৰ পালেগৈ । অৰুণৰ বাপেকে কৌপাত্বেৰে কোৰখন মেৰিয়াই চাঙত তুলি থলে । নজোন নোলোৱালৈকে কোৰখনৰ কাম নাই, চাঙত থাকিব । বাপেকে অৰুণলৈ চাই ক'লে—বোপাই অ' নজোন নোলোৱালৈকে এই পোন্ধৰ দিন সাৱধানে থাকিবি, মাটি নাকাটিবি, পোক পৰুৱা, কীট-পতঙ্গ আদিৰ অনিষ্ট নকৰিবি । অঘটন হ'ব । বেত-বঁহ, খেৰ-খাগৰি নাকাটিবি সিহঁতৰ জীৱ আছে । ধান বিলাকৰ গজালি ধৰিলে অমঙ্গল ঘটব । ভজা-পোৰা নাখাবি, পুলিবোৰ শুকাই যাব । ধৈৰ্য্য ধৰি থাকিবি বোপাই ! অৰুণে মনোযোগেৰে কথাকিটা শুনিলে ।

পাহীয়ে বন্ধা-বঢ়াৰ কাম শেষ কৰি সিহঁতলৈকে বাট চাই আছিল । সিহঁত আহিলত তাই শিঙিকালে সৰু আলিৰ নিচিনাকৈ মাটি উঠাই খোৱা চাইলৈ গ'ল । নাটিৰ আলিটোৰ ওপৰত পাতেৰে সৰু সৰু বাতি সাজিলে ।

লিগাওৰ পৰা আঠি অৰুণৰ বাপেকে পাতেৰে সজা সৰু সৰু বাতিবোৰত চাই মদ ঢালি দিনে আৰু আমনি (বৰা চাউল) চতিয়াই দি অৰুণৰ মৃত মাকৰ নামত উম আপনি (জলপিণ্ড) দি ক'লে তোমাক বছৰৰ উন্নতি হ'ব । খাব পিবৰ বাবে বৰা চাউল আৰু আপং দিহেঁ, গোটেই পৰিয়াল আৰু ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ মুখে শান্তিৰে থাকিবলৈ দিবা । জলপিণ্ড দিয়া নাই বুলি নাভাবিবা ।

এই বুলি অৰুণৰ বাপেকে অৰুণৰ মাকৰ জলপিণ্ড দিলে । খস্কেতে বাপেকৰ চকু দুটা বঙা হৈ পৰিল । পাহীয়ে উচুপিলে, অৰুণৰ দুই চকুযেনি চকুশানী টপ্ টপ্ কৈ সৰি পৰিল । মূৰেস্তৰ বুকুখন কিবা উদং উদং লাগিল ।

সি হঠাতে হিয়াৰ কোনোবা এঠাইত বম্ বম্ কৈ বিষ এটা অনুভব কৰিলে ।

বেলি লেহিয়ালে । পাহীৰ গাত ভত্ নোহোৱা হ'ল ।
বৰকাহ বজোৱাৰ সময় হলেই । তাই বাপেকলৈ চপচপিয়াকৈ এৰাতি
মদ সজাই থলে । ওচৰতে সুবেল্ল আৰু অৰুণলৈকো দুবাতি সজালে ।

অৰুণে গা ধুই নতুন সাজপাৰ পিন্ধিলে আৰু আগফালৰ
তুংগাঙত বৈ থকা সুবেল্লক সুধিলে,— তোৰ ছাগৈ ভোক লাগিছে
নহয় ?

— নাই, কিয় লাগিব ?

— কিয় নালাগিব ? দেৰি হোৱা নাই জানো । আমাৰ আকৌ লেনাং
বাৰবাং বাজিলেহে খোৱা আৰম্ভ কৰিব পাৰি । প্ৰথমে মূখৰী জনক
এবাটি আপং আৰু এটি পুৰাণ্ডৰ বাতি দিব, আৰু তেৱেই প্ৰথমে
খোৱা আৰম্ভ কৰাৰ পাচতহে আন বিলাকে খাব পাৰিব ।

— বৰ ভাল কথা অৰুণ, আমাৰতো প্ৰথমতে অগ্নিক উৎসৰ্গা কৰি তাৰ
পাচতহে সকলোৱে বিত্তৰ পিঠাপনা খায় । পিছে অৰুণ, সেই বাজুলৈ
ক'ব পৰা বজাব ?

— আমাৰ গাঁৱৰ গাওবুঢ়াৰ ঘৰৰ পৰা । বাজুলৈ এবিধ খালৰ দৰে ।
ভোক বাক মই দেখুৱামগৈ ।

— বাক দেখুৱাৰি । তইঁতৰ নিয়মবোৰ বৰ ভাল অ' ।

হঠাতে লেনং বাৰবাং বাজি উঠিল । গাঁৱত উখল দাৰুণ
লাগিল । ঘৰে ঘৰে জীৱাৰী বোৱাৰীবোৰে—উকলিকৃত হৈ পৰিল ।

পাহীয়ে জুহালৰ কাষতে বাপেকৰ হাতত এৰাতি আপং

আৰু এটি পুৰাণৰ টোপোলা তুলি দিলে । প্ৰথমে ঘৰৰ মূৰব্বী
অৰুণৰ বাপেকে খোৱা আৰম্ভ কৰাৰ পাচতহে অৰুণ আৰু সুৰেন্দ্ৰই
খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । অৰুণৰ বাপেকে পাহীলৈ চাই ক'লে—
সোনকাল কৰ, বুঢ়াসকল আহিবই এতিয়া । গাঁৱৰ মূৰ ঘৰ যেতিয়া
আমাৰ ঘৰতে মিজিংসবল সোমাবহি ।

পাহীয়ে আলহীলৈ বাতিবোৰ ঠিক কৰিলে । কাৰণ প্ৰত্যেক
ঘৰৰ পৰা বুঢ়া সকল প্ৰথমে আহিব । তাৰ পিচতহে ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ
আহিব । পাহীয়ে আপং আৰু পুৰাণৰ টোপোলা ঠিক কৰোতেই
ভুংগাঙত আলহীৰ মাত শুনা গ'ল । মিজিং (অতিথি) সকল আহিলেই ।
অৰুণে সকলোকে টাৰি পাৰি বহিবলৈ দিলে । পাহীয়ে প্ৰতিজনৰ
আগত আপুৰ বাতি আৰু পুৰাণৰ টোপোলা দি খাবলৈ অঘ্ৰোধ
কৰিলে । সকলোৱে খোৱাৰ আগতে প্ৰথমে আপং অপিন (আপং ভাত)
আৰু বসুমতীক আপং যাচি মাটি পানী উৎসৰ্গা কৰি খাবলৈ ধৰিলে ।

“ হে সৃষ্টিকৰ্তা ! মাটি, পানী, তোমালোক সকলোকে বহু-
বেকীয়া উৎসৰ্গা খোৱা সম্ভৱ পৰা প্ৰথম ভাগ দিছে । ” ঘৰৰ সকলোকে
কুশলে বাখা, খেতি বাতি ভাল হ'বলৈ দিয়া, অহা বছৰ দুই তিনিটা
ভড়াল ছোৱালৈ ধান পাৰলৈ দিয়া । ”

পাহী আৰু অৰুণ লগলাগি বঢ়া মেঠা সকলক খোৱাই বোৱাই
শুভ্ৰা কৰিলে আৰু খোৱা গাৱৰ শেষ বৰি মেঠালোক গ'লগৈ ।
পাহীৰ গাত তেওঁ নাইকিয়া হ'ল, নিশালৈ ঢোল পেঁপা বাজিব, তায়ো
নাচিবলৈ যাব । এইবাৰ নাহেন পেশুৰ ঘৰতে ৰাইজে বৰ কাইঁব
খুটি পুতিলে । গতিকে সোনকাল কৰিবল হ'ল । গৰখীয়া ল'ৰামখা
সোনকালে আহিলেই হ'ল । তাই পাচকালৰ আপকুৰ (বাৰান্দাতে)
কাঁহি-বাতি ধুই অতাইচেহে মাত্ৰ, গাখীয়া ল'ৰাদোৰ আহি সিহঁতৰ
ভুংগাঙত ঠাই খালেহি ।

অৰুণ আৰু সুৰেন্দ্ৰই সিহঁতক টাৰি কঠ পাৰি বহিবলৈ দিলে ।

পাহীয়ে আকৌ আপং ভাত আনি সিহঁতৰ আগত দিলেহি । অকণে
তাইক সহায় কৰি দিলে । ল'ৰাবিলাকে আশীৰ্বাদ দিলে - অহা
বছৰতো যাতে এই বছৰৰ দৰে খুৱাবলৈ গৃহস্থক সামৰ্থ্য দিয়ক ।

সুবেন্দ্রৰ মনত পৰিল যোৱা বেলি বিহুতো সিহঁতৰ ঘৰত
গৰখীয়া ল'ৰামখাই এই বুলি আশীৰ্বাদ দিছিল ।

গৰখীয়া ল'ৰাবোৰ অকণহঁতৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই যোৱাৰ
পিচত সুবেন্দ্রই অকণলৈ চাই হাঁহি মাৰি ক'লে—বুজিছ অকণ,
আমাৰ বহাগ বিহুতো হুচৰি গায় গৃহস্থক গৰখীয়া ল'ৰাহঁতে আশীৰ্বাদ
দি যায় ।

— অ' হয় নেকি ?

--হয়তো আকৌ । আশীৰ্বাদবোৰ মোৰ বেছিকৈ মনত নাই । আজি
কালি আকৌ চহৰত এইবোৰ নাইবৈযাই হৈছে নহয়, তথাপিও
সকতে গাইফুৰা হুচৰি এফাকি মনত আছে—

এটা বাতিত নহক

এটা বাতিত পনক

এটা বাতিত মৰলীয়া শাক

মূৰ চুলি চিঙি আশীৰ্বাদ কৰিছে।

গৃহস্থ কুশলে থাক ॥

— x —

(১৮)

নাহেন পেগুৰ চোতালত “গুমবাগ গুমবাগ” নাচোনৰ ভালে
ভালে ধবনী কঁপি উঠিল—

দিন্ দিন্ পাক্ পাক্ বাৰ দিন্ পাক্

দিন দিন পাক পাক দাং দিন পাক ।

ঢোলৰ শব্দে সেউজীয়া প্ৰকৃতিখন আনন্দ মুখৰ কৰি তুলিলে ।
লৰা ছোৱালী ডেকা গাভৰুবোৰে হাতত ধৰি ধৰি নাচিবলৈ আৰম্ভ
কৰিলে । বুঢ়াসকলে চাইছেহি লৰা বিলাকে বজোৱা ঢোলত
আচল চেও ফুটি উঠিছেনে নাই । অকমান সময় শুনাৰ পিছত বুঢ়া
সকলে চিঞৰি উঠিল—নাই, নাই ঢোলত চেও ভালৰে ফুটি উঠা নাই ।
অকণৰ বাপেক আগবাঢ়ি গ’ল আৰু লৰা এটাৰ হাতৰ পৰা ঢোল
এটা লৈ বজাই দেখুৱাই দিলে । এনেকৈ বজা তেহে

দিন্ দিন্ পাক্ পাক্ বাৰ দিন পাক্

দিন্ দিন্ পাক্ দাং দিন পাক্ ॥

এৰা, এইয়াহে আচল ঢোলৰ চেও, ঢোলত আচল মাত শুনুটিলে
কি নাচিবা বুলি কৈ গাঁৱৰ বুঢ়ী সকলেও নাচি নাচি আচল নাচৰ
ভঙ্গি গাভৰু বিলাকক দেখুৱাই দিলে ।

সেইদৰে ডেকা গাভৰুৰ নৃত্য ভঙ্গিমাতে আৰু খোজত গুমবাগ
আৰু দিনপাক্ আদি ঢোলৰ চেও সমানে মিলাই লৈ বিশেষ ধবণৰ
কুঁজৰ বীতিৰে নাচিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । নৃত্যবোৰত ডেকা গাভৰুৱে
শাৰি পাতি চক্ৰকাৰে— বা শূংগীয়া হৈ প্ৰথমে নাচনীৰ হাতৰ

ভক্তি সমানে মিলাই নাচিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে ।

নাহেন পেগুৰ চোতালৰ ধূলি-বালি কঁপি উঠিল । ডেকা
গাভৰুৱে চক্ৰাকাৰে ঘূৰি ঘূৰি নাচিলে আৰু গালে—

ল - ল - লে ললে ল - লে

দাৱ ললে ললে ল - লে

চিচুক চুকব্ চুকব্ বদি যা

বেগাম গাশ্ব গাশ্ব বদি-যা

(আজি এই উৎসৱত গোৱা আৰু নচাৰ দৰে আমাৰ ঐক্য
সদায় যুগে যুগে বৈ থাকিব । যেনেকৈ শৰ পত্ৰে ভেলঙ্গীক পাই
উদ্ভাদ আৰু উদাত্ত মনেৰে আনন্দত মতলীয়া হয়, সেইদৰে আমিও
আনন্দত আত্মাহাৰা হৈছোঁ ।)

পাহীয়ে গাভৰুবিলাকৰ হাতত ধৰি ধৰি সুবেন্দ্রলৈ কেৰা-
হিকৈ চাই চাই চকু পিৰিবাই হাঁহিলে ।

য় কচে পাম চুতকা -

অমুম বুলুৱা বেং চুতকা

অমুম বুলুৱা বেক তঙে বেং চুতকা

(আহা বন্ধুহঁত ! সাজি কাচি আমাৰ লিগাং উৎসৱক আনন্দ মুখৰ
আৰু বঙেৰে বঙীন কৰোঁ ।)

পাহীয়ে গাভৰুবিলাকৰ হাতত ধৰি ধৰি সুবেন্দ্রলৈ কেৰাহিকৈ
চাই চাই চকু পিৰিকিয়াই হাঁহিলে আৰু গাবলৈ ধৰিলে —

য় এতচাঙে চাম্ চুদচেম

লেমিং এতচাঙে চাম্ চুদ চেম

য় লেচেনেম চেনমান লাজে

মেব্ বুলুৱা লেচেনেম চেনমান লা-জে

(অহাঁ ! আমি নুহঁ হৈ থাকোঁতেই আনন্দ কৰা, যাতে আনন্দত
নাচি নাচি আমাৰ হৃদয়, শোক পাহৰি পেলাওঁ আহাঁ ডেকা সমনীয়াহঁত ?)

সুৰেন্দ্ৰৰ বৰ ভাল লাগিল । লিগাং উৎসৱত হাঁহি আনন্দৰ মাজত সি নিজকে দিলাই দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে । নাহেন পেশুৰ আগ চোতালত লিগাং নাচৰ দেওধৰনী উঠিছে, গোৱাই গাইছে, নচাই নাচিছে, ঢোল বজোৱাই ঢোল বজাইছে । গাভৰুবোৰে নিজ হাতে বোৱা ধুনীয়া ধুনীয়া ফুলৰ চানেকি তোলা মেখেলা চাদৰ পিন্ধি নাচিবলৈ লাগিছে । গাভৰুৱালোকে হাত মেলি মেলি ঢোলৰ ছেৱে ছেৱে লাৱণি দেখৰ ভাজে ভাজে প্ৰেমৰ পোহনীয়া আনন্দৰ ঢৌ তুলি দিধে দিধে নাচোন নাচিছে ।

লিগাং নাচৰ ককাল ভঙাব নিয়ম, বঁটিয়া তোলা, ভুঁই বোৱা, ধান দোৱা, সূতা কটা আদি তবহে ওৰহে নাচোনত সোৱণশিবিৰ পাৰৰ কল্পৱা বন কপাই উঠিছে । পেম্পাই কাঁপাল পাৰিছে, বাহৰ চুঙাব ছম্পাকে গুণগুণাইছে । গগনা গভাৰ সুৰে সেউজীয়া প্ৰকৃতিৰ বুকুত প্ৰেমৰ কঁপনি তুলিছে । বঁটিয়েও ছোৱানাদিলাবৰ সগতে হালি জালি নাচিছে ।

অকণে তাইকে হেপাঁহ পলুৱাই চাইছে । সুৰেন্দ্ৰই কিন্তু ফুলক চিনি নাপায় ।

—কোন জনী অ' গোৰ প্ৰোমকা অকণ ?

—খেং তই মাৰ থানি দেই সুৰেন্দ্ৰ, মই কাকো ভাল নাপাওঁ ।

ভাল নাপাওঁ ? মই সকলো গম পাইছোঁ । তই ইমান দিন মোক ফাঁকি দি আতিত । তই কিন্তু আজি দেখুৱাই নিদিলে মই যামগৈ ।

সুৰেন্দ্ৰই খং দেখুৱাই যাবলৈ খুজিলে । অকণে তাৰ হাতখন থাপ মাৰি ধৰিলে । সুৰেন্দ্ৰই গম পালে অকণ কঁপিছে । সি সুৰেন্দ্ৰৰ হাতত ধৰি আন এটা পোণলৈ লৈ গ'ল । সুৰেন্দ্ৰই ক'লে— এতিয়া দেখুৱা ! অকণে তাক দেখুৱাই দিলে—সেইয়া হালি জালি হে পাহীৰ হাতত ধৰি নাচিছে, দেখিছ ।

—অ' দোখোঁটা, বাঃ ধুনীয়া ! বঙা পৰা গাল, সোণসেৰিয়া কলাফুল, ব'লা চিকমি কয়া চুলি । সুৰেন্দ্ৰৰ বৰ ভাল লাগিল । ইহঁত যেন সবগৰ

পৰা নামি অহা একো একোজনী পৰীহে । তাৰ এনে ভাব হ'ল -
সবল, সহজ মিচিং গাভৰু; প্ৰকৃতিৰ সুন্দৰী জীয়াৰি ।

কিছুসময় মনে মনে থকাৰ পিচত অকণে সুবেন্দ্রলৈ চাই
ক'লে ব'ল এতিয়া ঘৰলৈ যাওঁ !

—কিয় তোৰ হেপাহ পলাল জানো ? তয়ো নাচগৈ যা '

--ধেং, মই নাচিবলৈ পাহৰিলোৱেই ।

--এৰা, পাহৰিদিবো, তেলৰ চাকৰি কৰিছ, বৰ মাচুহ হৈছ, কিয়
মনত থাকিন ? আমি নিজৰ কৃষ্টি এৰ বাবে এঙলোৱা ঠাচ লৈছে।
নহয় জানো ?

অকণ মনে মনে থাকিল । সি এৰো মাতিব নোৱাৰিলে ।
সুবেন্দ্রই তালৈ চাই গুণ গুণাও

বিভৰে বিবিণা পাতে মোব মইনা

বিভৰে বিবিণা পাতে

অকণে তালৈ চাই ক'লে—ঐ সুবেন্দ্র নাযাৱ নেকি ? আপু
থাবি নেকি ?

—নাই নাই নাখাওঁ, পেট ভৰি আছে ।

- বন তেনেহলে ঘৰলৈ যাওঁ ।

সিহঁত দুয়োটা ঘৰলৈ বুঢ়ি খোজিলে । তেতিয়া নিশাব
এন্ধাৰ নামি আহিছিল । বাটৰ দুৰি বন গছনি গছনি সুবেন্দ্রই
গাই গ'ল—

বাঙলী মদাৰৰ পাণ অ' মইনা

বাঙলী মদাৰৰ পাণ

এই বেলি বহাগতে যাওঁগৈ মইনা

অহাবেনি বহাগতে পাম ॥

বিহু গীত ফাকি শুনি অকণে সুবেন্দ্রক মাৰটি ধৰিলে -
অকণে বুজিলে—সুবেন্দ্র মনত আৰু আগৰ বেদনা নাই ॥

— x —

[৭৯]

আলিয়াই লিগাওৰ আজি দ্বিতীয় দিনা। পুৱাৰে পৰা গাওঁখনৰ তং নাইকিয়া হৈছে। আজি বিহু (চমান)ত গাঁৱৰ সকলো বাইজে যোগদান কৰিছে। পাহীয়ে নিজ হাতে বোৱা মেখেলা চাদৰ পিন্ধিলে, আন ছোৱালীবিলাকেও নিজ হাতে বোৱা 'বিবি, গাঢ়ে, পেতালি (হাতে বোৱা বংচঙীয়া ফুল থকা মেখেলা চাদৰ আৰু ককালৰ মেঠনি) কাপোৰ পিন্ধিলে। ডেকা ল'ৰা বিলাকেও হাতে বোৱা চুৰীয়া, আৰু চোলা "উগন" আৰু "গালোক" পিন্ধি লিগাং কুষ্টিৰ চিন স্বৰূপে পনাকা হাতত লৈ শোভাযাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে।

শোভাযাত্ৰাত ডেকা-গাভৰু, বোৱাৰী, বুঢ়া মেঠাসকলেও গুম্বাগ গুম্বাগ নাচ নাচি গাঁৱৰ সেন্দূৰীয়া আলিবাটেদি আশুৱাই গ'ল। শ্ৰুৱেন্দ্ৰই সিহঁতৰ কুষ্টিৰ শোভাযাত্ৰা দেখি তবধ মানিলে। তাৰ চিঞৰি চিঞৰি কবৰ মন গ'ল - কেনি ক'ত আহ আহ এই অসমীয়া ওলাই আহ! চা হি অসমৰ মজিয়াত কুষ্টিৰ অপৰূপ ৰূপ, কেঁচা সেন্দূৰীয়া বং। সি নিজেই ভাবিলে, অসমৰ বিহু তলিত প্ৰীতিৰ মাদকতা। একা, জাতিক জীয়াই ৰখাৰ চেওনা নাই বুলি কোনে ক'লে? জাতিক জীয়াই ৰখাৰ সজীৱনী এতিয়াও অসমৰ বুকুত লুপ্ত হোৱা নাই। চা হি অ' চাহি এইয়া ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰাণ খোলা নাচোনৰ ধ্বনি শুনহি অ' শুনহি অসমৰ ডেকা গাভৰুৰ প্ৰাণৰ শব্দ। এই শব্দ পৰ্ব্বত ভৈয়ামৰ জনজাতি অজনজাতি জাতি ধৰ্ম্য নিৰ্বিশেষে

প্ৰাণত সন্মতি লহি । নললে যে অসম মৰিব, বৰ অসমৰ বুকুত তিতা লাওঁ গজিব, অসমীয়া বুলি কোনো এটা জাতিৰ চিন-চাব নাথাকিব । অসমীয়া সমনীয়াহঁত আগবাঢ়ি আহ আৰু নিজৰ বাই ভাইহঁতক সন্মতি লৈ আকৌ আগবাঢ়ি যা ।

সি কথাবোৰ ভাবি থাকোতেই বিহুৰ দলটো তাৰ আগেদিয়েই পাৰ হৈ গ'ল । সিও সিহঁতৰ পাচে পাচে খোজ ললে । সি কিন্তু পাহী, ফুলি, অৰুণ কাকো দেখা নোপালে । দলটোৱে প্ৰতি ঘৰে ঘৰে সোমাই বিহুমাৰি গৈছে । গুমবাগ, গুমবাগ ঢোলৰ ছেৱত প্ৰতি ঘৰৰ চোতালৰ বননি ৰূপাই তুলিছে । গাভৰু ছোৱালী বিলাকৰ লগত বোৱাৰী বিলাকেও নাচিছে । বোৱাৰীবোৰে নানাচিলে যে পৃথিৱী সগৰ্ভা নহ'ব । ধানৰ থোক নেমেলিব ।

প্ৰতি ঘৰ গৃহস্থই আপু য়াচিছে । খোৱাই খাইছে, খাব নোৱাৰিলে কলহত গোটাই আনিছে আৰু গৃহস্থই দিয়া মাননি লৈ বিহুৰ দলে হৰি ধ্বনি দি গৃহস্থৰ কুশল কামনা কৰিছে ।

সি দলটিৰ পিছে পিছে গৈ থাকিল । কি মুন্দৰ এই অই নিতমবোৰ ! ভাৰাৰ জটিলতা নথকা এই গীতবোৰত মাত্ৰ প্ৰাণৰ আকুলতা প্ৰকাশ পায় । অকণে কালি তাক কৈছিল—“অই” মানে অতি আপোনজন আৰু “নিতম” মানে চেনেহৰ গীত ।

বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰ, বঙানদী, আৰু সোৱণশিৰিৰ পাৰে পাৰে দীঘলীয়া শাৰী শাৰী মিৰি চাংবোৰৰ পৰা যেন অতি আপোনজনৰ চেনেহৰ গীত ভাহি আহিছে ।

আধুনিক জগতৰ পৰা আতৰত বাস কৰা এই মিচিং লোক সকলে সদায় পেট ভাতৰ কাৰণে যুদ্ধ কৰি আহিছে, বছৰি অহা বাৰিষাৰ বানপানীয়ে জুৰুলা কৰা মিচিংসকলে প্ৰকৃতিৰ আশ্বাস বুলি ভাবি ধ্বংসৰ বুকুতে সৃষ্টিৰ সৃজনী শক্তিয়ে বিনন্দীয়া সংসাৰ গতি তুলিবলৈ চেষ্টা কৰিছে । সেয়েহে তেওঁলোকৰ প্ৰাণত বসন্তৰ

আগমনৰ লগে লগে জান জুৰিা সুৰে সুৰে, বতাহৰ ছেৰে ছেৰে
নতুন সুৰে সুৰে পুলকতা আহে ।

মিচিং গাভৰুবিলাকে জাউৰিয়ে জাউৰিয়ে গোৱা অইনিতম
বোৰত সি দেখিবলৈ পাইছে দৈনন্দিন জীৱনৰ ঘাট প্ৰতিঘাট হাঁহি
কান্দোনৰ প্ৰতিচ্ছবি ।

গক আঃলোম লাগিমাং
মেন্ জেক আঃ লাগিমাং লোম
গুৰুকা অয়মা পাঃ মূল
কুযাব তাগলা দবপা” ।

(খেতি কৰি খাবলৈ মোক গক হাল নালাগে, ম’হৰ হালখনো প্ৰয়োজন
নাই । কিন্তু মোৰ মৰমীৰ সৈতে যদি মোৰ মিলন হয় তেন্তে
কোৰেৰেই খেতি কৰি খাম ।)

জুখীয়া কৃষক শ্ৰেণীৰ আশ। আকাঙ্ক্ষা এই অ’ইনিতম বোৰত
ফুটি উঠিছে, লগতে নতুন ডেকা গাভৰুৱে নতুনকৈ পাতনি মেলা
জীৱনৰ গভীৰ প্ৰত্যাশা

কাজে অইয়া মলাজা
আজিজদা গম অকুম্‌ক
অৱনৰি ৰোকামপা
দগ্ৰি প’ল দাক কামপা ॥

(জাহা শুৱনী সোৱণশিৰিৰ পাৰত এটি ঘৰ সাজি তুমি আক মই
মিলি এখন সুখৰ সাংসাৰ পাতে । ধুনীয়া ধবনীৰ চল্ল সূৰ্য্যৰ মুকলি
আকাশৰ তলত সেই ঘৰটিত আশ্ৰয় লৈ ভালপোৱাৰ উমেৰে জীৱন
নিৰ্ম্মাহ কৰিম ।

সুৰেন্দ্ৰই খোজকাটি গৈ থাকোতে গীত কেইটা আকো
আওৱালে । মানহ আশাধাৰী জীৱ । সুখেৰে থাকিবলৈনো কোনে
বাৰ নিষিচাবে ?

ইতিপূৰ্বে বিহুদলটো বহুদূৰ পালেগৈ। তাৰ মনত ভাৱৰ
হেন্দোলনো উঠিল। হাজাৰ বিজাৰ সমস্যা ৰাজিৰ লগতে মানুহৰ
কল্যাণ সাধন কৰাও এটা বিৰাট সমস্যা। এই কল্যাণৰ কাৰণে
সকলোৱে এক সৎ পথেৰে আগুৱাই যাব লাগিব।

এই প্ৰচেষ্টা অহিংসাৰে সাধন কৰিব লাগিব। প্ৰতিজন
ব্যক্তি হ'ব লাগিব সৎ আৰু নিষ্পাপ। প্ৰলোভনৰ পৰা আঁতৰি
থাকি জনতাৰ কল্যাণৰ হকে কাম কৰিবলৈ আহি ৰাইজৰ একতাৰ
মাৰল ঘৰত প্ৰাণ প্ৰতিস্থা কৰিব লাগিব ৰাইজেই। তাৰ মাজতে
থাকিব লাগিব সমূহীয়া ঐক্য আৰু আন্তৰিকতা। দূৰৰ পৰা অই-
নিতমৰ শুমধুৰ শূৰে তাক বিহ্বল কৰি তুলিলে। হঠাতে সি যেন
বৰ দুৰ্বল হৈ পৰিছে। সি যেন বৰ অকলশৰীয়া আৰু অসহায়।

সি বেগাই খোজ দিলে। নাই, সি কিয় অকলশৰীয়া হ'ব?
অৰুণ আছে, পাহাী আছে আৰু আছে তাৰ বিজয়া, পায়েল আৰু
ভগৎসিঙ। পায়েললৈ মনত পৰাও লগে লগে তাৰ বুকুখনত কিবা
এটা দাকুণ যন্ত্ৰণা অন্তৰ কৰিলে।

কেঁচা ছুৰি বন গছকি সি একান্তমনে খোজ কাটি গল।
সি গৈ যেতিয়া অৰুণহঁতৰ তুংগাঙত থিয় হ'ল, তেতিয়া ঘৰত
কোনো নাছিল। সি তুংগাঙত থিয় হৈ দূৰলৈ চাই পঠিয়ালে—
মুকলি আকাশ, মুকলি বতাহ, দূৰৰ পৰ্বতৰ বিনন্দিয়া ৰূপ, গছৰ
ডালত চৰাইৰ কোলাহল—তাৰ মনতো কিবা এটা অনুভূতিয়ে আকুল
কৰি তুলিলে। সি গুণগুণালে—

- অনুৰাগ যদি অগনি হয়

সেই অগনিত দহিবা

সজাৰ পখীৰ বুকুৰ বেদনা

আৰু কিমান সহিবা ॥

— x —

এদিম দুদিন কৰি প্ৰায় পোন্ধৰ দিন হ'লহি, সুবেল্ল অহাই নাই। বিজয়াই পায়েলক কোলাত তুলি লৈ চোতালতে ইফাল-সিফাল কৰি চিন্তা কৰিলে। ইফালে সুবেল্লৰ বাবা হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তীৰো শৰীৰটো ভাল নহয়। তাই পদূলি মুখলৈ ওলাই গ'ল আৰু দূৰলৈ চাই পঠিয়ালে, কিন্তু তাইৰ চকুৰ আগত দীঘল বেলৰ লাইন এটাৰ বাহিৰে আন একো দেখা নাপালে।

- দিদি।

মদনলালৰ চিঞৰত বিজয়াই ফিৰি চালে মদনলাল ! কি বে মদনলাল।

— দিদি, কালিৰ পৰা আমি আন্দোলন কৰিম।

-- আবে, কিহৰ আন্দোলন বে ?

— আমাৰ দাবী, মানিবই লাগিব।

— আবে বাবা, কিহৰ দাবী আগে ক'।

— আমাৰ ডিউটিৰ সময় কমাই দিব লাগিব। ১৪ ঘণ্টা ডিউটি আমি নকৰো।

-- আৰু ?

— আমাক বেচনৰ দোকান বেলেগ লাগে, আমাক ভাল কোৱাৰ্টাৰ লাগে, খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা কৰি দিব লাগে, প্ৰতি ঘৰে ঘৰে লাইট লাগে, মেডিকেলৰ পইচা লাগে কথা কৈ কৈ মদনলালে পায়েলক তাইৰ হাতৰ পৰা কোলাত তুলি ললে।

বিজয়াই কিছুসময় চিন্তা কৰি ক'লে-মদন ভাই এটা কথা,
সকলো কথা আন্দোলন কৰি নহয়, একবাৰ আমি ষ্টেচন বাবুৰ
লগত আলোচনা কৰি লওঁ !

—আবে বাদ দে দিদি, বহুত হ'ল, কিমান বাৰ আলোচনা কৰিলো,
খালি ছ'ব, চাম বাক ববোতেই বছৰ বছৰ গৈ আছে আৰু গৰীৱৰ কাজৰ
ওপৰেদি সিহঁতৰ মুনাফাৰ বেংগাডী চলাই নিছে, সেই কাৰণে আমি
কালিৰ পৰা হৰতাল কৰিম, মানে কাম নকৰো।

—হয় নেকি ?

—ঐ দিদি, ছুই নম্বৰ কলনিত মিটিং হৈ গ'ল !

--তাৰ মানে তহঁতে কৰিবিয়েই ?

—অ' দিদি, আমি বাম নকৰিলে ষ্টেচন চাৰি চোন কেনে মজা লাগিব।

—পিছে মদনভাই সুৰেন্দ্ৰ বাবু অহা হ'লে ভাল আছিল।

—নালাগে বিজয়া দিদি, আমি নিজেই আমাৰ প্ৰাপ্য বিচাৰিবলৈ
শিকিব লাগিব। আজি ৰাতি তই লচমীহঁতক বুজাই দিবি।
কাম কৰিম আৰু বাবু লোকৰ গালিও খাম। অথচ, পাব লগা
প্ৰাপ্য খিনিও আমি নাপাওঁ। এইটো হ'ব নোৱাৰে দিদি। কালিলৈ
যাতে বোনে কামলৈ নেযায়।

পায়েলক বিজয়াৰ কোলাত দি মদনলাল বেগা বেগিকৈ পুনৰ
ষ্টেচনৰ ফালে গুচি গ'ল। বিজয়াই পায়েলক লৈ ভিতৰলৈ সোমাই
গ'ল। তাই ওপৰলৈ চালে সটাকৈয়ে সিহঁতৰ ওপৰত অন্যায় কৰা
হৈছে। মহাত্মা গান্ধীয়ে অস্পৃশ্যতা দূৰীকৰণ আচনি কৰি গ'ল,
কিন্তু অঁচনি অঁচনি হৈয়ে ব'ল। সমাজত মাত্ৰ মহাৰ অধিকাৰৰ
পৰা সিহঁত আজিও বঞ্চিত। তাইৰ গাটো কঁপি উঠিল। সটাকৈয়ে
সিহঁতে আন্দোলন কৰিব। মাগুহক, মাগুহৰ দৰে থাকিবলৈ দিব
লাগে, মাগুহৰ নাৰ্য প্ৰাপ্য সিহঁতক লাগে। সিহঁতৰ অধিকাৰ
সাৰাংশ কৰিবলৈ সিহঁতে আন্দোলন কৰিব লাগিব।

—বিজয়া !

হঠাতে ভগৎসিঙক দেখি বিজয়া আচৰিত হ'ল ।

—তোৰটো ডিউটি আছিল ?

—অ' জ্বলদি আহিলো । এটা বহুত দৰকাৰী কাম আছে ।

—কি কাম বে ?

—নাই পিছে জানিব ।

ভগৎসিঙে মূৰত পাগুৰীটো মাৰি ওলাই গ'ল । পায়েলক বিচনাত থৈ বিজয়াই লেমটো জ্বলাই দিলে ।

পায়েলক বিচনাত গুৱাই দিয়াৰ লগে লগে পায়েলে ভৰি দুটা মাৰি মাৰি খেঁচাবলৈ ধৰিলে । পায়েলৰ বসয় চাৰিমাহ হৈছে । তাই এতিয়া ভালকৈ হাঁহিব পাৰে, কলকলাব পাৰে, উবুৰি হয় । তাই পায়েলক গাখীৰ আৰু বিস্কুট খুৱাই দিলে ।

গাখীৰৰ চামুচখন পায়েলৰ মুখত দি বিজয়াৰ মনটো হঠাতে বেয়া লাগিল । ভগৎসিঙে আকৌ মদ পানী খাবলৈ লহো । এই কেইদিনতে যেন ভগৎসিঙে সিহঁতৰ সৰু সংসাৰখন দেৱলীয়া কৰি পেলালে । তাইৰ চকুদুটা পানীৰে উপচি পৰিল ।

কিছুসময় এই উদং গাখীৰৰ কাপটো হাততে লৈ থাকি বান্দিলে । আচলৰ আগেয়ে চকুপানী নচি এই ভাবিলে—আন্দোলন কৰিলে কি হব ? মদে সিহঁতৰ খাই পেলালে । হাতৰ খালি কাপটো মজিয়া-খনতে থৈ তাই পায়েলক বুকু মাজত লৈ বিচনাত বাগৰ দিলে ।

পায়েলৰ লগতে তাইৰো টোপনি গ'ল । গোটেই দিনটোৰ ভাগৰে তাইক হেঁচা মাৰি ধৰিলে । নিশা এটা “হাল্লাও” তাই চকু খাই সাব পালে । তাই গুনিলে ভগৎসিঙৰ চিঞৰ । তাই এবাৰে উঠি বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল । সটাকৈয়ে ভগৎসিঙে মদপানী খাই হুলস্থূল কৰিছে । মদন, জ্বাম, লচমি, চব গোট খাইছেহি । বিজয়া দৌৰি গৈ মদনলালৰ ওচৰত ব'লগৈ । আবে মদন, ক'লা জ্বাৰে ?

- আবে দিদি ! আজি খুন কৰি দিলোহেঁতেন, কিন্তু তোৰ কাৰণে বাচি গ'ল ।

- আবে কথাটো কি ?

-- তোৰ ভগৎসিঙে জমাদাৰ হৈ গোদাম বাবু বণপাইৰ লগ লাগি ৰূপেয়া খাইছে আৰু আমাৰ হৰতাল বন্ধ কৰিবলৈ আহিছে । চান্দা কাহাকা ! কণপাই বাবু ! হামলোগকো ৰূপেয়া মত দেখাও । লচ মিয়ে এই সময়তে কণপাইক মাৰিবলৈ ঝাৰুডাল লৈ খেদি আহিল - চান্দা মদপানী খাবলৈ টকা আনিচ । ইহঁতে একদম দেশ খাই দিলে, দালাল ওলাইছে, দালাল ।

- আবে লচমি বহিন মাফ কৰি দে ' বব বাবুয়ে তহঁতক টকা দিবলৈ দিছিল, মই ভাবিছিলো তহঁতেও ভাল পাৰি, মোৰো লাভ হ'ব ।

- আবে যা যা ? আগৰ দিন আৰু নাই । মাল খাই কাম কৰিম ? লচমিয়ে হাতত ঝাৰুডাল লৈ খুউব হ'ছিলে ।

মদনলালে বণপাইলৈ চাই ক'লে—বণপাই বাবু । তহঁতৰ নিচিনা আমি দেশ নাখাও বুজিলি, সেইমানি নকৰোঁ, ভাবিছিলি টকাই চব হৈ যাব ?

- মোক মাফ কৰি দে মদনলাল ।

- চুপ্ । কাহাকা । আৰু ভি কথা নকৰি । এতিয়াই ইয়াৰ পৰা বাহিৰ হ ।

এইবাব মদনলালে ভগৎসিঙলৈ চাই ক'লে—ওইতো হামলোকৰ জমাদাৰ আছ ? ইজ্জত বুজি পাব নে নাপাৰ ?

ভগৎসিঙে মদন জালত থুথুৰে কিছুমান বথা বিৰুবিৰালে । বিজয়া ভগৎসিঙৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু ক'লে তই একদম শেষ কৰি দিলি বে !

- কি শেষ কৰিলো চান্দা হাবামজাদী । বিজয়াক চব এটা মাৰিবলৈ আহি ভগৎসিঙে মদনহঁতৰ চোতালতে পৰি গ'ল । বিজয়াই তাক তুলিবলৈ গৈ দেখিলে ভগৎসিঙে বমি কৰিছে ।

- x -

আবেলি পাহীয়ে বিহুমাণি ঘূৰি আহি ভিতৰত কাপোৰ
সলাই থাকোতে গুণগুণালে--

বেল আলি ছুৰি এদিলনো কিঙাবয়েন
ঐয়িভয়িক আগমদেম এদিলনা লুঙাবয়েন
অকল ঐয়া দোংকাংকোন অক আগেৰ নেৰকাংকোন
সায়িঙৰ কাবেগ দাগ তালেঙ আমচ কাৰো মাং
(বেলৰ আলিত গজি থকা ছুৰি বন গনি শেষ কৰিব নোৱাৰাৰ
দৰে তোমাৰ মোৰ অন্তৰৰ নিহিত ভাল পোৱা কথাও কৈ শেষ
কৰিব নোৱাৰো)

সুৰেন্দ্ৰই অকলৰ পৰা গীতা অৰ্ঘটো বুজিলে ক'লে—পাহীৰো
কোনোবা পেমিক আছে নেকি ?

—খং নাই। আমাৰ ছোৱালীবিলাকে এইদৰে অইনিতমবোৰ
গাই ভাল পায়।

পাহী ! সুৰেন্দ্ৰই মাত দিলে।

সুৰেন্দ্ৰৰ মাত শুনি পাহী সেই ফালে লাজতে মুচকচ গ'ল।

—তাই লাজ পাইছে অকণে ক'লে।

—এবা তাইৰ বৰ লাজ অ', মোৰ আগত ভালকৈ কথাই নকয়।

--তই ওলাই যাবি নেকি ? অকণে সুৰেন্দ্ৰক সুধিলে।

নাযাওঁ অ', বৰ ভাগৰ লাগিছে, তই যাব যদি যা !

অকণ বহাৰ পৰা উঠিল আৰু ক'লে--মই অলপ ওলাই

ঘাওঁ তই তেনেহলে জিবণি ল । কথা কৈ কৈ অৰুণ ওলাই গ'ল ।
 তেতিয়া সন্ধিয়া লাগিছিল । অস্তাচলৰ বেলিয়ে সোণোৱালী বিহাৰ
 আচলত তৰাৰ বুটা বাঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰিছিল । সি আগবাঢ়িছিল
 নদীৰ ঘাটলৈ বৰ আইতৰ তৰা । সিহঁতৰ চিনাকি বৰ আহত
 গহজোপা, কত দিন যে এই গহজোপাৰ তলতে সিহঁত বহিছিল ।
 মনৰ কথা পাতিছিল । মুখৰ আকাশৰ তলত জোনবায়ৈ সিহঁতক
 দেখি লাজতে যেন শুকুলা মেঘৰ আঁবত মুখ লুকুৱাই হাঁহিছিল ।

তাৰ গাটো লাজতে ৰোমাঞ্চিত হ'ল । সি ঠিকালে সিফালে
 চালে । ক'তা ! ফুলিৰ দেখোন দেখা দেখিয়েই নাই । সি গৈ বৰআহত
 জোপাৰ তলতে বহিলগৈ । চাৰিওফালে আন্ধাৰবোৰ যেন ঝিৰ ঝিৰ কৰি
 পৃথিৱীলৈ নামি আহিছে, ওচৰতে পানীৰ ঘাটত বজাহৰ সোঁ-সোঁৱনি
 শব্দ, দূৰৰ কহুৱা বনৰ মাজত এটা ছুটা জোনাকী পৰুৱাই টিপচাকি
 জ্বলাইছে । আজি আৰু ফুলি নাহে । নিশা ঘন হৈ আহিছে সি থিয়
 হ'ল আৰু এটা ভাবাক্ৰান্ত মনলৈ যাবলৈ ওলাল । হঠাৎ সি দেখিলে
 কহুৱা বননি ডবাৰ কাষেদি ফুলি তাৰ ওচৰলৈকে দৌৰি আহিছে । সি
 অভিমানৰ স্মৃতি ক'লে—বলৈনো গৈছিলি, ইমান দেৰি কৰিলি যে ?
 —কলৈকো নাই যোৱা অ', পিঠায়ে ঘাটলৈ আহিবলৈকে নিদিয়ে ।
 আগফালে পিঠাই বহি আছে, সেই কাৰণে—

—এতিয়ানো কেনেকৈ আহিলি ?

—পিছফালেদি ।

—অ' মই আকৌ ভাবিছিলো, তই কাৰবাৰ লগত পিৰিতিকে কৰিছ
 কিজানি ?

—মই ঘাওঁ তেনেহলে ।

ফুলিয়ে অভিমান কৰি যাবলৈ ওলাল । অৰুণে ফুলিৰ ককালটোত
 ধৰি তাৰ ওচৰতে বহুৱাই ললে । মই ছুদিন মানৰ পাচতে যামগৈ ফুলি ।

—তই যাৱগৈ ?

—অ' ফুলি যাব লাগিব। ছুটী শেষ হৈছে। কালিলৈ বিহুৰ ভোজ শেষ হ'ব, পৰহিলৈ যাম বুলি ভাবিছোঁ।

—কিয় আক কেইদিন মান থাকিব নোৱাৰনে ?

—নোৱাৰো ফুলি, কামত জইন কৰিব লাগে।

কথা কৈ কৈ অকণে ফুলিক বুকুত মুমুৰাই ললে। ফুলি কিছুসময় নিবৰে অকণৰ বুকুৰ মাজত সোমাই থকাৰ পিচত তাই ক'লে—
আয়ে পিতায়ে কালি নিশা তোৰ কথা পাতিছে।

—পিছে কি কথা ?

—তোৰ কথা।

—মোৰ কথা ? মোৰ কথা আকোঁ কি ?

—মোক তোলৈ বিয়া নিদিযে। আইৰ মন আছে, পিতাইবহে নাই।

—কিয় ?

—চাকৰিৰ ধনেৰে বোনে আমাৰ পৰিয়াল চলাব নোৱাৰিব। বছৰে বছৰে বানপানীয়ে শইচ ধ্বংস কৰে, ঘৰ ছুৱাৰ ভাঙে, গৰু-গাই উটুৱাই নিয়ে। সেই কাৰণে পিতায়ে কৈছে—বানপানীৰ লগত যুদ্ধ কৰিব পৰা খেতিয়ক ল'ৰাকহে বোলে মোক বিয়া দিব।

অকণে খুউৱ হ'ছিলে। সি ফুলিৰ গালত লাহেকৈ চপ এটা মাৰি দি ক'লে—তেনেহলে ভালেই হৈছে দে পিতাইৰ মতেই হওক।

ফুলি তাৰ ওচৰৰ পৰা একেচাৰে উঠি ক'লে নাই—নাই, সেইটো হব নোৱাৰে। মই তোৰ অবিহনে আনলৈ নাযাওঁ। তাই উচুপি উঠিল। উচুপি উচুপি লাই ক'লে মই মই -মৰিম।

—আই এ মোৰ সোণজৰ্ণী, তই এনে কথা নকবিচোন। অকণে তাইক পুনৰ বুকুত সাৱটি ধৰিলে। তই চিন্তা নকৰিব, মই কথা দিছোঁ নহয় এইদৰে মই আই তোক মো' জীৱনৰ লগৰী কৰি লম।

বেনেকৈ ? পিতায়ে তোলৈ কেতিয়াও নিদিযে।

—পলুৱাই লৈ যাম ফুলি, অহা “পৰাগ”ত বুজিলি ? অকণে কথা

কৈ কৈ ফুলিৰ গালত তাৰ ঠুঠ দুখন দি হেঁচি ধৰিলে ।

অকনমান সময়ৰ পাচত অকণে ক'লে মই এতিয়া ঘাওঁ ফুলি,
দেৰি হৈছে ।

—তই সচাকৈয়ে ‘পৰাগত’ আহিবিনে ?

— নিশ্চয় আহিম ফুলি ।

অকণে শেষবাৰৰ কাৰণে ফুলিক বুকুত সারুটি ধৰি বিদায় দিলে
—যা ! মোৰ সোণজনী ।

কলুৱা বনৰ আঁৰে আঁৰে নদীৰ বালি গছকি ফুলিয়ে ঘৰলৈ
চাপলি মেলিলে ।

তাই যোৱাৰ ফালে চাই থাকি সি বুকুখন হাতেৰে মোহাৰি
দিলে । তাৰ মনটো উদং উদং লাগিল । কিন্তু সি জানে তাৰ
সপোন এদিন বাস্তবত পৰিণত হ'বই । সি আকৌ এবাৰ ফুলি
যোৱাৰ ফালে চালে আৰু নিজে নিজে হাঁহিবলৈ চেষ্টা কৰি ঘৰলৈ
বুলি খোজ দিলে । সি মনে মনে ক'লে—ফুলি তই মোৰ । তই
মোৰ ।

সি আগবাঢ়িল । নিমিষতে তাৰ চকুৰ আগত জিলিকি
উঠিল ফুলিৰ গুৱণী মুখ, যিখন মুখত সি অকনমান সময়ৰ আগতে
দেখা পাইছিল, প্ৰেমৰ এক প্ৰশান্তি স্নিগ্ধতা ।

— x —

নিশা চাংঘৰৰ মজিয়াত জুহালৰ কাষত সুৰেন্দ্ৰ আৰু অৰুণে কথা পাতি থকাৰ সময়তে হাতত হোকাটো লৈ বাপেকে সিহঁতৰ ওচৰত বহিলহি। আৰু হোকাটোত ছত্ৰোপামান মাৰি অৰুণলৈ চাই সুধিলে—
—তহঁতনো কেতিয়া মানে যাবি ?

—পৰহিমানো যাম বুলি ভাবিছেঁ। অৰুণে কলে।

—পৰহিলৈটো গেনাই হ'ল, কেনেকৈ যাবি ?

—গেনা মানেনো কি দেউতা ? সুৰেন্দ্ৰই মাজতে সুধিলে

—সেই দিনা আমাৰ বাইজে একে। কাম বন নবৰে। লিগাঙৰ দ্বিতীয় দিনা বিহু গায় পোৱা আপং আৰু টকা পইচাৰে তৃতীয় দিনা সকলোৱে মিৰ্ণা দপান্ ত্ৰিপান (ভোজ ভাত) খাব আৰু চতুৰ্থ দিনা কোনো কাম বন নকৰি গেনা হৈ থাকিব। কাম বনৰ ভিতৰত গছ কটা, মাছ মৰা, মাটি খন্দা, পথাৰত জুই জ্বলোৱা আদি কাম দৰ দোষনায। সেইবোৰ আমি নকৰো। আৰু খোৱা বোৱাৰ ভিতৰেও বৰ্ণা সিজোৱা, মাছ মাংস তেলেৰে ভজা, চিগা সান্দহ বনোৱা, টেঙা খোৱা, আৰু ফলমূল খোৱা দোষণীয় বুলি আমাৰ মিচিং সমাজে ভাবে আৰু এনে কৰিলে পথাৰত শস্য নগজে বুলি বিশ্বাস কৰে।

— তাৰ পিচৰ দিনা ?

— অ' তাৰ পিচৰ দিনা ? তাৰ পিচৰ দিনা অৰ্থাৎ পঞ্চম দিনা চাগলেনা কাৰ্য্য হয় অৰ্থাৎ গেনা ভাজে। এই উপলক্ষে

প্ৰত্যেক ঘৰৰ পৰা একোজন পুৰুষ “ককবাদ” লৈ যায়, অৰ্থাৎ চিকাৰ কৰিবলৈ যায়। পছ থকা এখন হাবিলৈ গৈ অধিক সংখ্যক মানুহে হৈ চৈ কৰি পছ খেদে আৰু চিকাৰী বোৰে এটা বিশেষ ঠাইত বৈ পছ মাৰে।

সেইদিনা যদি পছ মাৰিব পাৰে, তেনেহলে কুমদাং বিংজ (আই বসুমতী) সন্তুষ্ট হৈছে বুলি বিশ্বাস কৰে।

- তাৰ পিছত ?

- তাৰ পিছত সেই চিকাৰত পোৱা পছ বৈ ঘৰলৈ যাব আৰু পছৰ মাংসৰে চাগলেন কৰিব। এই চাগলেন উৎসৱলৈ গাঁৱৰ বুঢ়া-বুঢ়ী সকলক নিমন্ত্ৰণ কৰিব লাগিব।

এই চিকাৰত পোৱা মাংস বন্ধা - বুঢ়া কৰি প্ৰথমে “এমে” (জুই) “লিচিক” ব্যৱহাৰিক বাচন “কিৰে” জাতিক আপং আৰু মাংস উৎসৰ্গা কৰি এইদৰে কব লাগিব “চিনা এমে লিচিক কিৰে নলুম আপপিঙেম আপং আচি বিপল। লিগাং চাগলেন ছুকুং।

কাঞ্চি তাম্ৰি মেঞ্চি মেচাক মালাংক।

—তাৰ মানে কি দেউতা ? সুৰেন্দ্ৰই অকণৰ বাপেকৰ মুখলৈ চাই সুধিলে।

অকণৰ বাপেকে হাঁহি মাৰি ক’লে—তই বুজি পোৱা নাই ? তাৰ মানে হ’ল—হে অগ্নি দেৱতা, ব্যৱহাৰ কৰা বাচন বৰ্তন, আৰু কিৰে (জাত) তহঁতক সকলোকে আপং পানী দি লিগাঙৰ গেনা ভাঙিছে।। দাঘ দোষ যেন নধৰা। এইদৰে পাঁচদিন আমাৰ আলিয়াই লিগাং উৎসৱ ৰাইজে পালন কৰে। সেয়েহে মই তহঁতক কৈছোঁ—বোলা আৰু ছুটা দিন থাকি যা। তহঁত থাকোতেই যদি তাইক চাবলৈ মানুহ তাহে, বথাটো ভালেই হ’ব।

সুৰেণে অকণলৈ চাই ক’লে—তেনেহলে কি কব অকণ ? একেবাবে লেঠাটো মাৰি যোৱা ভাল হ’ব নেকি ? নহলে তই আকৌ আহিব লাগিব, দিগদাৰ নহ’ব জানো ?

—তেনেহলে পিতাই , ল'ৰাৰ ঘৰত খবৰটোকে দে !

এৰা, ল'ৰাটো ভাল, বাপেকো ভাল মানুহ আছিল, পিছে অতি সোনকালে স্বৰ্গলৈ গ'ল। এতিয়া তাৰ ঘৰত মাক আৰু এজনী ভনীয়েকহে আছে। স্বভাৱ চৰিত্ৰ ভাল, খেতি-বাতিত মন দিয়া ল'ৰা।

ওঁ। অকণে লাহেকৈ শলাগি সুবেগক সুধিলে পিছে তোৰ কিবা দিগদাৰ হব নেকি ?

- কিহৰ ?

--সেই যে ট্ৰেইনিঙৰ কিবা কাগজ পঢ়া অহাৰ কথা আছিল ?

—আহিলে আহিব--সময় থাকিব নহয় ?

তেনেহলে শুভকামটো সমাধা কৰি যোৱাই ভাল হ'ব নহয় জানো ?

—অ' অ' হব দে অকণ, পিছে পাহীৰ মত লৈছ নে নাই ?

—তাইবনোঁ নি মতৰ কথা আছে। আমাৰ সমাজত ছোৱালীৰ মতৰ প্ৰভাৱ নাই। আমি বিব। তাইব দেখা ঘৰত দিমনে ?

বাপেকে কথাষাৰ জোব পালে। হোকাটোৰ পৰা মুখখন একুৱাই গলগলিয়া মাৰেৰে হাঁহি হাঁহি ক'লে--এৰা। সুবেগ বোপা ! আমাৰ থাকোঁ চকুৰ সুধি চাউতা বঢ়োৱাৰ নিয়ম নাই।

তেনেহলে মই সিহঁতৰ ঘৰলৈ খবৰ দিওঁ ?
দে পিতাই।

অকণৰ বাপেকে হোকাটো বেৰত ওলোমাই থৈ বাহিবলৈ ওলাই গ'ল। অকণে পাহীৰ চিঞৰি মাতি ব'লে এ পাহী 'জলপান লৈ আহ ! সুবেগৰ ভোক লাগিছে।

ধেং ক'ত ভাব লাগিছে। এতিয়া এৰো খাবৰ মন নাই।

- বিয় খাবৰ মন নাই ? খাব লাগিব।

অকণ পাহীৰ ওচৰলৈ গ'ল। সি গৈ দেখে পাহীয়ে পিৰা এখনত বহি কান্দি আছে।

— x —

পাহীষে উচুপি উচুপি বুকু ফুলাই ফুলাই বান্দিলে । তাইক এই-
খন ঘৰৰ পৰা উলিয়াই দিয় । যিখন ঘৰত তাইৰ জন্ম হৈছিল, যিখন
ঘৰ তাইৰ বুকুৰ আপোন আছিল, সেইখন ঘৰ তাই চিৰদিনৰ কাৰণে
এৰি যাব লাগিব । কোনোবা অচিনাকী মানুহ এটাৰ লগত তাইৰ
জীৱনৰ দিনযোৰ পাৰ কৰি দিব লাগিব । হাঁয় ! তাইৰ জীৱনটো
অথলে গ'ল, নে বোনোবাই তাইক পিৰিতিৰ ভাগ দিবে ? নে
তাই কাণোবাক পিৰিতিৰ ভাগ দিব পাৰিলে ? শাই একেবাৰে
পৃথিৱীৰ অলায়ক গাভৰু ।

তাই চাদৰৰ আচলেৰে মুখখন মচিলে আৰু জলপানৰ বাতি
ভুটা সজাই নি নিহঁতৰ আগত দি আহিল গৈ । তাইৰ মনত
আজি অস্থিৰ লাগিছে, তাইক চাবলৈ বোলে মানুহ আহিব, দৰা
ঘৰৰ মানুহ । তাইৰ বৰ ভয় লাগিল ।

তাই পিচফালৰ দুৱাৰখন খুলিলে আৰু 'স্বাপকুৰ' : (পিচ-
ফালৰ বাৰান্দা) বহিলগৈ । কিয় জানো অকণৰ লগত সুবেল্লক
দেখাৰ দিন ধৰি তাই চকুৰ আগত দেখোন সুবেল্লক ছবিখনহে
ভাঁহি থকা হৈছে ? সুগটি, ওখ সুবেল্লক লগত বিয়া হ'ব পাৰে
তাই সদায় ককায়েকক পালেহেঁওন ।

খেং, তাই যে কি ভাবিছে ? সুবেল্ল তাইৰ ককায়েকৰ
বন্ধু । সৰুতে সিয়ে তাইক কোলাত তুলি বোকোচাত নৈ নদীৰ
পানীত গা ধুৱাবলৈ, নিছিল । তাৰ পিচত ২৩ত দিন তাই তাক দেখা

পোৱা নাছিল। দেখা নোপোৱা দিনতে তাই গাভৰু হৈছিল। আৰু
সি ? তাই মুখখন ঢাকি ধৰিলে তাইৰ তুটাকুয়েদি তুখাৰি চকুলো
বৈ গ'ল।

কিছু সময়ৰ পাচত তাই স্থিৰ হৈ বহিল। আৰু দূৰলৈ
চাই ভাবিলে ইমান ডাঙৰ কথাটো তাই কাৰ আগত ক'ব ? অজ্ঞাতিত
তাইৰ বাপেকে কেতিয়াও বিয়া নিদিযে। জানিব পাবিলে ককায়েক
বাপেক তুয়ো লগলাগি শাইক টুকুৰা টুকুৰ কৰি নদী। বুকুত উঠুৱাই দিব।

তাই এটা ভূমুনিয়াহ কাটিলে আৰু ভিতৰলৈ সোমাই গৈ
কঠ এটা পাৰি ললে আৰু দীঘল দি পৰিল। বহুত সময় চটফটাই
থকাৰ পিচত তাইৰ কুমাৰী দেহাটো টোপনিত লালকাল দিলে।

স্বৰেন্দ্ৰৰ বন স্তুতি লাগিল। সি চিকাৰলৈ যাব, কাৰণ আজি
গেনা ভাঙিব। সি চিকাৰৰ নাম হে শুনিছে, আজিলৈকে কিন্তু সি
চিকাৰলৈ যোৱা নাই।

বাইজ চিকাৰলৈ ওলাইছে, পাতোকৰ হাতত যাঠি, জোং,
দা, বন্দুক লৈ দূৰণ হাবিলৈ ওলাল। সিহঁতে জানে সেইখন হাবিত
পহু আছে। পাহাৰ নামনিত সেউজীয়া গহীন হাবিৰ মাজে মাজে
আমলখিৰ গছ। মাজে মাজে জলাহৰ দৰে পানী গোট খায় আছে,
তাত নিশা বনৰীয়া জন্তুবোৰে পানী খায়হি। বাইজে তাত পহুৰ
খোজৰ চিন পাই কিবিলি পাৰি উঠি—আছে আছে, চাৰিও ফালে
বাইজে বেটি ধৰি তাই ভুই কৰিবলৈ ধৰিলে।

হঠাতে সিহঁতে পহুৰ জাক এটা, পলাই যোৱা দেখা পালে।
শেষত এজনী পহু পাণ পণে পলাবলৈ চেষ্টা কৰিছে যদিও নোৱাৰিলে,
এজন চিকাৰীৰ এটা মাত্ৰ গুলিৰেই তাইৰ বুকু ভেদি গ'ল, তাই
মাটিত লুটি খাই পৰিল। পহুজনীয়ে কিছুসময় চটফটাই তাৰ পিচত
নিটাল মাৰিলে। ভুই ধাৰে চকুপানী বৈ গ'ল। পহুজনী মৰিল
আৰু বাইজে দাংদোলাকৈ তাইক কঢ়িয়াই গাঁৱলৈ লৈ আহিল।

পহুৰ মাংসৰে প্ৰতি ঘৰে ঘৰে ভোজ পাতিলে । অকণহঁতৰ
ঘৰলৈকো সেইদিনা সেই পহুৰ ভাগ আনিলে । পাহীয়ে বান্ধিলে ।
অকণৰ বাপেকে গাঁৱৰ বুঢ়া বুঢ়ী সকলক খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলে ।

এসময়ত সকলো খাবলৈ বহিল আৰু ঘৰৰ গৃহস্থই প্ৰথমে
“এমে”, “লিচিক”, “কিৰে” ক আপং আদি উৎসৰ্গা কৰি ক’লে --
হে অগ্নিদেৱতা, ব্যৱহাৰ কৰা বাচন বৰ্ত্তন আৰু জাঁতি, আপোনালোক
সকলোকে আপং আদি দি লিগাওৱা গেনা জাঙিছেঁ, দায় দোষ
নধৰে যেন ।

প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ শেষত সকলোৱে আপং খালে । শুবোনে
সকলোবোৰ কথা চাই থাকি ভাবিলে - মিচিং কৃষ্টি যেন জীয়াই
থাকক ।

সি বিস্তু পহুৰ মাংস আজি খাব নোৱাৰিলে । পহুৰজনীৰ
ছুকুয়েদি বৈ অহা ছুধাৰি চকুৰ পানীয়ে তাক আজি এই সময়ত
বৰ আমনি দিলে ।

- x -

আজি পাহীহঁতৰ ঘৰলৈ দৰা ঘৰৰ মাগুহ আহিব । খবৰটো জানিব পাৰি ওচৰৰ ছুই এগৰাকী বোৱাৰী আহি পাহীক সহায় কৰি দিলেহি ।

শুবেণে মন মাৰি আগফালে বহি থকা দেখি অকণে তাৰ ওচৰলৈ আহি শুধিলেহি মন মাৰি বিষ বহি আছ ? পায়েললৈ মনত পৰিছে নেকি ?

—এবা অ' পায়েললৈ বৰকৈ মনত পৰিছে ।

—কি কৰিবি শুবেণ, আজিৰ দিনটো গ'লেই আমি কালিলৈ মানে বাবগৈ পাৰিম । আজিতো সিহঁতৰ ঘৰৰ মানুহ আহিবই ।

—ঐ, ভালেই হৈছে, শুভ কাম সোনকালে সম্পন্ন হোৱা ভাল । পিছে তহঁতৰ বিবাহৰ পদ্ধতিবোৰ আমাৰ নিচিনাই নে ?

—আমাৰ “মিদাঙৰ অৰ্থাৎ শুভ বিবাহ” পদ্ধতি অন্য সমাজৰ লগত পাৰ্থক্য কিছু আছে । আগৰ দিনৰ ইয়াৰ গঠন, আয়োজন আৰু সমাধানৰ কিছুমান পুৰণি বিশ্বাস আছিল, বৰ্ত্তমানে আধুনিক যুগত শুভবিবাহ বিলাকতো সেই পুৰণি ৰীতি-নীতিও কেতিয়াবা অনুকৰণ কৰা দেখা যায় ।

আমাৰ শুভবিবাহ হ'বলৈ হ'লে—ল'বাই ছোৱালী পচন্দ কৰিব লাগে । পুৰণি কালত ঘাইকৈ অভিভাৱকৰ ইচ্ছা অনুযায়ীহে বিবাহ পাতিছিল । বৰ্ত্তমানে ল'ৰা, মাক বাপেকৰ সন্মিল মিলতহে ছোৱালী বা কন্যা পচন্দ কৰে । ছোৱালী পচন্দ কৰাৰ পাচত দৰাঘৰে মিতিৰ ঘৰত “আকুনে’বে (টোপোলা) কন্যা (য়ামনে) খোজা বঢ়া কৰে ।

—তাৰমানে আজি তহঁতৰ ঘৰলৈ টোপোলা লৈ দৰা ঘৰৰ মানুহ আহিব।

কথাপাতি থাকোঁতেই-সিহঁতে দেখিলে মানুহ আহিলেই।
অৰুণ আৰু সূৰেণ আগবাঢ়ি গ'ল। তেওঁলোকক ভিতৰত বহিবলৈ
ঢাৰি কঠ পাৰি দিলে।

সকলো ঢাৰি পাটিত বহিল আৰু দৰাঘৰীয়া মূৰব্বীজনে
পান পাঁচ গুটি তামোল ত্ৰিশ চল্লিটা মান, ৰূপ এটকা সহ ধুনীয়াকৈ
টোপোলা এটা বান্ধি মিতিবৰ ঘৰলৈ আগবঢ়াই দি ক'লে—“জলু
মিতুৰে নলুকলক আমলি পেলি ক মালা চি আকোন চেম বিভাদদং
(আমি মিতিৰে আপোনালোকৰ পৰা সঁচ কঠিয়া বিচাৰি এই
টোপোলাটো আগবঢ়াইছো)

বাইজে টোপোলাটো চাই হাঁহি মাৰি ক'লে--বৰ ভাল হৈছে,
এতিয়া টোপোলাতো খুলিব লাগে।

বাইজৰ এজনে ক'লে নিজৰ মোমায়েক আহিছে যেতিয়া
মোমায়েকেহে খুলিব লাগে। সকলোৱে একেমুখে—এৰা, এৰা,
মোমায়েক যেতিয়া ভাগিনীয়েকৰ চাওঁতা চিতোতা গতিকে মোমায়েকেই
টোপোলা খুলিবৰ যোগ্য।

পাহীৰ মোমায়েকে টোপোলাটো খুলি বাইজলৈ আগবঢ়াই দি ক'লে—
আমি আনন্দ পাইছো, কিন্তু কেইদিনমানৰ পিচতহে আমি খবৰ
পঠাম।

অৰুণে মোমায়েকলৈ চাই ক'লে—মোমাই আৰু দেবি বৰিব
নেলাগে। আমাৰ যেতিয়া মত আছে আৰু দেবি নকৰাই ভাল।
ময়ো যামগৈ ছুটীও নাই, গতিকে আজিয়েই খাটাং সিদ্ধান্ত কৰি
থোৱা ভাল।

দৰাৰ বাপেকে গহীন হৈ ক'লে—এৰা সিও যাবগৈ যেতিয়া
এটা খাটাং সিদ্ধান্ত কৰি থোৱা ভাল।

এইবাৰ মোমায়েকে মাত লগালে—মোৰো একো আপত্তি

মাই বাইজ, ভাগিনজনীয় ভাল হওক, মুখ হওক তাকে মই
বিচাৰিছে'। ভাগিন ল'ৰাটোৰ যেতিয়া ছুটী নাই শেষ বন্দবস্ত
(তাংপিল) যেতিয়া কবিব পাৰি আমি আলোচনা কৰি থকা পঠিয়াই।
—মোমাই তাংপিল উৎসৱত মই নাথাকিলেও হ'ব। তই থাকিব,
ভয়ে সকলো কবিব। মই কালিলৈ যামগৈ।

সকলো বাইজে হয়, হয় কৰি হ'ছিলে আৰু অকণহঁতে
বাইজক আপং ভাত খুৱাই ভালদৰে সেৱা গুৰুত্ব কৰি বিদায় দিলে।

বাইজ গৈ পদূলী পাইছেগৈহে পাহীয়ে ককায়েকক সৱট
মাৰি ধৰি —মোক ক'লৈ দিবলৈ ওলাইছ অ' বুলি চিঞৰ মাৰি
চাংখনত পৰি গ'ল।

তিবোতাবিলাকে তাইৰ মূৰত পানী দিলে। অকণে ওচৰতে
মনে মনে বহি থাকিল।

নিশা হ'ল, তিবোতাবিলাক গ'লগৈ। পাহীয়ে ককায়েকক
সৱটি ধৰি ভৰাওৱাৰে কান্দিলে। ককায়েক আৰু বৃদ্ধ দেউতাকে
জুহালৰ ওচৰত বহি চকুপানী মচিলে। সুবেণে সিহঁতৰ ওচৰতে বহি
থাকিল যদিও একো কথাৰে শাস্তনা দিব নোৱাৰিলে।

আজি তাইৰ মাক নাই। মাক থকা হ'লে -? অকণৰ
দেউতাকে আকৌ এবাৰ ভূমুনিয়াহ কাটিলে। ডেকা কালতে মানুহজনীক
কালে পালে।

সুবেল্লই পৰিবেশটো সহ্য কৰিব নোৱাৰি, বাহিবলৈ ওলাই গ'ল।

তাৰ মনতো হঠাতে অস্থিৰ হৈ পৰিল। তাৰ চকুৰ আগত
মমতা আৰু অকণমানি শিশুটিৰ ছবিখনিয়ে আহি ধৰা দিলেহি।
সি কাণ দুখনত হেঁচা মাৰি ধৰি চিঞৰি উঠিল—মমতা……… !

সিহঁতৰ লামডিঙলৈ যাবৰ সময় হ'ল । অকণে ফুলিক লগ পাবলৈ বলিয়া হৈ পৰিল । সি লাহে লাহে নদীৰ ঘাটত থকা বৰ জাহতৰ ওললৈ গ'ল । নদীৰ পাৰৰ বালিত সি লেপেতা কাঢ়ি বহি পানীৰ কাপোৱালী বংটোলৈ চাই চাই ভাবিলে পাহীক বিয়া দিলে সি একেবাৰে অকলশৰীয়া হ'ব । তাৰ লগত কোনেনো হাঁহি-মাতি কথা পাতিব ? নাই নাই কিয় অকলশৰীয়া হ'ব ? ফুলিক সি তাৰ জীৱন সজিনী বৰি লবই ল'ব । আন একো উপায় নহলে পলুৱাই নিব । তাৰ যে প্ৰেম, সঁচা প্ৰেম । ইঠাতে সি দেখিবলৈ পালে বাঘত বলহটো লৈ ফুলি তাৰ ফালেই আগুৱাই আহিছে । সি ফুলিক ওচৰলৈ মাতিলে । তাই কাষৰ কলহটো মাটিতে নমাই থৈ ঘপতকৈ তাৰ ওচৰতে বহি পৰিল । সি তাইৰ হাত দুখনত ধৰি বুকুৰ মাজলৈ আনিলে । নিমিষতে তাৰ মন আক প্ৰাণত এটা নতুন পুলকতা অনুভৱ কৰিলে । ফুলিয়েও কুচমুচ খাই তাৰ বুকুত সোমাই পৰিল আৰু উচুপিবলৈ ধৰিলে ।

—ফুলি !

—ওঁ !

—মই কালিলৈ যামগৈ ।

—আজ্ঞো কেতিয়া আহিবি ?

—পৰাগ উৎসৱত !

—পাহীৰ বিয়া কেতিয়া পাতিবি ?

— তোৰ বিয়াৰ পাছত ।

— ধেং এনে কথা নকৰি । মোৰ আৰু বিয়া নহয় ।

তাই বালি এমুঠি হাতত লৈ এনেয়ে বতাহত এৰি দিলে ।

— কোনে ক'লে তোৰ বিয়া নহ'ব বুলি ? মই তোক পলুৱাই নিহে পাহীক বিয়া দিম ।

— সঁচানে ?

— অ সঁচা । পিতায়েৰে যেতিয়া মোলৈ বিয়া নিদিয়ে, মই পলুৱায়েই নিব লাগিব । বৃজিছ ফুলি, আমি এখন নতুন সংসাৰ কৰিম আৰু নতুন সূৰ্য্যৰ বস্ত্ৰিম পোহৰেৰে আমি নতুন দিনত নতুন আলহীক নিমন্ত্ৰণ কৰি আনিব লাগিব ।

সি ফুলিৰ মুখখন ছয়োহাতেৰে ওপৰলৈ তুলি ধ'ৰ দেখিলে, ফুলিয়ে কান্দিছে । সি হাতৰ আঙুলি কিটোৰে ফুলিৰ গালৰ চকু-পানী খিনি মচি দিলে । সি হঠাতে চঞ্চল হৈ উঠিল আৰু তাৰ ঠুঠুটিয়ে প্ৰেম মন্দাকিনীৰ জগাধাৰাত অৱগাহনৰ হাবিয়াসত চঞ্চল হৈ উঠিল । নদীৰ বুকুত বতাহৰ মৌ-মৌৱনায়ে সিহঁতৰ ভাতিগ্ৰস্ত ভৰিৰ দৰে চঞ্চল কৰি তুলিলে ।

বিছুময় পাৰ হৈ যোৱাৰ পাচত অকণে সুধিদো—কচোন তোৰ মত আছেনে নাই ? পিতায়েৰে যেতিয়া নিদিয়ে, মোৰনো উপায় কি ?

ফুলিয়ে মাত্ৰ উচুপিলে । তেনেহলে এই পৰাগত সাজু হৈ থাকিব ?

এইবাৰ ফুলিয়ে চকুপানী মচি দৃঢ় ভাৱে ক'লে — মোক পলুৱাই নিলে পিতায়ে তোক সুখেৰে নেৰে ।

— তোৰ পিতায়েৰে মোক মাৰি পেলাব নহয় ? নোৱাৰে ফুলি তই ভুলতে নেভাবিবি ।

— নহয়, নহয়, এই নুবুজিবি । পিতাই বৰ বেয়া, বৰ বেয়া । ধন

পালে একো নেলাগে ।

—আক তোক ?

ফুলিয়ে তললৈ মূৰ গুজিলে । অকণে ফুলিৰ বাহুটোত ধৰি ক'লে—মই বুজিছোঁ ফুলি ! তই মাত্ৰ ভয় নকৰিবি, মই তোক মোৰ কৰিহে এৰিম । এতিয়া উঠ ফুলি, পানী লৈ ঘৰলৈ যা । ময়ো যাওঁ, বেলি বহুত হ'ল ।

অকণ যোৱাৰ ফালে তথা লাগি চাই থাকি ফুলি নদীৰ কাষ পালোঁগৈ । নদীৰ সিটো পাৰত যেন সূৰ্য্য নামিবৰ হৈছে । তাই তথা লাগি বেলিটোলৈ চালে । বঙা, তেজ ৰঙা বেলিটো যেন অকমান সময়ৰ পাচতে নদীৰ বুকুত বিলীন হৈ যাব । সমুখত তাইব সোৱণশিৰিৰ অপূৰ্ব্ব জলধাৰা, সেই অপূৰ্ব্ব জলধাৰাৰ জলতৰঙ্গৰ মৃদু মূৰ্চ্চনাই তাইক যেন ঘনে ঘনে ক'লে—আগ ফুলি । এইয়া যে উপলব্ধিৰ সময় ।

.....এটা নিশা পাৰ হ'ল । একেবাহে পোন্ধৰটা দিন থকাৰ পিচত সিহঁত লামডিঙলৈ যাবলৈ ওলাল । সোৱণশিৰি নদীৰ পাৰলৈ আহি পাহীয়ে সিহঁতক বিদায় দিলেহি । অলপ দূৰৰ পৰা পাহীয়ে সিহঁতলৈ বৰুণ দৃষ্টিৰে চাই থাকিল ।

অকণ আৰু সুৰেন্দ্ৰ তুলুঙা নাওখনি সোৱণশিৰিৰ বুকুত সিটো পাৰলৈ বুলি মেলি দিলে !

সুৰেন্দ্ৰই মনত অজানিতে এটা বেদনা উপলব্ধি কৰিলে । ইমান মৰম, ইমান চেনেহ যেন সি কেতিয়াও পোৱা নাছিল, এতিয়া সেই চেনেহ এৰি থৈ আহিবলৈ তাৰ মনে মনা নাই । তাৰ বৰ কষ্ট লাগিছে ।

সিহঁতকে দেখি দূৰৰ নাৱত নাৱৰীয়াই গাঁত জুৰিলে--

উজাই গৈ আছিলোঁ।

তোমাৰ মাত শুনিলো

কাৰলৈ চপালোঁ। নাও ।

তোমাৰে বাতৰি

নেপাওঁ ভালে কৰি

ভাট্টিলে ভটিয়াই যাওঁ ॥

দূৰৰ পৰা বিত্তগীতৰ সুৰে অৰুণ আৰু সুৰেণৰ মন বেদনা
বিধবা কৰি তুলিলে । তুলুঙা নাও খনিৰ পৰা অৰুণ আৰু সুৰেণে
এবাৰ তললৈ চালে । বহল সোৱণশিৰিৰ বুকুত তলবল পানীৰ ঢৌ ।
সি এবাৰ ভাবিলে - নদী আৰু জীৱন; জীৱন আৰু নদী দুয়োটাৰ
বেন ওতঃপ্ৰোত সম্বন্ধ । নদী নাথাকিলে মানুহৰ জীৱনৰ উত্থান-পতন,
ঘাত প্ৰতিঘাতৰ মূল্য থাকিলহেতেন জানো ? নদীয়ে কেতিয়াবা
বানপানীৰ সংহাৰ মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰি এফালৰ পৰা ধ্বংস কৰি নিয়ে, কেতিয়াবা
আকৌ ঘোঁৱন পয়োধাৰা শুকাই গৈ ক্ষীণবায় হৈ পৰিছে, মানুহৰ
জীৱনো সেইদৰে নানান ঘাত প্ৰতিঘাতৰ মাজেদি আগবাঢ়িছে ।
কিন্তু ক্ষণস্থায়ী মানুহৰ জীৱনে স্মৃতি ধৰি বখাৰ ক্ষমতা নাই । কিন্তু
নদীয়ে ? নদী বৈ আহিছে যুগে যুগে আৰু বুকুত সান্ৱটি ধৰি
ৰাখিছে স্মৃতি, নানা জাতি উপজাতিৰ সোণমুৱগা কুণ্ডি ।

নাও গৈ পাৰঘাট পালেগৈ । সোৱণশিৰিৰ ইটো পাৰত
নামি সিহঁতে সিটো পাৰত বৈ থকা ফুলি আৰু পাহীলৈ চাই
পঠিয়ালে । বহল পানী ডবাৰ সিপাৰে দুয়োজনীকে সিহঁতে বিনিমি
বিনিমি দেখা পালে । অৰুণৰ চকু দুটা বঙা পৰি উঠিল । সিহঁতে
স্বৰকৈ খোজ দিলে খেলখন পাৰগৈ লাগিব । সময় আৰু বেছি নাই ।

— x —

ষ্টেচনৰ প্লেটফৰ্মত বিজয়াই সুবেল্লক দেখি হাতত ঝাকডাল লৈ ষ্টেচনৰ ফালে দৌৰ মাৰিলে ।

- আৰে সুবেণ বাবু ! তই আহিলি ? ইমান দিন দেৰি কৰিলি ?

অ' বিজয়া ! দেবি হৈ গ'ল কি কৰিবি । পায়েল কেনে আছে ? ভগৎসিঙৰ ভালানে ? লাইনৰ মৰলোৰে ভালানে ?

- চব ভাল আছে, ব'ল ঘৰত াল — জাণিবি ।

- তোৰ এতিয়া ডিউটি আছে নেকি ?

হাঁ বাবু ডিউটি আছে । ওই যা পাচত কথা হম ।

বাক যা যা । 'ডিউটি ব'পি আহ ! পাচত কথা পাতিম ।

বিজয়াই ঝাকডাল আক পাচটো হাঃঃ লৈ ষ্টেচনৰ প্লেটফৰ্মখন ঝাক দিলৈ আহু কৰিলে । আজি পাঁচ-ছদিন ধৰি তাইৰ বক্তত বৃষ্টি হৈছে । ভগৎসিঙা বেমাৰ হোৱাৰে পৰা ছুটা মানুহৰ কাম তাই অকলে কৰিব লগা হৈছে । তাই মূৰৰ উৰণিখন টানি ললে । শাৰীৰ ফটা অংশটো তাইৰ মূৰৰ ওপৰতে পৰিল । শাৰীখন ফাটিছে, আজি দটা মাহে তাই এখন শাৰী কিনিব পৰা নাই, সিহঁতৰ কাৰণে সুলভ মূল্যৰ দোকান নাই । থাকিলেওনে কি হব, সিহঁত সুলভ মূল্যৰ বাপোৰৰ কথা শুনিবলৈহে পায়, পিন্ধিবলৈ নাপায় । বাতিটোৰ ভিতৰতে বিশটকীয়া শাৰীখন চুছি-মাজি মাৰোৱাৰী গোলাত চল্লিশ টকীয়া হৈ পৰে ।

বিজয়াই ঝাকডালেৰে কলৰ বাকলিটো জোখেৰে দুবলৈ

মাৰি দি ক'লে— “চাল্লা বেইমান কাহাকা” ।

আজি যান্ত্ৰিক যুগত আচৰিত বস্তুৰে পৃথিৱীৰ কোলা উপচাই দিয়াৰ সময়তো এচাম দৰিদ্ৰ জনতাই খাবলৈ নাপায়, পিন্ধিবলৈ নাপায়, থাকিবলৈ ঘৰ নাপায় আৰু যন্ত্ৰৰ বলত লেখ জোখ নোহোৱা বিৰাট সম্পদৰ মাজতো নৈতিকতা আৰু মানসিকতাৰ অধঃপতন হয় ।

আজি মানৱ জাতিৰ লক্ষ্য কোন পিনে হব লাগে তাৰ বাবে গৱেষণা কৰিবৰ প্ৰয়োজন হৈছে । যন্ত্ৰ যুগৰ অৱদানে মানুহক জানো প্ৰকৃততে শান্তি দিব পাৰিছে নে প্ৰতি পলে পলে মৃত্যুৰ ভয়ত মানুহ অস্থিৰ হৈ পৰিছে ? আৰু মানুহৰ অন্তৰাত্মা কঁপাই তুলিছে ? গান্ধীজীৰ আদৰ্শ আৰু অহিংসাব বাণী অথলে গৈছে । বীজৰ প্ৰেম, বচলনবীৰ ভাতৃহৰ বান্ধোন যেন আজি সোলোক-ধোলোক হৈ পৰিছে । বিশ্বৰ মানৱ জাতি এক পৰিয়ালৰ হৈ কাম কৰিবলৈ আজিৰ যান্ত্ৰিক যুগত একো যন্ত্ৰ উলিয়াব নোৱাৰে । সমাজে যান্ত্ৰিক যুগত একো যন্ত্ৰ উলিয়াব নোৱাৰে । সমাজে আজি এটা পৰিবৰ্তন বিচাৰিছে ।

কাম কৰি কণি এটা সময়ত বিজয়া ঘৰ পালেগৈ । কলৰ পাৰলৈ গৈ শাৰীৰ আচলটোত চাবোন সানি সানি হাতৰ ঠাৰি ছুটা ঘঁহি দিলে, তাৰ পাচত মুখখনত চাবোন ঘঁহি পানী ঢালি চকু ছুটা মুদি দিলে ।

বিজয়াক দেখি লচমীৰ কোলাত থকা পায়েলে কান্দিলে । লচমীয়ে চিঞৰি ক'লে—দিদ জল্দি কব পায়েলৰ ভোক লাগিছে ।

বিজয়াই গাটোত পানী ঢালি ঢালি ঘঁহি ঘঁহি আকৌ গাধূলে । শাৰীখন তাইৰ উঠন বকুখনত লেপেতা খাই লাগি ধৰিলে । তাই তেতা গাবেই ককালটো পোনাই থিয় হ'ল ।

—আবে দিদি জল্দি কব ।

বিজয়াই লৰালৰি কৰিলে ! তিতা শাৰীখন সোলোকাই তাঁৰ

ডালত মেলি দি তাই পায়েলক লচমীৰ কোলাৰ পৰা তুলি ল'লে ।
সেইখিনি সময়তে সুবেল্ল আহি সিহঁতৰ ঘৰ পালেহি ।

পায়েলক দেখি তাৰ মনতো সেমেকি গ'ল । পায়েল কীণাইছে,
ক'লা পৰিছে । সি তাইক বিজয়াৰ কোলাৰ পৰা কোলাত তুলি
ললে । বিজয়াই ছুপাত কাঁচৰ খাৰু তাইৰ দুখন হাতত পিন্ধাই দিছে ।
—তই হবলা ছোৱালীক খাৰু পিন্ধালিয়েই ।

—অ' কাঁচৰ চুৰি অ' ভাইজী ।

—হওক দে, কাচৰ হলে কি হব দেখিবলৈ ধুনীয়া হৈছে ।

বিজয়াই হাঁহি মাৰি ক'লে— ভাইজী ! এতিয়া তাইক
অকলে এৰিবই নোৱাৰি একদম বদমাচ হৈছে ।

সুবেল্লই পায়েলক কোলাত তুলি জোকাৰি জোকাৰি নচুৱাই
ক'লে মোৰ পায়েল বৰ ছুট হৈছে, ছুট হৈছে বুলি তাৰ ওঁঠ ছুটা
পায়েলৰ গালত লগাই দি তুপুচ কৈ চুমা এটা খাই দিলে ।

অকমান সময় পায়েলক লৈ নচুৱাই নচুৱাই বিজয়াৰ কোলাত
দি ক'লে বিজয়া ! ভগৎসিঙৰ কিবা এটা ব্যৱস্থা কৰিব লাগিছিল ।
তাৰ গাত এতিয়াও জ্বৰ আছেই ।

—কৰিবি কি ভাইজী । কনপাই বাবুৰ লগত মদপানী খাই খাই
একদম শেষ কৰি দিলে ।

—কোন কনপাই বাবুৰ কথা কৈছ অ' ?

—সেই গোদামবাবুটো যে মদপানী । চান্দা, তই যোৱাৰ পিচত
মানুহটোক একদম বেয়া কৰি দিলে ৰে ।

—হয় নেকি ? তাক তেনেহলে মই ঠিক কৰিব লাগিব ।

—তই ঠিক কৰিব নালাগে ভাইজী, মদনলালহঁতে লাইনৰ পৰা একদম
গতিয়াই বাহিৰ কৰি দিছে । আমি লোকৰ লেতেৰা ময়লা চাফা
কৰো, আমাক চাওঁতা কোনো নাই ভাইজী । ডাক্তৰ আহিবলৈকো
বেয়া পায়, ঔষধৰ নামত পানী এসোপা দিব, বচ হৈ গ'ল ।

—বিজয়াই ফোভেবে কথাখিনি কৈ গ'ল।

—নহয় বিজয়া, আজি আক সেই দিন নাই, তহঁতে মানুহ, মানুহৰ দৰে জীয়াই থাকিব লাগিব তহঁতে মেহনতি কৰিছ, কষ্ট কৰিছ, জাননে এই মেহনতিৰ নাম কি ? এট মেহনতিৰ নাম জীৱন, বিজয়া - আচল জীৱন।

কথা কৈ কৈ সুৰেন্দ্ৰই বিজয়ালৈ চানে আৰু ক'লে—
মই এতিয়া আহিছো বিজয়া, তই কলৈকো নাযাবি।

—সুৰেন্দ্ৰই খৰখৰকৈ গৈ ইচমাইলৰ ঘৰ পালেগৈ।

সুৰেন্দ্ৰৰ মাত শুনি ডাক্তৰে দৰ্জাখন খুলি সুৰেন্দ্ৰক দেখি আচৰিত হ'ল।

—আৰে, ইমান দিনৰ মূৰঃ এই ॥

—ঐ ইচমাইল, এটা এব ডাক্তৰ বামঃ আহিগৈ।

- কি কাম সুৰেন্দ্ৰ ?

—এটা বোগী চাব লাগে, হৰিজন বেলিনীয়ে যাবিনে ?

তই কি কৈছ সুৰেন্দ্ৰ ? নাযাবলৈ কি হৈছে, অসমান পৰ বহ।
মই কাপোৰ পিন্ধি দাওঁ।

- সুৰেন্দ্ৰ বহি।। ইচমাইল ডাক্তৰে অসমান সময়ৰ ভিতৰতে যন্ত্ৰ-
পাতি পোৰ বেগৰ ভিতৰত ভৰাই লৈ সুৰেন্দ্ৰৰ লগত হৰিজন লাইনৰ
ফালে খোজ দিলে।

দূৰৰ পৰা বিজয়াই সিহঁতক দোখ সাৱধান হ'ল। বাৰান্দাত
ভৰি দিয়াৰ লগে লগে বিজয়া ওলাই আহিল।

বিজয়া, এহা ডাক্তৰ আহিছে, বল ভগৎসিঙ। ওচৰলৈ।

--বাহৰ দৰ্জাখন খুলি বিজয়াই সিহঁতক আগবঢ়াই নিলে। কাঠৰ
তক্তা এখনত কুচ-মুছি ভগৎসিঙ পৰি আছে।

—ভগৎসিঙ। সুৰেন্দ্ৰৰ মাতত ভগৎসিঙে শেতা পৰ। চকুহাল মেলি
তালৈ চালে।

—ডাক্তৰ আহিছে।

সুবেশ্বৰ কথা শুনি সি উঠিলে চেঁচা কৰিলে ।

—নাই নাই তুমি উঠিব নালাগে । ডাক্তৰে ভগৎসিঙক বাহুত ধৰি
বহুৱাই দিলে আৰু ভালদৰে পৰীক্ষা কৰি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল ।

বিজয়াই হাত ধুবলৈ চাবোন আনি দিলেহি । হাতখন ধুই ডাক্তৰে
বিজয়ালৈ চাই ক'লে

—ভগৎসিঙৰ মদ খোৱাটো একে বৰিব লাগিব । নহলে কোনো ঔষধে
কাম নকৰিব ।

—মইতো মানা কৰিছো, বিস্ত নামনে ।

—মানিব লাগিব । ডাক্তৰে লাহেকৈ বিজয়াই আগবটাই দিয়া
মুচাটোত বাহি লৈ প্ৰেচকিপচন লেখিবলৈ ধৰিলে । সুবেশ্বৰই পকেটৰ
পৰা চিগাৰেট এটা উলিয়াই জ্বলাই ললে । ইচ্‌মাইল ডাক্তৰে চিগাৰেট
নাখায় । বিজয়াই ওচৰত বৈ থকা দেখি সুবেশ্বৰই জোৰেৰে ক'লে—

—কি চাই আছে, চাহ আন । বুজিছ ইচ্‌মাইল এইজন মোৰ ভনী ।

—অ' মই বুজিছো সুবেশ্বৰ । 'ই বিস্ত বৰ মহান ।

—কেনে ? সুবেশ্বৰ আচৰিত হ'ল -

বুজিছ সুবেশ্বৰ পৃথিৱীত এনে বিচুমান মন্ত কান হৈ থাকে; যিবোৰ
কামৰ কথা মুখেৰে ব্যক্ত কৰিব নোৱাৰিব ।

—অ' সুবেশ্বৰই জোৰেৰে হাঁহি দিলে ।

বিজয়াই ছুগিলাচ চাহ আনি সিহঁতৰ ওচৰতে সৰু টেবুল
খনতে থলেহি ।

খা । গিলাচটো আগবটাই দি সুবেশ্বৰই ডাক্তৰৰ ফালে চালে ।

গিলাচটো হাতে লৈ ডাক্তৰে ব'লে ঔষধ খিনি আনি এতিয়াৰ
পৰা আৰম্ভ কৰি দিয়া, ভাল হ'ব চিন্তা নাই । পিছে মদ পানী
এবিধ লাগিব ।

—বিজয়া শুন ।

—ভাইজী ! বিজয়া ওচৰলৈ আহিল ।

তই ভগৎসিঙক মদ একদাব লাগিব, অকল ভগৎসিঙকে নহয়,
তহঁতৰ লাইনৰ সকলোকে ।

বিজয়াই শাৰীৰ আচলটো ছয়োস্তাতেৰে খামুচি ধৰি মনে
মনে থাকিল ।

— কিয় ? মনে মনে থাকিলি যে ? তয়ো সকলো বিসজ্জন দিলি
নেকি ? তোৰ ভগৎসিঙ স্বামী কাৰণে সি যি কৰিব মানি লবি ।
পুৰুষক পশুত্বৰ শ্ৰেণীলৈ নমাই দিবি ? তই বিজোহ কবিব লাগিব
বিজয়া ! পাৰিবিনে নোৱাৰ ?

— পাৰিম বাবু, পাৰিম ।

— অ' তই পাৰিব লাগিব । তই মোৰ ভনী । স্বামীক অনাচাৰ,
ব্যাভিচাৰ, পঙ্খিলতাৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব লাগিব ।

সুৰেন্দ্ৰ উত্তেজিত হোৱা দেখি ইচ্‌মাইল ডাক্তৰে থিয় হৈ
সুৰেন্দ্ৰক ক'লে— ব'ল হব আৰু । ইচ্‌মাইলে হ'হিলে । সুৰেন্দ্ৰ থিয়
হ'ল আৰু ক'লে— নহয় অ' ডাক্তৰ । এই তিৰোতা মখাই কেৱল
স্বামী গুৰু বুলি পূজা কৰোঁতেই গৈছে । চোৰ কৰিলেও একো
নকয়, ঠগ কৰিলেও একো নকয়, মদ খাই মাতলামি কৰিলেও একো
নকয় । কিয় ? সমগ্ৰ নাৰী জাতিয়েই অস্তৰৰ শক্তি বৃদ্ধি কৰি
অন্যায়ৰ প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি যাব পাৰে নহয় ।

কথা কৈ কৈ সুৰেন্দ্ৰ চোতাললৈ ওলাই গ'ল । ডাক্তৰে
পিছে পিছে খোজ কাঢ়ি গৈ ক'লে

— পাৰে, পাৰে, নিশ্চয় পাৰে সুৰেন্দ্ৰ, নাৰী হৈছে অসীম শক্তিৰ
আধাৰ । ত্যাগ, ক্ষমা, ধৈৰ্য্য, আৰু সহিষ্ণুতাৰ ফালৰ পৰা চাবলৈ
গ'লে নাৰী পুৰুষকৈ শ্ৰেষ্ঠ হৈ সুৰেন্দ্ৰ । বৰ্তমান নাৰী জাগৰণৰ
প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে ।

— নিশ্চয় ! নাৰী জাগৰণ নহলে সুস্থ সমাজ এখন সৃষ্টি হ'ব নোৱাৰে ।

সিহঁত মনে মনে কিছুদূৰ গৈ থাকিল । ডাক্তৰে কথাৰ

শুব সলাই ক'লে—বুজিছ সুবেন্দ্র ভগৎসিঙৰ যিটো কাঁহ আৰু জ্বৰ হৈছে, ভালকৈ যত্ন নললে পিচত ইয়ে ভয়ঙ্কৰ ৰূপ ল'ব। কেতিয়াবা ইয়ে ক্ৰনিক হৈ বেয়া বেমাৰো হব পাৰে। ধৰ টি, বি,।

—নহবলৈ আৰু কিটো আছে। তাৰোপৰি মদপানীতো খায়েই। ইয়ে একেবাৰে শেষ কৰি দিছে।

—বাৰু এইবোৰ কথা বাদ দে। তোৰ ট্ৰেইনিঙৰ কাগজ আহিল নে নাই?

—নাই অহা। উত্তৰ পূব সীমান্ত বেলতো যাতে কোনো থলোৱা প্ৰাৰ্থীয়ে সুবিধা নাপায় তাৰ বাবে যত্নস্বৰূপ চলিছে।

—হয় নেকি?

—চাবি থলুৱা যুৱক সকল আজি ঘৰতে নিবলুৱা হ'ব লাগিব।

—এবা অ' সুবেন্দ্র যোগ্যতা সম্পন্ন থলুৱা প্ৰাৰ্থীক বঞ্চিত কৰা দেখিলে সহ্য কৰিব নোৱাৰি।

—ইচ্চমাইল! এইদৰে আৰু সমাজ বিৰোধী চক্ৰক প্ৰশ্ৰয় দিব নোৱাৰি। মোৰ ট্ৰেইনিঙৰ কাগজ আহিবই লাগিব। কাৰণ, আগতে ইঞ্জিনত কয়লা মাৰা (Fireman) আৰু কয়লাৰ ইঞ্জিন চলোৱা চাৰ্টিফিকেট ইত্যাদি যিবোৰ চাৰ্টিফিকেট সিহঁতে বিচাৰিছিল, সকলোবোৰ দিয়া হৈছে।

—হয় নেকি? তেনেহলে আৰু চিন্তা নাই।

—কিয় চিন্তা নাই ডাক্তৰ? আজি কালি যোগ্যতা চাই কাম নিদিয়ো নহয়, গাঠিৰ ধন ভাঙিব লাগিব তেহে কাম পাব পাৰি। কথা কৈ কৈ সুবেন্দ্রই হাঁহিলে। সিহঁত গৈ ফাৰ্মাচি পালেগৈ। ডাক্তৰৰ পৰা ওষধ কিনিলে—সি পুনৰ বিজয়াৰ ওচৰলৈ খৰ গতিৰে খোজ দিলে।

সি যেতিয়া বিজয়াৰ ঘৰ পালেহি বিজয়াই তেতিয়া ভগৎসিঙৰ ওচৰত বহি বিছি আছিল।

ককায়েক আৰু সুবেল্লক পঠাই দি পাহীৰ মনটো উদং উদং লাগিল। ঘৰত মন নবহা হ'ল। বিয়া ঠিক হোৱাৰ দিন ধৰি তাইৰ গাটোত যেন পোৰণি দেৱনি আৰম্ভ হৈছে। সিহঁতৰ ঘৰৰ পৰা তাই লাহে লাহে ফুলিহঁতৰ ঘৰ ফালে খোজ ললে। অলপ সময়ৰ পাচতে তাই ফুলৰ ঘৰ পালেগৈ।

সেইখিনি সময়ত ফুলিয়ে ঘৰত আপোন মনে কাপোৰ বোৱাত ব্যস্ত আছিল। তাই পাহীক দেখি জপিয়াই উঠিল। আহ, আহ! পাহী, তই যে আহিবি ভাবিবই পৰা নাছিলো।

পাহী আহি ফুলৰ ওচৰ পালেহি। ফুলিয়ে অকুমৰ আগফালে তাইৰ তাঁতশাল তাঁৰ লৈছে। এফালে টোলোঠা ছুটা খুটাত আউজাই লৈ আনফালে ককালত পেটি মেৰিয়াই লৈছে। পাহীক দেখি ফুলিয়ে ওচৰলৈ মাতি আনি বহুৱালে।

- বহু পাহী! মোৰ ওচৰতে !'

- গাছ বুলিয়েই হ'বলা ?

- অ'। ফুলিয়ে লাহেকৈ ক'লে।

- সোনকাল কৰ ' বকায়ে নিব যেতিয়া-পাহীয়ে ফুলৰ বাগৰ কাষত ফুচ্ফুচকৈ কথাষাৰ কৈ থুথুকাই হাঁহিলে।

- ধেং তোৰ আৰু ক'বলৈ একো নাই হ'বলা ?

ছয়োজনীয়ে হাঁহি দিলে। হাঁহি শুনি মাক ভিতৰৰ পৰা ওলাই পাহীক দেখি গহীন হ'ল।

—পাহী তই আহিলি ? তোৰ হ'বলা কাপোৰ ববলৈ নাই ?

পাহীয়ে তলমূৰ কৰি ক'লে—কাপোৰ বব লাগিব এগাখি
(আইতা) । পিছে কালিলৈ পথাৰলৈ যাম বুলি ভাবিছোঁ, সেই কাৰণে
ফুলিক লগ ধৰিবলৈ আহিছোঁ ।

—জানো তাইহে জানে, কাপোৰ ববলৈকো ঢেব আছে ।

—ফুলিৰো বিয়া নেকি এগাখি ?

—অ' গাভৰু ছোৱালী বিয়া নিদিলে হ'বনে ? তোৰ হ'বলা ঠিক হ'লেই ?

—পাহীয়ে লাজতে তলমূৰ কৰিলে ।

—এবা, ভালৰে কথা । আমাৰ আকৌ নিজে বাচি লৈ বহি আছে ।

কথাষাৰ শুনি পাহীৰ বব ভয় লাগিল । কিজানি ফুলিৰ
মাকে ককায়েকৰ কথা কিবা কয়েই ? পিচে ককায়েকৰ কথা একো
নক'লে । অবমান সময় মনে মনে থকাৰ পিচত মাকে পাহীলৈ
চাই সুধিলে তোৰ হাতত ফুলৰ চানেকী আছে নেকি ? মাৰব
হাতৰ জিম সূতাৰ বাঁহৰ খৰিকা স্মুৱাই কৰা ফুলৰ আৰ্হি থাকিব
নিশ্চয় । সেইদোৰ আকৌ কেইবা পুৰুষে হাত বাগৰি গ'লেও
নষ্ট নহয় ।

—আছে এগাখি ।

—এবা, মই জানো নহয়, তোৰ মাৰ যিহে শিপিনী আছিল ।
আমাৰ মিচিং গাভৰু শিপিনী হ'বই লাগিব । তোৰ মাৰ কিন্তু
একাটি চৰা আছিল ।

ফুলিৰ মাকে হোকাটো খাই খাই পাহীক কথাকিটা ক'লে ।
পাহীয়ে আমন-জিমনকৈ বহি কথাকিটা শুনি গ'ল ।

—তোৰ মাৰৰ পিছে আক এটা ভাল গুণ আছিল ।

পাহীয়ে ফুলিৰ মাকৰ চকুলৈ চালে ।

—তাই বব ভালকৈ বং মিলাব জানিছিল । আই ঐ দেহি ! এনেজনী
শুণী মানুহ ঠাইতে নাইকীয়া হ'ল । এগাখিয়ে আকৌ হোকাত

ধপাত টনাও লাগিল ।

বথা শুনি পাহীৰ চকুত প্ৰকৃতিৰ নানা বংবোৰে পোহাৰ মেলিলে । তায়ো বং মিলোৱাত পাৰ্গত বুলি লগৰ ছোৱালীবোৰে কয় । সেইটো গুণ ডাঙৈ তাইব মাকৰ পৰাই আহিছে । কপাহী সূতাৰ বুৰবাং নামৰ এবিধ গছৰ বাকলিৰে বং কৰিব পাৰি । উতলা পানীত গছৰ বাকলি জুবৰিয়াই বঙা, গোলপীয়া, তেজ বঙা, আদি বং তাই কৰিছে । তই হালধী পানীত ফুট ছাঁই দি সৰিয়হ ফুলিয়া বং কৰি নিজৰ মেঠনী কাপোৰ বৈ লোৱা দেখি লগৰ লগৰীয়া বিলাক আচৰিত হৈছিল । এইবোৰ তই মাকৰ পৰাই শিকিলে ।

ফুলিৰ মাকে আকৌ মাত লগালে তই হ'বলা নিজে কপাহ খেতি কৰিছ ?

—হয় এগৰি ।

—এবা, কৰিবই লাগি । এইবা আমাৰ নিজৰ কাম বুজিলি । মিচিং তিবোতাই নিজে কপাহ খেতি আচৰিয়াই নংনিলে নিজেই জিম কাপোৰ বৰি কেনেকৈ ? পাহীয়ে হ'ছিলে ।

—হ'ছিলে নহয়, বুজিচি ? জিম কাপোৰ বৰ জানিব লাগিব, তাত ফুল তুলিবলৈ হ'লে চানেকীও জানিব লাগিব । জিম কাপোৰত দিয়া ফুলৰ চানেকী আক' যোগে । কিছুমান ফুলৰ চানেকী আক' আকাশৰ তৰা, বেলিৰ কিৰণ, লাকনা-পা, বামধেনু দৰে সাতোদং কৰি তোলা ফুল চকুত লগা হয় । তেৰ মাৰে এনেবোৰ চানেকী তুলি বাইজক চমক খুৱাইছিল । হাঁয়, হাঁয় । ক'ৰ মান্হ ক'লৈ গ'ল ? আমাৰো সময় আহিছে আই । বথা কৈ কৈ ফুলিৰ মাক ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল ।

—এই ফুলি, মই যাওঁ । তই দেখোন একো নামাতিলিয়েই ?

—বহচোন । মইনো কি মাতিম ? দেখা নাইনে, আয়ে আহি বকলাখন মেলেহি ।

—পিছে যাবিনে ?

—কেতিয়া ?

—কালিলৈ বেলা ভাটি দিলে ।

—যাম দে ।

--তই ইমান ধুনীযাকৈ বাপোৰ বৈছ, গোটেইখন দেখোন তেজৰ বং ।

—অ', মোৰ কলিজাৰ তেজেৰে বৈ তোৰ বকায়েৰক দিম বুলি
জিম বাপোৰ বৈছোঁ ।

ছয়োজনীয়ে হাঁহিনে । ফুটিয়ে বকালৰ পৰা পোটি ডাল
খুলি থিয় হ'ল ।

--ব'ল ভিতৰলৈ ।

—নহয় ফুলি মই যাওঁ দেদি হ'ব ।

হাঁয, হাঁয । এবে নোখোৱাকৈ যাবি ? সেইটো হ'ব নোৱাৰে,
ব'ল ভিতৰলৈ যাওঁ ।

পাহীক বছৰাই ফুটিয়ে জলপান সজাবলৈ গ'ল । পাহীয়ে
অবলে বহি থাকি গুণগুণালে—

ধনে গৈ আছে গৈ মিছিমি পাহাবত

আনিব বপাহব জোলা,

তুমি বৈ লৰা বিহাকৈ মেখেলা

মোকো বৈ দিবা চোলা ।

— x —

সিদ্ধু নদীৰ পাৰত সভ্যতাৰ বস্তু গচি শালি উঠাৰ দৰে নীল নদীৰ পাৰত ইজিপ্তৰ সভ্যতাই ঠন ধৰি উঠিছিল। ইয়াং চিকিয়াংৰ পাৰত চীনৰ সভ্যতা গচি উঠাৰ দৰে মিচিংসকলে সভ্যতাৰ উজ্জল পোহৰ দেখিছিল সোৱণশিৰিৰ পাৰত।

অসমৰ সমগ্ৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ পৰা দিহিং, দিবং লোহিত সোৱণশিৰিৰ পবিত্ৰ জলধাৰা বৈ আহোঁতে লগত লৈ আহিছিল উত্তৰ পূব অঞ্চলৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ বিভিন্ন সংস্কৃতি। অসমৰ খিলঞ্জীয়া, জাতিসমূহৰ বিভিন্ন সংস্কৃতিয়ে সকলোকে আদৰি লৈছিল। এইদৰে বিভিন্ন জাতি, ধৰ্ম, ভাষা, দৰ্শন আচাৰ, নীতি গীতপদ আদিৰ আদান প্ৰদানৰ সংমিশ্ৰনতে অসমৰ বিস্তৃত ভৌগলিক সীমাৰ ভিতৰতে গঠন হৈছিল এক মহান অসমীয়া জাতি আৰু সোৱণশিৰিৰ পাৰৰ মিচিংসকলৰ অপূৰ্ব সংস্কৃতিয়ে লুইত পৰীয়া অসমৰ লোক সংস্কৃতিৰ মাৰল ঘৰত জাক-জমকতাবে একত্ৰ আৰু সংহতিৰ একত্যাগেৰে সোণত সূৰুগা চৰাইছিল!

আদিম যুগৰ পৰাই মিচিংসকলে নদীক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই নিজৰ জীৱন নিৰ্বাহ কৰিছিল আৰু নদীমাতৃক সভ্যতা গঢ়ি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছিল। লুইত, সোৱণশিৰিয়ে দিলে মিচিংসকলক জীয়াই থকাৰ অনুপেবণা আৰু একত্ৰ আৰু সংহতিৰে জীয়াই থকাৰ প্ৰেৰণা। লুইত, সোৱণশিৰিত সাঁতুৰি - নাচুৰি মিচিং ডেকা-গাভৰু সকলে যৌৱনৰ উদ্ভাল তৰঙ্গমালাৰ লগত নিজকে উটুৱাই দিলে। দিহিং, দিবং, ভোগদৈ, ধনশিৰি, লুইত, বঙানদী, ধল, ভবলী,

সোৱণশিৰিৰ পাৰে পাৰে ঘৰ বান্ধি টুলুঙা নাৱেৰে জীৱন নিৰ্বাহৰ
পথ উলিয়াই ললে মিচিংসকলে । পকাধানৰ মাজেৰে মিচিং গাভৰুৱে
সাজি-কাচি, হালি-জালি অ'ইনিতম গায় গাভৰু বুকুৰ পোবনি মাৰ
নিয়ালে । গগনাৰ শ্ৰবে শ্ৰবে পৃথিৱীতে স্বৰ্গ বচিবলৈ মিচিং গাভৰুৱে
দক্ষিণপলৰ ওচৰত মিমতি কৰিলে । সময় বাগৰি যোৱাৰ লগে লগে
সোৱণশিৰি, ধল, বঙানদীৰ গড়া খহনোয়াৰ বুকুত জীৱনৰ সকলো
সাঁচতীয়া লামলাকটু বছৰি বছৰি বিসৰ্জন দি মিচিং সকলে জীয়াতু
ভোগে । নদীৰ পাৰে পাৰে পুনৰ নল খাগৰি গজে কছাৰাৰ শুভ্ৰফুলে
প্ৰকৃতিক সম্ভাষণ জনায় । মিচিং সকলেও অতীতৰ দুখ পাহৰি
আকৌ হাঁহে, আকৌ বাৰিষাৰ বুকু গছকি পথাৰলৈ যায়, পানীত
উটি অহা কাঠৰ টুকুৰা পুৰি আকৌ আপং তৈয়াৰ কৰে,
তেওঁলোকে আকৌ জীৱাই থকাৰ সপোন দেখে - আইনিতমৰ শ্ৰবে
শ্ৰবে মিচিং সকলৰ বাবে বৰণীয়া কুণ্ডিয়ে অসমৰ মাজ মজিয়া জাতিস্কাৰ
কৰি তোলে । এইবাবে বৰণীয়া কুণ্ডিৰ মাজত জন্ম গ্ৰহণ কৰা দুজনী
কোমল গাভৰু পাহী আৰু ফুলি, সিহঁতেও আপোন মনে নিজৰ গাণৰ
কথা ক'বলৈ বন বননিত জঁপিয়াই ফুৰে ।

তেতিয়া পৰি অহা গেলিৰ পোহৰ সেউজীয়া গছ বনবোৰ
সেঁতা হালধীয়া বঙেৰে উপচাই পেলাইছিল । ফুলি আৰু পাহিয়ে
শুকান মাটি গছকি কপাহৰ পুলিবোৰ চাবলৈ বুলি পাহাৰলৈ খোজ দিলে ।

জুম পদ্ধতিৰে কৰা আভধানৰ খেতিৰ লগতে সিহঁতে কপাহৰ
খেতিও কৰে । কপাহ গছৰ পুলিবোৰ ডাঙৰ হৈছে । ছয়োজনী
খেতিৰ মাজতে বহিল । কোমল গছৰ পাতবোৰ ছুই হাতেৰে চুই
চুই পাহীয়ে ক'লে—ফুলি তই দেখোন আজি মনে মনে আছ ?
বেজাৰ নকৰিবি দে, ককাই পৰাগত আহিবই ।

—আছিলেনো কি হ'ব ? মোৰ বৰ ভয় লাগিছে, পিতাই যিহে
মানুহ একেবাবে মূৰং ঘৰত মেল দিব ।

-- কিয় ফুলি ? পিতায়েৰে কিয় মেল দিব ?

কিয় তই হবলা নাজান--ককায়েৰে --

- কি কলি ? বকায়ে কি কৈছে ?

—পলুৱাই নিয়াৰ বখা নৈছে ।

—হয় নেকি ? পৰ ভাৱ শুৱ । তেওঁৰ পিতায়েৰে নিদিয়ৈ যেতিয়া,
পলুৱাই নিবই লাগিব ।

তাই বখা কৈ কৈ ফুলিব সাৱটি ধৰিলে ।

—তই তেনেহলে মোৰ গৌ হ'ব । এইবাৰ তেনেহলে তই বকাইক
“ছমেৰ” (গামোড়া) দিদি ।

ফুলিয়ে হাঁহি উচাট মাৰ উঠি আহি ক'লে বোনে ক'লে
তোক, মই বৰায়েক ‘ছমেৰ’ দিম বুদি ?

—কিয় তই হে এনে দিনৰ ভিঃপেঃ সূতা সিজাই তাংবাটি কৰি
উষা চেনেকী নৈ পিচদিনা চল্লিশ পঞ্চাছ তাং বাপোৰ বদ পাৰ ।
মোৰ আই জীয়াই শুকা হ'বো-- মোৰ বোৱাৰা পাই কিমান ভাল
পালেহেঁতেন ।

পাতীয়ে ফুলি । চাই তু নয়াহ এটা বাটিতে ।

কি কিনিবি পাতী ! সবটো দাঁতপানী ইচ্ছা । মোৰ ভাগ্যত
নাই । ফুলিব বখা শুনি পাতীয়েও ম'চে। মা'ৰ পেলালে ।

ছয়োজনা খেতি পথাৰে, বদগনৰ ইফাল-সিফাল কৰি
কপাহৰ পুলিবোৰ চুৱাই ধাৰি । পুলিবোৰ ঠন ধৰি উঠিছে । লগে
লগে আলুধানৰ গড়গোৱা লহপহকৈ বাট আহিছে । সিহঁতে মনে
মনে খোজ কাটি নপাই গহপুলি গৈ । মাজেৰে গৈ থাকিল, কথাবোৰ
যেন সিহঁতৰ হেৰাই গ'ল । নাম নজনা কিছুমান চায়ে গছৰ
ডালত পাতৰ আঁৰত কিচুৰিচানো ।

আকাশত ডাৱৰগোৰ ইফাল সিফাল কৰি বঙৰ পোহৰ মেলিবলৈ
ধৰিলে । সন্ধিয়াৰ ব'দজাকে অকমান সময়ৰ পিচতে পশ্চিম আকাশৰ

পৰা মেলানি মাগিব । সময় আৰু বেছি নাই ।

ফুলি ! পাহাৰীয়ে মাতিলে ।

—ক ! কি কব খুজিছ ।

—ব'ল ঘৰলৈ যাওঁ, দেখা নাইনে ৰাতি হ'ব হ'ব ।

—পিচে কিয়নো মোক মাতি আনিছিলি ?

—কিয় ! মনৰ কথা পানিবলৈ ।

—ক'তা, মনৰ কথা নকলি দেখোন ?

—যাওঁ আহ ! মনৰ কথা মনাও যাওক ।

—ক মনৰ কথা পাহাৰী ? মোক নকৈ নো তই কাক কবি ?

—কিনো কম ? মোৰ মনৰ কথা বোনোনো বুজিব ? কাৰনো কম,
কোনোনো পতিয়াব ?

—কিয় তোৰ দেখোন (বিয়াৰ বন্দবস্ত) হৈ গ'ল ।

হলে কি হ'ব, মোৰ মন নাই ।

—তো তেনেহলে মন ক'ত আছে ?

পাহাৰীয়ে লোপেণী কাটি বপাহৰ তলিতে বহিল আৰু তললৈ
মূৰটো কৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে ।

কিয় কান্দিছ ? পাহাৰী । বি হৈছে তোৰ ?

নাই একে। হোৱা নাই ।

—তোৰ বিয়া এটা হৈছে ? তোৰ মন ব'ল আছে, তই কাক
পিদিতি দিছ কবই লাগি ।

পাহাৰীয়ে ফুলিৰ হাতখন ধৰি বুকুটি লৈ ক'লে—তই
মোৰে শপত থা ! ককাইক ক'লে মোক বাটব ।

অ' শপত খাইছো নকওঁ । এতিয়া ক ।

—ককাইৰ বন্ধুটোষে আহিছিল— ?

ফুলিয়ে খুউৱ জোপেৰে হাঁহি দিলে ।

—অ' চহৰীয়া ডেকা দেখি মোহ গলি ।

তাইব হাঁহিব খলকনিত কপাহৰ কোমল লাহি গছপুলিবোৰ
হালিবলৈ লাগিল ।

—কিয় হাঁহিলি ফুলি ? মোৰ ভুল হৈছে নেকি ?

—হৈছেতো । আমাৰ মানুহে আন জাতিলৈ বিয়া নিদিয়ে বুলি তই
দেখোন জানই, ইফালে তোৰ বিয়াৰ বন্দবস্ত হ'ল, তোৰ ককায়েবেতো
কাটিবই, ৰাইজেও । সেইবোৰ বাদ দে ! এতিয়া যাৰ লগত বন্দ-
বস্ত হৈছে তাৰ কথাকে চিন্তা কৰ ।

--তয়ো তাকেই কলি । পাহীয়ে ফুলিৰ কোলাত মূৰ থৈ কান্দি
পেলালে ।

—নাকান্দিবি পাহী ! এতিয়া ব'ল, মনৰ কথা মনতে মনতে মাৰ
যাবলৈ দে ।

পাহীয়ে উচুপি উচুপি কান্দি কান্দি ফুলিক সারাটি ধৰিলে ।

—এবা ফুলি, আমি নাৰী জাতি, আমাৰ কোনো স্বাধীনতা নাই নহয় ?

ফুলিয়ে একো নামাতিলে । পাহীক সারাটি ধৰি কপাহৰ
মাজে মাজে পাহাৰৰ ওপৰৰ পৰা তললৈ নামি আহিল ।

পাহাৰৰ পৰা নামি আহোঁতে পাহীয়ে একো কথা নকলে ।
তাইব মন বিষাদেৰে ভৰি উঠিছিল । সিহঁতৰ ভাৰৰ লাহি খোজত
আলিবাটৰ ছাৰি বনে লাজতে মুঁচ্ কচ্ গৈছিল । সিহঁতে ওপৰলৈ
চালে গছৰ ডালত পৰ্য্যবোধে নিজৰ নিউ বিছাৰি আঁৰাও লগাইছে ।
পোহৰবোৰ পৃথিৱীৰ পৰা আতৰি যাবলৈ আৰু বেছি সময় নাই ।
এই মাত্ৰ ঘন পৃথিবীখনত এক মনোলোভা ছায়াই সাবটি ধৰিবহি ॥

— x —

লুইতক ভেটা দি
 কিমান দিন বাথিবা
 ভেটাও চেৰায়ে বব
 কোনোবা কাহানি
 কলিয়া এলাঙ্ক
 ধুমুহাই সামৰি থব ॥

গানটো গায় গায় সুৰেন্দ্ৰই বিজয়াইঁতৰ কলনি পালেগৈ
 বমক জমককৈ ফুলা গুলচফুল জোপাৰ তলৰ পৰা ছুটা মান ফুল
 তুলিলে সি চিঞৰি মাতিলে বিজয়া অ' বিজয়া !

বিজয়াই সুৰেন্দ্ৰৰ মাত শুনি ভিতৰৰ পৰা দৌৰ মাৰি
 আহিল । আবে ভাইজী ! আবে কিৰে ? বাত ক'ল হ'ল ।
 —বিজয়া বহেঁন, খুঁচি কা বাত হ'ল । মোৰ ট্ৰেইনিঙৰ খবৰ আহিল ।
 —আহি !

অ' এয়া চা মোক মাতিছে ।

বিজয়াই কোলাত পায়েলক লৈ পদুলিলে গৈ চিঞৰি চিঞৰি
 ক'লে—আবে শুনবে ঐ মদনলাল, লচমী আবে শুনবে ভাইজীকা
 ট্ৰেইনিঙ হো গীয়া ।

সুৰেন্দ্ৰই হাঁহি হাঁহি ক'লে আবে পাগলী ট্ৰেইনিং হোৱা
 নাই কাগজহে আহিছে ।

লগে লগে সকলো আহি সুৰেন্দ্ৰক বেটি ধৰিলেহি । মদন-

লালে পায়েলক বিজয়াব কোলাৰ পৰা দাঙি কান্ধত তুলি লৈ ঘূৰাই
ঘূৰাই নাচিলে পায়েল আমাৰ বাণী হব, বেল গাড়ীত উঠি ফুৰিব।

সকলোৱে মদনৰ কথাত হাঁহিলে আৰু হাত চাপৰি বজাই
নাচিলে।

সিহঁতে বিজয়াব চোতালতে “চাবপাই” খনতে বহিল।
মদনলালে বেতৰ সৰু বিচনাখনত পায়েলক গুৱাই দিলে। মদনলালে
এইবাৰ চিধা হৈ থিয় হ’ল, আৰু বিজয়ালৈ চাই ক’লে—বিজয়া
দিদি এতিয়া চাহ মিঠাই খোৱাই দে!

বিজয়াই ক’লে—খাবি বে খাবি।

সুৰেন্দ্ৰই বিজয়ালৈ চাই সুধিলে—ভগৎসিঙ ক’ত? তাৰ
এতিয়া একেবাৰে ভাল নহয় জানো?

—অ’ একদম ভাল। মদপানী ভি বাদ দিছে।

—অ’ ভাল হৈছে তেনেহলে। মই বৰ খুচি হৈছো বুজিলি।
এইবাৰ সুৰেন্দ্ৰই মদনলাললৈ চাই সুধিলে।

—তহঁতৰ আন্দোলনৰ খবৰ কি?

—ভাইয়া আমাৰ সকলো মানি লৈছে। কিন্তু আমি দুই তিনিমাহ
চাম তাৰ পিচত আকৌ চুৰু কৰি দিম।

—বাক বাক ঠিক আছে—সুৰেন্দ্ৰই হাঁহিলে। পিছে তহঁতৰ কাৰবাৰ
বন্ধ হৈছেনে নাই? চুলাই বন্ধ নকৰিলে আন্দোলনে কাম নিদিব।

—এতিয়া বন্ধ হৈছে। খোৱাও বন্ধ, বিক্ৰীও বন্ধ।

—সি মিছা মাতিছে ভাইজী,—মদনলালে নিজেই দিনটো পি থাকে।

মদনলালে লচম্বীলৈ চাই ধমকি দিলে।

—কিয় মিছা কৈছ? মই কেতিয়া খাইছোঁ।

—বাক বাক হব, খং কৰিব নালাগে মদনলাল! তই লিডাৰ যেতিয়া
হৈছ, তয়ে যদি নিয়ম ভঙ্গ কৰ, কোনে তোক মানিব?

মদনলালে ওললৈ মূৰ কৰিলে। সুৰেন্দ্ৰই হাঁহি হাঁহি

ক'লে—লক্ষী, বিজয়া তহঁতে ইহঁতক নজবত বাখিবি যাতে, কোনেও চুলাই খাব নোৱাৰে।

সিহঁতে কথা পাতি থাকোঁতেই ভগৎসিঙ আহি ওলালহি।
হাতত এসোপা জেলেপি।

—আবে ভগৎসিঙ কি আনিছ ?

ভগৎসিঙে সুবেস্তলৈ চাই ক'লে—আপুনি ট্ৰেইনিঙলৈ যাব
বুলি খবৰ পাই মিঠাই লৈ আহিছো।

সকলোৱে আনন্দ মনেৰে মিঠাই খায় ক্ষুৰ্তি কৰিলে।

—পিছে ক'ত খবৰ পালি ভগৎসিঙ ?

- বৰ বাবুয়ে ক'লে।

—দেখিছ বিজয়া, ভগৎসিঙৰ মোলৈ কিমান মৰম ?

ভগৎসিঙে তললৈ মূৰ কৰিলে আৰু অলপ সময় নিমাতে
থাকি সুবেস্তলৈ পুনৰ চালে আৰু সুখিলে—ট্ৰেইনিং কিমান দিন
হ'ব বাবু ?

—ছমাহ। ছমাহ চাই থাকোঁতেই যাব, চিন্তা নকৰিবি। সোৱা
অকণো আহিছে।

অকণ আহি সকলো লৈকে চাই ক'লে—দেখিছা তোমালোকে,
সি মোক অকলে এৰি থৈ যাবলৈ ওলাইছে।

—কিয় অকলশৰীয়া হব অকণবাবু, আমি আছো নহয়।

সিহঁতৰ লগতে সুবেস্তই লাহেকৈ ক'লে—অকলে কিয়
ফুলিও থাকিব।

—চুপ্। অকণে সুবেস্তলৈ চালে।

—যেতিয়াই তেতিয়াই খেমালি নহয় দেই। অৱশ্যে কথাষাৰ কোনেও
নুবুজিলে।

সকলোৱে সিহঁতলৈ চালে।

—আবে, কি চাই আছ ? মই ট্ৰেইনিঙ পাচ কৰি আহি বেগগাড়ীত

তহঁও সকলোকে তুলি নিম ।

—ক'লৈ সুবেণ ভাইয়া ?

—অকণ বাবুৰ বিয়া খাবলৈ ।

সকলোৱে হাত চাপৰি আজাই হাঁহিলে ।

—কিমান ভাল লাগিব । মই আহি পোৱালৈ পায়েল ডাঙৰ হ'ব,
খোজ কাঢ়িব, হাঁহিব, কথা ক'ব । তাৰ পাচত এবছৰ হ'ব, আৰু
তাইৰ জন্ম দিন ধুমধামেৰে পাতিম ।

সিহঁতে কথা কৈ থাকোঁতেই লাহে লাহে সন্ধিয়া হৈ আহিল ।
সকলো ঘৰা-ঘৰি যাবলৈ থিয় হ'ল । অকণ আৰু সুবেশ্বৰক পল্লী
মুখত আগবঢ়াই দি বিজয়া আৰু ভগৎসিঙে ভাবিছিল—সিহঁতৰ
কাৰণে এটা ভাল দিন আহি আছে ।

— x —

শুবেন্দ্র ট্ৰেইনিঙলৈ যোৱা প্ৰায় এমাহেই হ'লহি । অকণৰ মনটো ভাবাক্ৰান্ত হৈ পৰিল । শূবেণ নহ'লে সি যে একেবাৰে অকলশৰীয়া হৈ পৰে । ছমাহৰ কাৰণে হলেও অকণে শূবেন্দ্রক এবি থকাতে অসহ্য হৈ পৰিছে ।

সিহঁতৰ পৰাগ উৎসৱটো চমু চাপি আহিছে । এইবাৰ সি অকলেই যাবলৈ ওলাল । সি যে ফুলিক কথা দি আহিছে; ফুলিক সি নিজৰ কবি লবই লাগিব । ইমান দিনে চাগৈ গাঁৱত উখল-মাখল লাগিলেই; কাৰণ পৰাগ উৎসৱ হলে বহুত দিন আগৰ পৰাই আয়োজন কৰিব লাগে । কিমান যে ডাঙৰ উৎসৱ সিহঁতৰ এই পৰাগ উৎসৱটো । এই উৎসৱতে সিহঁতৰ আটাইতকৈ বেজিকৈ মদ, আপং, মাংস যোগাব কৰিব লাগে । দাগলেকু (হজ) কৰি হলেও এই উৎসৱৰ কাৰণে সিহঁতে ধন সংগ্ৰহ কৰে ।

ছোৱালী বিলাকেও নিজা বসুন্ধাকৈ গাহৰি পোৱালীগোৰ সৰুতে কিনি লৈ পুহি-পালি ডাঙৰ কৰে । পৰাগৰ সময়ত বেছি উৎসৱত খৰচ কৰে ।

এইবাবে পাহীয়ে কেইটামান গাহৰি পোৱালী পোহা সি দেখিছে । তাৰ মনটো আবেগ আৰু আনন্দত ভৰি গ'ল । ফুলিয়ে চাগৈ ভালৈ বাট চাই আছে । তাইৰ মনৰ আকুলতা সি এবাৰ উপলব্ধি কৰিলে । তাৰ বহল বুকুখনত এবাৰ হাত দি ভাবিলে, অসমতে এবি থৈ অহা ফুলিব কোমল পৰশ । এই চঞ্চলতাই তাক

যেন হঠাতে এটা আদিম মানুহলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিব খুজিলে ।

সি লবালৰি কৰিলে । এইবাৰ সি এমাহৰ কাৰণে যাব । সেই কাৰণে চুটকেচটোত কাপোৰবোৰ চাই চাই ভবাই থাকোঁতে সি ভাবিলে — সুবেল্লু, বিজয়া, পায়েল, মদনলাল, পাহী, ফুলি সি দেখোন কাকো এবিধ নোৱাৰে । তাৰ সকলো আপোন, সকলোৰে লগত তাৰ এবিধ নোৱাৰা সমষ্টি । তাৰোপৰি সুবেল্লুই পায়েলৰ দায়িত্ব তাৰ হাতত দি গৈছে । তথাপিও সি পৰাগলৈ যাবই লাগিব । পৰাগ উৎসৱৰ ঢোল-পেপা, গগনাৰ সুবৰ ধ্বনিৰ মাজতে ফুলি তাৰ নিজৰ হব, আপোন হব । তাৰ মনটো ভাল লাগি গ'ল, সি সেই ভাল লগাব আমেজতে চুটকেচটো হাতত ললে আৰু দুৱাৰ খনত তলা এটা লগাই ওলাই গ'ল । বাটত যাওঁতে সি বস্তুত কথুই চিন্তা কৰি গ'ল-পাহীৰ কথা, ফুলিৰ কথা, সুবেল্লু আৰু পায়েলৰ কথাও । সকলোৰে শেষত সি ভাবিলে, তাৰ বাপেকৰ কথা । ফুলিক সি পলুৱাই নিব, এইটো কথা কোনো দিনেই তাৰ বাপেকে ভাবিব নোৱাৰে । কিন্তু ইয়াৰ বাহিৰে তাৰ কোনো উপায়ো নাছিল, কাৰণ ফুলিৰ বাপেকে তালৈ ফুলিক বিয়া নিদিয়ৈ । তাৰোপৰি সিহঁতৰ সমাজত গন্ধৰ্ব বিবাহৰ প্ৰচলন আছেই ।

আৰু ফুলিও একো বেয়া ছোৱালী নহয়, তাই ভাল শিপিনী, ভাল নাচনী, আন আন কৰ্ম ক্ষমতা থকা মিচং তিৰোতাৰ দৰেই তায়ো নাওঁ চলাব পাৰে, গগনা বজাব পাৰে, তাঁতত মিৰিঞ্জিম বৰ জানে । ভুঁই কব জানে, কপাহ খেতি কৰিব জানে । তেনেহলে পিতায়ে বেয়া পাব বিয় ? কথাবোৰে গোটেই ৰাস্তাটো তাৰ মূৰটো ঘোলা কৰিলে । পিচদিনা সি গৈ তাৰ মৰমৰ গাওঁখন পালেগৈ ।

সেইখনেই তাৰ মৰমৰ গাওঁ । বছৰে বছৰে নৈৰ পানীৰ লগত যুক কৰি লাওলোটা লৈ যাচি থকা তাৰ গাওঁখন । জুখীয়া হলেও সেইখন গাওঁ তাৰ মৰমৰ । এই গাওঁ বিলাকতে অসমৰ

সোণ সেধিয়া সংস্কৃতি জীল লৈ আছে । বৰ অসমক গঢ় দিবলৈ
 'সিহঁত'ৰ কৃষ্টি সংস্কৃতি, ঐক্য সংহতি এতিয়াও নিভাজ হৈ আছে ।
 মাজ লাগে এদল প্ৰতিভাবান যুৱক— য'ত সুবেশ্বৰহঁতৰ দৰে অসম
 প্ৰেমী এদল ডেকাই পৰ্বত শৈয়ামৰ চেনেহ বন্ধন নুস্থিৰ সবল কৰি
 গঢ়ি তুলিবলৈ চেষ্টা কৰিব আৰু মূল লক্ষ্য আগত ৰাখি জাঁচনি
 যুগুত কৰিব পাৰিব ।

নিমিষতে সি যেন সকলো পাহৰি পেলালে । তাৰ মনটো
 বিজোহী হৈ উঠিল, পাহৰি গ'ল সি ফুলি, পাহী, সুবেশ্বৰ আৰু
 পায়েলৰ কথা ।

সি সোৱণশিৰিৰ বুকুত নাও মেলি দিলে । নদীৰ সিপাৰে
 জিলিকি থকা সিহঁতৰ অতি মৰমৰ মুখং ঘৰত তাৰ চকুত পৰিল ।

মিচিং সকলৰ জীৱনৰ প্ৰাণ কেন্দ্ৰ সামাজিক ঐক্য আৰু
 সমন্বয়ৰ প্ৰতীক হ'ল এই মুখং ঘৰ ।

এই মুখংঘৰ নহ'লে পৰাগ উৎসৱ হব নোৱাৰে । সিহঁতৰ
 গণতান্ত্ৰিক সমাজ পদ্ধতিৰ ঘাই ভেটি, মহান অসমীয়া জাতিৰ লোক
 সংস্কৃতিৰ ঐক্য আৰু সংহতিৰ প্ৰাণ কেন্দ্ৰ হ'ল এই মুখং ঘৰেই ।

নাওখন গৈ পাৰত লাগিল গৈ । সি নাৱৰ পৰা নামিল
 আৰু ৰূপোৱালী বালিৰ ওপৰেদি খোজ দিলে । খোজ কাঢ়ি যাওঁতে
 সি মনৰ ভিতৰত এটা নতুন পুলকতা অনুভৱ কৰিলে । সি আগ-
 বাঢ়ি যাব লাগিব, ফুলিক সি সোনকালে লগ পাব লাগিব । সি
 বেগাই খোজ দিলে । গাৱঁৰ তাৰ চিনাকী আলিবাটত সি দেখা
 পালে পৰাগ উৎসৱলৈ দলদোপ-হেন্দোলদোপ কৈ অহা ঘোৱা কৰা
 ডেকা-গাভৰুৰ ভৰিৰ খোজৰ চিনবোৰ ।

কোন সময়ত সি ঘৰৰ পদূলী পালেগৈ সি গমকে নাপালে ।
 —ককাই অছিল ! ককাই আছিল ! অ' পিতাই; ককাই আছিল অ'—
 পাহীয়ে দৌৰি দৌৰি গৈ অকণৰ ওচৰ পালেগৈ । অকণে পাহীৰ

হাতত হাতৰ টোপোলাটো দি সুধিলে— তোৰ ভালনে পাহী ?
পিতাইৰ ভালনে ?

—ওঁ সকলোৰে, ফুলিবো ভাল ।

—খেং, খ'ল এইজনী— ! অকণ আশ্বাটিল ।

—ককাই ! তই দেখোন এইবাৰ অকলে আহিলি ?

—অ' পাহী; শ্ৰবেশ্ব টেইনিঙত গ'ল ।

—কিহৰ টেইনিং ?

—এ বেল চলোৱা ।

পাহী মনে মনে থাকিল আৰু অকণৰ হাতৰ পৰা টোপোলাটো
লৈ তুংগোঙলৈ উঠি গ'ল । বেল চলোৱা টেইনিং মানে- শ্ৰবেশ্বই
বেল চলায় । কিন্তু তাই যে, এইবাৰ সি আহিব বুলি বৰ আশা
কৰিছিল । তাইৰ যেন বকুৰ কোনোবা খিনিত বিষ এটা অনুভৱ
হ'ল । তাই টোপোলাটো চাওব ওপৰতে থলে আৰু ভিতৰলৈ
সোমাই বকায়েকলৈ চাহ কৰিবলৈ গ'ল ।

অকণৰ বাপেকে হাতত হোকাটো লৈ অকণৰ ওচৰতে চাৰি-
খনতে বহি সুধিলে তই হবলা অকলে আহিলি ?

অ' পিতাই, সি টেইনিঙলৈ গৈছে ।

ভালেই হৈছে দে, ডেকা মানুহ কামত লাগিব লাগে । পিচে

পাহীৰ খাটাং বন্দবস্ত (হাংপিল) এটাহে কৰিব লাগে ।

হবদে পিতাই, মই আহি পাইছো যেতিয়া চিন্তা নকৰিবি ।

ছুটী লৈ আহিছ হ'বলা ?

অ' এমাহৰ ।

—ভাল কৰিছ তেনেহলে ।

কথাৰাৰ কৈ পামেগামে নিচিন্ত মনে হোকা খোৱাত লাগি গ'ল ।

—ককাই জলপান দিছো, হাত-মুখ ধুই ল !

—অ' দে পাহী ! বৰ ভোক লাগিছে, দিনটো বৰ কষ্ট হৈছে ।

পাহীয়ে অকণৰ কাৰণে জুহালৰ কাষতে বঙা চাহ এৰাতি
আৰু বৰা চাউলৰ জলপান আনি দিলেহি । চাঙৰ তলত গাহৰি
মখাই হুলস্থূল লগালে জলপান এমোকোৰা মুখত ভৰাই দি অকণে
স্থিলে— তোৰ গাহৰি পোৱালীকিট। বেচিলি নেকি ?

—নাই, সেইমথাৰ প্ৰকোপ দেখ। নাই নে ? থাকিবই নোৱাৰা
হৈছে ।

কথা কৈ কৈ চাঙৰ ফাঁকেৰে ভাতৰ নিসনি এসোপা তললৈ
পেলাই দিলে । নিসনি খিনি গৈ তলত গাহৰিৰ কাৰণে পাতি
খোৱা টিঙটোত পৰিল গৈ ।

অকণে হাতত বাতিটো লৈ জলপান খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে ।
বহুত দিন সি জলপান খোৱাই নাই । তৃপ্তিৰে জলপান খাই খাই
সি পাহীলৈ চালে । তাৰ ভনী পাহী, সি তাইক আন এঘৰলৈ
উলিয়াই দিব লাগিব, পাহী আন এঘৰৰ বোৱাৰী হবগৈ । এখন
নতুন পৃথিৱীৰ বুকুত তাই কৰ্মময় জীৱন আৰম্ভ কৰিব লাগিব ।
সেইখন ঘৰেই সময়ত তাইৰ আপোন হৈ পৰিব । কি বিচিত্ৰ এই
সংসাৰ, কি বিচিত্ৰ এই নাৰীৰ জীৱন !

ভাবি ভাবি আঙুলিত লাগি থকা বৰা চাউল কিটা জিভাবে
চেলেকি দিলে । আৰু পৰম তৃপ্তিৰে ঘটিটোৰে পানী এৰাটি খাই
বহাৰ পৰা থিয় হ'ল ।

সি বাহিৰলৈ গৈ দেখে তাৰ মৰমৰ গাওঁখনলৈ আন্ধাৰবোৰ
নামি আহিছে ।

— x —

গোটেই নিশাটো অকণৰ ভাল টোপনি নাছিল। পুৱতি নিশাতে সি সাব পাই উঠিল আৰু বাহিবলৈ আহি দেখিলে পূৰ্বাচলৰ বেলিৰ ব'দ কাচলি আহি সিহঁতৰ গাওঁখন আবৰি ধৰিবলৈ আৰু বেছি সময় নাই।

সি এনেয়ে বাটত ইফাল সিফাল কৰি ভিতৰলৈ পুনৰ সোমাই আহিল, যদিও ফুলিক লগ পাবৰ কাৰণে তাৰ মনটো ব্যাকুল হৈ পৰিল। পাহীয়ে তাক চাহ এগিলাচ দিলেহি। অকণে চাহৰ গিলাচটো হাতত লৈ ক'লে—ব'ল পাহী মুচং ঘৰলৈ যাওঁ !

—ইস, মোৰ আৰু কাম নাই ? তোলৈ ভাত বনাব লাগে; কুকুৰা কাটি ভাজিব লাগে, পানী আনিবলৈ ঘাটলৈ যাব লাগে মই এতিয়া যাব নোৱাৰোঁ, তয়ে যা চাই আহগৈ ! কিষে ধুনীয়া হৈছে ?

—তেনেহলে তই নাযাৱ ?

—ওঁহো এতিয়া নাযাওঁ। মই পানী আনিবলৈ যাওঁ ঘৰত এটুপিও পানী নাই।

—ককাই !

—হেঁ !

—ফুলিয়ে কৈছে তাইৰ বাপেকে বোলে তোৰ ওপৰত মেল দিব কেবাং বছৰাব।

—কিয় ? মই কি অপৰাধ কৰিলোঁ ?

—এতিয়া কৰা নাই, কিন্তু তই যদি ফুলিক পলুৱাই আ'ন —।

—নোৱাৰে পাহী। ফুলিৰ বাপেকৰ ইমান সাহ নাই। পিচে পিতায়ে
এইবোৰ কথা গম পাইছে নেকি ? তই কৈছ নেকি ?

—নাই পিতায়ে নাজানে।

—নকৰি দেই সোণজনী ! মই তোক চহৰৰ পৰা যিহকে লাগে তাকে
আনি দিম।

—এতিয়া হলে বৰ খাতিৰ কৰিছ, নকও বাক দে। কিন্তু ফুলিক
তই সোণকালে আনিব লাগিব, নহলে তাই বোলে আত্মঘাতী হ'ব।

বথা কৈ কৈ পাহী ককায়েকৰ ওচৰৰ পৰা উঠি গ'ল। তাই
মনতে ক'লে—তাই নিজে কিন্তু মৰিব নোৱাৰে। বাপেক আৰু
ককায়েকৰ কাৰণেই তাই জীৱটো উৎসৰ্গা কৰিব লাগিব। সেয়ে
তাইৰ জীৱন পৰৰ কাৰণেই, তাই ভ্ৰমুনিয়াহ কাঢ়িলে আৰু কাষত
গাগৰিটো লৈ মদীলৈ বুলি ওলাই গ'ল।

অকণে পাহীলৈ চাই ভাবিলে—তাইৰ যে ইমান কাম।
ফুলি আহিলে তাইৰ অলপ সহায় হ'ব। সহায় হলেনো কি হ'ব;
লোকৰ ঘৰলৈ উলিয়াই দিলে তাই আকৌ গেবাৰিকে কৰিব লাগিব।
মিচিং ছোৱালী বিলাকৰ জিৱণি বোলা কথাতো নায়েই। বাতিপুৰা
শুই উঠাৰ পৰা বাতিলৈকে বহি থাকিবলৈ সময় নাই। কৰ্ম্মৰত
মিচিং নাৰী। আমাৰ সকলো নাৰী জাতিয়ে মিচিং নাৰী জাতিৰ
দৰে সংঘবদ্ধ ভাৱে কাম কৰা হলে অসমৰ প্ৰগতিৰ পথ সেন্দূৰীয়া
হ'লহেতেন।

সি থিয় হ'ল আৰু কথাবোৰ ভাবি ভাবিয়েই মুৰং ঘৰৰ
ওচৰ পালেগৈ আৰু সোৱণশিৰি নদীৰ দাঁতিত গাঁৱৰ ফালে মুখ
কৰি সজা সিহঁতৰ মুৰং ঘৰটো তাৰ চকুৰ আগত জিলিকি উঠিল।

মুৰং ঘৰটো হ'ল মিচিং সমাজৰ গণতান্ত্ৰিক সমাজ পদ্ধতিৰ
ঘাই ভেটি। প্ৰত্যেক গাঁৱৰ সজা বা কেবাওৰ এই অনুস্থানটি
হ'ল সাৰ্বভৌম গণতান্ত্ৰিক অনুস্থান। এই মুৰং ঘৰৰ যোগেদি জন-

জাতীয় বাইজে সমাজৰ কৃষ্টি কল্যাবো প্ৰসাৰ বৃদ্ধি কৰি আহিছে ।
এই মুৰং ঘৰতে ডেকা সকলে জাগ্ৰত প্ৰহৰী হৈ গাঁৱক বাহিৰা
শত্ৰুৰ হাতৰ পৰা বক্ষা কৰি আহিছে ।

অকণ গৈ মুৰং ঘৰৰ ওচৰ পালেগৈ । তাক দেখি তাত
নিশা টোপনি ক্ষতি কৰি কাম কৰি থকা সকলে চিঞৰি উঠিল—
ককাই আহিলি ? আমাৰ মুৰং ঘৰটো কেনে দেখিছ, ভাল হৈছে নে ?
—অ' বৰ সুন্দৰ হৈছে । চাংখন ওখ হোৱাৰ কাৰণে আৰু ভাল
হৈছে, পিচে এই বেলি ছাতিবোৰত ছবি আঁকিছে কোনে অ' ।

এজনে মাত লগালে সেই যে বতন, বতন পেগুৱে । কিয়
সুধিলি ককাই কিবা বেয়া পালি নেকি ?

—নহয় অ' বৰ ধুনীয়া হৈছে কাৰণেহে সুধিছোঁ । মুৰং ঘৰত ছবি
নাথাকিলে, কাৰুকাৰ্য্য নাথাকিলে কিহৰ মুৰং ঘৰ হ'ব, নহয় জানো ?
--হয় ককাই । সেই কাৰণে আমি আহি এসপ্তাহৰ আগৰ পৰাই
ছবি আঁকা, কাগজ লগোৱা কাম কৰি আছো, বেৰত কীৰ্ত্তনৰো পদ
পঢ়িব পৰাকৈ লেখি দিছো ।

—অ', বৰ ভাল হৈছে দে ।

—পিছে ককাই কিমান দিন থাকিব ?

—বেছি দিন থাকিব নোৱাৰিম, তথাপিও এমাহ ধৰিচোন ।

অকণে লৰাহঁতৰ লগত কথা পাতি পাতি মুৰং ঘৰটোৰ
চাৰিওফালে ঘূৰিলে আৰু তাৰ পিচত নদীৰ ঘাটৰ পিনে আগবাঢ়িল ।

তেতিয়া পূবৰ বেলিয়ে পৃথিৱীখন আকোৱালী ধৰিছিল ।
ব'দৰ জ্বিলিমিলি পোহৰে ধৰণীলৈ নমাই আনিছিল এক নতুন দিনৰ
প্ৰতিশ্ৰুতি ।

ককায়েক ওলাই যোৱাৰ পাচত পাহীয়ে নদীৰ ঘাটলৈ পানী আনিবলৈ গ'ল। তাই ভাবিছিল— এই সময়ত গলে নিশ্চয় ফুলিক নদীৰ ঘাটতে ল'গ পাব। সটাকৈয়ে পাহীয়ে ভবা মতেই হ'ল। ফুলিয়ে গাগৰীটো পানীৰ জেঁৱলীত লৈ ভবি দুখন পানীলৈ নমাই দি কিবা ভাবি ভাবি বহি আছে। আঠুলৈকে তাইৰ সোণবৰণীয়া কলাফুল দুটা পানীয়ে তিয়াই পেলাইছে।

--এ ফুলি ! ফুলি ! কি কবিছ ?

পাহীয়ে গাগৰীটো মাটিত থৈ ফুলিৰ বাহুত ধৰি আকৌ ক'লে—এইজনী নামাত কিয় ? বোলো জানিছ নে নাই, ককাই আহিল।

—আহিল ভাল হ'ল, মই কি কৰিব লাগে ?

—আউ—এইজনীৰ ভেমটো চা। অ' খবৰ দিয়াত হবলা বেয়া পালি ? বাক নকও দে, মই ককাইক কৈ দিওঁগৈ, বোলো কিয়নো আহিলি ককাই, ফুলিয়ে দেখোন বেয়াহে পাইছে।

পাহীয়ে খঙেৰে গাগৰীটো ভবাই যাবলৈ সাজু হ'ল।

—এ পাহী ! মোৰ শপত, তই ককায়েকক একো নকৰি। মই চিন্তাতে মৰিছো, সেয়েহে অকমান পেচ পাতি দেখুৱাইছিলোহে; তইনো ধেমালিও বুজি নাপাৱনে ?

—চাওঁ বাট এৰি দে ! মই ধেমালী চেমালি বুজি নাপাওঁ। ভাল বুলি খবৰটো দিলো, তই আকৌ ভেম কৰি দেখুৱালি। চাওঁ

বাট এৰি দে । আগভোট ধৰিছ কিয় ? মোৰ হবলা ঘৰত কাম নাই ?

—নহয়, নহয়, পাহী, তই বচোন নাযাবি ! মই সৰ্টাকৈয়ে ধেমালিহে কৰিছিলো ।

—মই যাওঁ ফুলি, ককাইলৈ ভাত বনাব লাগে ।

—বাক যা যা ! তোৰ বৰ ফুটনি হৈছে ।

—অ' হবতো । তই বৈ থাক, ককাই আহিব এতিয়া ।

পাহী যোৱাৰ পাচত ফুলি আকৌ পানীৰ ঘাটতে বহিল । তাইৰ বুকুখন আনন্দ আৰু উদ্বেজনাৰ উজনি-ভাটি কৰিবলৈ ধৰিলে । তাই বুকুখন দুয়োহাতেৰে হেঁচা মাৰি ধৰি দূৰলৈ চালে । কিমান সেউজীয়া দূৰণিৰ বন বননিৰ বং, কিমান মধুৰ চৰাইৰ কলকলনি বোৰ

অকণৰ মাতত ফুলি উচপ খাই উঠিল । তাই একো নামাতি তললৈ মূৰ কৰিলে ।

—ফুলি উঠ !

—ফুলি থিয় হ'ল আৰু চকুতুলি তালৈ চালে ।

—সেই কছৱা বনৰ আঁৰত থকা ঘৰটোলৈ যাওঁ ব'ল ! ইয়াত কোনোবাই দেখিব । ফুলিয়ে মুখেৰে একো নামাতি হাতত উদং গাগৰীটো লৈ সিটো ঘাটলৈ খোজ ললে; অকণ পিছে পিছে গ'ল । সিহঁত গৈ কছৱা এজোপাৰ আঁৰতে বহিল গৈ ।

অকণে ফুলিক সৱটি ধৰি সুধিলে— তোৰ ভালনে ফুলি ?

—ওঁ ভালেই ।

—চিন্তা নকৰিবি ফুলি ? আৰু নো কেইদিন বাকী, তই যোৰ হবলৈ ?

ফুলিয়ে অকণৰ বুকুৰ মাজত মুখখন লুকুৱাই লাহেকৈ ক'লে—
ভোৰ যে একেবাৰে লাজ নাই ।

— x

আজি পবাগ বিলব গিছাং (প্ৰতিস্থা) উৎসৱ । ষিঞ্জিসকলৰ গাত ততেই নাই । প্ৰাণৰ আপোন পবাগ উৎসৱৰ আজি প্ৰথম দিন । আজি উৎসৱৰ আয়োজন সম্পূৰ্ণ কৰাৰ বাহিৰে ভোজ ভাত একো নহয় । প্ৰথমে বৰপুৰাৰী আৰু মিগম বৰাক তেওঁলোকৰ যি কোনো এঘৰৰ পৰা গুমবাগ নাচৰ যোগেদি আগবঢ়াই আনিব আৰু দণ্ডিপল (সূৰ্য্য-চন্দ্ৰ)ক সাক্ষী কৰি পবাগ উৎসৱৰ প্ৰতিস্থা কৰিব । তাৰ পিচতহে মিনম য়ামনাম [অতিথি আদৰি অনা] উৎসৱ আৰম্ভ কৰিব । মিনম মানে নিমন্ত্ৰিত অতিথি হিচাবে পবাগত সহ-যোগ কৰিবলৈ অকণহঁতৰ গাঁৱৰ বাইজে নিমন্ত্ৰণ কৰিছে । নিমন্ত্ৰিত অতিথি সকলক গুমবাগ নাচৰ যোগেদি মুখ ঘৰলৈ বৰপুৰাৰী আৰু মিগম ঘৰাই আদৰি আনিব লাগিব । কিয়নো বৰপুৰাৰী হ'ল পূজাৰী আৰু মিগম বৰা হ'ল বজা ।

বাইজৰ লগতে ফুল পাহীয়েও সাজি কাচি পবাগ উৎসৱলৈ ওলাই আহিছে । অকণহঁতৰ গাঁৱৰ বাইজে ওচৰৰ সকলো গাঁৱৰ বাইজক নিমন্ত্ৰণ কৰিছে । আনকি যিবিলাক ছোৱালী আনগাঁৱলৈ বিয়া হৈ গৈছে সেই ছোৱালী বিলাককো নিমন্ত্ৰণ কৰিবলৈ বাইজে পাছৰা নাই । পবাগ উৎসৱত মাকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ যে ছোৱালী বিলাকৰ কিমান হেঁপাহ !

সকলোৰে মনত আনন্দ । কিমান আশাৰ এই পবাগ উৎসৱ । সকলো গাঁৱৰ বাইজে আপং লৈ লৈ পবাগলৈ আহিছে সেই সকলো

অতিথিকে ডেকা-গাভৰুৱে গুমবাগ নাচি নাচি পতুলী মূৰৰ পৰা আগবঢ়াই আনিছে। “মিনম য়ামনাম” উৎসৱ কিমান মিঠা লগা। অতিথি বিলাকক অন্তৰবেবে আদৰি অনা দৃশ্য কেনে মনোমোহা ইয়াৰ মাজত যেন সোমাই আছে বৃহৎ ঐক্য সংহতিৰ বুনিয়াদ।

অৰুণৰ মনটো আনন্দেৰে নধৰা হ’ল। পৰাগ উৎসৱত যেন সকলোৱে গা ঢালি দিছে, শ্ৰেষ্ঠ ঢুলীয়াৰ লগত শ্ৰেষ্ঠ নাচনীৰ প্ৰতিযোগিতা চলিছে, আনন্দৰ যেন পাৰ নাই। অৰুণহঁতৰ সক গাওঁ খনৰ ধূলি বালি, বনে-উপবনে যেন পৰাগ উৎসৱত অন্তৰৰ প্ৰেম নিবেদন কৰিছে। পশু পক্ষীয়েও আনন্দতে মতলীয়া হৈ গীত জুৰিছে, ঢোল পেঁপাৰ মাতে আকাশ বতাহ নিনাদিত কৰি তুলিছে।

দিনৰ পোহৰে মেলানি মাগিবলৈ বেছি পৰ নাই। আবেলিৰ বেলিৰ ৰঙে কাকিনী তামোলৰ আগত পৰি সোণালী সপোন ৰচনা কৰিছে। হঠাতে অৰুণৰ মনটো উচ্চৈশ্বৰ্য লাগিল। সি পাৰ্শ্বিক দেখিছে, তাই নাচি আছে; কিন্তু ফুলি হ’লে নাই। তাৰ মনটো অস্থিৰ হৈ পৰিল। নাচৰ ধ্বনি, হাত চাপৰি, কিৰিলিৰ শব্দই যেন তাৰ গাত চাটি-ফুটি লগাইছে। ফুলি ? তাৰ ফুলি ক’ত ? এই হেন উৎসৱত তাৰ প্ৰাণাধিক। প্ৰিয়াৰ চিন্তাই তাক আকুল কৰি তুলিলে। নাই, নাই ! সি আৰু মুৰং ঘৰত থাকিব নোৱাৰে। সময় খৰগতিৰে আগবাঢ়িল।

অকণে বাহিৰলৈ ওলাই আহি আকাশলৈ চালে—ফৰকাল নীলা সুগভীৰ আকাশত ওখাৰ তৰাৱলী জোনৰ দিপাৱলী। সি কিছুসময় বাহিৰত কটোৱাৰ পিচত মুৰং ঘৰলৈ উভতি গ’ল। কিয়নো মাজ নিশাৰ পৰা প’বৰত আপং ভগাবলৈ বাইজে আবদ্ধ কৰিব। সি মুৰং ঘৰত সোমাই একে থৰে পৰবটোলৈ চাই থাকিল—কেনে উৎকৃষ্ট বাঁহৰ সঁজুলি! ৮ ফুটৰ পৰা ১০ ফুট দীঘল এই সঁজুলিটোতে ১০০ পৰা ১২০ কলহ আপং ভৰাব পাৰে। ওপৰত ওলোমাই থোৱা

পবৰ্ত্ত পানী ঢালিবলৈ চাঙৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। আপং ভৰাই শেষ কৰাৰ পিচত অতিথি সকলে তাত পানী ঢালিবলৈ আৰম্ভ কৰিব।

কথাবোৰ চিন্তা কৰি থাকোতেই সময় আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে আৰু বাইজে আপং ভৰোৱা কাম তাৰ চকুৰ আগতে শেষ কৰিলে অতিথি সকলে তাত পানী ঢলা কাম আৰম্ভ কৰিলেই।

বৰপুৰাবী আৰু মিগমবৰাৰ নেতৃত্বত সমূহ ডেকা গাভৰু আৰু অতিথি সকল মিলি মুৰং ঘৰটো পাঁচবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰিলে। সৰ্বশেষত মিগম বৰা আৰু বৰপুৰাবীয়ে “আচি কান্নাম অৰ্থাৎ পানী ঢলা কাম কৰিলে।

বাইজে আকাশ নিনাদিত কৰি “দণ্ডিপল”, “কৰ্চিন কাটাগ” “গুমিন চইন”, আদি নানা দেৱ দেৱীৰ প্ৰতি প্ৰাৰ্থনা জনালে যাতে গাঁৱল মঙ্গল হয়।

বাইজৰ লগতে অকণেও চিঞৰিলে “দণ্ডিপল”, “কাৰ্চিন কাটাগ”। সি প্ৰাৰ্থনা জনোৱাৰ পাচত পবৰটোলৈ চালে—পবৰটোৰ পৰা আপং নিগৰি পৰিছেনে নাই। কাৰণ আপং নিগৰি উগ্ৰ মদৰ বস যেতিয়া তলৰ পাত্ৰত পৰিব তেতিয়া, চেউৰী গাহৰী এজনী উৰ্গা কৰিবৰ সময় হ’ল বুলি জানিব লাগিব। প্ৰথমে গাহৰী জনীক পাঁচবাৰ গুমবাগ নাচেৰে প্ৰদক্ষিণ কৰিব লাগিব। অকণে উচ্পিচ কৰি উঠিল; হঠাতে বাইজে চিঞৰিলে—পৰিছে, পৰিছে! উগ্ৰ মদৰ বস নিগৰি তলৰ পাত্ৰটোত পৰিছে, তেনেহলে গাহৰী উৎসৰ্গা কৰিবৰ সময় হ’ল।

অকণৰ চকুৰ আগতে গাহৰী জনী অনা হ’ল আৰু গুমবাগ নাচেৰে পাঁচবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰি গাহৰীজনীৰ ঠিক বুকুৰ ফালে কটাৰীৰে ওপৰৰ ছালখন কাটি, কটা অংশই দি জোঙা বাঁহ এডাল প্ৰথমে মিগম বৰাই সোঁহাতে আৰু বৰ পুৰাবীয়ে বাঁহহাতে ধৰি কটা অংশইদি ক্ৰমে ক্ৰমে ভিতৰলৈ স্তমূৰাই ধৰিলে। তীক্ষ্ণবাঁহৰ দৃবস্ত জোঙ ডাল

গাহবী জনীৰ বুকুয়েদি সোমাই গ'ল আৰু কেঁচা ডেজ বোৰ চাৰিও
ফালে চিটিকি পৰিল । গাহবীজনীৰ আৰ্জমাৰ আওকান কৰি আনন্দত
বিহ্বল বাইজে চিঞৰিলে—দক্ৰিপল, কাচিন ক্ৰাটোং, গুমিন চাইন ।

অকণে ভাত আৰু বব নোৱাৰিলে । হাত দুখন কাণত দি
ধলং পলাকৈ বাহিৰলৈ ওলাই আহি সিও চিঞৰিলে—“দক্ৰিপল”—
“দক্ৰিপল” !

— x —

আজি পৰাগৰ দ্বিতীয় দিন। দিনে বাতিয়ে মিনম সকলক (অতিথি সকলক) খুৱাই বোৱাই আজি গুৰুবাগ নাচেৰে শেষত আগবটাই দি পুনৰ পাহীহঁত কামত লাগিলহি কিয়নো জঁয়াবী সকলৰ ভোজৰ দিন। পাহীয়ে ঘৰৰ আগফালৰ চোতাল সাৰি সাৰি ভাবিছে, তাই বিয়াহৈ গলেও পৰাগলৈ আহিব পাৰিব। কালিলৈ আকৌ বোৱাবী সকলৰ ভোজৰ দিন আছেই। ঘৰুৱা জঞ্জালৰ পৰা মিচিং তিবোতা সকলে কালিলৈ বেছাই পাব আৰু প্ৰাণ খুলি হাঁহি মাতি ভোজ ভাত খাব। সিহঁতৰ যে কিমান কাম; বাতিপুৱা কুকুৰা ডাকৰ পৰা বাতি শোৱাৰ সময়লৈকে তেওঁলোকৰ তিলমানো আজৰি নাই— সেই কাৰণেই হবলা মিকিৰ মিচিং সমাজত এই ব্যৱস্থা।

চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম দিন। সৰ্ব্বসাধাৰণ বাইজৰ ভোজ হ'ব। অৱাল বুদ্ধ বনিতাই যাতে হেঁপাহ পলুৱাই খাবলৈ পাই তাৰ বাবে বাইজে যত্ন ল'ব। মাংস আৰু আপং হৈছে পৰাগ উৎসৱৰ উপভোগ্য সম্ভাৰ। সেয়েহে পৰবত চাকি লোৱা আপং পানীৰ উপৰিও বিপুল পৰিমাণৰ আপং আন সজুলিবেও চাকি চাকি কলহে কলহে সিহঁতে যোগাৰ ধৰিছে।

তাই পোন হৈ ঠিয় হ'ল আৰু দূৰলৈ চাই পঠিয়ালে-- মুক্ৰ ঘৰৰ পৰা ঢোলৰ শব্দ আহি তাইৰ কাণত পৰিলহি। হাতুভ বাঢ়নিভাললৈ তাই ভাবিলে। বিয়াৰ পিছত তাই যদি পৰাগলৈ

আছিবেলৈ নাপায় । বিয়া হৈ গলে ছোৱালীৰ ভাগ্যৰ চকৰি কোণফালে
যুবে কোনে জানে ? তিবোতাৰ কপাল কচুপাতৰ পানীৰ দৰে এই
ভাল, এই বেয়া – তাইৰ কপালত বা কি আছে ?

—ঐ পাহী কি কৰিছ ? বাটনিডাললৈ দেখোন থৰ লাগিলি ?

—অ' ককাই !

ককায়েকৰ চেহেৰাটো দেখি তাই ভয় খাই উঠিল— আউল বাউল
চুলি, চকুহাল গাতলৈ সোমাই গৈছে ?

—পাহী এইফালে আহ !

পাহীয়ে বাটনিডাল মাজ চোতালতে পেলাই ভয়ে ভয়ে
ককায়েকৰ ওচৰ পালেগৈ । তাইতো জানি বুজি একো জগৰ
লগোৱা নাই ।

—বহ,

—কিয় বকাই !

—বহ বুজিছে। নহয় । বহ ।

সি তাইক হাতত ধৰি চাংখনতে ঠুপুচকৈ বহুৱাই দিলে ।

সি যে বহুত বেছিকৈ আপং খাইছে, পাহীৰ বুজিবলৈ বাকী
নাথাকিল ।

--পিতাই ক'লে গ'ল ?

—বৰ পিতাইক আগবঢ়াবলৈ গৈছে, আজি বোলে নাহে ।

হেঁ !

—ককাই ?

—এটা কথা পাহী ।

—কি কথা নকৰ কিয় ? তোৰ কি হৈছে, নকৰ কিয় ? ক
সোনকালে ক তোৰ কি হৈছে ককাই !

—বহ ভয় নকৰিবি— মোৰ একো হোৱা নাই ।

—ককাই ফুলিও কিবা হ'ল নেকি ?

—নাই একো হোৱা নাই। আজি মই তাইক আনিম।

—ককাই…… !

চিঞৰ মাৰি ককায়েকক পাহীয়ে সৱটি ধৰিলে।

—সটানে ককাই ? কেতিয়া কিমান সময়ত ?

—আজি নিশা— শেষ নিশা। তই সাৱধানে থাকিবি। তাইৰ বাপেকে জানিব পাৰি পহৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।

—ককাই— নাই, নাই— তোক সিহঁতে—তোক মাৰি পেলাব।

—নোৱাৰে পাহী— নোৱাৰে।

অকণে কথাকৈ কৈ ওলাই গ'ল। পাহীয়ে কিছুসময় চাং খনতে বহি বহি কান্দিলে। সিহঁতৰ মাক থকাহলে বা সুবেস্তককাই অহা হলেও এটা সাহস হলহেঁতেন বিস্তৃত আজি যে তাইৰ ককায়েক একেবাৰে অবলম্বনীয়।

চকুহাল ৰিহাৰ আচলোৰে মচি ললে। তেনেহলে ফুলি সচাকৈয়ে আজি সিহঁতৰ ঘৰলৈ আহিব। ককায়েকে 'নশচয় পলুৱাই আনিব।

তাইৰ গাটো কপি উঠিল— কিছুসময় ভাবি থাকি তাই ঘপককৈ ঠিয় হ'ল— নাই, নাই, এনেকৈ বহি থাকিলে নহব। তায়ে এতিয়া ককায়েকৰ বিপদৰ বন্ধু। তাই ককায়েকৰ কাৰণে সকলো কৰিব পাৰিব লাগিব। দিয় নোৱাৰিব তাই যে যে মিচিং গাভৰু। তাইৰ সাহস আছে তাই থাবোতে ককায়েকৰ বিপদ হব সেইটো হব নোৱাৰে।

লবালৰিকৈ তাই লতাখন (চোতাল) সাৰি শেষ কৰিলে। ঘৰৰ ভিতৰৰ চাংখন চাফা কৰি থাকোতে চাঙৰ তলৰ গাহৰীজাকে তাইলৈ চাই কককাই উঠিল— তাই সিহঁতে শুনাকৈ ক'লে— বহু আমনি নকৰিবি ৰাতিলৈ তহঁতৰ নতুন বো আহিব বুজিলি— ফুলি নবো ! ককাইৰ দেহৰ ধন। বুকুৰ আমঠু, কালিৰ পৰা তহঁতে নতুন মানুহৰ হাতেদি সবহকৈ খাবলৈ পাৰি। তহঁতৰ পাহী বায়েৰ

আক বেছি দিন নাখাবিব— কোনোবা আটনাৰী ডেকালৈ শিভায়ে
দি দিব। তাই কব নোৱাৰাকৈয়ে চকুহালেদি হুখাৰি চকুপানী বৈ
আছিল। হায়! তাইৰ বুকুৰ পিৰীতি কোনেনো বুজি পালে?
তাই য়ে পিৰীতি, প্ৰাণৰ ধনৰ কথা কাকো কব নোৱাৰিলে। তাই
হঠাতে আকো দুৰ্বল হৈ পৰিল। তাইনো ইমান দুৰ্ভাগীয়া হব
লাগেনে? নাই—নাই তাই কিয় দুৰ্ভাগীয়া হব তাইৰ শ্বশুৰ কাষলৈ
তাইৰ বাপেক ককায়েকে যে কি নকৰিছে তাইৰ হাঁহি উঠিল—
তাইৰ শ্বশুৰ যে হাতে ঢুকি নোপোৱা ঠাইত আছে— সিহঁতে গমেই
নাপায়।

এইবাৰ তাই খিলখিলকৈ হাঁহি দিলে আক গাহৰী আকলৈ
চাই গালে— অৱনৰি কোৰাঁদ আচি ভুল্ল পুমচাদম

লাকে পংকেপ পংকেপল আইনক য়ালম কাপাছুং
(ভুখাভুৰ মুহুৰ্ত্তত সোৱণশিৰীৰ পাৰত ঠিয় হৈ পানী খাবলৈ পানীত
হাত জুবুৰিয়াওঁতে আঙুলিৰ ফাঁকে ফাঁকে তোমাৰ প্ৰতিচ্ছবি মই
দেখিব লাগিছো)

পাহীয়ে হাঁহি হাঁহি কান্দিলে—কান্দি কান্দি আকো
হাঁহিলে—তাই হাঁহি আক কান্দোমৰ মাজত বিচাৰি পাবলৈ চেষ্টা
কৰিলে— তাইৰ জীৱনৰ আচল প্ৰেম ॥

পাখী লগা কাড়ৰ আগত সময়ৰ গতিয়ে উৰা আছিলে । তথাপিও দিনটো যেন নাযায়হে নাযায়—অকণে কতো থাকি শান্তি পোৱা নাই । সি গোটেই দিনটো বহুত চেপ্টা কৰিও ফুলিক লগ পাব নোৱাৰিলে । ছপৰীয়া ভোজলৈকো তাই নাছিল । বাপেকৰ ছাগে কাৰা পহৰা । কিন্তু যিমানেই চেপ্টা নকৰক লাগে সি ফুলিক নিজৰ কৰি লবই লব । তাৰ দেহ মন ইচাত বিচাত লাগিল । নদীৰ ঘাটত থাকিও তাৰ অন্তৰে যেন কিবা এটা অশান্তি অশুভ কৰিছে । দিনৰ পোহৰ শেষ হবলৈ আৰু বেছি পৰ নাই । বাতিৰ আন্ধাৰবোৰ আজি অকণৰ বৰ প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে । তাক আজি আন্ধাৰ লাগে । সি আজি ফুলিক যেনে হলেও পলুৱাই আনিবই আনিব—এই কাম কৰিবলৈ সি গাঁৱৰে সহপাঠী বজু গমেশক লগত লৈছে । গমেশ পেগু সাহসী আৰু খামি দাঠ লৰা ।

সি ঘৰলৈ গ'ল আৰু পাহীক কৈ পুনৰ ওলাই আহিল । আজি সি ভাঙ খাব নোৱাৰিলে । চিন্তাই ভাৱনাই যেন তাৰ পেটভেঁ ভৰি আছে—নিজান গহীন নিশা । আকাশত জ্বলনবায়ু হাঁহি আছে । নিবিবিলি পথৰ কাষত গমেশ পেগু আহি তাৰ লগত লগ লাগিলহি । ভেটিয়া গাঁৱৰ বুঢ়া মেঠা সকলোৱে আপং খাই নিথাল দি পৰিছিল, ডেকা গাভৰু সকলে নাচি নাচি ভাগবত লাল কাল দিছিল । ঢোল পেপা, গগনাৰ মাত ধমকি বৈছিল, গাঁৱত কোনো মানুহৰে সাধ স্তব নাই— । সিহঁতে গাঁৱৰ আলিয়দি খোজ দি বাওতে দেখা

পালে বন বিবিধৰ মাজে মাজে জোনাকী পৰুৱাই তিপ্‌তিপাই নাছিচে—দুবুত অচিনাকী চৰাইয়ে কুকলিয়াইছে। অৰুণ আৰু গণেশৰ মুখত মাতবোল নাই—অলপদূৰ গলেই সিহঁতে ফুলিহঁতৰ আকুম দেখা পাব।

সিহঁত আগবাঢ়িল। অলপ দূৰ যোৱাৰ পাছত গণেশে অৰুণক ক'লে—অৰুণ! এনেকৈ আলীয়েদি গলে মানুহে লগ পাব পাবে। ব'ল আন বাটেদি যাওঁ—

—হয় অ' গনেশ, হাবি—তলিয়া বাটেদি যোৱাই ভাল হ'ব।

সিহঁতে লাহে লাহে আলিবাটৰ পৰা আতৰি বৰ আহতৰ তলেদি খোজ দিলে। হাবি তলিয়া বাটেদি গৈ সিহঁতে ফুলিহঁতৰ আকুম দূৰৰ পৰা দেখা পালে।

—গনেশ

—ওঁ

—সোৱা ফুলিহঁতৰ আকুম।

জোনৰ জিলিমিলি পোহৰত গণেশে গছ গছনিৰ মাজেদি ফুলিহঁতৰ আকুমটো দেখা পালে।

—অ' দেখিছোঁ—অৰুণ! এতিয়া এটা কাম কৰ—তই যা মই এই সোনাক জোপাৰ ঊৰতে বৈ থাকোঁ। যা—গণেশে অৰুণক ঠেলি দিলে। সি অকনমান আগবাঢ়ি গৈ আকৌ উভতি আহি গণেশৰ ওচৰ পালেহি। হাতত দাখন লৈ সি কপিছে। গণেশে সুধিলে—উভতি আহিলি কিয়? কি হৈছে?

—নাই—নাই—তয়ো ব'ল!

—খেং মই নাযাও তই যা—মোক দেখিলে তাই ভয় খাব। বাক তাইক তই কিবা ইংগিত দিয়াৰ কথা কৈছিলি নে?

—অ' হাত চাপৰি মাৰি দিম বুলি কৈছিলো—

—খেং মূৰ্খ—হাত চাপৰি মাৰিলে দেখোন গোটেই মানুহ জাকেই

সাৰ, পাব।

—তেনেহলে !

—অ’ এতিয়া বুদ্ধি সুধিবলৈ আহিছ ? বুদ্ধিছ অৰুণ শ্ৰেয়ত পৰিলে
অতি বুদ্ধিমকৰো বোলে বুদ্ধি ভোটা হয়—তোৰো সেয়ে হৈছে--

—গণেশ ! এইবোৰ কথা বাদ দে এতিয়া ক’মই কি কৰিম - ?

—দুৱাৰত টুকুৰ মাৰি দৈগৈ --

—হয় নেকি ?

—এতিয়া নজনাই হলি--লাহে লাহে খুপি খুপি গৈ পিচফালৰ
জখলাৰে উঠি দুৱাৰত টুকুৰ মাৰি দিবি !

—বাক হ’ব দে—মই যাওঁ।

—এতিয়া যা তেনেহলে। মই ইয়াতে আছো। গণেশৰ ওচৰৰ
পৰা অৰুণ লাহে লাহে ফুলিহঁতৰ ঘৰৰ ফালে আগবাঢ়িল। পিছে
পিছে যেন কোনোবা আহিছে—তাৰ এনে ভাব হ’ল—সি উদ্ভতি
চালে--নাই কোনো। অহা নাই সি শূন্যছিল ভূতে বোলে মানুহৰ
পিছে পিছে গৈ ভৰিৰ খোজবোৰ হাত দি চাই, গৰম নে ঠাণ্ডা,
গৰম হলে ভূতে ভয় কৰে ঠাণ্ডা হলে—বোলে একেবাৰে ডিঙিত
চেপামাৰি ধৰে।

তাৰ কাণ মূৰ হঠাতে গৰম হৈ উঠিল তাৰ বুকখন ধপ্ধপালে
সি চকুৰ আগত দেখিলে—মানুহ এটাই লাথুটি এদাল লৈ বৈ আছে।

অৰুণ একেবাৰে গণেশৰ ওচৰ পালেগৈ আৰু তাক সান্ধটি
ধৰি ফুচফুচাই কলে—মানুহ ! গণেশ মানুহ !

—মানুহ ! ক’ত ?

—অ’ বহি আছে—অৰুণে সেপ ঢুকি কথাৰাৰ ক’লে—।

—খেং ক’ত মানুহ আছে—ব’লচোন !

গণেশে এইবাৰ হাতত দাখন লৈ আগবাঢ়িল। ইফালে
বাড়িপুৰাবলৈ বেছি পৰ নাই।

—ক'ত অ' মানুহ ? গণেশে ফুচুচাই শুনিলে । অকণে তাৰ কাঁঠত ধৰি আঙুলিৰে দেখুৱাই দিলে ।

গণেশে আগবাঢ়িল—মানুহৰ দেখুন দেখা সাক্ষাৎ নাই । ধেং কত মানুহ আছে ? গণেশে পুনৰ আঙুলি টোৱাই দেখুৱাই দিলে—সেইটো—সেইটো—অকণে বাৰে বাৰে দেখুৱাই দিলে ।

গণেশ আগবাঢ়িল—মানুহৰ লৰচৰ নাই । কত মানুহ দেখিলি এইটো গছৰ মুতাহে । জোনৰ পোহৰ পৰি মানুহ যেন দেখিছ—বাক বা এতিয়া আৰু খেমালি কৰিবৰ সময় নাই—তাইৰ কি অৱস্থা হৈছে ছাগৈ,—তই এবাৰ ভাবি চাইচনে অকণ ! এইটো সাহ লৈ ছোৱালী পলুৱাবলৈ আহিছ !

এইবাৰ অকণৰ গালৈ তত্ আহিল । হয়টো ! কথাটো মিছা নহয়—ফুলিয়ে ছাগৈ তালৈ বাট চাই টোপনিয়াই আছে । সি আগবাঢ়িল—আৰু একেবাৰে গৈ ফুলিহঁতৰ য়াপকুৰ (পিচফালৰ বাগান্দা) ওপৰ পালেগৈ । তলতে অলপ সময় বৈ সি ককদাঙেদি উঠি গৈ বাহৰ ছুৱাবখন টুকুৰিয়াই দিলে ।

অকমান সময়ৰ ভিতৰতে ফুলিয়ে ছুৱাবখন খুলি ওলাই আহিল আৰু কেচা মাটিত ভৰি দি অকণৰ ওচৰ চাপি আহিল— । অকণে ফুলিক হাতত ধৰি খৰ খোজোৰে আহি গণেশৰ ওচৰ পালেহি । গণেশে সিহঁতক আগবাঢ়িবলৈ দি হাতত দাখন লৈ সি মনতে হাঁহিলে— । —পাহী ! অ' পাহী উঠ !

ককায়েকৰ মাতত পাহী একেচাবে উঠি আহি আগফালৰ ডুংগোঙ পালেহি । তাই তলত দেখিলে ককায়েকৰ লগত ফুলি । অলপ দূৰত গণেশ ।

বাতিপুৱাবৰ হলেই । জিলিমিলি পোহৰে পৃথিৱী আকোৱালী বৰিবলৈ বেজিৰ নাই । তাই ওললৈ মাখি গৈ ফুলিক সান্ধটি ধৰিলে— তই আহিলি ফুলি তই আহিলি ! ব, দেই তোৰ আকৌ আনবিধ

লাগিব নহয়—তাই আজি আমাৰ ঘৰলৈ ন-কইনা হৈ আহিছে—তাই
একেউশাহতে কথা কৈ কৈ ওচৰৰ সম্বন্ধীয়া পেহীয়েকক মাতিবলৈ
দৌৰ মাৰিলে । পেহীও সাৰেই আছিল, তেওঁ লৰালবিকৈ আহি
পিৰা পাৰি আসন পাতিলে আৰু ফুলিক আদৰি ভিতৰলৈ নিলে ।

অকণে ফুলিলৈ চালে ফুলিয়ে তেতিয়া কইনা হৈ চাৰিখনত
বহি ভাবিছিল—তাই আজি এখন নতুন আকাশৰ তললৈ আহিছে
স'ত তাই এটা নতুন সূৰ্য্য দেখা পাব ।

তাই তললৈ মূৰ কৰিলে আৰু দূক দূককৈ কপি থকা অকম্পন
হিম্মতনক তাই বুকুৰ কোমল মঙহেৰে হেচি ধৰিলে ।

— x —

বাতিপুৱাতে ফুলিহঁতৰ গাঁৱত ছলছল লাগিল। অকণে ছোৱালী আনিলে। নদীৰ ঘাটত বোৱাৰী জিয়াৰী বিলাকে মুখে মুখে বি-বি বা-বা কৰিলে। কথাটো চাৰিওফালে বিয়পি পৰিল। গাঁৱৰ বোৱাৰী জীয়াবিবোৰে পাহীহঁতৰ ঘৰলৈ ন-ছোৱালী চাবলৈ আহি ভিৰ কৰিলেহি।

বাতিপুৱাৰ লগে লগে গনেশে ফুলিৰ বাপেকলৈ আন মানুহৰ যোগেদি খবৰ পঠালে বাৰণ যথা সময়ত ছোৱালীৰ ঘৰলৈ খবৰ নপঠালে নিয়ম ভঙ্গকৰা হ'ব আৰু সেই অপৰাধত অকণে ধন দি জৰিমনা ভৰিব লাগিব। নহলে সমাজে অকণক গুৰুতৰ দণ্ডত দিব পাৰে।

বাতিপুৱাই—পুৱাই ফুলিৰ বাপেকে এনে এটা খবৰ পাই উগ্ৰমুৰ্ত্তি ধাৰণ কৰিলে আৰু লগে লগে কেবাং (মেল) বহুৱাবলৈ স্থিৰ কৰিলে। দুদিনৰ পিছত কেবাং বহিল। অকণৰ বাপেককো কেবাঙলৈ মতা হ'ল - বাইজে ছয়ো ঘৰৰ মাজত পূৰ্বপুৰুষৰ কিবা বিবাহৰ ছিহ্ন আছে নেকি বিচাৰ কৰি চালে আৰু ফুলিৰ বাপেকক বাইজে বুজালে যে বিধিমাতে ফুলিক অকণলৈ বিয়া দিব পাৰে। কিন্তু এতিয়া সামান্য হলেও ফুলিৰ বাপেকে আকুন লব লাগিব। ইয়াৰ বিশেষ কাৰণ হ'ল ফুলিৰ যদি আকুন (গা ধন) বাপেকে নলয় তেতিয়াহলে সমাজৰ বিশ্বাস মতে ভবিষ্যতে তাই সংসাৰৰ ত্ৰীবৃদ্ধি হোৱাৰ পৰা বঞ্চিত হ'ব।

অৱশেষত ফুলিৰ বাপেকে আকুন লবলৈ বাধ্য হ'ল। বাইজে

সাধাৰণ নিয়মমতেই অকণৰ বাপেকক একুৰি পান ডামোল আৰু আপং আদি আগবঢ়াবলৈ ক'লে । অকণৰ বাপেকে কথা মানিলে — । মেল ভাঙিল, বাইজ ঘৰাঘৰি গ'ল ।

কেবাওৰ এদিনৰ পাছতে শুভকাৰ্য্যৰ দিন স্থিৰ কৰা হ'ল আৰু শুভকাৰ্য্য সম্পন্ন কৰিবলৈ বংশৰ মুৰব্বী লোক সকলক ওচৰ চুবুৰীয়া বয়োবৃদ্ধ সকলকে ধৰি বন্ধু বান্ধৱ সকলক অকণহঁতে নিমন্ত্ৰণ কৰিলে । যথা সময়ত সকলো অতিথি আহি অকণহঁতৰ আকুমত বহিলহি । অকণৰ দেউতাকে বংশম্বন্ধে সংৰক্ষিত কৰি থোৱা পোৱালমনি ধাৰ (দগনে তাদক) আনিলে যি ধাৰ মিচিং সকলৰ প্ৰতিঘৰেৰে আপোন, জাতিয় সম্পদ । সেই মনিধাৰৰ বাহিৰেও অকণহঁতে যোগাৰ কৰিলে এজোৰ কুকুৰা চৰাই, এজোৰ থুবীয়া তামোল পান আৰু এগছি ধৰ্ম্মৰ শলিতা ।

সময় খৰ গতিৰে আগবাঢ়িল গাৱঁৰ জীয়াবী বোৱাবীহঁতে ফুলিক দৰা ঘৰৰ নতুন বাপোৰ আৰু গহনাৰে সজ্জিত কৰালে । অকণকো ডেকা ল'ৰাহঁতে দীঘল হাতৰ চোলা চুবীয়া পিন্ধালে আৰু দুয়োকে সমবেত বাইজৰ আগলৈ উলিয়াই আনি বহোৱালে । পুৰোহিতে ইষ্ট দেৱতাক স্মৰণ কৰি ধৰ্ম্মৰ শলিতা গছি সাক্ষী স্বৰূপে জ্বলাই লৈ দৰাৰ বংশৰ উপৰি পুৰুষ সকলৰ নাম উৎসাদন কৰি 'দগনে তাদক' পোৱালৰ মনি ধাৰ কইনাৰ ডিঙিত পিন্ধাই দিলে । বাইজে আশীৰ্ব্বাদ দিলে হৰ্ষধ্বনী কৰিলে । সেই মুহূৰ্ত্তৰ পৰা ফুলিয়ে নিজৰ কুলৰ পৰা দৰাৰ কুললৈ আহিল আৰু অকণহঁতৰ ঘৰত ন-বোৱীৰ স্বীকৃতি পালে । পুৰোহিতে " আনু'ল " পিতৃস্বৰূপ আৰু মাতৃ স্বৰূপ 'আনে দণ্ডি' স্মৰণ কৰি অকণ আৰু ফুলিক আশীৰ্ব্বাদ দিলে । এই গৰ্ভৱ বিবাহ অনুষ্ঠানত জীৱৰ পৰিবৰ্ত্তে জীৱ উৎসৰ্গা পশু-পখীৰ বলিৰ দানেৰে মানৱ জীৱনৰ পৰিত্ৰাণ কামনা কৰি পুৰোহিতে কুকুৰাঘোৰ নৱ দম্পতিৰ মঙ্গলৰ কাৰণে দেৱতালৈ উৎসৰ্গা কৰিলে ।

গুরুহিঁজে গহীয়াই কৰে, - এতিয়া নৱ সম্প্ৰতিয়ে বহিঁজব
ওচৰাট মাঠ জৰ জাতিগ ।

অকণ আক ফুলিয়ে জলি থকা চাক্ৰি গছি সাক্ৰী কবি
বাহিঁজৰ আশ্বত্বে বেয়া জ্বনালে ; বাইজে দ্বয়োৰে মিলনক যুগমীয়া হবলৈ
“সোম্মান জাবমান” (বংশ বৃদ্ধি) হবলৈ আশীৰ্ব্বাদ দি বিবাহ সম্পন্ন
কৰিলে । দবা কইনাই লাহে লাহে উঠি ঠিয় হ’ল—অকণে ফুলিলে
চাক্ৰ—ফুলিৰ চকুত সি দেখা পালে এচমকা নতুন পোহৰ ॥

— x —

একেবাহে ঘৰত এয়াই থকাৰ পাছত অকল কৰ্মস্থলীলৈ উভতিলৈ ।
 সোৱণশিৰি মদীৰ ঘাটত পাছী আৰু ফুলিয়ে অকলক বিদায় দিবলৈ
 আহিল । বঠাপাত হাতত লৈ পাহীয়ে সৰু টুলুঙা নাচুখ চিঙত
 বহি লগে—ফুলি আৰু অকল মুখামুখি হৈ নাওৰ বুকুত উঠি হ'ল ।
 বহল সোৱণশিৰি বুকুত টুলুঙা নাচুত উঠি এক গভীৰ দৃষ্টেৰে অকলে
 তাৰ নব বিবাহিতা পত্নী ফুলিৰ চকুলৈ চালে; সি নিমিষতে দেখা
 পালে, ফুলিৰ চকুত বেদনাৰ অঞ্জলি । এইমাত্ৰ যেম সেই প্লাবল
 ফুলিৰ কোমল গালেদি বৈ আহিব । সি তাইৰ মূৰত হাত দিলে—
 ফুলিৰ কোমল পৰশে অকলৰ হৃদয় তত্বী কপাই তুলিলে—নব বিবাহিতা
 ফুলিৰ বিচ্ছেদে তাৰ দেহমনত এক বিবাদৰ ছায়াই আঁঠু ধৰি তুলিলে—
 কি যে অসহ্য বেদনা ।

সোৱণশিৰিৰ বহল বুকুত সোতৰ ধাৰে ধাৰে পাহীয়ে নাওখনৰ
 বঠা পাত মাৰি মাৰি ভাবি গ'ল—আজি যদি সুবেলুও থাকিলেহেতেন
 ধেং তাই যে কিবোৰ অমূলক চিন্তা কৰিছে—সুবেলু কত আৰু তাই
 কত ? আকাশৰ তৰা আৰু পৃথিৱীৰ তৰা— । তাই বঠাপাত থকাকৈ
 মাৰি ঘনতে হ'ছিলে— ।

মাওখন গৈ গৈ পাৰত লাগিলগৈ অকলে আকৌ এবাৰ
 ফুলিৰ চকুলৈ চালে আৰু পলম নকৰাকৈ পাৰলৈ জাপ এটা মাৰি
 দিলে । নদীৰ পাৰৰ সোণসেবিয়া মাটি তাৰ ভৰিৰ আঙুলিৰ কাঁকৈ
 ফাঁকে লাগি গ'ল—সি চেপ্তেলজোৰ হাতত লৈ আৰু কিছুদূৰ বালিব

ওপবেদি খোজ কাটি খাবলৈ বুলি ওস্তত হ'ল—এহাতে তাৰ বেগটো আৰু আনহাতে চেণ্ডেলজোৰ লৈ সি পাহীহঁতলৈ চালে যোগৈ ককাই, আকৌ আহিবি। ফুলিব চকুৰ কোণত পানী বিৰিঙি উঠিল। পাহীয়ে পুনৰ সিটো পাৰলৈ বুলি নাও মেলি দিলে।

অকণে উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰ চহৰলৈ অহা আলীটো পায় ভনিত চেণ্ডেলজোৰ পিছিলে—আৰু খৰকৈ খোজ দিবলৈ ধৰিলে কাৰণ প্ৰায় পাচমাইল মান বাট খোজকাটি গলেহে মটৰ পাব। বাটত গৈ থাকোতে তাৰ মনত নানান চিন্তাই জুমুৰি দি ধৰিলেহি। তাৰ মৰমৰ গাও খনিৰ নাম সোনাতলি, সোৱণশিৰি পাৰৰ এখনি সৰু গাওঁ যি খন গাওঁ ৫০ চনৰ ভূমিকম্পত উটি ভাহি অহা মানুহে নতুনকৈ পুতিছিল। তথাপিও জানো সিহঁতৰ দুখ গুচিল। প্ৰতি বছৰে অহা বান পানীয়ে গাওঁখন বুৰাই পেলায় আৰু বাইজে দুখ দুগুণি ভোগ কৰে। আকৌ পানী শুকাই যায় বাইজে আকৌ আনন্দ কৰে। খেতি কৰে—আৰু উৎসৱ পালন কৰে। এয়ে মানুহ জাতি—যি জাতি বৰ আশাবাদী, বানপানী আহি ঘৰ দুৱাৰ উটাই নিলেও মাহ মাৰি খাবলৈ নাপাহৰে। পানীত উটি যোৱা খৰি বুটলি আনি ভবিষ্যতৰ কাৰণে গোটাই ভাত খাব লাগিব। জীয়াই থাকিব লাগিব। তাৰ মনতে হাঁহি উঠিল। মানুহে মৃত্যুৰ চৰম সত্যটো পাহৰিও জীয়াই থকাৰ সপোন দেখে। সি মনতে ভাবিলে আজি সি ওচৰৰ গাওঁখনতে তাৰ মাহীয়েকৰ ঘৰত থাকিবগৈ। মাহীয়েকে সি ছোৱালী অনা কথা নাজানেই। তাক ছাগৈ বৰ খং কৰিব। সেই গাওঁ খনো সিহঁতৰ গাঁৱৰ দৰে—বাৰিষাহলে ভাল যায়। নাৱেৰে ঘৰে ঘৰে অহাযোৱা কৰিব লাগে। ১৯১১ চনৰ ভূমিকম্পত সোৱণশিৰিয়ে স্তুতি সলাই সোৱণশিৰিৰ পাৰৰ শ শ গাঁৱৰ ওপবেদি বৈ গৈছিল আৰু গৰু ম'হ ছাগলীকে ধৰি শ শ মানুহ উটোৱাই নিছিল। যি খিনি মানুহ অৱশিষ্ট আছিল সেই খিনি মানুহকে চৰকাৰে

আনি এইখন গাৱঁ স্থাপন কৰিছিলহি। তাৰ গাওঁখনো এইদৰেই চৰকাৰে স্থাপন কৰা—। সি খৰকৈ খোজ দিলে। যদিও তাৰ মনলৈ চিন্তাবোৰ পাব নাইকীয়া হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। সি চকু তুলি চাৰিওফালে চালে এয়ে তাৰ অসম দেশ য'ত আজিও বান পানীৰ সমস্যা সমাধান নহল। কিন্তু এসময়ত এইখন দেশেই অপজ্ঞাপা আছিল শস্ত্ৰ শ্যামলা আছিল— যাৰ নাম এসময়ত আছিল কামৰূপ। যি খন দেশ বহুবংশ দিনতো হাতীৰ বাবে প্ৰখ্যাত আছিল। দ্বাপৰ যুগত কৃষ্ণই এই দেশৰে কন্নীনি দেৱীক বিয়া কৰাইছিল—, কুক পাণ্ডৱৰ যুদ্ধত ভগদত্তই পাণ্ডৱৰ পক্ষলৈ যুদ্ধ কৰিছিল। এই দেশৰে শোণিতপুৰৰ বানবজাৰ জীৱাৰি উষাদেৱীক শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাতি অনিৰুদ্ধই গৰ্ভক প্ৰথা মতে বিবাহ কৰিছিল। মধ্যম পাণ্ডৱ অৰ্জুনৰ পত্নী চিত্ৰাঙ্গদা, উলুপী, ভীমৰ পত্নী হিৰিষ্মা—এই দেশৰে জীৱাৰী আছিল।

এই অসমৰ পবিত্ৰ মাটিতেই শঙ্কা, মাধৱবদেৱৰ জন্ম হৈছিল জ্যোতিপ্ৰসাদ, বিষ্ণুৰাভাৰ জন্ম হৈছিল, তেনেহলে কিহত দুখীয়া অসম দেশ। তাৰ বৰ ভাগৰ লাগিল আগতে সকলো আছিল এতিয়া সকলো নাই। এতিয়া আমি জাতি অজাতিৰ বিচাৰ কৰিলো। নিজৰ স্বাৰ্থত বলিয়া হৈ অসমৰ বুকুৰ গৌণৱাস্থিত এক সংহতি বিনষ্ট কৰিলো— কাকো কোনেও চিনি নোপোৱা হলো। বৰ্ত্তমানে অসমৰ বৃহৎ অসমীয়া জাতিৰ মনিকুটত যি আছিল সকলো হেৰাই যাবৰ উপক্ৰম হৈছে।

সি গছ এজোপাৰ তলতে ব'লগৈ আৰু চুটকেচটোৰ ওপৰতে বহিল আৰু চিগাৰেট এটা জ্বলাইলৈ কেইহোপামান মাৰি দূৰলৈ চাই পথিয়ালে— চকুৰে দেখা পোৱালৈকে সি মাত্ৰ দেখা পালে হাবি-জঙ্ঘলেৰে আৱৰি থকা শ শ বিঘা মাটি।

আগৰ লক্ষীমপুৰ আ জ আৰু নাই। মাহ আৰু গাখীৰেৰে উঠেনদী তাৰ মৰমখ লক্ষীমপুৰৰ সকলো যেন কালৰ সোঁতে উঠুৱাই লৈ গ'ল।

এটা হুয়ুনিয়াহ তাৰ বুকু ভেদি ওলাই আহিল— সি আকৌ খোজ দিলে। তেতিয়া পূবৰ বেলিটো ক্ৰমাৎয়ে ওপৰলৈ উঠি আহিছিল।

(৩৮)

এদিন দুদিন কৰি দিনবোৰ বাগবিল । সুবেস্তৰ ট্ৰেইনিং শেষ হ'ল । ছটামাহ কোনফালেদি গুছি গ'ল সুবেণে গমকে নাপালে । বুকুত হাজাৰ আশা লৈ সুবেস্ত মোহন চক্ৰৱৰ্তী আহি ঘৰ পালেহি ।

লামডিং ষ্টেচনৰ সৰু সৰু মানুহ যিনিৰ মনত আশাই দোলা দিলে । বিজয়াই ভাবিলে এটা অঘৰী মানুহ স্থিৰ হ'ল । কণ্ঠশালত নিজকে নিয়োগ কৰিব পাবিলে সুবেস্তৰ ভৱিষ্যত উজ্জল হ'ব । বিজয়াৰ চকুত চিকমিক বিজুলীৰ পোহৰ কিছুমানে লুকাভাকু খেলি গ'ল । ভগৎসিঙ সাবধান হ'ল । আজি কালি সি মদ ভাঙ একেবাৰে এৰি দিছে । এৰি দিছে কনপাই বাবুৰ লগ । বেলগাডী ডবাৰ পৰা বস্তু চুৰ কৰা অপবাধত কনপাই বাবুৰ চাকৰি গ'ল । পায়েল ডাঙৰ হৈছে, হাঁহিছে । কলকলাইছে ।

সুবেস্ত আহি দেখিলে ছটামাহতে যেন গোটেই পৃথিৱীখনে বংবোৰ সলাই পেলালে । তাৰ চকুৰ আগত সুন্দৰ প্ৰকৃতি এখনে দেখা দিলে তাৰ অস্তৰ আত্মা কপি উঠিল ।

সি যেন গুনিবলৈ পালে বিশ্বজোৰা সুৰৰ মুৰ্ছনা ।

সি বাকচ পত্ৰবোৰ নিজৰ কমটোৰ ভিতৰত থৈ বাপেকৰ ওচৰলৈ গৈ ভৱিত ধৰি সেৱা কৰিলে । বাপেকে ক্লান্ত ধীৰ চাৱনিৰে পুতেকলৈ এগৰ মূৰ তুলি চাই ক'লে—তই আহিলি ।

—হয় দেউতা ভালে ভালে আহি পালোহি । লগে লগে মোৰ

ছেউ অফিচৰ পৰা চাকৰীৰ খবৰো আহিছে দেউতা । এসপ্তাহৰ
পিছতেই মই কামত জ্বীন কৰিব লাগিব ।

- ভগৱানৰ সকলো ইচ্ছা । এতিয়া যা কিব খাই বৈ ল'গৈ ।

- পিছত খাম দেউতা ! এতিয়া মই পায়েলক চাবলৈ যাও—
কিমান দিন যে মই তাইক দেখা নাই ।

কথাৰাৰ কৈ সুবেন্দুই খব খোজেৰে বিজয়া হঁতৰ ঘৰৰ ফালে
খোজ ললে । সি যোৱাৰ ফালে বাপেকে চাই থাকিল । একমাত্ৰ
আশা ভৱৰাৰ মূল তেওঁৰ পুত্ৰ সুবেন্দুই কৰ্ম্মস্থলৰ সেন্দূৰীয়া আলিত
ভৰি দিছে । বৃদ্ধ হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্ত্তীৰ চকুয়েদি দুখাৰি চকুলো বৈ
গ'ল । অতীতৰ বহু কথাই আহি হৰগোবিন্দ চক্ৰৱৰ্ত্তীক হেচি
ধৰিলেহি । “অতীত মৰহী গল তাৰ কথা অন্ত হ'ল” বুলি কিয়
জানো আজিকোপতি তেওঁ হাত সাৱটি বহি থাকিব নোৱাৰিলে ।
অতীতে যেন তেওঁৰ হিয়াখন ক্ষত-বিক্ষত কৰি পেলাইছে । একমাত্ৰ
শান্তি তেওঁৰ সুবেন্দু ! সুবেন্দুৰ অবিহনে তেওঁ জীৱাই থকাৰ
সাৰ্থকতা নাই । হঠাতে তেওঁ বুকুত এটা তীব্ৰ বিষ অনুভৱ কৰিলে ।

তেওঁ থৰক বৰককৈ বিছনাৰ ওচৰলৈ গ'ল । টেবুলৰ
ওপৰত থকা সৰু টেমাটোৰ পৰা পিল এটা খাই তেওঁ শুৱলৈ চেষ্টা
কৰিলে ।

সুবেন্দু গৈ বিজয়াহঁতৰ ঘৰ পালেগৈ আৰু পায়েলক বিজয়াৰ
হাতৰ পৰা লৈ কোলাত সোমোৱাই ললে । বিজয়াৰ চোতালত
লচমি, জানকী, মদনলাল শ্যামলালহঁত সকলো আহি গোট খালেহি
আৰু বাহিৰত পাৰি থোৱা টাৰিখনৰ ওপৰতে সকলোৱে বহিল ।

সুবেন্দুই সকলোলৈকে চাই হাঁহি হাঁহি শ্বাশিলে—তহঁতৰ
সকলোৰে ভালনে ?

বিজয়াই তপবাই উত্তৰ দিলে—ঐ সুবেণ বাবু ভাল, অৰুণ
বাবু—বিজয়াই খিলখিলাই হাঁহি দিলে—

—কিয় হাঁহিলি ?

—অকণ বাবুৰ একদম চাদি হৈ গ'ল তই জাননে নাজান ?

—জানো বিজয়া । সি মোক চিঠি দি জনাইছিল । এতিয়া সি কলৈ গ'ল ?

—আছে, ডিউটিত গৈছে হ'বলা ।

—বাক হ'ব দে মই পাছত লগ ধৰিম ।

—শুনিছে'। আপোনাৰ চাকৰী হৈ গৈছে । শ্যামলালে উৎসাহেৰে সুধিলে ।

—অ' শ্যামলাল এসপ্তাহৰ পিছতেই জইন কৰিব লাগিব । এতিয়া 'B group' তহে দিছে । মানে প্ৰথমে মালগাড়ী চলাব লাগিব ।

• ভগৎসিঙে অভিভূত অফিচাৰৰ দৰে চোতালৰ মাটিখিনি খৰিকা এদালৰে খুচুৰি খুচুৰি ক'লে মালগাড়ী প্ৰথমে চলাবই লাগিব তাৰ পাছতহে 'A group' ত দিব । পেচেঞ্জাৰ গাড়ী ।

—কি ভাইজী আপোনাৰ গাড়ীত আমি কেতিয়া উঠিম, লচমিয়ে হাঁহি হাঁহি সুধিলে ।

—আক এসপ্তাহৰ বাদে ।

—ঐ মদনলাণে ঠিকেই কৈছে, আমি সকলোৱে মালগাড়ীৰ পিছৰ গাৰ্ডৰ ডবাত উঠি যাম ।

শ্যামলালৰ কথাত সকলোৱে গিৰিজনি পাৰি হাঁহিলে ।

—পিছে সেইদিনা গাৰ্ডবাবুৰ ভাষণ লোকচান হ'ব, জানকীয়ে লাহেকৈ কথাৰাৰ ক'লে ।

—আবে আবে শুন । জানকীয়ে গাৰ্ডবাবুৰ চিন্তা কৰিছে—তাইক নিব নালাগে, গাৰ্ড বাবুৰ ক্ষতি তাই সহ্য নকৰে ।

—লচমিৰ কথাত জানকীয়ে জকজকাই উঠিল—কিয় নাযামবে, কিয় নাযাম ? আমাৰ ভাইজীয়ে গাড়ী চলাব আমি লুঠিম ?

—বাক বাক হব দে, উঠিবি ৯ মোৰ A group লৈ প্ৰমোচন হ'বলৈ দে ।

—বাবু, হৈ যাব, জলদি হৈ যাব । আজি আমাৰ লাইনত পূজা পাতিম, নাচিম, গাম । ফুৰ্তি কৰিম সুবেণ ভাই ।

—হব হব মদনলাল । তহতে যি খুচি তাকে কৰিবি ।

এইবাৰ মদনে লাহেকৈ ক'লে,—সুবেশ্বৰ বাবু বাক এতিয়া ট্ৰেইনিঙৰ কথা ক'চোন - ।

—কি কবি মদন । ট্ৰেইনিঙত অসমীয়া ল'ৰা নায়েই । বাকী সকলোবোৰ বিহাৰী, পাঞ্জাবী সিহঁত কিমান যে পৰিশ্ৰমী জীবিবই নোৱাৰি ।

—ভাইজী ; আমাৰ অসমীয়া ল'ৰাই কিয় বাক বেলেৰ এইবোৰ চাকৰী কৰিবলৈ ভয় কৰে ?

মদনলালৰ কথাৰ উত্তৰ দি সুবেশ্বৰই ক'লে—আচলতে অসমীয়া ল'ৰাবোৰ কৰ্মমুখী নহয়—কিন্তু আমি অৰ্থনৈতিক দিশটোৰ উন্নতি কৰিবলৈ লাগিব নহলে যে আমি আনৰ হাতলৈ মুখলৈ চাই থাকিব লাগিব মদনলাল ।

—চাহ খা ভাইজী, বিজয়াৰ কথাত সুবেশ্বৰই বিজয়ালৈ চালে অ' চাহ আনিলিয়েই, মিঠাইও আনিলি !

—মিঠাই কিয় নাখাম ভাইজী, আজি আমাৰ ইমান ভাল দিন ।

লচমিৰ কথাত সুবেশ্বৰই ক'লে— মই পিছে খুওৱা নাই দেই—তহঁতৰ বিজয়াইহে খুৱাইছে ।

সকলোৱে হাঁহিলে । জেলেপীৰ ভাজে ভাজে সোমাই থকা চেনীৰ বসবোৰ ওঠত লাগি ধৰাত সিহঁতে ওঠবোৰ চেলেকীৰলৈ ধৰিলে ।

— x —

এসপ্তাহ হৈ গ'ল । সেইদিনা সোমবাৰ । হৰিজন লাইনৰ সকলোৰে আনন্দৰ অন্ত নাই । বাতি পুৱাই সকলো উঠি কামত লাগি গৈছে । বেলৰ লাইনত ডিউটি থকাবোৰে সোনকালে আহি লাইনত পানী ধালি চাফা কৰিলেহি । কালিয়েই আহি বৈ থকা মালগাড়ীখন আজি সুবেল্লই চলাই যাব ।

লচমি, মালতীহঁতে নতুন শাৰী পিন্ধিলে, মদনলাল শ্যাম লালহতে নতুন ধতি কামিজ পিন্ধিলে, ভগৎসিঙেও কাপোৰ পিন্ধি সাজি কাচি ওলাল । লামডিং ষ্টেচন আনন্দ মুখৰ হ'ল । তিনি নম্বৰ প্লেটফৰ্ম ফু-মাৰি ভাত খাব পৰা হ'ল । বিজয়া লচমিহতে ফুলেৰে মালা গাঠি প্ৰকাণ্ড ডিজেল ইঞ্জিনটোত পিন্ধাই দিলে । মদনলালে তেলৰ বিৰাট বিৰাট টেকিবোৰ এফালৰ পৰা গনি চালে মুঠ ৩৬ টা পেট্ৰলৰ ড্ৰামলৈ আজি পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে সুবেল্লই ডিজেল ইঞ্জিনৰ ষ্টেৰিং ধৰিৎ ।

মদনলালৰ লো সদৃশ কীচ কীচ কৰে কলা বাহু দুটা স্ফাট হৈ উঠিল । বুকুখন শক্তিমন্ত হৈ ফুলি পৰিল । মুখত গোবৰুৱা হাঁহি বিৰিঙি উঠিল । অসমৰ সুযোগ্য সন্তান সুবেল্ল বাবুৰ জয় হওঁক । সি মনতে কলে । অকণ আৰু সুবেল্ল ও নম্বৰ প্লেটফৰ্মৰ ফালে আগবাঢ়িল । ইঞ্জিনৰ ওচৰত বৈ থকা বিজয়াই হাতত লৈ থকা তাম্বৰ থালখনৰ পৰা সুবেল্লৰ কপালত এটা ফোঁট দিলে । অকমান গিলাচটোৰ পৰা পানী অকমান সুবেল্লৰ হাতত দি তাই ধীৰ গহীন

হৈ ক'লে— খাই দে ভাইজী । সুবেন্দুই হাঁহি এটা মাৰি
পানী খিনি গিলি দি হাতখন মূৰত বহি দিলে । লচমিয়ে সেন্দূৰৰ কোট
তিনিটা ইঞ্জিনত পিন্ধাই দিলে । বিজয়াৰ কোলাত উঠি থকা পায়ৈলে
হাঁহিলে । সুবেণে পায়ৈলক এবাৰ কোলাত তুলি ললে আৰু চুমা
এটা খাই বিজয়াৰ হাতত দি ইঞ্জিনৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি গ'ল ।

পোষ্টমাষ্টৰ, গাৰ্ড, টিকেট কলেকটৰকে ধৰি বানার্জী, পাল
দাসবাবু আদি কৰি বহুতো মানুহ আহি মালগাড়ীখনৰ ওচৰত গোট
খালেহি । চাহ দোকানী কিশোৰ, পান দোকানী, বিপিনপাল আৰু নানা
যাত্ৰী ও নম্বৰ প্লেটফৰ্মলৈ দৌৰা ধপৰা কৰিলে— যেন নোহোৱা নোপোজা
ঘটনা এটাহে এইমাত্ৰ সংঘটিত হ'ব ।

প্লেটফৰ্মত সেত। চাৱনীলৈ বৈ থাকিল হৰ গোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তী ।
সুবেন্দু লাহে লাহে আগবাঢ়িল । সুবেন্দুই ইঞ্জিনত সেৱা এটা কৰি লৈ
একেজাপে ওপৰলৈ উঠি ললে । আৰু তাৰ লগতে উঠি ললে অৰুণ আৰু
মদনলালআজি সিহঁতে তাক অকলে এৰি নিদিয়ৈ । পিছফালে গাৰ্ডৰ
ডবাৰ উঠিবলৈ লচমি জ্ঞানকীহঁতে দৌৰ মাৰিলে - যিমান পাৰে লাইনৰ
সকলো মানুহ গাৰ্ডৰ ডবাৰ উঠিল ।

বিজয়াই কোলাত পায়ৈলক লৈ ইঞ্জিনৰ ওচৰতে বহি থাকিল,
ভাই আজি ভায়েকে বেল চলোৱা চাব ।

—বেলে এটা উকি মাৰিলে— তাৰ পাছত এটা—তাৰ পাছত আৰু এটা ।

সুবেন্দুই বেলত গিয়েৰ লগালে, গাড়ী চলিল— ধীৰে ধীৰে
ঘচ্, ঘচ্, ঘচ্, ঘচ্ । বিজয়াই হাত জোকাবিলে - প্লেটফৰ্মৰ সকলো
মানুহে হাত জোকাৰি— সুবেন্দুক অভিনন্দন জনালে ।

বেলখন আগবাঢ়িল— সুবেন্দুক নেদেখা হ'ল । হৰগোবিন্দ
চক্ৰৱৰ্তীৰ চকুৰ তলেদি এসোতা পানী বৈ আহিল । গাড়ীখন
গুটি গ'ল । বিজয়াহঁতৰ চকুৰ আন্তৰ হ'ল । সুবেন্দুই এবাৰ
মুখ উলিয়াই আগলৈ চালে—সি মনতে গুণগুনালে—

বেল চলে মোৰ বেল চলে

শাখিক বিড়িয়াই

সৌমক বিড়িয়াই

বেল চলে মোৰ

বেল চলে ॥

বুকুত সাচি থোৱা বহুত দিনৰ সঞ্চিত আশা আজি তাৰ
পূৰ্ণ হ'ল। সপোন বাস্তৱ হ'ল।

বদৰপুৰ ষ্টেচনলৈ সি এই সামগ্ৰীবোৰ কঢ়িয়াই নিব লাগিব।
উজ্জ্বল কাছাৰলৈ তেলৰ সামগ্ৰী নিয়াৰ আন বিবন্ধ পথ নাই।
সেইহে তাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে, হেজাৰ হেজাৰ জনতাৰ
জীৱাই ৰ্খকাৰ আশা আৰু আকাজক্ষা। তাৰ দায়িত্ব গধুৰ। মহান
দায়িত্ব লৈ আগফালে তীক্ষ্ণদৃষ্টি ৰাখি তাৰ বেলখন আগবঢ়াই নিছে।
আছাৰ মাহৰ বৰষুণ জাকে স্মিয়াই থোৱা বেলৰ লাইটো
তাৰ চকুৰ আগত ৰূপৰ বালিচন্দাৰ দৰে জ্বলকি উঠিছে। অৰুণ
আৰু মদনলালে ঠিয় হৈ বাহিৰলৈ চাই গৈছে। সিহতে যে কেতিয়াও
এই বন বননি প্ৰকৃতিৰ ৰূপহ সৌন্দৰ্য্য দেখা পোৱা নাছিল। সৰু
সৰু ষ্টেচনত গাড়ীখন ৰোৱা নাই। সিহতে মাত্ৰ দেখা পাইছে—এখন
সেউজীয়া নিচান দেখুৱাই ষ্টেচন মাষ্টৰে গাড়ীখন যাবলৈ ইচ্ছিত
দিছে। কোনো কোনো ষ্টেচনত যাত্ৰীবাসী বেল বথাই স্মৰেন্সৰ
গাড়ীখন যাবলৈ দিছে। স্মৰেন্স আগবাঢ়িছে যিহেতু *goods
train moves fast.*

স্মৰেন্সে বেলৰ স্পিদ বঢ়াই দিছে কিন্তু ষাঠি মাইলতকৈ
বেছি স্পীদত সি লব নোৱাৰে — যি স্পীদ লিমিট কৰিছে।

বেলখন পাহাৰীয়া একাৰ্কেকা বেলৰ লাইনৰ ওপৰেদি আগ-
বাঢ়িছে, অসমৰ ৰূপহ প্ৰকৃতিৰ ৰূপ সি এথাৰ নয়ন ভৰি চাইছে।
চিপচিপিয়া বৰষুণত পাহাৰৰ সেউজ বৰণ-সি বেলৰ পৰা চাই

ভাবিছ—

আকাশেতো আমি
বাশি নাই মোৰ,
উড়িবাহ ইতিহাস,
তবু উড়িছিল, এই মোৰ উল্লাস ।

— + —

(৪০)

অৰুণে সুৰেন্দ্ৰৰ লগত গৈ দুদিনৰ পিছতে উভতি আহিল ।
সুৰেন্দ্ৰ আজি কালি বিৰাট ব্যস্ত । কামত লাগি থাকি সুৰেন্দ্ৰই
মনৰ দুখ পাতলাবলৈ চেষ্টা কৰিছে । অৰুণে সুৰেন্দ্ৰৰ কথাকে ভাবি
ভাবি বিছনাত পৰি থাকোতেই ফুলিৰ পৰা এখন চিঠি পালে,
ফুলিয়ে অৰুণক অতি সোনকালে মাতি পথাইছে—সোৱণশিৰিত সিহঁতে
বোলে ধল অহাৰ সম্ভাৱণা দেখিছে ।

অৰুণ ঘৰলৈ যাবলৈ ওলাল । সি বিজয়া মদনলালহঁতৰ পৰা
বিদায় লৈ নিজ ঘৰলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিলে । ইতিপূৰ্বে অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ,
দিহিং, দিবং, লুইত, সোৱণশিৰি সকলো নদী পানীৰে উপচি পৰিছে ।
সি গৈ উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰ পালেগৈ । দিনে ৰাতিয়ে অবিৰাম ভাবে দি থকা
বৰষুণৰ ফলত বাস্তা-ঘাট বোকাময় হৈছে । সি কোনোমতে ষ্টেচনৰ পৰা
গৈ বাছ চেণ্ডিকেট পালেগৈ । বাছত উঠি সি গম পালে যে ইতিমধ্যে
বাঢ়নি পানীয়ে সিহঁতে যাব পৰা আতাইবোৰ বাস্তা-ঘাট বুৰাই

পেলাইছে। সিহঁতৰ গাড়ী চলিল। কিন্তু কিছুদূৰ গৈ গাড়ী আৰু
 যাব নোৱাৰিলে— বানপানীয়ে গোটেইখন বুৰাই পেলাইছে। বাস্তৱ
 মাজত মানুহ যাবলৈ বাহ বান্ধি দিয়া হৈছে, তাৰ মনটো চঞ্চল হৈ
 উঠিল। বহুত দিনৰ আগতে হোজা মানুহখিনিক ভুৰুকাই শিল-
 গুটি সিচি দিয়া বাস্তাটোৰ ওপৰত এবুকু, এককাল পানী।
 সি পানী ভাঙি গৈ ওচৰৰ গাওঁখন পালেগৈ আৰু তাৰ পৰা টুলুঙা
 নাও এখন লৈ সিহঁতৰ গাওঁখনৰ ফালে যাবলৈ চেষ্টা কৰিলে।
 সোৱণশিৰিৰ বুকুত সঁচাকৈয়ে ধল আহিছে। ডাঙৰ ডাঙৰ গছবোৰ
 নদীৰ পানীত উটি আহিছে— তাৰ বুকুখন বিষাই গল, ফুলি, পাহীহঁতৰ
 বা কি বিলৈ হৈছে। চঞ্চল তবজমালাৰ ওপৰেদি তাৰ সৰু নাওখন
 সোঁতৰ পাকে পাকে ইফাল সিফাল কৰিলে। সোৱণশিৰি পাবত
 বসতি কঁৰা এচাম মানুহে পানীৰ লগতে যুদ্ধ কৰি জীয়াই আছে।
 আশাধাৰী জীৱই পানীৰ মাজতে দৌৰা-দৌৰি কৰি জীৱনৰ চৰম
 সত্যটো পাহৰি যায়। কোনোবাই চিঞৰি চিঞৰি তাক মাত। সি
 শুনিবলৈ পালে—নাষাবি ঐ নাষাবি। পানীৰ ধল আহিছে—কিন্তু
 সি গল। মিচিং ডেকা সি— পানীৰ বুকুতে সিহঁতৰ জন্ম। তাৰ
 নিচিনা মিচিং ডেকা গাভৰুৱে সোৱণশিৰিৰ সোণ চেকুৰা মাটি গছকি
 জীৱনৰ সোণালী সপোন বচনা কৰে। তাৰ নাওখন নদীৰ ভৰা বুকু
 পাবলৈ বেছি দূৰ নাই। নদীৰ চিনাকি সোঁতৰ লগত সি যেন মকা-
 মিলা কৰি উজাই গৈছে। জাকে জাকে বৰষুণে তাৰ গাতো
 ভিয়াই পেলাইছে। যুৰৰ পৰা মুখলৈ বৈ অহা পানীৰ টোপালবোৰ সি
 বাৰে বাৰে হাতেৰে মচি মচি নদীৰ মাজেদি নাও চলাবলৈ চেষ্টা
 কৰিলে। সি দেখা পালে তাক সহায় কৰিবলৈ ছুই তিনিখন নাও
 তাৰ পিনে আহি আছে। তাৰ মনটো ভাল লাগিল। সি তেনেহলে
 অকলশৰীয়া নহয়।

—অৰুণ—অৰুণ! কাৰোবাৰ চিঞৰ নদীৰ বুকুত প্ৰতিধ্বনিত

হল — অ-ক-ণ ! সিও যিহানে পাবে চিঞবিলে — গৈছোঁ । সি দেখা পালে সোৱণশিৰিৰ আগৰ পাৰ নাই । সি ধেমালি কৰা কছৱা বন, বৰ আহতৰ তল আজি পানীৰ তলত । খেতিৰ পথাৰত একুৰু পানী । দূৰৰ পৰা সি বিনি-বিনি দেখা পালে তাৰ মৰমৰ গাওঁখনিৰ চাং ঘৰবোৰ কোনোমতে ওলাই আছে । আই এ দেহি — চাঙৰ তলৰ কুকুৰা, গাহৰী এটিও নাই চাগৈ — পানীয়ে উটুৱাই নিলে । সি নাওখন লৈ নিজৰ ঘৰৰ পিনে আগবাঢ়িল — সিহঁতৰ গাঁৱৰ সবহ সংখ্যক চাংঘৰ পানীৰ তলত । চাংঘৰবোৰৰ তলেদি হো হোকে পানী বৰলৈ ধৰিছে । সি পানীৰ মাজত দেখিলে সিহঁতৰ চাংঘৰটো । গাৱৰ মাজলৈ সোমাবলৈ ধৰোতেই লগৰ লৰাছুটাই তাক এৰি কলে — যাগৈ হা ককাই, সাবধানে যাবি. গাঁৱৰ মাজেদি কিন্তু বৰ সোঁত বৰলৈ ধৰিছে ।

বাক তহঁত যাগৈ যা মই পাৰিম । সি লাহে লাহে নাওখন আগবঢ়াই নিলে । সি দেখা পালে সোণাতলি গাৱৰ জীয়াৰি-বোৱাৰী ভাই-ভগ্নীহঁতে কেচুৱা কোলাই বোকোচাই লৈ আকাশলৈ চাই মৃত্যুৰ ৰূপ গণি আছে । এই মাত্ৰ যেন সিহঁতৰ মৃত্যু হ'ব । আকাশত উলমি থকা কলিয়া ডাৱৰ চকলা যেন সিহঁতৰ মূৰতে পৰিবহি । জোন বেলি তৰাৰে ৰমক জমক হৈ থকা স্তম্ভৰ আকাশখনে কিছুটো কিমা-কাৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি খাবলৈ নাপাই জীৱাতু ভোগা কঙ্কাল সাৰ মানুহখিনিক এই মাত্ৰ যেন নিঃচিন্ত কৰি পেলাব ।

— ককাই — ককাই এ বুলি পাহীয়ে নাও এখন লৈ আগবাঢ়ি আহিল । সি সচকিত হৈ তাইৰ ফালে চালে । সাহসী মিচিং গাভৰু পাহী, পানীলৈ তাইৰ ভয় নাই । নাও লৈ ইটো চাং ঘৰৰ পৰা সিটোলৈ বঙালাও, কোমোৰা. আপঙৰ ঠেকেলি সিহঁতে কঢ়িয়াই নি নিৰাপদ ঠাইত থৈছেগৈ । পানী শুকালে আকৌ নিজৰ নিজৰ চাঙলৈ আনিব । পানী, থকা দিন কেইটা ইহবে সিহঁতক সহায়

কৰিছে— যাব নি আছে ভগাই বতাই খাইছে । কিয়নো সিহঁতৰ গাঁৱলৈ চৰকাৰী সাহায্য নাহে । বাস্তা নাই, দলং নাই, বিজুলী বাতি নাই— তাতে সোৱণশিৰিৰ বানলৈ ডাঙৰ ডাঙৰ বিষয়ববীয়াসকলে ভয় কৰে ।

বাস্তাৰ টকা দলঙৰ টকা বিজুলী বাতিৰ টকা কোনোবা অদৃশ্য হাতৰ পৰশত অচিন পেৰাত লুকাই পৰে । বান পানীৰ সাহায্য পুজিৰ খাও সামগ্ৰীত কোনো নেদেখা ফুটাইদি সৰি সৰি মাজ বাটতে নাইকিয়া হয় । সেই কাৰণে মিচিং সকলে কাৰো সাহায্যৰ কাৰণে বাট নাচায় । নিজৰ ব্যৱস্থা নিজে কৰে, আধাপেটি ভাত খাই জীয়াই থকাৰ সপোন দেখে । পানী আহক— সিহঁতৰ ভয় কি ? পানী আহিব আক যাব । সোৱণশিৰিৰ সোণ চেকুৰা মাটি আকৌ জিলিকি উঠিব । জীয়াতু ভোগা মানুহ খিনিয়ে আকৌ চাংঘৰ মেৰামতি কৰিব, আকৌ আলি আই লিগাং উৎসৱ পাতিব ।

—ককাই ? পাহীয়ে চিঞৰ মাৰি ককায়েকক মাতি তাইৰ নাওখন ককায়েকৰ নাওৰ লগত লগাই দিলে ।

অকণেও বঠাপাত নাৱতে পেলাই ভণীয়েকক নিজৰ নাওখনলৈ টানি আনি সাবতি ধৰিলে ।

পাহীয়ে নাওখন সিহঁতৰ আকুমৰ ফালে চপাই দিলে আৰু হাত মাৰি দালত ধৰি তুংগোঙত বহি পৰিলগৈ । দিনৰ দিনটো নাও চলাওতে চলাওতে তাইৰ ভাগব লগা নাছিল, কিন্তু ককাইয়েবটো আহি পোৱাৰ লগে লগে তাইক ভাগবটোৱে হেচা মাৰি ধৰিলেহি । অকণে দেখা পালে গৰু, ছাগলী, গাহৰী, মূবগী, মানুহ সকলো সিহঁতৰ আকুমত একাকাৰ হৈ আছে । পাহী ফুলিয়ে হয়তো সিহঁতক বচাবলৈকে ওপৰলৈ তুলি আনিছে — নহলে সিহঁতে পানীত উঠি গলহেতেন, সি অহা দেখি ফলি দৌৰ মাৰি ওলাই আহি তুংগোঙ পালেহি । সি ফুলিলৈ চালে তাইক দেখি অৰুণৰ বুকুখন ধবক্ষৰাই উঠিল— ফুলি ক্ষীণাই, শুকাই গৈছে হয়তো বানপানীৰ ভয়ত এনে হৈছে - সি মৰমতে মাতিলে—ফুলি ।

ফুলিৰ শুকান ওঠৰ ওপৰেদি সঁতা হাঁহি এটা বাগৰি গ'ল । পাহীয়ে বহি থকাৰ পৰা ক'লে—হা, এতিয়া চাই থাকিব নালাগে— ককাইক কিবা খাবলৈ দিগৈ, দেখা নাইনে নাথাই নবৈ কি অৱস্থা হৈ আহিছে ।

ফুলি লৰা-লৰিকৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু মেৰামত (জুহালত) খৰি জাপি ভাতৰ চকটো বহাই দিলে । তুমি আহিলা যেতিয়া মোৰ কি ভয় ? তাইৰ মুখখন আঠত গুজি ললে আৰু অৰুণ আহি পোৱাৰ লগে লগে যেন তাইৰ বুকুখন পাতল হৈ পৰিল দুখ চিন্তা ভাবনা একো নাইবিয়া হ'ল ।

সন্ধিয়া হ'লেই । ভিতৰখন আন্ধাৰে আঙুৰি ধৰিলে—ইফালে বাহিৰত কিনকিনিয়া বৰষুণ—পৰিবেশটো বিৰা যেন সজ্জ কৰিব নোৱাৰা হৈ পৰিছে । তাই কেবাচিন তেলৰ চাকিটো জ্বলাই দিলে । ফুলিয়ে অকণক ভাত খাবলৈ মাতিলে । অকণে আহি ভাতৰ কাহিখনত বহি ফুলিলে চাই স্নিধিলে তইতে ভাত পানী খাইছ নে নাই ? খাইছোঁ ! ফুলিয়ে উত্তৰটো দি ওচৰতে বহিল আৰু তললৈ মুখ কৰিয়ে স্নিধিলে আহোতে তোৰ কষ্ট হৈছিল নহয়নে ?

নাই, নাইহোৱা, বহুত ডেকা লৰাই মানুহবোৰ পাৰ কৰাত সহায় কৰি আছে ।

অকণে ভাত এগৰাহ মুখলৈ নিলে ।

--সোৱণশিৰিত পানী কিমান ?

- স্নিধিছে একেবাৰে সাগৰ ।

—মোৰ বৰ ভয় লাগিছে অ'— এইবাৰ ফুলিয়ে সেতা পৰা মুখ খনেৰে অকণলৈ চালে ।

অকণে ভাতৰ মুখেৰেই ডাঙৰকৈ বলে—বিয় ! কিহৰ ভয় ? সদায় দেখোন পানী আহেই — আহিছে আকৌ গুচি যাব, পিছে জোৱাইটো আহিছিল নে নাই ।

- আহিছিল । সি ইয়াতে ছুদিন আছিল, কালিহে ঘৰলৈ গৈছে ।

- পাহীয়ে মাত বোল কৰিছেনে ?

—নাই !

—কিয় ?

—জানো ? মই সেইবোৰ নাজানো ?

- হ'ব লাহে লাহে সকলো ঠিক হৈ যাব, নতুনতে লাজ লাগিবই । পীৰিতি নহয়টো ?

কথাৰাৰ কৈ সি ভাতখিনি লৰালৰিকৈ খাবলৈ ধৰিলে । পাহীয়েও আহি সিহঁতৰ ওচৰতে লেপেতাখাই বহিললি । পাহী

অহা দেখি ফুলিয়ে তাইকো ভাত খাবলৈ কাহিখন আগবঢ়াই দিলেহি মোক যে অকলে দিলি - তোৰ একা ?

তইটো দিনটো কষ্ট কৰি আছ মইটো ঘৰতে আছো। মই পিছতো থাম। তই ককায়েবৰ লগতে এতিয়া খাচোন। মোৰ লগতটো সদায়েই খাই থাক। ককায়েকে পাহীলৈ চাই কলে—
ওঁ খা খা !

অকণে কথাকিটা কৈ ভাতৰ হাতখন দাঙি সুধিলে - বাক পাহী তোৰ খবৰ ভালনে ? পাহীয়ে কথাষাৰৰ অৰ্থটো বুজিব পাৰি বহুলকৈ চকুহাল মেলি ককায়েকলৈ চাই ক'লে - ককাই তই চিন্তা নকৰিবি। মোৰতো সদায়ে ভাল।

-- এষা তোৰ নিচিনা ভগী এজনী থাকোতে কিহৰ চিন্তা !

পাহীয়ে একো নামাডিলে। তললৈ মূৰ কৰি আপোন মনে ভাত খাবলৈ ধৰিলে। ভাত খাই উঠি কাহী দুখন লৈ তাই পিচ-ফালৰ য়াপকুৰ লৈ গল আৰু চাংখনৰ ওপৰতে ধুই দি চাৰিওফালে চালে। হঠাতে সাহসী পাহীৰ বুকুখন কপি উঠিল। তাই লৰা লৰিকৈ ভিতৰলৈ গল আৰু দুৱাৰখন জপাই থৈ কাৰো লগত কথা নামাতি ধাৰিখন পাৰি গুই পৰিল। অকমান সময়ৰ ভিতৰতে তাইক টোপনিয়ে হেচা মাৰি ধৰিলেহি। ফুলি আহি তাইক গুই থকা দেখি মনতে কলে—আজি তাইক মৰ টোপনিয়ে ধৰিলে হবলা। আগতে দেখোন নিশা আধা পৰলৈকে গুথলৈ মনেই নকৰে। তাই পাহীলৈ এবাৰ চালে আৰু নিজৰ শোৱা পাটিখন ঠিক কৰিবলৈ গল। তাই গোটা বাহেৰে সজা চাংখনত খোজ কাঢ়ি গৈ ভাবিলে এইটো সিহঁতৰ দহকৰপিয়া দুগকুৰ আদম (শ্ৰেষ্ঠঘৰ) সিহঁতৰ বাপেকৰ ঘৰটো কিন্তু কুমতেক পেৰেক হে আছিল সাইলাখ সৰু চৰাইৰ বাহ। আজি তাই বাজৰাণীৰ নিচিনাকৈ আছে। মন সুখ, ধন সুখ, বানপানী আলিলেনো কি হব, যি হে খামিদাঠ তাইৰ

অৰুণটো । কথাবোৰ ভাবি তাই শেষৰ মেৰামৰ (জুইশাল) কাষতে ধাৰি-
 পাতি পাৰিলে—সিহঁতৰ ঘৰখনত আকৌ তিনিখন মেৰাম— তিনিখন
 মেৰাম মানে তিনিটা খোটাৰি, এটাত বাপেক, এটাত পাহী,
 আৰু এটাত সিহঁত শোৱে । তাই সিহঁতৰ ঠাইখন আৰুবি মেৰামৰ ফালে
 এখন কাপোৰ তৰি দিলে । এয়ে সিহঁতৰ কোঠালিৰ বেৰ । আজি
 তাই অৰুণৰ লগত শুৱ ছি; লাজ লাগি যায় । তাই মনতে হাঁহিলে
 এটা মৰম লগা উস্তেজনাহি তাইৰ সৰ্ব্বশৰীৰত দোলা দি গল । তাই
 ধাৰিখন পাৰি তাত এখন কাপোৰ পাৰি দি শুই পৰিল । নিশা
 গভীৰ হৈ আহিছে । অৰুণে তুংগোঙত বাপেক আৰু আন আন মানুহৰ
 লগত কথা পাতি আছে । মানুহবোৰ জাগি আছে, কোনে জানে হঠাতে
 বিপদ অ্যুহিব পাৰে । তেল নোহোৱা চাকিটো জুমাই গৈছে,
 মেৰামতো জুইকুৰা সেতা পৰি গৈছে—চাংঘৰটোলৈ এটা নিৰব অন্ধকাৰ
 সোমাই আহিছে আৰু লাহে লাহে ঘৰটোৰ প্ৰতিটো দিশ গ্ৰাস কৰি
 পেলাইছে ।

ফুলিয়ে অৰুণলৈ বাট চাই চকুহাল মেলি ধাৰিখনত পৰি
 থাকিল । অৰুণ এটা সময়ত আহি ফুলিৰ ওচৰ পালেহি । উদং
 গাৰে ধাৰিটোত বাগৰ দি সি ফুলিক সাবটি ধৰিলে । ইমান দিন
 নোপাৱাৰ আকলোৱা বেদনাই লেতুসেতু কৰি পেলোৱা ফুলিজনী
 অৰুণৰ বাস্ত বন্ধনৰ মাজত সোমাই পৰিল ।

হঠাতে সিহঁতৰ চাংঘৰটো কপি উঠিল । চাৰিওফালৰ পৰা ভাহি
 অহা মানুহৰ আৰ্ত্তনাদ শুনা গল পাহীয়ে চিঞৰ মাৰি তুংগোঙ
 পালেগৈ, ককাই - আহ এ—সোৱণশিৰিত আকৌ ধল আহিছে ।

ঘৰৰ সকলোটি তুংগোঙত থোপ খালেহি । অৰুণে ফুলি
 আৰু পাহীক সাবতি ধৰিলে । অৰুণৰ দেউতাকে খুটা এটাত
 ধৰিলে । বাকী সকলে ইতিপূৰ্বে নাও লৈ নিজৰ নিজৰ চাংঘৰ
 বন্ধ কৰিবলৈ গ'ল । চাঙৰ ওপৰেদি পানী বৈ গৈছে । কুৰুবা,

গাহৰী বিলাকে চিঞৰিছে—ওপৰৰ পৰা মুষলধাৰে বৰষুণ পৰিব লাগিছে । দূৰৰ পৰা চিঞৰ আহিছে কিন্তু কোনে কাক মাতিছে ধৰিব নোৱাৰি । ঘিটঘিটিয়া অন্ধকাৰত সকলোৱে আজি নিজৰ ঘৰ বচোৱাত ব্যস্ত হৈ পৰিছে ! অকণহঁতৰ ঘৰটো নপৰে বুলি ভাবিয়ে মানুহবোৰে লৰা-ছোৱালী তিবোতা লৈ সিহঁতৰ ঘৰতে আশ্ৰয় লবলৈ আহিছে ।

সময় খৰ গতিৰে আগবাঢ়িছে । লাহে লাহে পোহৰ হৈ আহিছে । পোহৰ হোৱাৰ লগে লগে নাও লৈ বাকী মানুহবোৰক বিচাৰিছে—খবৰ লৈছেই, বহুত চাংঘৰ ইতিপূৰ্বে পানীৰ ভৰত ভাঙি পৰিছে—কিছুমান চাংঘৰ পানীত পৰি উঠি গৈছে ।

ৰমেশহঁতৰ চাংঘৰটো মানুহে-জন্তুহে বোলে পানীয়ে উটুৱাই নিলে । এই নিকৰুণ বাতৰিটো পাই অকণহঁতৰ ঘৰখনত হাঁহাকাৰ লাগিল । পাহী সেইফালে থৰ হল—ৰামেশ্বৰক আৰু বিচাৰি পোৱা নগ'ল—পানীয়ে উটুৱাই নিলে ।

সোণাতলী গাঁৱৰ ৰাইজৰ বিষাদ আহিল । দিনৰ দিনটো সোঁত বৈয়ে থাকিল, মানুহবিলাকে ওখ ঠাইত আশ্ৰয় ললে । আকুমৰ মেৰাম তল গল । অনাহাৰ অনিদ্ৰাত সোণাতলী গাঁৱৰ ৰাইজে জীয়াতু ভুগিলে ।

পাহী পাগলীৰ দৰে হ'ল । তাই ইমান হতভাগী নে ? তাইৰ হব লগা ঘৰখন পানীয়ে উটুৱাই নিব লাগেনে ? তাই ফুলিৰ বুকুত সোমাই উচুপি উঠিল । অকণে উদাস দৃষ্টিৰে দূৰ দিগন্তলৈ চাই পথিয়ালে । পাৰাপাৰ নোহোৱা পানী আৰু পানী—সি একো ভাবি থাৱৰ কৰিব নোৱাৰিলে—এইবোৰ কি হ'ল—কি হ'ল ?

—••—

শুবেন্দ্রই অৰুণহঁতৰ খবৰ শুনি ব্যাতিব্যস্ত হ'ল । বঙানদী সোৱণশিৰি, বঙানদী বাটি শ শ বিঘা মাটি পানীৰে উপচাই পেলাইছে । বাইজৰ দ্ৰুথ কুলাই পাচিয়ে নধৰা হৈছে ।

শুবেন্দ্রই সকলো কথা বিজয়াক ক'লেগৈ । মই লক্ষীমপুৰলৈ যাব লাগিব বিজয়া । অৰুণৰ বিপদৰ সময়ত সহায় নবৰিলে আৰু কেতিয়া কৰিম ।

—ময়ো যাম ভাইজী !

—ধেং তই কেনেকৈ যাবি ?

—কিয় বেলত ? আজি অৰুণ বাবু যোৱা ২০ দিনেই হ'ল — সিহঁতৰ গাঁৱৰ পানী ছাগৈ শুকাল ।

—শুকালেও তই যাব নোৱাৰ—বহুত খোজ কাটিব লাগিব তাতে বানপানীৰ পিছৰ গাৱৰ অৱস্থাবোৰ অতি শোচনীয় হৈ পৰে । তাতে পায়েল আছে তাইক লৈ যোৱাটো সম্ভৱ নহ'ব ।

—আবে বাবা ঠিক আছে মই ষ্টেচনতে থাকিম বাক তাতে আমাৰ নিজৰ মানুহ আছে । অৰুণবাবুয়ে অন্ততঃ জানিব মই গৈছো বুলি ।

—অ' তই যদি ষ্টেচনতে থকাৰ্থৈ যাব তেনেহলে যাব পাৰিবি, কিন্তু ভগৎসিঙে যাবলৈ দিব জানো ?

—কিয় নিদিব—মই বহুত দিনৰ পৰা যাবলৈ ইচ্ছা কৰি আছে । এতিয়া তোৰ লগত যাম— অৰুণ বাবুৰো খবৰ লম, নিজৰ মানুহৰো খবৰ লম কি বেয়া হ'ব ?

—বাক ঠিক আছে ভগৎ সিঙক শ্বিবি। গ'লে কালিলৈকে
যাব লাগিব মই ১০ দিনৰ ছুটী লৈছে'।

—কিহুত যাবি ?

—বেলত ! অকণাচল এক্সপ্ৰেছত ।

এতিয়া মই যাও—তই ভগৎ সিঙক শ্বি একডম 'বেডি' হৈ
থাকিব মই বাতি আহি খবৰ লম ।

বথা কৈ কৈ শ্ববেল্লই পায়েলক কোলাত তুলি নচুৱালে—
তাৰ পিছত বিজয়াৰ কোলাত দি শ্ববেল্ল গ'লগৈ ।

× × × সিহঁত যাবলৈ ওলাল । ভগৎ সিঙে ষ্টেচনলৈ আহি
সিহঁতক বিদায় দিলেহি । বিজয়াই দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ ডবা এটাত ছেচা
ঠেলাকৈ বহি ললে । তাইৰ কোলাত পায়েলক তুলি দি বাক্চ
বেডিংবোৰ ওপৰৰ বেঞ্চত তুলি দিলে । বিজয়াক বহুৱাই দি
শ্ববেল্লই ব'লে—তই বহি থাক, মই ইঞ্জিনলৈ যাও । শ্ববেল্লই ইঞ্জিনত
উঠি ৰঙিয়ালৈকে আহিল ।

ৰঙিয়া ষ্টেচনত সিহঁত নামিল । গাড়ী সলাব লাগিব ।
অকণাচল এক্সপ্ৰেচৰ সময় আবেলি ৪ টা বজাত । ৰঙিয়া ষ্টেচনত
শ্ববেল্লই পায়েলক লৈ বিস্কুট কিনি দিলে । সিহঁতেও ভালকৈ
খাই ললে কাৰণ বাটত ভাল দোকান নাই । পিছদিনা ৰাতিপুৱা
১০ মান বজাতহে সিহঁতে উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰ ষ্টেচন পাবগৈ ।

গাড়ী এঘণ্টা 'লেট' । প্ৰায় সন্ধিয়া পাঁচ বজাত সিহঁত
তিনিওটা বেলত উঠিল । শ্ববেল্ল ইঞ্জিনত যাব খুজিছিল কিন্তু
বিজয়াই নিদিলে—কাৰণ তাইৰ অচিনাকী ঠাই, তাইৰ বোলে ভয়
লাগে । শ্ববেল্লই হাঁহি কলে—আবে কিহৰ ভয় ? পেচেঞ্জাৰ গাড়ী
কেনেকৈ চলাই ইঞ্জিনত উঠি চাও দেচোন ।

শ্ববেল্লই বিজয়াক কথা কিটা কৈ আনন্দ কৰিলে ।

—বাক যাবি দে, অলপ পৰ থাকচোন আমাৰ লগত ।

—বাক নাযাও দে পিছত কিন্তু তোৰ লগলৈ কোনোবা পেচেঞ্জাৰ আহিলে মই এবাৰ যাম দেই ।

—বাক হব দে ।

বেলখনে উকি মাৰি সাৱধনতাৰ ইঙ্গিত দিলে । গাড়ী চলিল ।

সুবেল্লই গাড়ীৰ ছুৱাৰ মুখত ঠিয় হৈ চিগাৰট এটা জ্বলাই লৈ ছুটামান হোপা মাৰি ধোৱাবোৰ বতাহত এৰি দিলে—অকণহঁতৰ বা কি অৱস্থা হৈছে আৰু তাইৰ ভণীয়েকজনী । তাই নকৈ বিবাহিতা নতুন পত্নী—তাৰ হাঁহি উঠিল—অকণেয়ে তাক ফুলিক পলুৱাই অনাৰ কথা কৈছিল, এতিয়া বা কি গতি হৈছে । সি এইবাৰ সিহঁতক লৈ আহিব—কোৱাৰ্টাৰটো সৰু হলেও যেনে তেনে ৰখাব ।

সময় আগবাটিল । ষ্টেচনৰ পাছত ষ্টেছন পাৰ হৈ বেল গৈ এটা ষ্টেচনত ৰলগৈ । কেইগৰাকীমান মানুহ আহি বিজয়াহত থকা ডবাটোত উঠিল । ডবাটোত সজিবুতা আহিল, পুনৰ বেল চলিল । সুবেল্লই বাহিৰলৈ চালে, বেচ আন্ধাৰ আৰু চিপ চিপ বৰষুণ । তাৰ বৰ আমনি লাগিল, টোপনিও ধৰিছে, সি বিজয়াক ক'লে— তহঁতে শুই থাক, মই বিছনা ঠিক কৰি দিছোঁ । পায়েলকো কাষতে শুৱাই ল । মোৰ বৰ আমনি লাগিছে, মই আগৰ ষ্টেচনত ইঞ্জিনলৈ যাম — তই চিন্তা নকৰিবি ।

সুবেল্লই আগৰটো ষ্টেচনত ইঞ্জিনত উঠি ললে—বেলৰ ড্ৰাইভাৰ বামচৰণে তাৰ চিনাকী হৈ হেণ্ডচেক কৰি গাড়ীৰ স্পীড বঢ়াই দিলে । বৰষুণ জোৰেৰে আহিবলৈ ধৰিলে—সুবেল্লই থিৰিকিখন বন্ধ কৰি নিদিলে—বাৰিষাৰ বৰষুণ জাকৰ ঝিম ঝিম টোপালবোৰ তাৰ গাত পৰিল । সি হাতখন কমালেৰে মটি মটি এক শীতলতা অনুভৱ কৰিলে—সুবেল্লই বাহিৰলৈ চালে—আন্ধাৰ আৰু বৰষুণত একো চিনিবই নোৱাৰি তথাপি সি মুখখন কমালেৰে মটি চকু ছুটা জোৰকৈ মেলি বাহিৰলৈ চালে — গাড়ীখন দলং এখনত উঠিছে ।

গাড়ীৰ হেড লাইটৰ পোহৰত দলংখন জ্বলিলি উঠিছে । বামচৰণে
ভাইচেলত হাত দিলে—এটা দুটা তিনিটা উকি মাৰি বেলখন দলঙত
উঠাৰ লগে লগে ডবাবোৰ সৰু সৰুকৈ পানীলৈ বাগৰি পৰিল, কাৰণ
বেলৰ দলং খন ইতিপূৰ্বে বান পানীয়ে উটুৱাই লৈ গৈছে ।

বেকী নদীৰ পাৰৰ গাঁৱত বেল বগৰাৰ শব্দ শুনি মানুহবোৰ
ওলাই আহিল—বেল পৰিল, বেল পৰিল—মানুহ উদ্ধাৰ কৰহত
হায় ভগৱান কোন কত আহ আহ্ আহ্ বেল বাগৰিছে—বেল !
চাৰিওফালে চিঞৰ আৰ্ত্তনাদে তালফাল লগালে । ৰাইজ ওলাই
আহিল । হাজাৰ হাজাৰ ৰাইজ খিতাতে গোট খাই মানুহ উদ্ধাৰ
কৰিবলৈ লাগি গ'ল ।

গভাৰ আন্ধাৰ নিশা—বৰষুণৰ বতৰত বেলৰ পৰা পানীত
বাগৰি পৰা মানুহক উদ্ধাৰ কৰা সিমান সহজ নহয় যদিও—মানুহ
বৈ নাথাকিল ।

পোহৰ হোৱালৈকে মানুহে লেম, টৰ্চ হাতত জ্বোৰ লৈ মানুহ
উদ্ধাৰ কৰিবলৈ ৰাইজে আত্ম নিয়োগ কৰিলে ।

ৰাতিপুৱাৰ লগে লগে সেইখিনি ঠাই লোকে লোকাৰণ্য
হ'ল । ফায়াৰ বিগ্ৰেদ, এম্বুলেঞ্চ, পুলিচ মিলিটেৰী সকলো আহি
উদ্ধাৰৰ কাৰ্য্য চলালে । পানীৰ তলৰ পৰা মৰাশ বোৰ উদ্ধাৰ কৰি
পথাৰত শাৰী পাতি ৰাখিলে ।

সেইদিনাই লামডিঙত ঘটনাবোৰৰ খবৰ পালে । ভগৎসিঙ,
শ্যামলাল, মদনহতে বলিয়া হ'ল । সিহঁতে বিলিফ ভানত ঘূৰ'টনা
স্থলীলৈ যাত্ৰা কৰিলে ।

সময় আগবাঢ়িল । ঘটনাস্থলীত দিনৰ বেছিৰ পোহৰত
পানীৰ পৰা মৰাশবোৰ উদ্ধাৰ কৰিয়েই থাকিল । আঘাট প্ৰাপ্ত
মানুহবোৰ ওচৰৰ হস্পিটাললৈ স্থানান্তৰিত কৰিলে ।

ভগৎসিঙ, মদনলাল শ্যামলালহত বিলিফ ভানৰ পৰা নাথি

ঘটনাস্থলীলৈ গ'ল—তাত মৰাশবোৰ চিনাক্তকৰণ কৰিছে। মানুহৰে ঘটনাস্থল ভৰি পৰিছে—সিহঁতেওঁ উচুপি উচুপি বিজয়া পায়েল আৰু শ্ৰবেণক বিছাৰিছে। মৃত মুনিহ তিবোতা বোৰৰ মুখবোৰ চাওতে চাওতে সিহঁতৰ হিয়া ভাঙি গ'ল। সিহঁতে ভাবিলে সিহঁতৰগো মৃত্যু নহ'ল কিয়! এঠাইত ভগৎসিঙে চিঞৰ মাৰি মৰাশ এটা সাবটি ধৰিলে—শ্যামলাল মদনলালে ওচৰ চাপি গৈ দেখিলে বিজয়া, তাইৰ হাতৰ মুঠিত এটুকুৰা কাপোৰ! পায়েলৰ চোলাটোৰ কাপোৰ টুকুৰা দেখি শ্যামলালহঁতে তাতে থৰ লাগিল।

সিহঁতে চিঞৰি চিঞৰি বান্ধিলে, বহুত মা'হৰ বান্ধোন, চিঞৰ বাখৰ আৰ্ত্তনাদ লগ লাগি আকাশৰ তলত এক ভয়াবহতাৰ সৃষ্টি হ'ল।

সন্ধিয়া নামি আহিল। মৰাশবোৰ পোষ্টমৰ্তেম কৰিবলৈ হস্পিতাললৈ লৈ গ'ল। সিহঁতে বহুত চেষ্টা কৰিও শ্ৰবেণ্ড আৰু পায়েলক বিছাৰি নাপালে—হয়তো সিহঁত পানীত উটি গ'ল।

— + —

(৪৩)

মদনলালহঁত কিন্তু ক্লান্ত নাথাকিল। সিহঁতে শ্ৰবেণ্ডৰ অনুসন্ধান কৰিবলৈ লাগি গ'ল। আঘাতপ্ৰাপ্ত সকলক বড়িয়া মিলিটেৰী হস্পিতাললৈ যোৱা বুলি জানিব পাৰি সিহঁত দুয়োটাই বড়িয়া হস্পিতাললৈ ধাপলি মেলিলে। হস্পিতেল পাই আহত ব্যক্তি সকলৰ মাজত সিহঁতে এফালৰ পৰা শ্ৰবেণ্ডক বিছাৰি গ'ল।

প্ৰতিজন ব্যক্তিক চাই চাই এসময়ত সিহঁত আহি এজন ব্যক্তিক
ওচৰত বৈ গ'ল। চকুবন্ধা আছে। হাত আৰু ভৰিত বেণ্ডেজ
আছে। সিহঁতে চিনি পালে।

—হয়! সেইজনেই সিহঁতৰ শ্বৰেন্স বাবু! হাতত থকা সোণৰ
অঙঠিটো সিহঁতৰ যে কিমান চিনাকি!

সিহঁতক ৰোগীৰ ওচৰত দেখি নাৰ্চ এগৰাকী ল'ৰালবিকৈ
আহি ক'লে—অগুগ্ৰহ কৰি কথা নাপাতিব বৰ্ত্তমান তেওঁক ইনজেকচন
দিয়া হৈ আছে। Please বাহিৰলৈ যাওক। মদনলালে কলে,
চিষ্টাৰ এইজন আমাৰ মানুহ!

—উস্ আমনি নকৰিব। ব্যক্তিজনৰ এতিয়াও সম্পূৰ্ণ জ্ঞান
ঘূৰি অহা নাই—সম্পূৰ্ণ দুদিন অজ্ঞান অৱস্থাত আছে। শ্যামলালে
হাত যোৰ কৰি ক'লে—আমি চিনি পাইছোঁ, চিষ্টাৰ এও আমাৰ
শ্বৰেন্স বাবু আছে।

—ঠিক আছে আপোনালোক তেনেহলে, Enquiry Office লৈ
যাওক তাত অফিচাৰক ল'গ ধৰক। সিহঁতে ল'ৰালবিকৈ ওলাই
আহি Enquiry office লৈ গ'ল। আহত ব্যক্তিসকলৰ চিনাক্ত
কৰণৰ কাৰণে মানুহ লাইন লাগিছে। অফিচত চিনাক্তকৰণৰ কাৰণে
কাৰ্ড দিছে। নাম ঠিকনা লেখি লৈছে। সিহঁতেও লাইনত
সোমাই গ'ল, দিন বাতি নোহোৱাকৈ আহত ব্যক্তিসকলৰ চিনাক্ত
কৰণৰ কাৰ্ড লবলৈ নিজৰ নিজৰ আপোন মানুহবোৰ ব্যাকুল হৈ
পৰিছে।

অৱশেষত সিহঁত অফিচাৰৰ ওচৰ পালেগৈ। অফিচাৰজনে
সিহঁতলৈ মূৰ তুলি চালে।

—কওকচোন আপোনালোকৰ কোনোবা আপোন মানুহ আছে নেকি?

মদনলালে তৎক্ষণাত উত্তৰ দিলে—হয় বাবু; আমাৰ এজন
আপোন মানুহ আছে। আমি চিনি পাইছোঁ।

— কি নাম ?

—শুবেশ্বৰ মোহন চক্ৰৱৰ্তী ।

—কথা পাতিছিল ?

—নাই, অজ্ঞান অৱস্থাত আছে ।

—কি কাম কৰে ?

—বেলৰ ড্ৰাইভাৰ কৰে চাব !

অফিচাৰ জনে আচৰিত হৈ মদনলাললৈ চালে —এইখন গাড়ী চলাইছিল ?

—নহয় চাব মালগাড়ীহে চলায় । উত্তৰ লক্ষীমপুৰত তেওঁৰ এজন বন্ধু আছে । তেওঁৰ খবৰ লবলৈ আহিছিল— তাত বহুত বানপানী হৈছে চাব ?

—ওঁ, তেওঁৰ সম্পূৰ্ণ ঠিকনা কি ?

—শুবেশ্বৰ মোহন চক্ৰৱৰ্তী, লামডিং ষ্টেচন ।

জিলা—নগাঁও । পোঃ আঃ লামডিং ।

মদনলালে কৈ যোৱা বথানি কাগজখনত সম্পূৰ্ণ কৈ লেখি অফিচাৰ জনে তাৰ হাতত দি ক'লে— সোণে ৱাৰ্ডত ডাক্তৰ আছে— সেই কাৰ্ডখন ডাক্তৰক দিব ।

সিহঁতে ততাতৈয়াকৈ গৈ ডাক্তৰৰ কেবিনৰ কাষত ব'লগৈ । আগতে সোমাই থকা মানুহজন ওলাই অহাৰ পাছত মদনলাল সোমাই গ'ল— আৰু হাতৰ কাগজ খন ডাক্তৰলৈ আগবঢ়াই দিলে ।

বহুত পৰ ডাক্তৰে কাগজখন পৰীক্ষা কৰি মিঠা লগাকৈ হাঁহি এটা মাৰি ক'লে— ভগৱানে আপোনালোকৰ সহায় হওক । ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা মানুহজনৰ নিজৰ পৰিয়াল ওলাল । তেওঁ টেবুলত থকা কলিং বেলটো টিপি দিলে আৰু লগে লগে এজন থাকী পোচাক পিন্ধা মানুহ আহি তেওঁৰ ওচৰত হাজিৰ হলহি—ডাক্তৰে মানুহ জনলৈ চাই ক'লে কোঠা No. 10 Bed No. 7, ৰ ফাইলটো লৈ আহা ।

মানুহজনে তৎক্ষণাত ফাইল এটা আনি ডাক্তৰৰ ওচৰত দিলেহি। ডাক্তৰে ফাইলটোৰ পৰা কাগজ এখন উলিয়াই মদনলাল ইঁতক পটি শুনাতে— দলঙৰ তলত কাঠৰ চেপত এইজন ব্যক্তিক পোতা হৈছে। গাড়ী বাগৰি পৰাৰ সময়ত তেওঁ জাপ মাৰিছিল বুলি সন্দেহ কৰা হৈছে। তেওঁৰ হাত আৰু ভৰিত জখম হৈছে, কিন্তু চকুৰ জখম গুৰুতৰ।

মদনলাল আৰু শ্ৰামলালে অধৈৰ্য্য হৈ সুধিলে— চাৰ ভাল হ'বনে ?

— আশাকৰো ভাল হ'ব। ভগৱানৰ ওপৰত বিশ্বাস ৰাখক। কিছুদিন লাগিব।

— আমি এতিয়া কি কৰিম চাৰ ?

— নাই, নাই আপোনালোকে এতিয়া একো কৰিব নালাগে। যি কৰিব লাগে আমি কৰিম। দুৰ্ঘটনাৰ পৰা ৰক্ষা পাবৰ উপায় কি ? কিন্তু ভগৱানে আপোনালোকক সহায় কৰিলে এতিয়া আপোনা-লোক ৰাওক। ৰোগীক আমনি নকৰিব। আমি আশা কৰিছোঁ আজি তেওঁৰ জ্ঞান ফিৰি আহিব। প্ৰতিদিনে ৰাতিপুৱা ৯ বজা আৰু আবেলি ৩ বজাত ৰোগী কেনে আছে খবৰ লব পাৰিব। ধন্যবাদ।

সিহঁতে ডাক্তৰৰ ব্যৱহাৰত সুখী হৈ মূৰত হাত থৈ নমস্কাৰ জনাই ওলাই আহিল। সিহঁত গৈ গছ এজোপাৰ তলতে বহিলগৈ। শ্ৰামলালে আঠৰ ওপৰত মূৰটো গুৰ্জি দি ভকভকাই কান্দিলে। মদনলালে মূৰৰ চুলিবোৰ আজুৰি আজুৰি চিঙিব লগা কৰিলে। কিছুসময় যোৱাৰ পিছত মদনলালে চকুপানী মছি কলে, — শ্ৰাম এনেকৈ থাকিলেটো নহ'ব, ভগৎসিঙ ক'লৈ গল বিছাৰিব লাগে। সৰ্ব্বশ্ব হেৰুৱাই সি যে বলিয়া হৈ পৰিছে, মদনলালে আকৌ কান্দিলে।

— নকৰি মদনলাল নকৰি। কি আছিল কি হৈ গ'ল। শ্ৰামলাল ঠিয় হল আৰু মদনলালৰ হাতত ধৰি গেটৰ বাহিৰলৈ ধীৰে ধীৰে ওলাই আহিল। ❀❀

জ্ঞান আহিল যদিও সুৰেন্দ্ৰই কিন্তু কথা নক'লে— মাজে মাজে কান্দে, গুৰুতকাই কান্দে, পায়েল বিজয়া বুলি চিঞৰে । ডাক্তৰে বুজনি দিয়ে— ডাক্তৰ আহিলে সুৰেন্দ্ৰই এটা বিষাদৰ হাঁহি মাৰে মাত্ৰ । তাৰ চকুৰ বান্ধ খোলা নাই ডাক্তৰে তাক কৈছে দহ দিনৰ প্ৰাছতহে তাৰ চকুৰ বান্ধ খুলিব ।

এদিন দুদিন কবি সাতটা দিন পাৰ হ'ল । এদিন ৰাতিপুৱা সি চিষ্টাৰক সুধিলে— মোক বিচাৰি কোনো অহা নাইনে ? —আহিছে ? বৰ্ত্তমান তেওঁলোক ইয়াতে আছে ।

--মোৰ লগত কিয় কথা পতা নাই ?

আমি মানা কৰিছোঁ । এতিয়া আপুনি সুস্থ হৈছে কথা পাতিব পাৰিব ।

— সিহঁত ক'ত আছে মাতক্ চিষ্টাৰ ।

—বৰ মই মাতি দিছোঁ ।

চিষ্টাৰ ওলাই গ'ল আৰু বাহিৰৰ বাৰান্দাত বহি থকা শ্যামলালহঁতক মাতি দিলে ।

—আপোনালোকে যাতে ৰোগীক আমনি নকৰে । তেওঁৰ মনত আঘাট পোৱা কথা যেন নকয় । এতিয়াও তেওঁ মানসিকভাবে সুস্থ হোৱা নাই ।

সিহঁতে লাহে লাহে সুৰেন্দ্ৰৰ বিচনাৰ ওচৰলৈ কাষ চাপি গ'ল । শ্যামলালে মাতিলে - সুৰেন্দ্ৰ বাবু, ভাইজী !

শুবেন্দ্রই কিন্তু একো নামাতিলে। চিষ্টাবে এইবাৰ ভগৎসিঙক মাতিবলৈ ক'লে। ভগৎসিঙে থোকাথুকি মাতেৰে মাতিলে—
শুবেন্দ্র বাবু ! ভগৎসিঙে কান্দিলে— এইবাৰ শুবেন্দ্রই চিঞৰ মাৰি
দিলে—বিজয়া আৰু পায়েল ক'ত ? চিষ্টাবে শুবেন্দ্রক গুৱাই দি
শ্যামলালহঁতক বাহিৰলৈ যাবলৈ ক'লে।

সিহঁত বাহিৰলৈ যোৱাৰ পাছত ডাক্তৰ দিলীপ চৌধুৰী সোমাই
আছিল। তেওঁ ৰোগীবিলাকৰ ওচৰে ওচৰে গৈ এটা সময়ত
শুবেন্দ্রৰ ওচৰত বৈ গ'লহি।

ডাক্তৰে চিষ্টাবক মাতি report টো চালে আৰু তাৰ পাছত
কমত বহি লৈ চিষ্টাবক সুধিলে -

—জ্ঞান আহিছিল ?

—হয় আহিছিল ?

—এঘণ্টা মান হৈছে।

—ৰুগীয়ে কথা পাতিছিলনে ?

-- নাই। বিজয়া আৰু পায়েল বুলি চিঞৰিলে আৰু কান্দিলে।

- বিজয়া, পায়েল কোন ?

শুবেন্দ্রৰ ভনী আৰু ভনীয়েকৰ বেচুৱা। সিহঁত পানীত উটি
গৈছে বুলি ধাৰণা বৰা হৈছে।

- তেনেহলে সাবধান সেই বথৰ যাতে ৰুগীয়ে গম নাপায়।

- ভাল চাৰ।

- আৰু কিবা কথা কৈছে নেকি ?

- নাই চাৰ !

ডাক্তৰ গহীন হৈ চিন্তা কৰিলে তাৰ পাছত চিষ্টাব গৰাকীলৈ
চাই ক'লে—বুজিছা চিষ্টাব এতিয়াও তেওঁৰ মগজৰ পৰা ছুঁহুটনা
মুহূৰ্তৰ শঙ্কবোৰ, বিজয়া পায়েলৰ চিন্তা, ৰেলৰ ঘৰঘৰনি মাৰ যোৱা
নাই। ছুঁহুটনাটোৰ মুহূৰ্তটোৱে তেওঁৰ মগজটো আচল কৰি ৰাখিছে—

বাক থোৱা, কিন্তু সাবধান হ'ব। ৰাতে তেওঁ মনত কোনো ধৰণৰ
আঘাট নাপায়।

চিষ্টাৰ কোঠালিটোৰ পৰা ওলাই অহা দেখি শ্যামলালহঁত
তেওঁৰ ওচৰলৈ দৌৰি গ'ল— চিষ্টাৰ-চিষ্টাৰ ডাক্তৰে কি ক'লে।

—ভাল হ'ব। কিন্তু আপোনালোকক বেছি কথা পাতিবলৈ মানা
কৰিছে। আপোনালোকে বিজয়া পায়েলৰ কথা তেওঁৰ আগত
নকব। কথা কিটো কৈ চিষ্টাৰ গৰাকী খবৰ খোজে আতৰি গ'ল।

ভগৎসিঙে কথাখিনি শুনি আকৌ কান্দি উঠিল। শ্যামলালে
ভগৎসিঙক ধৰি ধৰি বাহিবলৈ উলিয়াই আনিলে। হস্পিতালৰ
বাহিৰলৈ ওলাই আহি সিহঁতে একো ঠিৰাং কৰিব নোৱাৰিলে সিহঁতে
এতিয়া কি কৰিব ?

- + -

(৪৫)

অকণহঁতৰ চাংঘৰৰ পানী লাহে লাহে তললৈ নামি আহিল।
তথাপিও কোনো কোনো ঠাইত একাঠু এবুকু পানী আছে। ইঘৰৰ
পৰা সিঘৰলৈ আগৰ দৰেই মানুহে নাৱৰে অহা যোৱা কৰিলে।
পানীৰ সোঁতত হালি যোৱা চাংঘৰবোৰ ঢোকা ভেজা দি পোন
কাঁৰবলৈ দাগলিগ (সমবায় পদ্ধতিৰে কাম কৰা) ওলাল। নৈ পৰীয়া
ডেকা লৰাহঁতে মনৰ বল অটুট ৰাখি বাইজক সহায় কৰিবলৈ সম-
হীয়া ভাবে ওলাই আহিল। প্ৰতি ঘৰৰ পৰা এটাকৈ হলেও মানুহ
আহি বাইজৰ লগত যোগ দিলে আৰু ভাজি হোৱা ঘৰবোৰ মেৰামতি

কৰিলে— ইঘৰ সিঘৰৰ পৰা চাউল, আপং শুকান মাছ তুলি আনি
ভগাই বতৰাই আটায়ে মিলি জুলি খালে। বদত দি চুঙাত
সোমোয়াই থোৱা ধপাত গৃহস্থই বাইজক হোকাতে লগাই দিলে।

গাঁৱলৈ প্ৰতিবছৰে সোৱণশিৰিৰ ধল আহে আৰু এক
অসমীয়া মহা জাতিৰ লোক সংস্কৃতিৰ পথাৰখনিত পলস পেলাই
থৈ যায়। বঙানদী, বগী, সোৱণশিৰি, দিহিং, দিবাং লুইতৰ ভৰা
যৌৱন আকৌ মোলান পৰে। হাইজা গ্ৰহণীত মামুহ গৰু মহে
হাজাৰে হাজাৰে প্ৰাণ এৰে। ডাক্তৰ কবিবাজে সিহঁতৰ খবৰ লবলৈ
নাহে। বিলিফৰ বস্তুও সিহঁতে নাপায়, কোনোবা অদৃশ্য হাতৰ
পৰশত বাটতে বোলে সেইবোৰ বস্তু কোনোবা অম্ভুৰে খাই পেলায়।
বাইজে কিন্তু তালৈ ব্ৰুক্ষেপ নকৰে, সিহঁতে নতুন তেজেৰে বলিয়ান
হৈ আকৌ কামত লাগে।

অৰুণহতৰ ঘৰটোৰ যি বেয়া হৈছিল লৰাহতে লগ লাগি
ভাল কৰি দিলে। তিতা ধানবোৰ পিছফালৰ বাৰান্দাত মেলি
দিলে। আজি ৭৮ দিন ধৰি পাহী ধাৰি পাতিৰ পৰা উঠাই
নাই। বমেশহঁতৰ ঘৰখন পানীয়ে উটুৱাই নিয়াৰ পাছৰ পৰা তাই
বলিয়াৰ দৰে হৈছে।

মাজে মাজে ককাই এ. ককাই এ বুলি চিঞৰে। বিছনাত
পৰি পৰি কান্দে, তাই ভাবে কিয়নো এনে হ'ল ? তাইৰটো
এইখন বিয়া হবলৈ ইচ্ছা নাছিল— তথাপিও জানো তাইৰ প্ৰাণৰ
কথা কাৰোবাক কব পাৰিলে। নাই—নাই— কিয় কব ? তাই
ককায়েক আৰু বাপেকৰ মনত তুখ দিবলৈ জন্ম হোৱা নাই নহয় ?
তাই নিজকে বিসৰ্জন দিব বিস্তৰ মনৰ কথা কাকো নকয় ? বৃদ্ধ
তাইৰ বাপেকে আনফালৰ ভুংগৌঙত বহি বহি বহুত চিন্তা কৰিলে
কিন্তু একো ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰিলে। গাঁৱৰ বাইজে অৰুণৰ
দেউতাকক মিবুক মাতিবলৈ ক'লে। সিহঁতৰ ঘৰটোত কিহবাই

লক্ষিছে নহলেন। বান পানীৰ লগতে হব লগা জোৱায়েক বমেশক
উটুৱাই নিব লাগেনে - বিয়া হবলৈনো কিমান দিন বাকী আছিল ?
সেইহে বাইজে কৈছে ঘাটোত কিবা লক্ষিছে মিবুক মাতিব লাগে !

ভুংগোঙত বহি বাপেকে অৰুণক মিবুক মতাৰ কথাটো ক'লে।
আধুনিকতাৰ আভাস পোৱা অৰুণে টাউনত আছে যদিও সিহঁতে সিহঁতৰ
জাতীয় কিছুমান সংস্কৃতি বাদ দি চলিব নোৱাৰে। অৰুণে ভুংগোঙত
লেপেতা কাটি বহি চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে। সিহঁতৰ মিবুকটো
সিহঁতে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। মিবু হৈছে সিহঁতৰ পুৰুষিতৰ
লোক। মিচিং সমাজৰ লোকবিশ্বাস মতে এওঁলোক হ'ল ঐশ্বৰিক
গুণ সম্পন্ন লোক। এওঁলোকে যুগে যুগে ধৰি মিচিং সমাজৰ
কল্যান সাধন কৰি আহিছে। ব্যক্তিগত শূখ, দুখ, আপায় অমঙ্গল
আদি নাশ কৰি আহিছে। মিবু সকল ঐশ্বৰিক শক্তিৰ দ্বাৰা
জন সাধাৰণৰ আকস্মিক দুৰ্ঘটনাৰ আগজাননী আৰু ভবিষ্যতৰ বাণী
দি মঙ্গল কামনা কৰি আহিছে। এই বাণীবোৰ কুৰি শতিকাতো
ফলিয়াই আহিছে কাৰণেই এই মিবুসকলৰ ওপৰত ৰাইজৰ গভীৰ
আস্থা আছে। বিস্তৃত সি জানে যে বমেশৰ সলিল সমাধি হৈছে।
সি পানীৰ কথা চিন্তা কৰিলে। নাৰীৰ মনৰ তলিব কথা ধৰিব
নোৱাৰি। তথাপিও তাৰ প্ৰতি তাইৰ অনকম্পা জানো হোৱা নাছিল !
হয়তো— হৈছিল ? সেই কাৰণেই হয়তো বমেশৰ হঠাতে হোৱা
মৃত্যুয়ে তাইক হতাশ কৰি তুলিছে, আৰু তাই হৈ পৰিছে উদ্ভাদ
আৰু দিশহাৰা।

তাৰ এটা ভ্ৰমুনিয়াহ ওলাই আহিল। সি ভাবিলে— কি
উপায় কৰিব পাৰি ?

কিয় একো নামাতিলি দেখোন ?

বাপেকৰ বথাত অৰুণ সচকিত হৈ উঠিল। —অ' পিতাই
মই তাকে ভাবিছোঁ। মাতিব লাগিব। অৰুণে আকৌ মনে মনে

চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে । পাহীৰ চিন্তা, ঘৰৰ চিন্তা । তাৰ হঠাতে শ্ৰবেশ্ৰলৈ
মনত পৰিল । সি বা কি কৰিছে ? সি এবাৰ ওপৰলৈ চালে, বদৰ
পোহৰ পৰি গাওঁখনৰ গেলা পচাবোৰ শুকাবলৈ ধৰিছে । চাৰিওফালৰ
পৰা দুৰ্গন্ধবোৰ আহি অৰুণৰ নাকত লাগিছেহি । গাৱঁৰ গাভৰু
বিলাকে কুঠাৰ লৈ পানীত উটি অহা খৰিবোৰ ফালিছে কিছুমানে
শুকনিমূৱা বানপানীৰ খাল দোংবোৰত জাকৈ জুলুকী বাই মাছ ধৰিছে ।
পাহী কিন্তু বাহিৰলৈ ওলোৱা নাই । তাই ভিতৰতে বহি কান্দিছে ।
তাইৰ কান্দোন শুনি অৰুণৰ হিয়াখন ফাটি যাব খোজে । ফুলিয়ে
পাহীৰ গাগৰীটো ভিতৰত থৈ অৰুণৰ কাষত ঠিয় হৈ ক'লে— কিবা
এটা কৰিব লাগিছিল ? এনেকৈ আৰু চাই থাকিব নে ?
অৰুণে তাইলৈ চাই ক'লে -- এৰাটো কিবা এটা কৰিব লাগিব,
পিতায়ে মিবু মতাৰ কথা কৈছে ।

—অ' দে, ময়ো তোক তাকে কব খুজিছে। যোশো মিবুক মাত ।
তোৰো চাকৰিলৈ যাবৰ হলহি । যোৱা বেলি আমাৰ আইৰ বেমাৰ
হওতে মিবুয়েহে ভাল কৰিলে । কোনোবা উপৰি পুৰুষ লাগিছিল
বোলে । কুকুৰা কাটি ভোজ দিয়াত ভাল হ'ল । ৰাইজে বিশ্বাস
কৰে যেতিয়া তই বিশ্বাস নকৰিলে হ'ব জানো ?

—তোকনো কোনে ক'লে মই বিশ্বাস নকৰো বুলি ?

—যা—যা—মোক আমনি নকৰিবি ।

অৰুণে আকৌ জুপুকা মাৰি বহি থাকিল । মিচিং সমাজে
বিশ্বাস কৰে মিবুকল হ'ল মানৱৰ পিতা ।

—হেৰো' তই এইদৰে বহি থাকিলে হ'বনে ? মই মিবুক মাতি
আহিলোয়েই । এতিয়া মাত্ৰ বস্ত্ৰবোৰ যা-যোগাৰ কৰ ।

বাপেকলৈ চাই অৰুণে শ্বখিলে—

—কি কি লাগিবনো পিতাই ?

—চাউল, চাইমদ, কুকুৰা গাহৰীৰ আগমঙহ লাগিব ।

অকণ একেচাবে বহাৰ পৰা ঠিয় হ'ল আৰু তুংগোঙৰ পৰা
 লাহে লাহে তললৈ নামি গ'ল । সময়বোৰ পাৰ হবলৈ ধৰিলে, ফুলিয়ে
 লোকৰ ঘৰৰ পৰা কুকুৰাৰ কণী ছুটা আৰু আপং বিছাৰি আনিলেগৈ --
 সিহঁতৰ ঘৰত আপং শেষ হ'ল । লাহে লাহে সিহঁতৰ গাৱলৈ আন্ধাৰ
 নামি আহিল । পানী থকা পুখুৰী বিলাকত পাতৰে বিলাকে তুব-
 তুৰালে - দূৰে দূৰে থকা বাহগছ বিলাকত জোনাকী পৰুৱা বিলাকে
 আকৌ তিপতিপাই নাছিবলৈ ধৰিলে । ছোৱালী-বোৱালী বিলাকে
 দিনৰ দিনটো পৰিশ্ৰম কৰি সন্ধিয়াৰ লগে লগে চাঙত জিৰণী লবলৈ
 আহিল ।

ফুলিয়েও সকলো কাম বন কৰি পাহীৰ লগতে গুলে ।
 বানপানী অহাৰ দিন ধৰি ফুলিয়ে পাহীৰ লগতে গুইছে — নহলে ৰে
 পাহীৰ টোপনি নাযায় । নিশা হলে তাই ফুলিৰ বুকুত মুখ গুজি
 উচুপি উচুপি এটা সময়ত তাইৰ বুকুতে টোপনি যায় ।

— ০০ —

পোন্ধৰ দিন পাৰ হ'ল। মদনলালহতে হিম্পিতেলৰ ছৱাৰ মুখত ক্লান্ত দেহ মন লৈ অস্থিৰতাৰে অপেক্ষা কৰিলে। ভিতৰত ডাক্তৰে সুবেণৰ চকু পৰীক্ষা কৰিছে। সময়বোৰ খৰ গতিৰে প্ৰতি পলে পলে আগুৱালে। ভগৎসিঙে বাগান্দাৰ পৰা নামি গৈ আকৌ ফিৰি আহিল। মদনলালহতে ডাক্তৰৰ মুখলৈ চালে - ডাক্তৰেও গম্ভীৰ ভাৱে সিহঁতৰ মুখলৈ চাই ক'লে "Sorry", মদনলালহতে এইবাৰ ডাক্তৰলৈ চাই থব লাগিল।

ডাক্তৰে ক'লে - মই দুঃখীত আপোনালোকৰ সুবেস্তই দৃষ্টি শক্তি হেৰুৱাইছে।

— কেনেকৈ ? মদনলালে চিঞৰি উঠিল।

ডাক্তৰ আগুৱাই আহিল আৰু মদনলালৰ বালুত থপৰিয়াই সাস্তনা দি ক'লে— ভগৱানৰ ইচ্ছাক কোনেও বাধা দিব নোৱাৰে। আমি ডাক্তৰ হে, ঈশ্বৰ নহয়।

— নাই—নাই ডাক্তৰ আৰু নকব। মদনলালে বান্দি উঠিল। শ্যামলালে বিস্তৃত কন্দা নাছিল। সি সুস্থিৰ ভাৱে ডাক্তৰলৈ চাই সুধিলে— কিবা আন উপায় নাই নেকি ডাক্তৰ বাবু ?

ডাক্তৰ কিছু গম্ভীৰ হ'ল আৰু অলপ সময় চিন্তা কৰি ক'লে— মানুহৰ চকুৰ ওপৰত এখন চাল থাকে (কৰ্নিয়া) সেই চালখনহে সুবেস্তৰ বেয়া হৈ গৈছে। যদি কোনোবাই মৃত্যুৰ সময়ত চকুদান দি যায় তেতিয়াহলে আমি চেষ্টা কৰি চাব পাৰোঁ।

—সেইটো কেনেকৈ সম্ভৱ হ'ব ডাক্তৰ ?

—সম্ভৱ হ'ব যদি কোনোবাই ইচ্ছাকৃত ভাবে মৃত্যুৰ আগতে চকু দান দিব খোজে ।

—এই কথা কাক জনাব লাগিব ?

—আপুনি যদি চকুদান কৰিবৰ কাৰণে ইচ্ছা কৰে তেনেহলে কোনোবা “আই ব্যাঙ্ক”ৰ লগত যোগাযোগ কৰিব লাগিব । তেতিয়া আপোনাক এখন চকুদান অঙ্গীকাৰ কাৰ্ড দিব । তাত নাম ঠিকনা ভৰ্তি কৰি পুনৰ আই বেঙ্কলৈ পঠাই দিব পাৰে বা নিজেই আই ব্যাঙ্কলৈ গৈ নাম ৰেকৰ্ড কৰিব পাৰে । কিন্তু মনত ৰাখিব মৃত্যুৰ তিনি চাৰি ঘণ্টাৰ ভিতৰত এই চকুদান কাৰ্য্য সমাপন কৰিব লাগিব নহলে দেৰি হুলৈ পুনৰ কনিয়া নষ্ট হৈ যাব । কথাখিনি কৈ ডাক্তাৰ আৰু নৰ'ল — খব খোজেবে বাৰান্দাইদি আগুৱাই গ'ল ।

চিষ্টাৰে সুৰেন্দ্ৰক বিচনালৈ অনাৰ পিছত শ্যামলালহঁতক ক'লেহি আপোনালোক এতিয়া Patientৰ ওচৰলৈ যাব পাৰে ।

—হোঁঃ শ্যামলাল চকু খাই উঠিল । ইমান পৰা যে সি বজ্জপাত পৰা মানুহৰ দৰে থৰ হৈ আছিল -- সি বহাৰ পৰা উঠিল আৰু সুৰেন্দ্ৰৰ ওচৰলৈ গৈ মৰমেৰে মাতিলে— সুৰেন্দ্ৰ বাবু !

সুৰেন্দ্ৰই শ্যামৰ হাতখন ধৰি মৰমেৰে ক'লে— দুখ নকৰিবি শ্যাম মই নেদেখা হ'লো ভালেই হ'ল—মোৰ আৰু পৃথিবীখন চাবৰ ইচ্ছা নাই । পায়েল নাই বিজয়া নাই কাক চাই মই জীৱাই থাকিম । বাক কচোন মোৰ দেউতাৰ ভালনে ? তেওঁ কেনে আছে ?

শ্যামলালে কপি উঠিল — সি কেনেকৈ কব যে, দুৰ্ঘটনাৰ খবৰ পোৱা দিনাই তাৰ দেউতাক স্বৰ্গগামী হৈছে ।

তথাপিও সি ওঠ দুটা কামোৰ মাৰি ধৰি অকমান সময় ধৈৰ্য্য ধৰি ক'লে -ভালে আছে তই চিন্তা নকৰিবি ।

সেই সময়তে ভগৎসিঙে সুৰেন্দ্ৰৰ ওচৰ চাপি আহিল ।

আজি যেন ভগৎসিঙৰ কণ্ঠবোধ হৈ গৈছে — তাৰ বুকুখনত পোৰণি উঠিছে, ধৰফৰণি উঠিছে, তাৰ কেচা কলিজাখন যেন কোনোবাই নিষ্টুৰ হাতেৰে মুচৰি পেলাইছে। বিজয়া, পায়েলৰ দুৰ্ঘটনাইও তাক ইমান দুখ দিয়া নাছিল ? কিন্তু সুৰেন্দ্ৰৰ দৃষ্টিশক্তি হেৰুৱাব বেদনাই তাক একেবাবে বলিয়া কৰি পেলালে। ভগৱান ইমান নিষ্টুৰ হব লাগেনে ?

সি আৰু সুৰেন্দ্ৰক মাত দিব নোৱাৰিলে। বান্ধি থোৱা চকুহালৰ দৃশ্যই তাক বিমৰ্ষ কৰি তুলিলে।

সি একেচাতে আহি আহত জোপাব তলত ব'লহি আৰু বিড়ি এটা জ্বলাই দূৰদিগন্তলৈ চাই উদাস ভাবে কিবা এটা চিন্তা কৰিলে।

মদনলালে বুজি পালে ভগৎসিঙ কিয় কোঠালিটোৰ পৰা পলা ওলাই গ'ল সি নিজকে বুজনি দিলে আৰু মনত সাহ বল গোটেই ললে। যি সুৰেন্দ্ৰৰ হাতখন নিজৰ দুয়োহাতৰ মাজত সৱটি ধৰি মাতিলে—ভাইজী। এটা উচুপনি সুৰেন্দ্ৰৰ কাণত পৰিল। সুৰেন্দ্ৰই হাতখন চিনি পালে মদনলাল। তহঁতৰ কি হৈছে ? কান্দিছ বিয় ? মইটো ঠিকেই আছো। বলত পৰ সিহঁত নিমাত নিতাল, সুৰেন্দ্ৰই সেহাই সেহাই আকৌ ক'লে—মইটো ঠিকেই আছো মাত্ৰ চাৰিওফালে অন্ধকাৰ দেখিছো—মাত্ৰ অন্ধকাৰ ! মোৰ জীৱনৰ এই কাল বাঁহৰ আৰু কেতিয়াও শেষ নহব। মদনলাল। শেষ নহব ?

—ভাইজী ?

—অ' মই জানিছোঁ তহঁতৰ দুখ হৈছে। বুজিছ মদনলাল, বিজয়াৰ কথা নুশুনি মই ইঞ্জিনলৈ গলো। তাৰ পিছত দেখিলো ৰেলৰ দলংখন নাই—হঠাতে সি এটা বিকট চিঞৰ মাৰিলে আৰু পুনৰ অচেতন হৈ পৰিল।

ডাক্তৰ নাৰ্চ দৌৰি আহিল—মদনলালহঁত হতবাক হ'ল—
এইয়া আকৌ কি হ'ল ? হায় ভগৱান ! ❀❀

পূৰ্ৱতি নিশাৰ কুকুৰাৰ ডাকতে ফুলিয়ে সাৰ পালে । আজি সিহঁতৰ ঘৰলৈ মিবু আহিব । তাই চোতালখন সাৰিবলৈ হাতত বাটনিদাল ললে আৰু চোতালখন সৰাৰ লগে লগে তাইৰ মনলৈ চিন্তাই জুমুৰি দি ধৰিলেহি । মিবুয়ে বা কি কয় ? যদি পাহাঁপ মনৰ কথাটোকে কৈ দিয়ে ? হয় বিধাতা ! বক্ষা কৰিব ।

বথাবোৰ ভাবি ভাবি ফুলিয়ে নদীত গা ধুই আহি মিবুৰ কাৰণে হাহ, আপং, এমুঠি চাউল কুকুৰা কণী ছটা, এটুকুৰা আদা আৰু এলোটা পানী পাতেৰে মুখখন বান্ধি মিবুৰ বাৰণে জোগাৰ কৰোতেই সন্ধিয়া নামি আহিল । সন্ধিয়াৰ লগে লগে মিবু আহিল । মিবু অহা দেখি অৰুণে তুংগৌঙলৈ ওলাই গ'ল ।

মিবুয়ে গাত এক বিশেষ ধবণৰ হাতে বোৱা ফুলাম সাজ পোছাক পিন্ধিছিল । মিবু অহাৰ লগে লগে গাঁৱৰ মুখিয়াল ব্যক্তি, সমন্ধীয়া সকলো আহি অৰুণহঁতৰ চোতালত ঠিয় হলহি । অৰুণৰ দেউতাকে সিহঁতক আকুমলৈ আগবঢ়াই আনিলে । আকুমৰ ভিতৰলৈ আহি মিবুয়ে হাতত য়াকচালৈ “মিবু আবং” (দেউধাই গীত) গাবলৈ ধৰিলে আৰু য়াকচাৰ নালৰ লগতে থকা আঙঠিৰ দৰে ঘূৰনীয়া লোৰ চকাবোৰে জুগুৰাৰ দৰে শব্দ কৰিবলৈ ধৰিলে । আবং নোগোৱাকৈ মিবুয়ে প্ৰকৃততে মজল চাব নোৱাৰে । মিবুয়ে আবং গাই গাই সম্পূৰ্ণ দৈবিক শক্তি লাভ কৰে আৰু কিছুমান

বুজিব নোৱাৰা ভাষা কবলৈ ধৰে।

অকণহঁতৰ ঘৰত আবাং গাই গাই মিবুয়ে প্ৰায় ৰাতিটো শেষ কৰিলে আৰু কুকুৰাৰ ডাকত মিবু অচেতন হৈ পৰিল। বাইজে তেতিয়া বুজিলে যে মিবুয়ে ঐশ্বৰিক শক্তি পাইছে আৰু সেইখিনি সময়ত মিবুয়ে কি কয় বাইজে বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। অস্পষ্ট ভাষাৰে মিবুয়ে কলে - পাহীৰ মাকৰ প্ৰেতাআই অমঙ্গল খটাইছে, কুকুৰা কাটি ভোজ দিব লাগিব তেতিয়া হলে পাহী ভাল হৈ উঠিব। মিবুৰ বথা বঢ়া সকলে বুজি পালে আৰু অকণৰ আগত ক'লে।

ৰাতিপুৱাল। মিবুৰ বিদায় দিবৰ হল। সবলোৱে আদৰ অভ্যৰ্থনা কৰি মিবুক বিদায় দিলে। পিচদিনা কুকুৰা কাটি ভোজ দিয়াৰ আয়োজন কৰিবলৈ অকণহঁত ব্যস্ত হৈ পৰিল।

অৱশেষত অকণে পূজা পাতল দি কৰ্মস্থললৈ যাবলৈ ওলাল। ফুলিয়ে দুখ মনেৰে তাক বিদায় দিলে এইবাৰ বিদায়ৰ সময়ত পাহী ৰাতিৰলৈ ওলাই নাছিল। ভিতৰতে কান্দি থাকিল—তাই যে দুৰ্ভাগীয়া।

আকণেও দুখ আৰু বেদনাক বোজা বান্ধি লৈ লামডিং পালেগৈ। সি মালবস্তু বোৱা লৈ কোৱাটাৰটোলৈ যাওতে দেখিলে চিনাকি মানুহবোৰে তাক দেখি যেন নেদেখাৰ ভাও ধৰিছে। সি আচৰিত হ'ল তাৰ ইমান বিপদ আপদ হৈ গ'ল তথাপিও তাৰ ভাল বেয়া সুখিব নাপায় নে? সি একপ্ৰকাৰ খঙেৰেই বস্তুবোৰ কোৱাটাৰটোত থৈ বিজয়াহঁতৰ ঘৰৰ ফালে খোজ দিলে।

সি বিজয়াহঁতৰ পদূলি মুখত বৈ দেখিলে বিজয়াহঁতৰ দুৱাৰ বন্ধ আৰু গোটেইখন নিৰব নিস্তব্ধ। সি অকমান সময় তাতে ব'ল তাক দেখি লচমি জ্ঞানকীহঁত দৌৰি তাৰ কাষ পালেহি আৰু চিঞৰি চিঞৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। লগে লগে হৰিজন

কলনিভ ছৱা দোৱা লাগিল। সকলো মানুহ আহি তাক বেৰি ধৰিলেহি—সকলোৰে চকুত পানী।

সিহঁতৰ অৱস্থা দেখি অকণে চিঞৰ মাৰি কলে—কি হৈছে নকয় কিয়? নকয় কিয়?

সিও কথা কৈ কৈ বিজয়াহঁতৰ চোতালত থকা খাতিয়া খনতে উবুৰি খাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। বৃদ্ধ লচমন কাকা আহি তাৰ ওচৰতে বহিলহি আৰু বিজয়াহঁতৰ কাহিনীটো কৈ গ'ল—কাহিনীটো শুনি অকণ বলিয়া হোৱাদি হ'ল আৰু চিঞৰি চিঞৰি ক'লে—তেনেহলে সুবেন্দ, বিজয়া, পায়েল ইহ সংসাৰত নাই। কোনে সিহঁতক ইমান পানীৰ মাজত মোৰ খবৰ লবলৈ পথাইছিল।—আমি মানা কৰিছিলো অকণবাবু কিন্তু সুবেন্দ বাবুয়ে নুশুনিলে—বিজয়াটো জোৰ কৰি গৈছে—

হো জোৰ কৰি গৈছে।

—অকণ বাবু। সুবেন্দবাবু জীৱাই আছে।

—জীৱাই আছে? ক'ত?

অকণে চিঞৰি দিলে—

—বড়িয়া হিম্পিওলত। কিন্তু?

—কিন্তু কি? নকয় কিয়?

—সুবেন্দ বাবুয়ে চকুৰ দৃষ্টি শক্তি হেৰুৱাইছে।

—কি? কি কলি?

বৃদ্ধ লচমনৰ কথাত অকণে আকৌ চিঞৰ মাৰি কথাটো শুনিলে।

—হয়। হয় অকণবাবু। খবৰটো শুনি সুবেন্দৰ বাবাইও হাট' ফেইল কৰিলে। অকণে আৰু একো কব নোৱাৰিলে কান্দি কান্দি সিও ভাগৰি পৰিল। বিজয়াহঁতৰ চোতালত ডেকা বুঢ়া সকলোৱে কান্দিবলৈ ধৰিলে।

বৃদ্ধ লচমন কাকাই গামোছাবে চকুহাল মটি অৰুণৰ বাহুত হাত থৈ ক'লে—অৰুণবাবু এতিয়া ধৈৰ্য্য ধৰিব লাগিব। যি হৈ গ'ল তাৰ কাৰণে চিন্তা কৰি লাভ নাই, যি বাচি আছে তাৰ কাৰণে চিন্তা কৰিব লাগে। মৃত্যুটো এদিন হ'বই—তোৰ মোৰ সকলোৰে। এইয়া বেনিয়া দুৰ্ঘটনা হ'ল। এই দুৰ্ঘটনাটো ছাগৈ হ'ব লগা আছিল।

লচমন কাকাই অৰুণলৈ চাই পুনৰ শ্বশিলে বাক কটোন—
তহঁতৰ গাঁৱৰ পানী শুকাল নে? সকলোৰে ভাল নে?

অৰুণে লচমনৰ গাত ধৰি ক'লে সকলোৰে ভাল লচমন কাকো, সকলোৰে ভাল, এতিয়া বলা কাকো শ্বৰেন্দ্ৰৰ ওচৰলৈ যাও।

বৃদ্ধ লচমন কাকো ঠিয় হ'ল আৰু অৰুণৰ অস্থিৰ খোজৰ লগত খোজ মিলাই বিজয়াহঁতৰ চোতালৰ পৰা পদূলীলৈ ওলাই গ'ল।

— ০০ —

সুবেন্দ্রক বড়িয়া হস্পিতেলৰ পৰা গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ হস্পিতেললৈ আনিলে। মানসিক ৰোগৰ চিকিৎসক ডাঃ দিপালী দত্তক দেখুৱাবলৈ ডাক্তৰে পৰামৰ্শ দিলে। গুৱাহাটী হস্পিতেলত সুবেন্দ্রক ভৰ্ত্তি কৰি শ্যামলালেহঁতে ভগৎসিঙক বিছাৰিলে কিন্তু কতো ভগৎসিঙক সিহঁতে বিছাৰি নাপালে। ভগৎসিঙ নিকৰ্দেশ হৈছে। সেইখিনি সময়তে অৰুণে সিহঁতৰ লগ লাগিল গৈ। শ্যামলালৰ পৰা সি আকৌ এবাৰ ঘটনাৰ বিৱৰণ শুনিলে। ভগৎসিঙ নাইকীয়া হোৱাৰ সাত আঠ দিন হ'ল। এই কথাই অৰুণৰ মনত বৰ আঘাট দিলে। শ্যামলালে অৰুণলৈ চাই ক'লে - সি বলিয়া হৈ পৰিছে অৰুণবাবু। কথাষাৰ কৈ শ্যামলালে চকুপানী মচিলে।

হস্পিতেলৰ বাৰান্দাৰ বেষ্টখনৰ পৰা অৰুণে উঠি ক'লে—সুবেন্দ্রৰ ওচৰলৈ যাব পাৰিনে ?

- বল। মদনলালে অৰুণক হস্পিতেলৰ তিনি তালাৰ ওপৰলৈ লৈ গ'ল।

ডাক্তৰে সিহঁতক দেখি ক'লে বেছি কথা কৈ আপোনা-লোকে যেন আমনি নকৰে। এজন মানুহহে ৰোগীৰ ওচৰত থাকিব।

- ভাল বাক ! অৰুণে ডাক্তৰক নমস্কাৰ কৰিলে। ডাক্তৰ খৰ খোজ্জেৰে দীঘল বাৰান্দাইদি গুচি গ'ল।

অৰুণে পৰ্দাখন দাঙি লাহেকৈ সোমাই গ'ল আৰু তাৰ হাতখনত ধৰিলে। সুবেন্দ্রই তৎক্ষণাত গম পাই মাতিলে—ঐ অৰুণ আহিলি ?

অৰুণে তাক সাৱটি ধৰিলে । আৰু সি বব নোৱাৰাবৈয়ে
সৰ সৰ কৈ চকুপানী বৰলৈ ধৰিলে । সুৰেণে ক'লে— তয়ো
কান্দিছ অৰুণ ? এতিয়া ক তহঁতৰ খবৰ । সি বৈ অহা চকুপানী
খিনি মচি কোনোমতে ক'লে—ভাল ।

--পাহীৰ ? ফুলিব ?

- সকলোৰে ভাল ।

অৰুণে পাহীৰ ভাবি স্বামীৰ সলিল সমাধি হোৱাৰ কথা
নক'লে ।

- পাহীৰ বিয়া কেতিয়া হব অৰুণ ? নই যাব পাৰিম নে অৰুণ ?

- অ' পাবিবিটে, — শেষৰ কথা নিচি ব'ওৱে অৰুণৰ হিয়াখন
ভাঁঙি গ'ল ।

সুৰেন্দ্ৰই হাঁহিলে । হাঁহি হাঁহি উচুপিলে ।

--সুৰেণ ! তই নাকান্দিবি চোন, শাস্ত হ'চোন ।

—অৰুণ । তই পাহীকো বিয়া দিবি তায়ো গুচি যাব মহয় ?

অৰুণে এইবাৰ একো নকলে মাত্ৰ হাতখন ধৰি কান্দি
উঠিল । ওচৰৰ বিছনাখনৰ নলুহজনে সিহঁতৰ চাই লমুনিয়াহ
কাটিলে ।

অলপ সময় পাছত অৰুণে মাতিবো--

—সুৰেণ ।

—হৌ ! সুৰেণে আকৌ তাৰ ফালে মুখ কৰি বাগব সলালে ।

—তই চিন্তা নকৰিবি সুৰেন । অৰুণৰ অন্তৰঃ শোকে খুন্দা মাৰি
ধৰিলে । অৰুণে আকৌ ক'লে--আজি বান্ধি চকুৰ দৃষ্টিও ঘূৰাই
পাব পাৰি ।

—নাই-নাই অৰুণ । মোক চকুৰ দৃষ্টি নানাগে । মই চকুৰে বাগ
চাম । অৰুণে মনতে সাহ গোটাই ক'লে--কিয় .? আমাক চাবি ।
তই ভালপোৱা এই অসমখনক চাবি । তই আমাৰ হাজাৰ হাজাৰ

বাই ভনীৰ মাজত বিজয়া পায়েলক বিছাৰি পাৰি।

অকণে এইবাৰ কান্দোন বন্ধ কৰি তলৰ ওঠটো কামুৰি ধৰি ক'লে—তই মনত সাহস গোটাব লাগিব, তোৰ চকু ভাল হ'ব।

সুৰেন্দ্ৰই এইবাৰ এটা দিয়াদৰ হাঁহি মাৰিলে—সঁচাকৈয়ে মই দেখা পামনে ?

অকণে উৎসাহে ক'লে—পাবি মোৰ বন্ধু, পাবি, তই আকৌ দেখা পাবি, বেল চলাব পাৰিবি।

• সঁচাকৈয়ে মই আকৌ বেল চলাব পাৰিম ?

• কিয় নোৱাৰিবি। আজি কালি পৃথিৱীত নিমানে অসাধ্য কাম হ'ব লাগিছে।

• মৃত্যু হাঁহি এটা মাৰি সুৰেন্দ্ৰই পুনৰ ক'লে—মই সোৱণশিৰিৰ বুকুত নতুনকৈ হোৱা বেলৰ দলঙেদি বেল চলাই যাব পাৰিম ?

অকণে বুজিলে সুৰেন্দ্ৰই শোক, তাপ আৰু বিষাদৰে অভিভূত হৈ কথাবোৰ কল্পনা কৰি কৈ গৈছে। অকণে তাক উৎসাহিত কৰিবলৈ গৈ ক'লে—নিশ্চয় পাৰিবি আমাৰ সোৱণশিৰিৰ বুকুতো এদিন বেলৰ দলং হ'ব তই বেলখন দলঙৰ ওপৰেদি লৈ যাবি। তোৰ নিচিনা ইমান সাহসী অসমীয়া ডেকা এটাৰ উদ্যম ইমান সোনকালে শেষ হ'বলৈ নিদিও সুবেগ কেতিয়াও নিদিও। আমি মানুহহে, মানুহ সদায় অৱস্থাৰ দাস।

এইবাৰ সুৰেন্দ্ৰই প্ৰাণখুলি হাঁহিলে। তাৰ অস্বাভাৱিক হাঁহিটো দেখি অকণ থৰ লাগিল।

— x —

হিম্মতেলৰ পৰা “বিলিজ” দিয়াৰ আগতে সিহঁতে সুৰেন্দ্ৰক বাপেকৰ মৃত্যুৰ বাতৰিটো দিলে। কাৰণ বিলিজ দিয়াৰ পাছত সি এই খবৰ জানিলে আৰু দুখ পাব। সুৰেন্দ্ৰৰ কোনো নোহোৱাত অকণে তাক কোৱাটাবলৈকে লৈ আহিল। সৰু বোঠালিটোত সুৰেন্দ্ৰই অকলে অকলে আন্ধাৰ পৃথিৱীখনৰ দিনবোৰ গণি গণি পাৰ কৰি দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। এদিন দুদিন কৰি তিনিটা মাহ পাৰ হৈ গ’ল। অবশৰীয়া জীৱনটো লৈ সুৰেন্দ্ৰৰ অসহ্য লাগিল। এদিন নিৰিবিৰি সন্ধিয়া কামৰ পৰা অহাৰ পিছত অকণৰ হাত দুখনত ধৰি সুৰেন্দ্ৰই ক’লে - অকণ মোক আৰু কিমান দিন বন্দী কৰি ৰাখ - মোক তহঁতৰ তালৈ লৈ বলনা মোৰ আৰু ইয়াত থাকি আমনি লাগিছে। নিবি অকণ ?

ক্ষম্বেক সময় নিৰবে থাকি অকণে ক’লে— নিম সুৰেন্দ্ৰ নিম !

অকণৰ হাত দুখনত সুৰেন্দ্ৰই খামোচ মাৰি ধৰি গভীৰ বেদনাৰে ক’লে - অকণ, তাত মোৰ ভাল লাগিব। ফুলি আৰু পাহীৰ মাত শুনিলে মোৰ যে কিমান ভাল লাগিব। মই গ’লে সিহঁতে বাক আমনি পাব নেকি ?

—কিয় পাব সুৰেন্দ্ৰ ? ওই জানো সিহঁতৰ ববায়েক নহয় ? ইতিপূৰ্বে মই সকলো কথা জনাই সিহঁতলৈ চিঠি লিখিছোৱেই।

—হয় নেকি ? পাহীয়ে তেনেহলে জানিছেই মই নেদেখা হলো

বুলি । বজত পৰ মনে মনে থাকি অকণে উত্তৰ দিলে - জানিছে ।

ভাল কৰিছ, সিহঁতে জানক । মই যে এতিয়া অন্ধ ।

সিহঁত দুয়োটাৰে কিছু সময় মনে মনে থাকিল । কোঠালি-
টোৰ ভিতৰত নিববতাই আঙুৰি ধৰিলে ।

—অকণ ! সুৰেন্দ্ৰৰ মাত্ৰত অকণ চকখাই উঠিল ।

—ই দেখোন মনে মনে থাকিলি ! মোৰ এনে লাগিছে - তই
যেন মোৰ পাৰ্শ্বৰ পৰা এটা লুকুৱাইছ ?

নাই নাই একে। লুকুৱা নাই ।

ওহো! তই নোৱাৰে - তই মোৰ প্ৰকৃত বন্ধু — প্ৰকৃত বন্ধুৰ অন্তৰ
দৰ্শন কৰিব নাই জানো । বচোন কি গোপনে ৰাখিছ ।

অকণে শোণাকল অতৰেৰে সুৰেন্দ্ৰৰ হাতখন ধৰি বানপানীৰ
সনস্ত শব্দৰে এৰণে লাগিল আৰু এটা সময়ত অকণ বোবা হৈ
ৰে গ'ল ।

অকণ । অকণ । বি হ'ল ? বথা বচোন ?

—সুৰেন্দ্ৰৰ কা আঁগে যদি গুন ৰমেশ আৰু নাই—পানীত উটি গ'ল ।
—কি ব'লি

—অ' সুৰেন্দ্ৰ - পানীত উটি গ'ল - আৰু বিছাৰি পোৱা নগ'ল ।

সুৰেন্দ্ৰই এতিয়া নাবান্দিনে । ইতিপূৰ্বে তাৰ হিচাখন পায়ান
হৈ পৰিছে ।

—পাহাঁ অৱস্থা ?

—বি হ'ব আৰু বান্দি থাকে । তালৈ বিষা হবৰো বোলে
তাই নো নাছিল ।

—তহঁদে নেনেই জানিলি ?

—কুণিয়ে পাছত হৈ বৈছে ।

—কিয় আগতে নকলে ?

—তাই ভাবণে আমি বেয়া পাম তাতে পাহীয়ে বোলে তাইক

মানা কৰিছিল ।

—এবা ছোৱালী বিলাকৰ মনৰ কথা বুজা বৰ টান অৰুণ বৰ টান ।

অকমান সময় মনে মনে থকাৰ পিছত সুৰেন্দ্ৰই আকৌ ক'লে-- অৰুণ, বচোন মোক কেতিয়া নিবি ? পিছে এনেয়ে ঘৰখনত শান্তি নাই তাতে মই গলে অশান্তি বাঢ়িবহে নেকি ?

—নাই নাই একো অশান্তি নাবাঢ়ে । পাহাঁইতে তোক আলপৈচান ধৰিবলৈ পালে কিছু শোক পাওলিব বুলিহে মই ভাবিছোঁ ।

—তেনেহলে বল ।

—পৰহিমানে তেনেহলে ওঃ ॥ ।

—সঁচাকৈয়ে নে ?

—ওঁ । যামেই যোঁ যা আৰু দেৰি নকৰোঁ । আগত দুদিন বন্ধ আছে তোক থৈ গুচি আহিব পাৰিম ।

এতিয়া তই বহু মই চাহ কৰোঁ । অৰুণে কেটলিটো ষ্টোভটোত তুলি দি দুকাপ চাহ বৰি একাপ সুৰেন্দ্ৰৰ হাতত তুলি দিলে ।

চাহ খাই শেষ কৰি অৰুণে ক'লে--সুৰেন্দ্ৰ ত'হ অকমান সময় থাক, মই যাও গাৰ্ভী আহিবৰ সময় হৈছে । সেই সময়তে মদনলাল আহি পালেহি ।

—মদনলাল তই আহিনি ভাদোই হ'ল । তই বহু মোৰ ডিউটি আছে ।

—মদনলাল ।

—ভাইজী ।

—মই অৰুণহঁতৰ গাঁৱলৈ যাও বুলি ভাবিছোঁ ।

—অৰুণবাবুৰ ঘৰটো বহুত বানপানী হৈছিল ।

—ও এতিয়া শুকাল । বুজিহ মদনলাল সেইয়া বলিয়া বান আহিছিল, যি বানে বিজয়া আৰু পায়েলক লৈ গ'ল । ভগৎসিঙো সেই শোকতে নিৰুদ্দেশ হ'ল । বমেশো উটি গ'ল । সকলোৱে মোক এৰি গুচি গ'ল মদনলাল, এৰি গুচি গ'ল । মই আৰু ইয়াত

থাকিব নোৱাৰে মদন। ইয়াত থাকিলে মই পাগল হৈ যাম।
 পাগল হৈ যাম। মই যে একো কৰিব নোৱাৰিলো। মোৰ কল্পনাৰ
 বালিঘৰ ভাঙি চিঙি উটি গ'ল মদনলাল। তহঁতে মাত্ৰ মানুহ হৈ
 জীয়াই থাকিবলৈ চেষ্টা কৰিবি। তহঁতৰ কামৰ মূল্য আদায় কৰিব
 পাৰিব লাগিব। মনত ৰাখিবি কামেহে মানুহক ডাঙৰ কৰে।
 বহি খোৱা জাতি এটাই কেতিয়াও উন্নতি কৰিব নোৱাৰে। তহঁত
 কৰ্মী হৈ অসমৰ বাহিৰ - ভনী সকলৰ লগত এক হৈ মিলি জুলি থাকি
 বৃহৎ অসমীয়া জাতি গঢ়াৰ চেষ্টা কৰিবি।

মদনলালে একো নামাতিলে। তাৰ দুয়ো ধাৰে দুধাৰি চকু-
 পানী বৈ গ'ল—সুৰেন্দ্ৰই আকৌ ক'লে - মদনলাল কিমান দিন মই
 এনেকৈ থাকিম। মই আৰু বেল চলাব নোৱাৰো। মই যে
 এতিয়া চকুৰে নেদেখো।

--তেনেকৈ নকৰ ভাইজী। আপুনি ভাল হ'ব।

--ভাল হ'ম। কৰ পৰা। সুৰেন্দ্ৰই অটহাস্য কৰি হাঁহিলে। সুৰেন্দ্ৰই
 হাঁহা দেখি মদনলাল উচুপি উঠিল।

—তই কান্দিছ মদনলাল ?

—নাকান্দিবি ! হাঁহিবলৈ চেষ্টা বৰ।

হাঁহি আৰু কান্দোনৰ মাজতেই যে মানুহৰ জীৱন। তহঁতেনো
 মোৰ কাৰণে আৰু কিমান কৰিবি। মই তহঁতৰ কি হওঁ।

--ভাইজী ! কোন কাৰ কি হ'ব লাগে ভাইজী ? এটা ভগৱানেইটো
 সকলোকে সৃষ্টি কৰিছে।

—এৰা মদন, তই ঠিকেই কৈছ ! এবোজন ভগৱানেই সকলোকে
 সৃষ্টি কৰিছে। মোৰ কাৰণে তহঁতে যি কৰিছ তাৰ প্ৰতিদান
 মই কিহেৰে দিম।

—নাই নাই ভাইজী তেনেকৈ নকৰ। আমি একো কৰা নাই !

—এৰা তহঁতে একো কৰা নাই। সুৰেন্দ্ৰই হাঁহিলে।

মদনলালৰ বৰ অসহ্য লাগিল। কি কৰিব কি নকৰিব
সি একো ভাবিবই নোৱাৰিলে।

সুৰেন্দ্ৰই মদনৰ ফালে মুখ ঘূৰাই ক'লে—তোৰ যদি কাম
আছে যা মই পাৰিম। অকলে থাকিব পাৰিম। অকলে থাকি
মোৰ ভালেই লাগে। মদনলালে ভাবিলে আচলতে সুৰেন্দ্ৰই অকলে
থাকিব বিছাৰিছে—মদনলাল ঠিয় হ'ল আৰু সুৰেন্দ্ৰৰ হাতখনত ধৰি
ক'লে—তেনেহলে মই যাও ভাইজী !

—ঐ যা আকৌ আহিব।

মদনলাল যোৱাৰ পিছত সুৰেন্দ্ৰই ভাবিলে মোৰ অশ্রুধাৰা
নিববে বৈ থাকিলেও সেই অশ্রুধাৰাবে মোৰ অন্তৰৰ জুইকুৰা নুমুৱাব
নোৱাৰে। দিনৰ প্ৰতিটো প্ৰহৰে মোলৈটো কোনো উপহাৰ কঢ়িয়াই
অনা নাই—আনিছে মাত্ৰ উপহাস। সি অকলে অকলে হাঁহিলে আৰু
সকল কোঠালিটোৰ ভিতৰতে গুণগুণালে—

জীৱন এন্ধাৰ

জগত এন্ধাৰ

তুমিটে। বিজুলী চাকি,

তোমাৰ জ্যোতি যদি

বুকুতে হেৰায়

দিলাই বা অকমান ফাঁকি।

ককায়েকক দেখি পাহী অকুমৰ পৰা তললৈ নামি আহিল আৰু নিজৰ চকুৰে ককায়েকে সুৰেন্দ্ৰক হাতত ধৰি অনা দেখি ভাবিলে — সঁচাকৈয়ে তেনেহলে সুৰেন্দ্ৰ ককায়ে চকুৰে নেদেখা হল—আই দেহি—তাই ককায়েকৰ ওচৰ পালেগৈ কিন্তু একো মাতিব নোৱাৰিলে। —পাহী ! ককায়েকৰ মাতত তাই তথা লাগি ককায়েকলৈ চালে। সুৰেন্দ্ৰই বিষাদ মনেৰে হাঁহি হাত দুখন মেলি দি খপিয়াই খপিয়াই পাহীক বিচাৰিলে।

—পাহী ! পাহী !

সুৰেন্দ্ৰই আকুল হৈ তাইক মাতিলে। পাহী আৰু তাত বৈ থাকিব নোৱাৰিলে বিহাৰ আগটো মুখত গুজি তাই অকুমলৈ দৌৰ মাৰিলে আৰু মেঘামৰ (জুইশাল) কাষত বহি ভকভকাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। জুহালত ভাত সিজাই পাহীৰ ঘোষেক ফুলিয়ে তাইলৈ চাই থঙেৰে ক'লে—বিমাননো কান্দ পাহী ৰমেশলৈটো তোক পিয়া দি উলিয়াই দিয়া নাছিলে। বিহাৰ বন্দোৱস্ত হৈছিল যি হ'ব লগা আছিল হল।

—মই জানো তাৰ কাৰণে কান্দিছোঁ - সোৱা ছাগৈ যাচোন - সুৰেন্দ্ৰ ককাই—

—অ' তাকে নো নকয় কিয় ?

ফুলিয়ে যৰে বস্ত্ৰ ততে পেলাই বাহিবলৈ দৌৰ মাৰিলে। সঁচাকৈয়ে তাই দেখা পালে অকণে সুৰেন্দ্ৰক ধৰি ধৰি ওপৰলৈ

উঠি আহিছে। তুংগৌঙত ভৰি দি সুৰেন্দ্ৰই হাতখন আগবঢ়াই চিঞৰি উঠিল পাহী ! পাহী ! হাতখন মেলি সি তাইক বিচাৰিলে তাৰ মাতত এক গভীৰ বেদনা প্ৰকাশ পালে। সি যেন পাহীকে বিচাৰি আহিছে। পাহী নহলে যেন তাৰ জীৱনৰ কুসুম পাহী শুকাই মৰহি যাব ! তাই যেন শেষত তাৰ জীৱনৰ সম্বল। এনে তাৰ ভাব হ'ল। পাহীক ওচৰত নেদেখি অকণে ভিতৰলৈ চাই মাতিলে পাহী ক'লে গ'লি ? বেগেতে ! ককায়েকৰ মাতত তাই চকুপানী মচি ওলাই আহিল।

— এইজনী পাহী সুৰেন্দ্ৰ :

সুৰেন্দ্ৰই হাতেৰে খেপিয়াই খেপিয়াই পাহীৰ হাত এখন বিচাৰিলে আৰু মৰমৰে মাতিলে—পাহী, পাহী, সুৰেন্দ্ৰই তাৰ হাতখনেৰে পাহীৰ হাতখন ধৰি ক'লে— মই চকুৰে নেদেখা হলো পাহী, নেদেখা হলো।

তাইৰ হাতখনত ধৰি সি যেন উপলব্ধি কৰিলে মমতা, বিজ্ঞা, পায়েল আৰু মৃত অবমানি শিশুটিৰ সমস্ত মৰম। দুয়োখন হাতেৰে পাহীৰ এখন হাত খামুচি ধৰি সুৰেন্দ্ৰই কান্দিলে— সুৰেন্দ্ৰৰ অৱস্থা দেখি অকণে পাহীলৈ চাই ক'লে তাক ভিতৰলৈ লৈ যা আৰু খোৱাৰ যোগাৰ কৰগৈ। মই কাপোৰ কানি সলাই লও।

পাহীয়ে সুৰেন্দ্ৰৰ হাতত ধৰি লাহে লাহে ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। এক গভীৰ স্নেহেৰে তাই যেন তাৰ কথাবোৰ বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। ভাগ্যই তাইক নিশ্চয় ভাবে আঘাট কৰিলেও কেতিয়াও তাই বিচলিত নহয়। পাহী স্থিৰ হ'ল আৰু তাক মেৰামৰ কাষত পাৰি থোৱা চাবিখনত বজুৱাই দিলে। লাহে লাহে তাইৰ হাতখন সুৰেন্দ্ৰৰ হাতৰ পৰা এবাই আহিল আৰু আনন্দ বেদনা মুখ দুখ আদি সমস্ত ধুমুহা নিমিষতে অতিক্ৰম কৰি এক পৰম প্ৰশান্তিৰ স্তৰলৈ তাই যেন গতি কৰিবলৈ উদবাউল হৈ পৰিল।

সময়বোৰ পাৰ হ'বলৈ ধৰিলে । অকণে ১২ দিন গাঁৱৰ ঘৰত থাকি কামত জ্বীন কৰিবলৈ লামডিঙলৈ গ'লগৈ । অকণ গ'ল যদিও সুৰেন্দ্ৰৰ বেয়া নালাগিল । সুৰেন্দ্ৰও লাহে কাহে সহজ হৈ পৰিল । গাঁৱৰ ৰাইজেও সুৰেন্দ্ৰক নিজৰ ল'ৰা হিচাবে গ্ৰহণ কৰিলে । গাওবুটাই ক'লে - তাকনো কলৈ পথাৰি, আমি়েই তাক জীৱাই ৰাখিব লাগিব । পাহীয়ে নিতৌ তাৰ বন্ধ লবলৈ ধৰিলে লগতে ফুলিয়েও । সি অকলে অকলে বহি এহি বেল চলোৱাৰ সপোন দেখে । কোনো দিন সি যেন বেল চলাব নোৱাৰিব । সেই কথা ভাবিলে তাৰ হিয়াখন ভাঙ যাব খোজে । সকলোৱে তাক এৰি গুটি গ'ল - সেইবোৰ দিন আৰু কোনো দিন ঘূৰি নাহে ।

শোক স্মৃতিৰে বিৰাজিত ছায়াবোৰে তাক যেন চাৰিওফালৰ পৰা ঘেৰি ৰাখিছে । সি নিজে নিজে হাঁহে নিজে নিজে কান্দে তথাপিও যেন হৃদয়ৰ ঐল আবেগে তাক স্তম্ভলৈ টানি নিয়ে । সি ভাবে সকলোৱে এৰি গ'লেও তাক এৰি নিদিলে তাৰ বাল্য-বন্ধু অকণে । আৰু পাহী, পাহী তাৰ কোনোবা জনমৰ অতিকৈ আপোন আছিল ।

—ককাই ! পাহীৰ মাতত সুৰেন্দ্ৰই হাঁহি মাৰি ওপৰলৈ চাল—
পাহী ! সুৰেন্দ্ৰই পাহীৰ হাতখন থাপমাৰি ধৰিলে ।

—ঐ মই ককাই -কি ভাবি আছ ব'ল ফুৰিবলৈ যাও ।

—ক'লে ?

--আমাৰ পানী অনা ঘাটলৈ সোৱণশিৰিৰ পাবলৈ - ফুলিও যাব ।

—হয়নে ? মইনো গৈ কি দেখিম ?

বিয় তই বহল সোৱণশিৰি দেখিব আকাশ দেখিবি তৰা দেখিবি
নদীৰ কলকলনি শুনিবি ।

—কেনেকৈ পাহী - কেনেকৈ ?

সুবেল্লই চিঞৰি সৃধিলে—পাহীয়ে সুবেল্ল হাতখনত ধৰি
ক'লে,—মোৰ চকুৰে ককাই, মোৰ চকুৰে তই দেখিবি ।

—সঁচাকৈয়েনে পাহী ?

আকুলভাৱে সুবেল্লই পাহীৰ হাতখন খামোচি ধৰি সৃধিলে ।

—অঁ ককাই । তই সৃধি যাবি মই বৈ যাম ।

—মোৰ কাৰণে তই ইমান কষ্ট কিয় কৰিবি পাহী ?

—কিয় আৰু এনেযে । মইনো কি কপিন তোক ধৰি ধৰি নিম্ন ধৰি
ধৰি আনিম । ছুদিনমান অভ্যাস কৰি দিয়াৰ পাছত তই নিজেই
আহিব পাৰিবি । নোক ঘূৰাবলৈ দেখোন ককায়েও বৈ গৈছে ।
অঁ হয় নেকি ? তেনেহলে ব'ল বাক -

সুবেল্ল ঠিয় হ'ল আৰু পাহীৰ হাতত ধৰি আকুলৰ পৰা
নামি গাঁৱৰ আলিয়েদি নদীৰ ফালে আগবাঢ়িল । সিহঁতে গৈ
নদীৰ কাষ পালেগৈ । সি তাইক সৃধিলে নদী পালেহিনেকি পাহী ?
অঁ ককাই পালোঁহি । সেইয়া আমাৰ মৰমৰ সোৱণশিৰি । তই
এতিয়া ইয়াতে বহু মই কলহত পানী ভৰাই লও ।

—বহচোন । মোৰ ওচৰতে অকমান পৰ বহ । ফুলি ক'লে গল ?

—সোৱা পানী ভৰাইছেগৈ ।

• এতিয়া বেছি ডুবিলে বিমান পৰ আছে পাহী ?

—বেছি পৰ নাই ককাই, কিয় সৃধিলি ?

--অন্তগামী সূৰ্য্যৰ শেষ বশ্মিজাক পৰি নদীৰ বুকখন সেন্দূৰীয়া কৰি

তোলা নাই নে বাক ?

পাহীয়ে চাৰিওফালে চাবলৈ ধৰিলে সঁচাকৈয়ে বেলি পৰো
পৰো হোৱা শেষ কিৰণ জাকে নদীখনৰ পানীবোৰ বঙোচোৱা কৰি
তুলিছে । পাহী আনন্দত অধিব হ'ল ।

—হয় ককাই হয়—সেন্দূৰীয়া হৈছে । সদায় এনে হয়নে ককাই ?

—ৰেঙী ! সদায় হয় । তইতে দেখা নাপাৱ হবলা ।

তাই লাজ লগাকৈ ক'লে—নাই ককাই আজিহে মই
দেখিলোঁ ।

—সদায় চাৰিচোন, দেখিবি । বুজিছ পাহী এনেকৈয়ে পৃথিৱীৰ
বুকুত সদায় সুন্দৰতাৰ সৃষ্টি হয় কিন্তু আমি দেখা নাপাও, পাবলৈ
চেষ্টা নকৰো । মানুহৰ ভিতৰখন যেতিয়া অন্ধকাৰ হৈ পৰে বাহিৰত
তেতিয়া উজ্জলতাৰ সৃষ্টি হয় কিন্তু আমাৰ মেঘাচ্ছন্ন দৃষ্টিত সেই
উজ্জলতাই সহজে ধৰা দিব নোখোজে । সেই দৰেই পাহী আমাৰ
হাততে পোৱা সুখ আমাৰ হাততে হেৰায যায় ।

পাহীয়ে তাৰ বথাবোৰ মনযোগেৰে শুনিলে কিন্তু সঠিক
কৈ বুজিব নোৱাৰিলে । তাই ঘূৰি চাই দেখিলে ফুলিয়ে দূৰত
পানীৰ গাগৰীটো মাটিত থৈ সিহঁতলৈ বৈ আছে । তাই সুৰেন্দ্ৰৰ
হাতখনত ধৰি ক'লে বল ককাই ফুলিয়ে আমাৰ কাৰণে বৈ আছে ।
—কতা তই দেখোন আকাশখনৰ কথা নকলি ।

—সোখন আকাশ ককাই, আকাশত মেঘ নাই, সুন্দৰ নীলা আকাশ ।
চৰাইবোৰ নদীখন পাৰ হৈ উৰি গৈছে ।

—সিহঁতে নিজৰ সজা বিছাৰি উৰি গৈছে পাহী ।

—ওঁ, পাহীয়ে শলাগি থলে আৰু বৰাত গাগৰীটো লৈ এটা হাতেৰে
পাহীয়ে সুৰেন্দ্ৰৰ হাতত ধৰিলে—পাহীৰ পানী লাগি থকা টেঁচা
হাতখনে সুৰেন্দ্ৰৰ হাতখনৰ এক মধুৰ উত্তাপ অনুভৱ কৰিলে ।

সুৰেন্দ্ৰ আগবাঢ়িল । অন্ধকাৰে যেন আছন্ন কৰি বখা পথটোত

সি আগবাঢ়িলে চেষ্টা কৰি ভাবিলে — তাৰ হৃদয়ৰ গোপন গৃহ যেন আজি একেবাৰে উদং ! এখন হৃদয়ৰ ভাল পাব পৰা যি শক্তি আছিল সেই শক্তিবোৰ যেন কেতিয়াবাই শেষ হৈ গৈছে । তাৰ জীৱনৰ উদং ভৰালৰ দুৱাৰ দলিত আজি পাহী যেন অনাচ্ছত ভাৱে লক্ষ্মীদেবী হৈ উপস্থিত হৈছেহি তাৰ এনে ভাব হ'ল ।

তাৰ খোজ কাটি যাওতে নিজকে বৰ অসহায় যেন লাগিল । এই অসহায়তাৰ যেন কোনো আশ্ৰয় নাই ।

- + -

(৭২)

সময়ৰ লগে লগে পাহী সুৰেন্দ্ৰৰ ওচৰ চাপি আহিল । সুৰেন্দ্ৰই আজি কালি অকলেই ঘৰটোৰ ভিতৰত ঘূৰি ফুৰিব পাৰে । কিছুদূৰ অকলে অকলেও আলিবাটটোত ফুৰিব পাৰে । সৰু ল'ৰা ছোৱালী বিলাকেও সুৰেন্দ্ৰক বাটত সহায় কৰি দিয়ে । সকলোৱে ককাই বুলি মাতে, মৰম কৰে । সময় যোৱাৰ লগে লগে পাহীয়েও সকলো দুখ পাহৰি নিশা গভীৰ টোপনিত লালকাল দিয়া হ'ল ।

[২০৫]

আজি কালি আৰু আগৰ নিচিনাকৈ ফুলিব বুকুত পাহীয়ে উচুপি গঠে ।

বাৰিষা গৈ শৰৎ সোমাইছে মাত্ৰ, আহিনৰ ঝিম ঝিম কুৱলি
দুবৰি বনত সৰি পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে । আলিগাটত এতিয়া
আৰু পানী বোকা নাই ।

ফুলিয়ে চেষ্টা কৰিও টোপনি যাব পৰা নাই—মেলা চকু
মেলাতেই আছে । বাহিৰত ফৰিং ফুটা জোনাৰ, সিহঁতৰ ঘৰৰ বেৰৰ
জোলোঙাই দি জোনাৰ জিলিমিলি পোহৰ আহি তাইৰ ওচৰতে
শুই থকা পাহীৰ গাত পৰিছেহি । ফুলিয়ে পাহীৰ ফালে কাটি
হ'ল আৰু আন্ধাৰতে তাইলৈ চালে—আজি কেইদিনমানৰ পৰা পাহীয়ে
ভালকৈ টোপনি যোৱা হৈছে । ইয়াৰ কাৰণ ফুলিয়ে বিছাৰি উলিয়ালে ।
ইয়াৰ কাৰণ হ'ল যৌৱনৰ প্ৰেম গন্ধাৰ উল্লা তলঙ্গমালাৰ তালে
তালে ঈশগাহন কৰিছে সুৰেন্দ্ৰ আৰু পাহীয়ে । ফুলিয়ে উচপ খাই
উঠিল ? এইটো কেনেকৈ হ'ব ? সি আমাৰ জাতিৰ নহয় তাতে
অন্ধ হৈ পৰা ল'ৰা এটালৈ ছোৱালী দিব পাৰিনে ? তাতে সি
আগতে এজনী বিয়া কৰাইছিল, ছোৱালী এজনী হৈছিল বোলে—
সেইবোৰ অৱশ্যে পাহায়ে জানে । কিছুমান বখা জানি শুনিও মানুহে
ভুল কৰে । ভুলকে শুদ্ধ বুলি ভাবে । নাই নাই পাহীক আৰু
ভুল কৰিবলৈ দিব নোৱাৰি । কালিৰ পৰা সুৰেন্দ্ৰৰ আলপেচান পাহীয়ে
ধৰিব নোৱাৰে । এইবোৰ স্বখা কেনেকৈ অৰুণে গম পালে
কিমান ডাঙৰ কথা হ'ব । কথাবোৰ ভাবি ভাবি থাকোতেই ফুলি
কোনোবা সময়ত টোপনি গ'ল । বাতিপুৱা কেতিয়া বেলি ওলাল
তাই কবকে নোৱাৰিলে । হয়তো নিশা টোপনি নোহোৱাৰ কাৰণেই
তাই সাৰ পোৱাত পলম হ'ল । শোৱা পাটখনত পাহীক নেদেখি তাই
চিঞৰি মাতিলে—পাহী—অ' পাহী ।

পাহীয়ে দৌৰি আহি ফুলিলৈ চাই ক'লে—তোৰ হবলা
উঠিব হোৱাই নাই—সোৱা চাহিচোন বকাই আহিছে ।

ককায়েৰ আহিছে ?

পিঠিত সিচৰিত হৈ থকা চুলিখিনি তুই হাতেৰে বান্ধিবলৈ
চেঁচা কৰি ফুলি তুংগোঙলৈ দৌৰ মাৰিলে ।

অ' হয়তো, ইমান বাতিপুৱাই !

—তেনেহলে মই কোৱা মিছা বুলি ভাবিছিলি— কথা কৈ কৈ পাহী
তললৈ নামি গ'ল আৰু ককায়েকৰ হাতৰ পৰা বেগটো লৈ স্মিলিলে—
ইমান বাতিপুৱাই কেনেকৈ আহিলি ককাই ?

বাতিৰ বাচত ।

সিহঁত তুংগোঙলৈ উঠি গ'ল । অৰুণ অহা গম পাই স্মৰেন্দ্ৰই
গুৱা পাটিখনৰ পৰা উঠি আহি মাতিলে— অৰুণ আহিলি !

—অ' স্মৰেণ তোক নিবলৈ আহিছে' ।

—মোক নিবলৈ ? কিয় ? নাই নাই মই ইয়াতে থাকিম, মই
ইয়াতে শাস্তি পাইছে' ।

ফুলি আৰু পাহীয়ে কথটো শুনি আচৰিত হ'ল । অৰুণে
স্মৰেন্দ্ৰক পাটীখনত বহুৱালে । সিও তাৰ ওচৰতে বহি ললে— চিন্তা
নকৰিবি স্মৰেণ তোৰ ভালৰ কাৰণেহে তোক মই নিবলৈ আহিছোঁ ।—
কলনিৰ সকলোৱে তোৰ কাৰণে বাট চাই আছে !

—বাট চাই আছে ?

—অ' বাট চাই আছে । তোৰ চকুৰ এটা অপাৰেচন হব স্মৰেণ ।

—অপাৰেচন ? কিয় ?

—তই দেখা পাবলৈ ।

—সঁচানে ককাই—পাহীয়ে উৎক্ল হৈ স্মিলিলে ।

—হয় পাহী, হয় ।

—কেনেকৈ দেখা পাব ককাই ?

—পাব । চকুৰ অপাৰেচন হ'লে ।

ফুলিয়ে মনতে ক'লে চকুৰ অপাৰেচন ? সেয়া পৰা

চকুহাল মেলি ফুলিয়ে অৰুণলৈ চালে-- । তাই যেন একো বৃজি পোৱা নাই ।

সুবেশ্বৰই উচপিচ কৰি উঠিল আৰু ক'লে— অৰুণ কথাটো কি বুজাই কচোন—

অৰুণে হুমুনিয়াহ এটা কাটি ক'লে শুনিব খুজিছ যদি শুন—
তইটো জানিছিলিয়েই ভগৎসি নিৰুদ্দেশ হৈছে কিন্তু আচৰিত ভাবে সিদিনা
গুৱাহাটীৰ আউটাৰ চিগনেলৰ কাষত বেলৰ লাইনৰ ওপৰত পৰি সি আত্ম-
হত্যা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল— হিম্পিতেললৈ অনাৰ পিছত ডাক্তৰে বচা-
বলৈ বহুত চেষ্টা কৰিলে—

বিস্তৃত নাৰাছিল । অৰুণ অলপ সময় মনে মনে থাকি
আকৌ একলৈ—ইমানে শেষ নহয় সুৰেণে ইমানতে শেষ নহয়
সি কন্দিছিল । ফুলি আৰু পাহীয়েও উচুপি উঠিছিল ।

—তাৰ পিছত অৰুণ ? সুবেশ্বৰই কিন্তু কন্দা নাছিল তাৰ চকু
শিল হৈ গৈছিল !

—তাৰ পিছত ? তাৰ পিছত সুৰেণ, তেৰ নাম ঠিকনা দি চকু
ছটা দান দি আৰু সি নিমিষতে চকু মুদিলে । লগে লগে ডাক্তৰে
'আই বেঙ্কলেটলৈ খবৰ দিলে আৰু প্ৰায় তিনি ঘণ্টামানৰ ভিতৰতে
চিকিৎসক সকলে অতি শ্ৰদ্ধাবে সৈতে চকু দুটা তুলি আনিলে আৰু
প্ৰথমে থাৰ্মোফ্লাস্কত ৰাখি আই বেঙ্কত থবলৈ নিলে ।

—তাৰ পিছত ? পাহীয়ে আচৰিত হৈ শুধিলে—

—তাৰ পিছত তাৰ চকু গাত হৈ যোৱা অৱশ্যত ছটা কৃত্ৰিম চকু
লগাই দি আই বেঙ্কৰ পৰা এখন পতকা আনি ভগৎসিঙৰ গাত
দি দিলে !

সেইখিনি সময়ত তই আছিলিনে ককাই ?

—ঐ আছিলোতো । মই কিয় ? ষ্টেচনৰ প্ৰায় সকলো মানুহৰে
হিম্পিতেল ভৰি গৈছিল । তাৰ পিছত পতকাখনত কি লিখা আছে জান ?

—কি লিখা আছিল ককাই !

—লিখা আছিল “দৃষ্টিহীনক দৃষ্টি দিবলৈ গৈ এই মহান ব্যক্তিজনে তেওঁৰ চকু দুটি দান কৰিছে।”

—অৰুণ ! তেনেহলে ভগৎসিঙ মহান হ’ল !

—এবা শ্ৰবেশ মহান ত্যাগৰ বলত কেতিয়াবা সাধাৰণ মানুহো মহান হৈ পৰে।

আমি অজ্ঞ মানুহবোৰে নিজকে ভিন ভিন দেখো—জাতি অজাতি বিচাৰ কৰো, উচ্চ - নীচ ভেদাভেদ কৰি নিজৰ আত্মাকে হেয়জ্ঞান কৰো।

অৰুণে হুমুনিয়াহ এটা কাটি আকৌ ক’লে—তাৰ ভৰি দুটা কাটি গৈছিল আৰু অতিপাত বক্তৃক্ষয়ৰ কাৰণে বচাৰ নোৱাৰিলে। তেজ দিবলৈ মানুহে লাইন লাগিছিল কিন্তু কি হ’ব তেজ দিয়াৰ আগতেই সি পৃথিৱীৰ পৰা বিদায় মাগিলে। সি বোলে ডাক্তৰক কৈছিল—শ্ৰবেশই দৃষ্টি শক্তি পালে দেশৰ কাম হ’ব, কিন্তু সি দুৰ্নীয়াত বাচি থাকি কি লাভ হ’ব !

কথাখিনি শুনাৰ পাছত ফুলি, পাহী আৰু অৰুণৰ দেউতাক সেই ফালেই থৰ লাগিল। ফুলিয়ে নিশা ভবা কথাবোৰ চিন্তা কৰি নিজকে থকাৰ দিলে। এজনৰ মহান ত্যাগৰ আগত তাই নিজকে নিঃস্ব যেন লাগিল। তাই মনতে ভাবিলে—হে ভগৱান কৰ্মা কৰিবা, তাইৰ দুইচকুয়েদি পানী বাগৰি গ’ল।

ইমান পৰ থৰ হৈ নিম্নাতে থকা শ্ৰবেশই মাটিত হাত চপৰিয়াই চপৰিয়াই বলিয়াৰ দৰে চিঞৰি উঠিল—ভগৎসিঙ তই কি কৰিলি—মোক চকু নালাগে ভগৎসিঙ, চকু নালাগে। অৰুণে শ্ৰবেশক সৱটি ধৰি বুজনি দিলে নাকান্দিবি শ্ৰবেণ, পৃথিৱীত এনে কিছুমান মানুহ আছে যি নেকি নিজকে লোকৰ কাৰণে বিলাই দি শাস্তি পায়। এয়ে প্ৰকৃত মানৱ প্ৰেম, য’ত নাই স্বাৰ্থ, য’ত নাই প্ৰতিদানৰ তৃষ্ণা।

কিন্তু তাৰ এই ভয়ঙ্কৰ বিচ্ছেদ সহ্য কৰিব নোৱাৰো অৰুণ ! তাৰ
এই সকলক ভাগ্য আমি চিৰদিন স্মৰণীয় কৰি ৰাখিব লাগিব—
কাৰণ শুভই হওক বা অশুভই হওক সি আমাক চিৰদিনৰ কাৰণেই
এৰি গুচি গ'ল অৰুণ ।

সুৰেন্দ্ৰৰ ছয়ো চকুয়েদি পানী বাগৰি আহিল— আৰু
অকমান সময়ৰ পিছতে আঠুত মূৰ থৈ হুকহুকাই কান্দিলে ।

ভগৎসিঙক হেৰুৱা মৰ্ম পীড়াই যেন সুৰেন্দ্ৰক বাৰে বাৰে
তাৰ ওচৰলৈ টানি নিলে । সি চকুৰ আগত দেখা পালে তেজ
আৰু তেজ— চিৰ বিদায় লোৱাৰ কি মৰ্মাতিক উপহাৰ ।

সুৰেন্দ্ৰই মূৰটো তুলিলে আৰু অৰুণলৈ চাই ক'লে—মোক
তাৰ চকু নালাগে অৰুণ, চকু নালাগে—মই, মই কাক চাম ? কাক
চাম—কাক চাম ? তই গুচি যাইগৈ । পাহী মোক নদীৰ পাৰলৈ লৈ
বল—মই নদীৰ বুকুৰ শীতল বতাহ লওঁগৈ, নদীৰ পাৰৰ কোমল
ৰালিব স্পৰ্শত হিয়াখন সাত কৰো— লৈ বল পাহী লৈ বল ।
অ' জানিছোঁ ! তইতেও মোক খেদিবলৈ বিছাৰিছ ? সি আকৌ
কেচুৱা লৰাৰ নিচিনাকৈ কান্দি উঠিল ।

অৰুণে তাক ছয়োহাতেৰে সাবটি ধৰিলে আৰু ক'লে—
বন্ধু মোৰ ! তোৰ নিচিনা মোৰ জ্ঞান নাই তথাপিও মই
কও এইদৰেই কোনো কোনো মানুহক স্বৰ্গই নিজৰ কোমল
খেতবৰ্ণ শুভ্ৰ মেঘৰাশিৰ মাজলৈ তুলি নিয়ে । এয়ে যেন ঈশ্বৰৰ
কোলা । ভগৎসিঙ অনন্ত কালৰ সুন্দৰ জীৱন লাভ কৰিবৰ যোগ্য,
সেইয়ে ঈশ্বৰে লৈ গ'ল— সুৰেন্দ্ৰ ! সকলো মানুহৰে অন্তৰত এটা
অন্তিম বাসনা থাকে— ভগৎসিঙৰো অন্তিম আশা আছিল—
—কি আশা আছিল তাৰ ? কি আকাঙ্ক্ষা আছিল তাৰ ?
—তই যেন দৃষ্টিশক্তি ঘূৰাই পাব !
—উস্ আকৌ তই তাকেই কৈছ ?

—অ’ মই তাকেই কম— তই ইমান অবুজন কেতিয়াৰ পৰা হলি—
সুবেণ ? অন্ততঃ তই ভগৎসিঙৰ অন্তিম কামনা পূৰ কৰিব লাগিব ।
তই দৃষ্টি শক্তি ঘূৰাই পাব লাগিব ।

—তাৰ পিছত কি হ’ব ? সুবেল্লই ডাঙৰ কৈ ভঙা ভঙা মাতেৰে
সুধিলে ।

—তাৰ পিছত মানুহৰ অন্তিম লক্ষ্য পূৰ্ণ কৰিব পাৰিলে মৃত আত্মাই শাস্তি
পায় । আৰু তই পৃথিবীৰ অপূৰ্ব সৌন্দৰ্য্য দেখা মাত্ৰকেই আমাৰ আকুল
হৃদয় শাস্ত নহব জানো ? শ্যামলাল, মদনলালহঁতৰ অশ্রুধাৰা মুহূৰ্ত্ততে
সুকাই নাযাব জানো ?

—যাবনে অৰুণ ?

—অ’ যাব সুবেণ, যাব ।

সি পুনৰ বহি পৰিল আৰু অৰুণৰ হাতখন টানি
ধৰি ক’লে — মানুহক ভালপোৱাৰ যি শক্তিৰ প্ৰয়োজন, সেই
শক্তি মোৰ নাই অৰুণ, সেই সকলোবোৰ পুৰি যেন শেষ
হৈ গৈছে ।

—এৰা তই ঠিকেই কৈছ, পুৰি শেষ হৈ যোৱাটো স্বাভাৱিক,
কিন্তু মানুহেই জানো আশাধাৰি জীৱ নহয় ? তেনেহলে কিয়
তই নতুনকৈ আশা কৰিবলৈ নিশিকিবি ? জীৱাই থাকিবলৈ
নিশিকিবি ? আনন্দময় প্ৰেৰণা ঘূৰাই পাবলৈ নিশিকিবি ?

এইবাৰ সুবেল্লই হাঁহি মাৰি ক’লে — কাৰ প্ৰেৰণাবে
মই আনন্দময় হৃদয় এখন ঘূৰাই পাম ? কোনে মোক আকৌ
প্ৰেম দিব ? মই আকৌ কাৰ আনন্দিত হৃদয় দেখা পাম ?
মই যে সকলো ফালে আতংক দেখা পাইছোঁ অৰুণ ?

—নাই সুবেণ নাই—কতো এতিয়া আৰু আতংক নাই । এই
সকলোবোৰ তোৰ মনৰ ভ্ৰম এতিয়া তোৰ জীৱনৰ দুৱাৰ দলিত
পুনৰ নতুন আশাই ভুমুকি মাৰিছে—সোৱা তই চাবলৈ চেষ্টা কৰচোন

সূৰ্য্য কিৰণৰ কোমল উজ্জলতা !

সুবেন্দু শাস্ত হৈ পৰিল । আজি এই মুহূৰ্ত্তত যেন
সি অন্তৰত ভগৎসিঙৰ নিস্বার্থ প্ৰেমৰ প্ৰশাস্তি অনুভৱ কৰিছে ।
সেয়া যেন ভগৱানৰ মঙ্গলময় আশীৰ্বাদ ।

অকণে তাক পুনৰ তুলি ধৰি বুজনি দি ক'লে—মোৰ
প্ৰাণৰ বন্ধু ! হৃদয় শাস্ত কৰ । হৃদয় যেতিয়া শাস্ত হয়
তেতিয়া হৃদয়ৰ গভীৰতম অনুভূতিক কোনেও বিধিনি ঘটাব
নেৱোৰে বন্ধু ! তই এতিয়া সমস্ত বিদ্ৰাস্তিকৰ ভাব আতৰাই
মুক্ত হবলৈ চেষ্টা কৰ । কাৰণ তোৰ জীৱনত আনন্দৰ প্ৰভাত
উদভাসিত হৈ উঠিলে আৰু বেছি পৰ নাই ।

• অকণ একেচাবে ঠিয় হ'ল— এতিয়া সি ভাবপ্ৰৱন হলে নহ'ব
সি চিঞৰি কোৱাৰ দৰে কলে— পাহী ফুল তহঁতে সুবেন্দু যোৱাৰ
কাৰণে যোগাৰ কৰ । আজিয়েই আমি গুৱাহাটী পাবগৈ
লাগিব ! কালিলৈ তাক হিম্পিতেলত ভৰ্ত্তি কৰিবই লাগিব,
নহলে ভগৎসিঙৰ ত্যাগ অথলে যাব । হাতত সময় বৰ কম ফুল,
যা বেগেতে খোৱা বোৱাৰ যোগাৰ কৰগৈ ।

পাহীয়ে সুবেন্দুৰ কাপোৰ কানিৰ যোগাৰ কৰিলে । ফুলিয়ে
খোৱাৰ যোগাৰ কৰিলে— পাহীয়ে একো বুজিব পৰা নাই—এইবোৰ
কি হ'ল ? তাই মাত্ৰ মেচিনৰ দৰে কাম কৰি গৈছে, কঠ বোধ
হৈছে, বুকুখন ঢুক ঢুক কৰি কপি উঠিছে । সৰ্ব্বশৰীৰত উঠা
কপনিটো তাই যেন ধৰি ৰাখিব পৰা নাই । কোনো মুহূৰ্ত্তত
তাই আনন্দৰ পুলকত। অনুভৱ কৰিছে, কেতিয়াবা উদাস ভাবে
তাইক আগুৰি ধৰিছে । প্ৰতিটো মুহূৰ্ত্তে যেন তাইক লৈ খেলা
আৰম্ভ কৰি দিছে । তাই যে আজি নিকপায় । কি কৰিব ?
কলৈ যাব. কি কথা বা কাক কব ? ফুলিৰ খোৱাৰ যোগাৰ
হ'ল । অকণহঁতে খোৱাবোৱা শেষ কৰি যাবলৈ সাজু হ'ল । ফুলিয়ে

নিজৰ হৃদয়ত ব্যথা অনুভৱ কৰিলে। সুবেল্লৰ প্ৰতি তাইৰ দয়া উপজিল। পাহীৰ প্ৰতি থকা খং ভাৱ এতিয়া তাইৰ নাই।

—ফুলি ?

অকণৰ মাতত তাই চক খাই উঠিল। সি তাইৰ ওচৰ চাপি আহিল। সি তাইৰ মুখলৈ চালে—ফুলিয়ে তৎক্ষণাত অকণৰ হৃদয় দৰ্শন কৰিলে আৰু সকলো বুজি পালে। তাই তললৈ মূৰ কৰিলে। হৃদয়ৰ ভাব অনুভূতি বিষাদ বেদনা প্ৰেম বিবহ সকলোবোৰ একাকাৰ হৈ তাইৰ মুখ মগ্গলত থুপ খালেহি।

সি তাইৰ হাতখনত ধৰি ক'লে—মই এতিয়া যাও।

—ওঁ, ফুলিয়ে সৰু ক'লে।

—বল সুবেণ দেবি হ'ব। ইতিপূৰ্বে গাৱঁৰ ৰাইজ আহি সিহঁতৰ আকুম ভৰি পৰিছিল—আৰু সুবেল্লক আশীৰ্বাদ দিছিল।

সুবেল্লই পাহীৰ হাতখনত ধৰি কলে—যাও পাহী !

পাহীৰ হিয়াখন হঠাতে কপি উঠিল। সমস্ত জগতখন যেন তাইৰ কাৰণে উদং হৈ পৰিল—তাইৰ ডিঙিত কিবা এটাই যেন হেচা মাৰি ধৰিলেহি—তাই সেহাই সেহাই কবলৈ চেষ্টা কৰিলে—আকৌ আহিবি।

অকণে এইবাৰ হাঁহি মাৰি কলে—নাহি আৰু সি কলৈ যাব ? আহিবই লাগিব।

সিহঁত আগবাঢ়িল। আলিবাটেৰে খোজ কাটি যাওতে পাহীয়ে মনে মনে কবলৈ লাগিল—মই তোৰ হাতৰ স্পৰ্শতে শান্তি পাইছিলো—সেই কোমল স্পৰ্শই মোৰ ক্ষতবিক্ষত আত্মাক সজীৱিত কৰি তুলিছিল সুবেণ ককাই !

তাই মূৰ তুলি দেখা পালে সমুখত সিহঁতৰ মৰমৰ অৱনবি সোৱণশিৰি—সিহঁতৰ মাতৃ পতিত - পাৱনী ! কিন্তু সেই মুহূৰ্তটোত নদীখন ৰেন শুকাই তলি ওলাই গৈছে, এটুপিও পানী নাপায় তাইৰ

ক'ৰ গুকাই গৈছে ।

—পাহী !

—ও তাই শ্ৰবেশ্বৰ মুখলৈ চালে । এক নিবিৰ উদাস সমীৰণে যেন
সিহঁত দূটোক চুই গ'ল ।

—ব'ল শ্ৰবেণ ! পাহী— ! তাই তাক নৱত তুলি দে ।

পাহীয়ে শ্ৰবেশ্বৰ হাতত ধৰি নৱত তুলি দিলে—তুলুঙা
নাওখন কপি উঠিল, কপি উঠিল শ্ৰবেশ্বৰ, গোটেই মানুহটো ।

—পাহী ! লাহে লাহে পাহীৰ হাতখন শ্ৰবেশ্বৰ হাতৰ মুঠিৰ পৰা
সুলকি আহিল । নাওখন পানীৰ মাজলৈ আতৰি গ'ল, শ্ৰবেশ্বৰ
হাতজোৰ নৰি ক'লে—বিদায় ফুলি, পাহী বিদায় ।

নাওখন সোৱণশিৰিৰ সোতৰ লগত সিটো পাৰলৈ বুলি গতি
কৰিলে । পাহীয়ে বিহাৰ আচলটো দাতেৰে কামুৰি ধৰি বালিতে
বহি পৰিল আৰু হুকহুকাই কান্দিবলৈ ধৰিলে । তাইৰ চকুৰ পানীৰ
টোপালবোৰ সোৱণশিৰিৰ সোণসেৰিয়া বালিত টপ্ টপ্ কৈ সৰি
পৰিল । তাইৰ যে অশ্ৰুৰ কথো কাকো কোৱা নহ'ল, কোনেও
তাইৰ অশ্ৰুৰ কথো বুজিলে, বুজিবলৈ চেষ্টাও নকৰিলে ।

তাইলৈ চাই ফুলিয়ে ক'লে—ব'ল এতিয়া ঘৰলৈ । ইয়াত
কান্দি থাকিলে হ'বনে ? নাও গৈ সোঁ সিপাৰ পালেগৈ । পাহী
ঠিয় হৈ ফুলিক সাৱটি ধৰি হুকহুকাই কান্দি ক'লে—এ
ফুলি শ্ৰবেশ্বৰ ককায়ে আকৌ দেখিবনে ? বেল চলাব পাৰিবনে ?
সোৱণশিৰিৰ বুকুত বেলৰ উকি প্ৰতিক্ষণিত হ'বনে ?

—কিয় নহ'ব ? শ্ৰবেশ্বৰ বেল চলাব পাৰিবই আৰু বেলৰ উকি
সোৱণশিৰিৰ বুকুত প্ৰতিক্ষণিত হৈ আমাৰ কাণত পৰিবগৈ আৰু
তেতিয়া ?

—আৰু তেতিয়া কি হ'ব ফুলি ? তেতিয়া কি হ'ব ?

—কি হ'ব আৰু ? ময়ে তোক কইন। সজাই বেলত উঠাই দিমগৈ ।

—ফুলি !! পাহীয়ে চিঞৰি দিলে । ইমান দিনৰ—তাই অশ্ৰুত
সাচি থোৱা গোপন কথাটো যেন এইমাত্ৰহে কোৱা হ'ল ।

তাই কান্দোন এৰি হাঁহিবলৈ ধৰিলে, হাঁহি হাঁহি আকৌ
কান্দিলে ।

হাঁহি আৰু কান্দোনৰ মাজতেই ফুলিৰ হাতৰ পৰা হাতখন
একৱাই তাই আকুমলৈ দৌব মাৰিলে আৰু জুইশালৰ কাষত
পাৰি থোৱা পাটিখনত ইফালৰ পৰা সিফাললৈ বাগৰিবলৈ ধৰিলে ।
কিছুসময় বাগৰি থাকি এটা সময়ত তাই নিখাল দিলে । পোৱা
আৰু হেৰুৱাৰ বেদনাত তাই যেন নিমিষতে শুনিবলৈ পালে—
প্ৰতিধ্বনি—সোৱণশিৰিৰ বুকুত প্ৰতিধ্বনি । সেইয়া, সেইয়া—সোৱণ-
শিৰিৰ বুকুত বেলৰ উকিৰ প্ৰতিধ্বনি !!

—সমাপ্ত—